avrupa işçi hareketleri tarihi

Wolfgang Abendroth

belge yayınları

Avrupa Işçi Hareketleri Tarihi • W.Abendroth

AVRUPA İŞÇİ HAREKETLERİ TARİHİ

1985 yılında ölen Alman siyasal bilimcisi Wolfgang Abendroth işçi hareketi, sendikacılık ve sosyal demokrasi tarihi alanında en önemli otoritelerden biri sayılmakta. Nazi döneminde yeraltı direniş hareketi içinde çalıştı. Yakalandı. İşgal altındaki Yunanistan'da «ceza müfrezeleri»nde çalıştırıldı. 1944'te kaçarak Yunan Kurtuluş Hareketi ELAS'a katıldı. İngilizlerce tutuklandı. 1946'da döndüğü üniversitede Alman Solunun yeni kuşaklarının eğitiminde önemli bir rol oynadı. **«Alman Sendikaları», «Alman Sosyal Demokrasisinin Yükselişi ve Bunalımı»** önemli çalışmaları arasında. **«Avrupa İşçi Hareketleri Tarihi»** de, bu alanda en temel kitaplardan biri sayılmakta.

Belge Yayınları : 163
Birinci Baskı : Eylül 1992

A History of the European Working Class (Monthly Review Press, 1972)/Baskıya Hazırlayanlar: Nimet Demir, Engin Günay/Kapak Düzeni: Zehra Şenoğuz/Dizgi-Baskı: Final Ofset/Cilt: Emek Mücellithanesi/BELGE ULUSLARARASI YAYINCILIK: Başmusahip Sok. Talas Han 16/302 Cağaloğlu İSTANBUL/Tel. ve Fax: 511 63 20

Wolfgang Abendroth

AVRUPA İŞÇİ HAREKETLERİ TARİHİ

Türkçesi:
Ali ÇAKIROĞLU

İÇİNDEKİLER

Önsöz 7

1. 1848 Yenilgisine Kadar Hareketin Başlangıcı 9

2. Birinci Enternasyonal 30

3. İşçi Sınıfı Partileri ve Sendikalar 48

4. Birinci Dünya Savaşına Kadar İkinci Enternasyonal 59

5. Rus Devrimi ve Faşizmin Zaferi Arasındaki Dönemde İşçi Sınıfı Hareketi 81

6. Faşizm Döneminde İşçi Sınıfı Hareketi 119

7. İkinci Dünya Savaşından Sonra İşçi Sınıfı Hareketi 147

EK (1971).

1965 ve 1971 Arasında Avrupa İşçi Sınıfı Hareketi ... 185

Önsöz

İşçi sınıfı hareketinin özgün istemlerinden büyük ölçüde uzaklaştığı dönemler olmuştur ve henüz amaçlarına ulaşabilmiş de değildir. İşçi sınıfı ABD'de ve Batı Avrupa'da, daha elli yıl önce bile yönetici sınıf kuramcılarının, uygarlığı aylaklık ve şehvetle tehdit eden tehlikeli bir düş olarak kabul edebilecekleri maddi bir yaşam düzeyini elde etti. 1789 Fransız Burjuva Devriminin, feodalizmin temelini ortadan kaldırdığı halde Napolyon imparatorluğuyla sona ermesi gibi, Doğu Avrupa'da bu hareket toplumun yapısını değiştirdi ama bir despotizm dönemine girdi.

İşçi sınıfının en yüksek maddi yaşam düzeyine sahip olduğu kapitalist ülkelerde - ABD'de ve Batı Avrupa'da - işçi hareketi, sendika konformizminin kendisine yüklediği sınırlamalarla felce uğramış ve yönetici sınıfın ideolojisini benimsemiş görünüyor. Tümüyle aynı biçimde, 1871'de Reich'ın kuruluşundan sonra Alman Burjuvazisinin tamamen ekonomik refahı adına Hohenzollernler'e kucak açtığı, Bismarck'ı putlaştırdığı ve parlamenter demokrasi için savaşıma yüz çevirdiği gibi. Bu ve bunun çağdaş benzerleri eğer bir anlam taşıyorsa, yalnızca bir geçiş değil, tarihsel gelişmenin bir aşaması değil miydi? Batı Avrupa'da veya diğer yerlerde, bugünkü durumun dünya tarihinin nihai sonucu ve sonu olduğunu varsaymak bağışlanamaz bir dargörüşlülük olmaz mıydı?

İşçi sınıfı hareketinin gelişmesinin tarihsel bir bütünlük içinde incelenmesi bu sorunun doğru yanıtını bulmamıza yardım edebilir; tüm çabalarımızı günümüzün dünyasının açık bir kavrayışını elde etmeye yö-

nelttiğimiz bir yanıttır bu. İşçi sınıfı hareketi Avrupa tarihinin bir ürünü olarak başladı. İncelememizi Avrupa ile sınırlandırmak bu nedenle mantıklıdır. Ancak, onun sınırlarının ötesindeki devrimlerin şimdi, köklerini Avrupa işçi sınıfı hareketinde bulduğunun unutulmaması koşuluyla.

Bu kitabın amacı böyle bir incelemeye katkıda bulunmaktır, biçimi ve içeriği bu amaçla belirlenmiş ve sınırlanmıştır. Niyetim bir ders kitabı değil, kolay okunabilir bir çözümleme yazmak olduğu için isteyerek her türlü âlimane donanımı bir yana bıraktım. Ancak bu, ilgili literatürü incelemediğim anlamına gelmiyor. Bu kitap birçok öncü incelemeye karşın - hepsinden önce Julius Braunthal'ın *Enternasyonal*'in *Tarihi*ni belirtmeliyim - Avrupa işçi sınıfı hareketinin hala yazılmayı bekleyen geniş kapsamlı bir tarihi değildir.

Wolfgang Abendroth, 1965

Yazarın notu: Bu kitabın orijinal baskısı yedi yıl önce yazılmıştı. Bu ingilizce baskı için Avrupa işçi sınıfı partileri ve sendikalarının yakın tarihi üzerine bir ekleme yaptım.

1971

1.
1848 Yenilgilerine Kadar Hareketin Başlangıcı

Onaltıncı yüzyılın ortalarından onsekizinci yüzyılın son üçte birlik bölümüne kadar kapitalist üretimin karakteristik biçimi manifaktürdü. Manifaktürün ilk döneminde değişik mesleklerden zanaatçılar, bir kapitalistin denetimi altındaki vasıfsız emekçilerle birlikte bir atölyede çalışırlardı. Daha sonraları manifaktür, önceden çalışmaları değişik işlemlere bölünen, birbirinden ayrı ama aynı meslekten zanaatçılar arasındaki bir işbirliği biçimi olarak gelişti. Her işçinin tüm üretime katkısı böylece bir dizi mekanik eyleme indirgendi ve üretim giderleri azaltılabildi. Manifaktürün her iki biçimi de çırakların mesleki gururu ve geleceğe ilişkin umutlarını ortadan kaldırdı. Nesnel olarak manifaktür öncesi dönemde de işçiler kendi emek güçlerini satmaya bağımlıydı, ama gerçekten bağımsız bir duruma gelebilme fırsatları hala vardı. Lonca yasaları bu bağımsızlığı sınırladıkları için, daha iyi çalışma ve yaşam koşullarını güven altına almanın yanısıra, çırak kulüplerinin ilân edilmiş amacı bu sınırları aşmaktı. Bazı özel koşullarda, istemleri daha ileri gidiyordu. Yine de sürekliliğe sahip bir hareket yaratamadılar.

Bağımlı üreticilerin çalışması tek bir çatı altında toplanmasa, ev endüstrisi biçimini alsa bile manifaktürün daha sonraki evrimi bunu değiştirdi. Manifaktürün ortaya çıkışıyla, çalışma, usta zanaatçıların çırakları ile birlikte hâlâ geçerli olan anlamlı birliğini yitir-

di. Toplumsal işbölümü, sürecin bütününden koparılan ve onun tamamen yalıtılmış bir parçası haline gelen bireyin sert bir disiplin ve egemenlik altına alınmasına yolaçtı. Onsekizinci yüzyılın son üçte birlik bölümünde, endüstri devrimi bu süreci kendi mantıksal sonuçlarına kadar götürdü.

Sürekli yayılan bu devrimin kökeninde ve merkezinde makine vardı. Tek bir aleti kullanmaya yetenekli işçi, aynı anda bir dizi benzer aletin yerini alabilen bir mekanizma ile yerdeğiştirdi. İnsan organının yerini, insangücünün sınırlarından bağımsız mekanik düzenlemeler aldı. Bu gelişme tüm üretim sürecini bütünüyle dönüştürdü. Manifaktürde toplumsal emeğin tümüyle öznel örgütlenmesi - değişik işlemlerin bir bileşimi olarak - yeni modern endüstride makinelerde, emekçiyi üretimin şimdiki maddi koşullarının saf bir uzantısına çeviren tam bir nesnel organizmaya dönüştü. Bundan böyle, belirli fiziksel güç ya da işin çoğunu yapmak için zorlukla elde edilen pratik hünere sahip olmak gerekmiyordu. Bu durum, nüfusun fiziksel ve zihinsel refahı için çok acı sonuçlar yaratan kadın ve çocuk emeğinde büyük bir artış getirdi; bu sonuçlar ondokuzuncu yüzyıl Avrupa kapitalizminin ilk on yılını karakterize ediyorlardı ve kapitalist mülkiyet ilişkileriyle eski sömürgelerin ve 'gelişmekte olan ülkelerin' yirminci yüzyıldaki endüstrileşmelerinde görüldü.

Kapitalistler en yüksek kârı elde etmeye zorlandıklarından, endüstrileşme ilk aşamasında otomatik olarak/kendiliğinden, makinelerin sürekli kullanımına yolaçtı. Böylece, makinenin zaferi işgününün uzamasını ve emeğin yoğunlaşmasını getirdi. Manifaktürün ilk evresinde, çeşitli toplumsal gruplar arasındaki çıkar farklılıklarına karşın, işçiler sisteme katlandılar. Bu, güçlü toprak sahiplerinin sistemli kuşatmaları ile topraktan uzaklaştırılan köylüler ve yeni endüstrilerin alternatif bir geçim sağladığı insanlar için özel-

likle geçerliydi. Yine de, bu evrede ücretler ve iş saatleri uğruna çatışmalar görülüyordu ve işçilerin kendileriyle işverenleri arasındaki toplumsal çıkar farklılıklarını ilk kez hissetmelerini sağlayan bu çatışmalardı. Endüstrileşmenin ortaya çıkmasıyla makinalar, işçileri çalışma dışı bırakarak ve kullanıldıkları heryerde yedek bir endüstri ordusu yaratarak işçilerle rekabet ediyorlardı. Bu işçilerin başka bir yerde, ama daha kötü koşullarda iş bulmaları mümkündü. Ricardo'nun dediği gibi: «(toprak sahipleri ve kapitalistler için) topraktan elde edilen geliri arttırabilecek etken, aynı anda bir artı nüfus yaratabilir ve emekçilerin koşullarını kötüleştirir»di.

Böylece işçilerin ilk tepkilerinin makineleri tahrip etmek olması hiç de şaşırtıcı değildi. Onyedinci yüzyıl Avrupa'sında dokuma tezgahlarına karşı ilk isyanlar görülüyordu. Önceleri makineler yasaklandı. Saksonya Prensi 1765'de makinelere izin verdi. İlk mekanik yün biçme makineleri 1758'de İngiliz işçileri tarafından parçalandı. Parlamento kitlesel paniği denetlemek için, fabrikaları tahrip etmek ya da makineleri kırmakla suçlanan herkesi ölüm cezasına çarptırmakla tehdit eden bir yasa çıkardı. İşçiler ise sürekli olarak makineleri yasaklaması için parlamentoya başvurdular. Ondokuzuncu yüzyılın başında işçiler daha şiddetli kitle eylemlerine yöneldiler. 1811'den sonra bu hareket daha da güçlendi; Byron'ın 1812'de Lordlar Kamarası'nda böyle bir yasaya açıkça karşı çıkmasına rağmen, Hükümet makina kırmayı idamlık bir suç olarak kabul eden yasayı yeniden yürürlüğe koydu.

Anlaşılabilir olsa da, işçilerin bu gerçekçi olmayan direnişi en sonunda terörle kırıldı. Bu direniş 1813'te, York'ta onsekiz işçinin idamından sonra bir kez daha ortaya çıktığı halde, yine de sonuç getirmedi. İngiliz işçileri yavaş yavaş Marx'ın sözleriyle «makinelerle, onların sermaye tarafından kullanılmasını ayırd etmeyi ve saldırılarını maddi üretim araçlarına değil,

ama bunların kullanılış biçimine yöneltmeyi» öğrendiler. Yine de, makine kırma, ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısına kadar ortadan kalkmadı ve diğer ülkelerde endüstrileşmenin benzer düzeylerinde - örneğin, 1831'de Lyons ipek işçilerinin ve 1844'de Silezyalı dokumacıların ayaklanmalarında - kendini gösterdi.

Endüstrileşmenin bu ilk aşamasında işçilerin öğrenim düzeyi düşüktü ve yalnızca kendi emek güçlerini değil, yaşamak için, giderek daha düşük ücret karşılığında çocuklarının emek güçlerini de satmaya zorlanmaktan utanç duyuyorlardı. İşçilerin çocuklarını okul yerine fabrikalara göndermek zorunda olmaları, öğrenim durumlarının düşük kalmasına yol açıyordu. Bu nedenle işçilerin tepkisinin şiddete dayanması şaşırtıcı değildi. Daha Orta-Çağın sonunda durağan bir doğal hukuk kavramına dayanan liberal ideolojilerle birleşen yasalar, işçileri kendi çalışma ve yaşamlarını birleşik oylamle belirleme hakkından yoksun bırakıyordu. 1731'de, bütün Avrupa devletlerinin izlediği 'Lonca'ların Düzeni Hakkında İmparatorluk Yasası', bütün Kutsal Roma İmparatorluğu'nda çırak birliklerini yasaklıyordu. Burjuva devrimleri bunu değiştirmek için hiçbir şey yapmadılar. Orta Çağ doğal hukukunun rasyonalist izleyicileri fizyokratlar ve klasik liberal iktisatçılar, özgürlük ve eşitliğin en iyi biçimde sayısız küçük üreticilerin mülkiyet ilişkileri ve özel rekabet ile güven altına alınacağı, böylece 'onlara göre' güçleri, yalnızca diğerlerinin özgürlüğünü sınırlayan 'belirli çıkar gruplarının' birleşmelerini yasaklamakta uzlaşıyorlardı. İşçiler kendilerini aşağılık 'plepler' olarak gördükleri ölçüde bu tür düşüncelerin tutsakları olarak kaldılar. Böylece, kendi haklarını herkes için eşit politik haklar istemiyle kazanacaklarını gören ve bu yolla devletin azınlığın çıkarlarına saldırmasını engelleyen ve doğal hukukta somutlaşan tüm özgürlükler için uygun istekler öne süren en akıllı işçiler bile, kendi istemleriyle radikal burjuva demokratlarınkini hâlâ

birbirinden ayıramıyorlardı. Böylece, devrimci aydın tabakanın (intelligentsia) yanısıra, Fransız Devrimi'nin Fransa dışındaki başlıca savunucusu işçi sınıfıydı; ve Avrupa koalisyonuna karşı demokrasi ve insan hakları savaşımında devrimi savunan uluslararası dayanışma ideolojisinin toplumsal temelini sağlayanlar İngiliz çırakları ve işçileriydi. Thomas Paine'in, demokratik doğal hukuku, *The Rights of Man «İnsan Hakları»* (ilk kez 1790'larda yayınlandı) adlı yapıtta açıkladığı bir çağda, İngiliz işçileri ve zanaatçıları da ilk kez Londra'lı bir kunduracı olan Thomas Hardy tarafından 1792'de kurulan *İletişim Dernekleri*'nde örgütlendiler. İki yıl içinde onbin İngiliz işçisi bu derneklere üye oldu, özellikle Fransa ile savaşın İngiltere'nin kıta pazarlarıyla bağlarını koparmasıyla bu derneklerin bazıları, aydın çevrelerde ve endüstri burjuvazisinin bazı kesimleri arasında sempati topladılar.

1795 Ekimi'nde Fransa ile savaşın sona ermesi istemiyle III. George ve Başbakan Pitt'e karşı Londra'da gösteriler patlak verdi. Ajitasyon, 1797'deki donanma isyanına kadar sürdü ve 1799'da *Tartışma Kulüpleri*'nin yasaklanmasından hemen sonra aynı yılda ve 1800'de sendika kurma hakkını ortadan kaldıran *Uzlaştırma Yasaları*'yla (1794'te Habeas Corpus'un ertelenmesi de bunu kolaylaştırdı) bastırıldı. Almanya'da da 1792 ve 1794 arasında Silezyalı dokumacıların ayaklanması Jakobenizmin halkçı karakterini açığa vurdu.

Fransız Devrimi, insan haklarının tanınmasının ve Avrupa'da demokratik idealin gerçekleşmesinin yolunu açtı. Bu, temelde, 1793 Anayasası'nın demokratik oylamasının ve devrimci Jakoben diktatörlüğünün başarısıydı. Yine de bu, işçi sınıfı için küçük burjuva demokrasisi altında ne toplumsal ne de ekonomik bağımsızlık anlamına geliyordu. Avrupa'da endüstriyel atılım ve makinelerin kullanımının manifaktür üzerindeki etkisi, devrimci savaşlar ve Birinci İmparatorluk sırasında kıtasal ablukanın koruması altında baş-

ladı. Çıraklar ve manifaktür işçileri 14 Temmuz 1789'dan 9 Temmuz 1794'e, Robespierre'in düşüşüne kadar öncüler arasında bulunmasına karşın, - Kamu Güvenliği Komitesi'nin yönetimi altında bile - bütün işçi ve zanaatçı birliklerini özgürlük ve (Jiröndenlerce saf bir bireyci karakter verilen) İnsan Hakları Bildirgesi'ne bir tehdit oluşturdukları gerekçesiyle yasaklayan 14 Haziran 1791 tarihli Jironden Kararnamesi'ni ortadan kaldırmayı başaramadılar. Thermidor, devrimci aydın tabakanın, küçük burjuvazinin yerini burjuva yönetiminin almasıyla, işçilerin politik eylemi dönemini sona erdirdi. Babeuf, 1796 Direktuvar Dönemi'ndeki durumdan propaganda ve gizli bir örgüt olan *'Eşitler Komplosu'* aracılığıyla yararlanmaya çalıştı. Babeuf, politik eşitliğin ilanı ile toplumsal eşitliğin yokluğu arasındaki çelişkiden dolayı demokrasinin başarısızlığa uğrayacağını öne sürdü ve miras hakkını ortadan kaldırarak sosyalist ve tarımsal bir toplumun yaratılması amacıyla devrimci bir diktatörlük kurmak istedi. Eşitler Komplosu üyelerinin yargılanması ve Babeuf'un idamı hareketin yazgısını belirledi, yine de, 1828'de yayımlanan Buonarroti'nin *Komploculuk Tarihi*, Temmuz Monarşisi sırasında devrimci demokratların ve işçilerin yeraltı örgütlenmeleri için derin bir tarihsel öneme sahipti ve etkisi Fransa dışına yayılmıştı.

Böylelikle, Fransız Devrimi Avrupa işçi sınıfı hareketinin daha sonraki gelişmesi için, insan hakları savaşımında hem politik demokrasi hem de uluslararası dayanışmanın gerekliliğinin bilincine varılması gibi önemli öncüller yaratmayı başardı. Burjuvaziye karşı toplumsal çatışma deneyimi toplumun nasıl dönüştürülebileceği üzerine ciddi düşüncelere yol açtı ve İngiltere ve Fransa'da küçük işçi grupları arasında etkiler yarattı. Üretim araçlarının kapitalist mülkiyeti artık onlar için ekonomik yaşamın kesin ya da dokunulmaz bir ilkesi değildi.

Direktuvar, Konsüllük ve Birinci İmparatorluk dö-

nemleri, devrimci ayaklanmalarla tükenmiş Fransa ve kıtanın diğer ülkelerindeki işçi sınıflarını güçsüz düşürdüğü halde, burjuvazinin yükselmekte olduğu Fransa ve Batı Almanya'da endüstri gelişti. Bu gelişme özellikle Napolyon'un askeri yönetimi sırasında yoğundu. Burjuvazinin ekonomik gücündeki bu kayda değer artış ve diğer işçilere göre endüstri işçilerinin artan önemi özellikle ilk kez görülüyordu. Yine de, Restorasyon'un zaferine karşın otorite zayıflamaya başladığı ölçüde yeni durumun politik sonuçları ortaya çıkacaktı. Yeni sınıfların gerçek anlamını kavramayan Fransız Bourbonlar'ın anakronistik tutumları ve Devrim öncesi düzene dönmenin olanaksızlığı, burjuvaziyi - işçilere, savaşan yardımcıları olarak gereksinme duyan bir muhalefet - liberal bir muhalefet oluşturmaya zorladı. İşçilerin bilinci, bu muhalefetin içinde gelişimini sürdürdü.

Bu durum endüstrinin daha gelişmiş olduğu İngiltere'de daha ileri gitti. Fransa üzerindeki zaferleriyle güç kazanan tutucu tepki, endüstri burjuvazisiyle politik iktidar uğruna rekabete girişti ve bu savaşım, diğer yerlerden çok İngiltere'de demokrasi açısından önemli sonuçlar yarattı. Çünkü İngiliz burjuvazisi çok daha güçlüydü ve özgüvene sahipti. Sonuçta, ülke kısa bir sürede, hem politikada söz sahibi olmak ve ülkenin gümrükler ve dış politikalarını kendi gereksinimlerine göre düzenlemek isteyen endüstri burjuvazisi, hem de yeni işçi sınıfının seçim reformu uğruna savaşımlarının yeniden ortaya çıkışına tanık oldu. İşçiler, ilk kez *1819'da Peterloo'daki* kitle gösterilerinde savaşımın yeni bir aşamasını gösteren kendi toplumsal ve politik istemlerini ortaya koydular.

Politik ve ekonomik yönetici gruplar arasındaki çelişkiler 1824'te Uzlaştırma Yasaları'nm kaldırılmasına yolaçtı, o güne kadar varlıklarını sürdüren ama yasa-dışı olan sendikalar şimdi açık olarak savaşabilirlerdi. Yönetici sınıflar, 1825 spekülasyonundan son-

ra ciddi bir bunalımın izleyeceği bu ekonomik atılım döneminde sendika kurma hakkını tehlikeli bir hak olarak güçlükle kabul ediyorlardı. Yine de, 1825'de bir grev dalgasının arkasından bu hakkın bir bölümü geri alındı, ama İngiliz işçileri bundan böyle bu haklarından yoksun kalamazlardı. Üstelik 1825 bunalımı, işçilere, uygun bir biçimde işleyen sendikalara sahip oldukça en azından bir önceki atılım döneminde elde ettikleri yaşam standartlarındaki iyileştirmeleri başarıyla koruyabileceklerini ilk kez gösterdi. Co-operator'ün* kurucusu olan William King ve Robert Owen'in kuramları bu hareketin kararlılık kazanmasında yardımcı oldu. Bu hareket, toplumsal olarak yeni endüstrileşme çağının gereksinme duyduğu kalifiye ve bu nedenle de daha iyi ücret alan ve daha iyi eğitilmiş işçilere dayanabilirdi. Seçim reformu üzerinde burjuvaziyle toprak sahipleri arasındaki çatışma, kooperatif ve sendika hareketlerinin yasal örgütlenmelerinin en sonunda, politik demokrasi savaşımına ve kooperatif sosyalizmi adına toplumun dönüşümüne katılabilecekleri bir dönem için, gelişmelerini ve hazırlanmalarını olanaklı kıldı. John Docherty'nin *Genel Eğiriciler Sendikası*'nı örgütlediği 1829'da ve *Ulusal Emeğin Korunması Derneği*'nin kurulduğu 1830'da - o güne dek filantropik (insansever) ve reformist olan - Owenizm, işçi sınıfı hareketinin başlıca kuramsal ayaklarından birisi haline geldi. İşçilerin politik haklarının 1832 Reform Yasası ile üst sınıf uzlaşmalarıyla tümüyle geri alındığını söylemeye gerek yok. Yine de, işçilerin özellikle bu düzeyde büyük bir gerilemeyle ilk kez karşılaştıkları bir dönemde bütün ümitlerini öncelikle sendikalara ve kooperatiflere bağlamaları doğaldı.

Owen, *Lanark Kontu*'na *Rapor*'unda (1820) malların kooperatiflerde çalışılan iş saatleri değeriyle eşdeğer-

* *The Co-operator*: Kooperatifçi Sosyalizm yanlısı görüşlerin yayınlandığı dergi.

li olarak mübadelesini olanaklı hale getirmeyi amaçlayan 'emek pazarı' planını geliştirdi. Bu yeni ekonomik düzenin, varolan kapitalizmin yanısıra, onunla rekabet edeceğini ve yavaş yavaş onun yerini alacağını düşünüyordu. 1833'de *Genel Emek Sendikası*'nın kuruluşu için bir plan hazırlandı. Amaç işçileri üretici kooperatiflerinde toplayarak ve böylece sosyalist bir ekonomi kurarak kapitalistleri emek-gücünden yoksun bırakmaktı. 1834'te *Tüm Ulusal Sendikalar Birliği* kuruldu. Owen hiçbir zaman sınıf savaşımı açısından düşünmedi ve kendi kooperatif şeması ile kapitalist işverenlerin üzerinde zafer kazanabileceğine inandı. O da Saint Simon gibi, toprak sahipleri ve devletin çıkarlarına karşı tüm üretici ve endüstriyel sınıfların ortak çıkarlarına inanıyordu. Onun «Yeni Ahlakın Dünyası» ütopyası tam sınıf uyumu içinde evrimi varsayıyordu. Yine de, artan sendika etkinliği işçiler için daha iyi çalışma ve yaşam koşulları uğruna daha çok savaşıma, işverenler içinse şiddetli karşı önlemlere yolaçtı. Bu, dev sendikanın ve onun kooperatif ideolojisinin çöküşünü getirdi. Fabrika sahipleri sendika üyelerine işvermeyi reddettikleri için, sendikalar kendi üyelerine üyeliklerini gizli olarak sürdürüp sürdürmeyeceklerini sormaya zorlandılar. Bu durum, devlete sendikalara gizli örgütlermiş gibi saldırı fırsatı verdi. Tüm Ulusal Sendikalar Birliği hazırlıksız yakalanmıştı ve hızla yıkıma uğradı. Yalnızca kalifiye işçilerin küçük sendikaları ayakta kaldı. Kalifiye olmayan ve düşük ücretli işçiler tamamen dağıldılar. Owen'in izleyicileri, günümüz tüketici kooperatiflerinin ilk habercileri olan *Rochdale'in Öncüleri Derneği*'nin 1844'de kurulmasıyla yeniden ortaya çıkmalarına rağmen, Owen'in işçi sınıfı hareketi üzerindeki etkisi artık ortadan kalkmıştı.

İşçiler 1833 Fabrika Yasası gibi Parlamentodan belirli haklar elde etmiş olsalar bile, eylemleri ekonomik istemlerle sınırlı kaldıkça hiçbir kalıcı ilerleme

sağlayamayacaklarını kavramaya başladılar. Böylece, demokratik oy hakkı için savaşım bir kez daha odak noktası haline geldi. İngiliz işçi sınıfı hareketinin daha sonraki döneminin programını yaratan 1838 tarihli *Halkın Bildirgesi (People's Charter)*'ndaki altı istemi öne süren Londra İşçi Derneği'nin liderlerinin çoğu, William Loyett, James Watson ve Henry Hetherington, önceki dönemden geliyorlardı. Amaçları herkes için gizli oy, eşit parlamenter temsil, parlamento üyelerine ücret ödenmesi ve her yıl toplanmasıydı, diğer bir deyişle İngiltere'nin demokrasi için tam bir dönüşümüydü. Bu liderlerin yanısıra, üyeleri arasında İngiliz işçi sınıfı hareketine Fransız Devrimi'nin ruhunu Kıtasal komploculuk geleneğini getiren Bounarroti'nin *Babeuf'un Eşitler Komplosu'nun Tarihi* adlı kitabını ingilizceye çeviren Bronterre O'Brien'in de bulunduğu «Londra Demokratik Derneği» de vardı. *Bildirge* (Charter), gibi yine kalifiye işçiler tarafından hazırlanan *Birmingham Dilekçesi*'nde de temelde aynı amaçlar dile getirildi. 1839'dan 1843'e kadar süren ticaret bunalımı ve kitlesel işsizlik *Bildirge*'nin çağrısını ülke çapında yankılandırdı.

Bununla birlikte Chartist liderler *Bildirge* (Charter)nin Avam Kamarasında reddedilmesinden sonra hiçbir zaman birleşmeyi gerçek anlamda başaramadılar. Birleşik eylem liderlikte iki karşıt grubun anlaşmazlığıyla engellendi: Burjuva liberalleriyle birlikte uzun süreli ajitasyon ve işbirliğini savunan *Ahlaki Güç Partisi* ve 1842'deki tümüyle plansız ve şaşırtıcı biçimde gelişen yığınsal grevleri etkili bir silah olarak savunan *Fiziksel Güç Partisi*. Yine de, iç anlaşmazlıklara rağmen şaşırtıcı bir biçimde üç milyondan çok imza toplayan 1842 Dilekçesi, hareketin gücünü gösterdi ve parlamentoyu, en sonunda, 1842 Maden Yasası'nı ve toplumsal hakları kabul etmeye zorladı.

1846'da Tahıl Yasaları'nın kaldırılması sanayi

burjuvazisinin toprak sahipleri üzerindeki ilk ve önemli zaferiydi; ama bu yasada da, üst sınıflardaki Chartizm korkusunun izleri bulunuyordu. On Saatlik İşgünü Yasası yıllardan beri sendikaların ve Chartistlerin ekonomik talebi olmuştu. Ve işgününü on saatle sınırlandıran 1847 Yasası kitlesel Chartizmin son dalgasının sonucuydu. 1848 Nisanı'ndaki büyük kitle gösterilerinin başarısızlığı ve aynı yıl kıta devrimlerinin yenilgisinden sonra Chartizm geri çekildi. Kapital'in birinci cildinde Marx, 1847 Yasası'yla yasal işgününün kabul edilmesini «İngiliz fabrika işçilerinin çağdaş işçi sınıfının durumunu ortaya koyduğu, işçi sınıfları ve kapitalistler arasındaki uzun ve az çok gizli iç savaşların bir sonucu» olarak nitelendirdi. Marx'a göre bu yasa, işçilerin ekonomi politiğinin, burjuvazinin ekonomi politiği üzerindeki ilk büyük zaferini gösterdi. «İşçiler» diyordu Marx, «kendilerini ve ailelerini ölüme ve köleliğe sürüklemeyi önleyen bir yasa aracılığıyla güç kazandılar.»

İngiliz işçi sınıfı hareketi tarafından elde edilen bu iki kazanım, —1842 Maden Yasası ve 1847 Onsaatlik İşgünü Yasası— Fransa'daki 1830 ve 1848 devrimleri arasında gündeme gelmişti ve kıta proletaryasına bir örnek oluşturdu. Yasaların sınırlı karakterine rağmen İngiliz işçileri, birincisi; proletaryanın, devleti ekonominin işleyişine müdahaleye zorlayabileceğini, ikincisi; sendikalarca yürütülen doğrudan savaşımın ücretler politikasında söz sahibi olabileceğini ve işçi sınıfının yaşam standartları ve kültürel düzeylerinin yükselmesini sağlayabileceğini, böylece de - sınıf savaşımı olmaksızın kaçınılmaz olan - yığınsal yoksulluğa sürüklenmeye karşı koyabileceğini kanıtladı.

Avrupa'da 1848 Devrimlerinin yenilgisine denk düşen Chartizm'in çöküşü bu olumlu gelişmenin değerini azaltmaz. Devrimci demokratlar ve işçiler arasında uluslararası dayanışma gereğinin bilinci Char-

tizm'in sonraki aşamalarında belirleyici bir etkendi. *Kardeş Demokratlar,* (Fráternal Demokrats), sekreterleri George Julien Harney'in liderliği altında yalnız İngiltere'deki sürgün devrimcilerle değil, ama ayrıca yurtdışındaki devrimci çevrelerle de ilişki içindeydi. Haziran 1847'de Parlamentoya ilk Chartist üyenin seçilmesinden sonra, 1848 Ocağında Devrimlerin patlak vermesi nedeniyle iptal edilen uluslararası bir kongreyi Brüksel'de toplamaya hazırlandılar. *Üçüncü* yığınsal dilekçeleri 1848 Temmuzunda (kıtada yalnız işçi sınıfının değil, tüm demokratların da ezildiği bir zamanda) Parlamento tarafından reddedildiği zaman, hareket kesin bir çöküşe yuvarlandı. Sonuçta, İngiliz işçileri uzun bir dönem boyunca bağımsız politik örgütlerinden yoksun kalmaya zorlandılar.

1848 Kıta Devrimleri, 1847 ekonomik bunalımlarını izledi. 1847 Kasımı'nda İsviçre iç savaşının kısa bir başlangıcından sonra, işçi sınıfı hareketi 1848 Ocağı'nda İtalya'daki ulusal ayaklanmalarla birlikte yeni bir döneme girdi ve Fransa'da 24 Şubat 1848'de burjuva monarşisinin düşmesiyle sonuçlandı. Daha önce 1830 Devrimi'nde işçiler ve küçük burjuvalar, üç gün boyunca Paris sokaklarında omuz omuza döğüşmüşler, ama bankacıların, oligarkların ve kralları Louis Philippe'in kendi zaferlerini ele geçirdiğini görmüşlerdi. Fransız işçi sınıfı o zaman, bağımsız bir program ve eylemi olanaklı kılan yeterli politik bilince sahip değildi. Fransız işçilerinin ilk büyük grevleri olan Lyon'lu ipek dokumacılarının 1831 ve 1834 grevleri kolayca ezildi. Carbonari ve onu model alan diğerleri gibi gizli devrimci örgütler, 1830 Devrimi'nden önce bile öğrenciler ve bazen işçiler - özellikle çıraklar - arasında etkindi. Ama bunu izleyen burjuva monarşisi sırasında, Louis Blanc'ın *'On Yılın Tarihi'*nde yazdığı gibi burjuvazinin çıkarlarına karşı halkın çıkarlarını bilinçli olarak savunmaya başladılar. *Halkın Dostları Derneği,* Blanqui'nin *Aileler Der-*

neği ve Çağdaş Dernekler'in tümü hızla ortak bir amaca: işçileri ücretli kölelikten kurtarmak için yüksek disiplinli bir komplocu grup tarafından politik iktidarın silahla fethedilmesi amacına yöneldiler. Muzaffer komplocuların kuracağı devrimci bir diktatörlük, halkın demokratik eğitimini sağlayabilir ve onları komünist toplum yaşamına hazırlayabilirdi. Proletarya bu derneklerde artan ölçülerde etkin bir rol oynadı ve enternasyonalizm onları sürgündeki Alman devrimcileri ve çırakları ile birleştirdi. 1834'de Almanlar, Fransızların örneğini izlediler ve *Yoksullar Derneği* ile *Haklılar Birliği*'ni kurdular.

Fransa'nın 1830 sonrasında burjuva monarşisinin gümrük politikaları tarafından korunan endüstrileşmesi, mali burjuvazi, sanayi burjuvazisi ve proletarya arasındaki çelişkileri keskin bir biçimde ortaya çıkardı. Fransa, bundan önce tarımın egemen olduğu bir ülkeydi. İşçilerin seçim sistemiyle dışında tutuldukları kurumsal politika, yönetici mali aristokrasi ile sanayi burjuvazisi ve aydın burjuvazi tarafından yürütülen resmi muhalefet arasında sembolik bir çatışmaydı. Devrime borçlu oldukları mülklerinden onur duyan köylüler ülkenin en kalabalık sınıfıydı. İşçilerin çoğunluğu ise hala küçük işlerde çalışıyor ve büyük endüstri işçilerinin militanlığından yoksun bulunuyorlardı. Bundan dolayı, Fransız işçilerinin başarılı bir hükümet darbesi ile devrimci demokratik diktatörlüğün kurulmasına güvenmeleri, davranışlarında ve mücadele yöntemlerinde Babeuf'un komploculuğunu model almaları şaşırtıcı değildi. Onların devrimci girişkenliği sürekli darbe hazırlığında yansıyor. 12 Mayıs 1839'daki ayaklanma girişiminde doruğuna yükselerek 1848 Şubat Devriminde ve 1871 Komün'ünde Paris proletaryasının savaşkanlığında yeniden ortaya çıkıyordu. Demir parmaklıklar ardında geçen toplam otuzaltı yıldan sonra ölen önde gelen işçi lideri Augusto Blanqui, olağanüstü bir otoriteye

sahipti ve cenazesi Fransız işçilerinin o güne kadarki en büyük kitlesel gösterilerinden birisi olmuştu: İkiyüzbin kişi onun tabutunu mezara kadar izlemişti. 1839'daki başarısız hükümet darbesine *(coup d'état)* katılanların arasında Alman *Haklılar Birliği*'de vardı. Karl Schapper, Heinrich Bauer ve Joseph Moll İngiltere'ye kaçıp 1840'da *İşçi Eğitimi Derneği*'ni kurdular. Kısa bir süre içinde diğer uluslardan göçmen işçileri ve demokratları da içine alan bu dernek, *Komünist İşçi Eğitimi Derneği* gibi uluslararası işçi hareketinin gelişmesinde önemli bir rol oynadı. Dernek 1917'ye kadar varlığını sürdürdü.

Bu komplocu komünist hareketin yanısıra, başka etkenler de Fransız işçi sınıfını etkiledi ve proletaryanın sınıf savaşımı ve bağımsız etkinliğine katkı sağladı. Kapitalist endüstrinin büyümesi dönemindeki toplumsal değişimler liberal ekonominin başat özelliklerine karşı çıkan bir çok kuramcının ortaya çıkmasına neden oldu; bu etkenleri anlamaksızın İkinci Cumhuriyet'in ilk aşamasında işçilerin rolünü kavramak olanaksızdır. Endüstriyel kapitalizmin büyük ölçekli işletmelerine karşı çıkan Charles Fourier, bağımsız bir işçi sınıfı hareketi ve savaşımıyla çok az ilgisi olan küçük, yarıözerk kooperatiflerin (phalanstéres) bir federasyonuna umut bağladı. Büyük endüstrinin kaçınılmazlığını gören ve asalaklar olarak adlandırdığı üretici olmayanlara karşı toplumun sanayici ve işçiler tarafından ortaklaşa planlanmasını savunan Kont Saint-Simon'un açıkladığı sistem ise daha gerçekçiydi. Fourier ve Saint-Simon'un etkisi, onları izleyenler tarafından sürdürüldü, işçi sınıfının bazı kesimlerinde ve en sonunda Şubat 1848 ile Haziran 1848 arasında Paris işçilerinin ilk büyük bağımsız atılımlarının temel sloganları olan *le droit du travail* (çalışma hakkı) ve *l'organization du travail* (çalışma örgütü) çağrısıyla Louis Blanc'da yankısını buldu. Pierre-Joseph Proudhon'un kredi ve karşılıklılık

üzerine kuramları ise, Fransız işçi sınıfını Haziran 1848'deki dönüm noktasından sonra etkiledi.

1848 Şubatı'nda - o sıradaki düşüncelerine göre - zafer kazanan, sosyalist Blanc ve işçi Albert'in hükümete katılmasını ve Luxemburg Komisyonu'nun kurulmasını zorlayan işçiler, daha o zamandan 1847 ekonomik bunalımının bir sonucu olarak ya işsiz kaldılar ya da işsizlik tehlikesi altındaydılar. Bu nedenle, en ivedi sorunun çalışma hakkına ilişkin devlet güvencesi olduğunu ileri sürüyorlardı. Ama bu, hem benzer ekonomik felaketlerin yinelenmesini, hem de ekonomik yaşamda sanayicilerin tam egemenliğini olanaksız kılacak bir tarzda yerine getirilmeliydi. Ferdinand Lassalle'in devlet destekli üretici kooperatiflerine esin kaynağı olacak olan Louis Blanc'ın *Toplumsal Atölyeler*'i *(ateliers sociaux)* bu gereksinmeye yanıt vermek için ortaya çıktılar.

Toplumsal Atölyeler, tüm sınıfların uyumlu bir uzlaşımıyla, kamu-mülkiyetindeki ulusal bir bankanın yönettiği kredi sistemi aracılığıyla kapitalist ekonomi ve toplumsal sistemin yavaş yavaş ortadan kaldırılmasını amaçlıyordu. Gerçekte, Blanc sınıf savaşımı ile değil ama, eyalet hükümetlerinde temsil edilen kapitalistlerle küçük-burjuva demokratları arasındaki barışçıl bir uzlaşmayla gerçek bir demokrasi kurmayı umuyordu. Bu umudun geçersizliği ve Blanqui'nin - bu düşüncenin eleştiricisi olarak - hapisteki yıllarından sonra basit bir bozguncudan daha öte bir şeyi temsil ettiği ortaya çıktı. İşçiler Şubat Devrimi'nden sonra acı deneyimleriyle onun kendi gerçek çıkarlarını daha iyi kavramış olduğunu en sonunda anladılar.

1848'in *Toplumsal Atölyeleri* yalnızca bir kurtarma önlemiydi. Bunlar yalnızca Sivil Muhafızlar'a çağrılmayanlara iş sağlamaya yarıyorlardı. Kurucu Meclis seçimlerinden sonra düş kırıklığına uğrayan işçiler 15 Mayıs gösterileriyle devrimlerini kurtarma-

ya ve Parlamento ile hükümeti Polonya Devrimi'ni desteklemek için zorlamaya çalıştılar. Ama hiçbirşey, küçük-burjuva demokratları ve burjuva cumhuriyetçileri için Avrupa demokrasisinin Rusya ve Prusya ya karşı birleşik savaşımı hakkındaki niyetlerinden daha önemli olamazdı. 15 Mayıs gösterisi, iktidarın fethine ilişkin ütopyacı girişimlerle ve eski komplocu grupların tutuklanmalarıyla sonuçlandı. Bekâr İşçileri, Toplumsal Atölyeler'in dışında bırakan 21 Haziran 1848 Kararnamesi, Paris işçilerini kendiliğinden bir ayaklanmaya kışkırttı. Bunu izleyen beş günlük bir çatışma, yalnızca Fransız Devrimi'nin değil, Avrupa devriminin de sonucunu belirledi. Kıta ölçüsünde liberal burjuvazi, feodal gericiliğe teslim oldu ve General Cavaignac'ın üçbinden çok tutuklu işçiyi katletmesini alkışladı. Karl Marx, Fransız işçi sınıfı hareketinin bu ilk ayaklanmasını 1850'de yayımlanan *Fransa'da Sınıf Savaşımları*'nda anlatır. iki yıl sonra, *Louis Bonaparte'nin Onsekiz Brumaire*'nde ise onun yenilgisinin sonuçlarını - belirgin bir biçimde zafer kazanan liberal burjuvazinin, Napolyon ve onun 'Aralık Kliği' lehine politik iktidardan vazgeçmesini - çözümledi.

Fransa'daki durum hakkında bu iki çözümleme, genç bir aydının çağdaş Avrupa ekonomisi, tarihi ve felsefesinin incelenmesinde yeni bir yöntem yaratma sürecine ilişkin yapıtlardı. Bunlar, Alman Birliği devletlerinin endüstriyel geriliği nedeniyle, yalnızca İngiltere ve Fransa'daki işçi sınıfı hareketlerine katılarak gelişebilecek olan Alman işçi sınıfı hareketinin ilk deneylerini de yansıttı. Almanya'nın ekonomik ve toplumsal geriliğinin çelişkili konjonktürü ve onun daha gelişmiş komşularına oranla toplumsal ve entellektüel gelişimi, işçi sınıfı ideolojisinde bir devrim için çok önemliydi. Bu konjonktür, Fransız aydınlanmasının İngiliz felsefesi üzerindeki egemenliğine koşut bir biçim almıştı ve bir kaç onyıl sonra klasik Alman yazını ve idealist felsefesinin Fransız entellek-

tüel yaşamı üzerindeki egemenliğine yol açacaktı. Avrupa burjuvazisinin entellektüel serpilmesi için gerekli koşulları yaratan da işte bu eşitsiz gelişimdi. Aynı biçimde, 1848'deki devrimci ayaklanmaların öngününde, ondokuzuncu yüzyılın ilk yarısında Karl Marx ve Friedrich Engels'in *tüm* Avrupa işçi sınıfı ideolojisinin ve bilincinin kuramcıları haline gelmelerini ve onun amacını - uluslarüstü sınıfsız toplumu - formüle etmelerini olanaklı kılan da, Alman işçi sınıfı hareketinin bu geriliğiydi.

Fransa'daki 1830 Devrimi ve İngiltere'deki toplumsal huzursuzluklara Almanlar'ın son sözü olan Hambach Festivali'nden sonra demokrat aydınlar Almanya'dan göçetmek zorunda kaldılar. Onların arasında Göttingen profesörleri Thedor Schuster ve Jakop Venedey de vardı. Bu profesörler Paris'te Almanya'dan gelen ustalarla çalışmaya ve Fransa'daki devrimci demokratik gizli derneklerin çizgilerinde örgütlenmeye başladılar. 1836'da *Sürgünler Birliği, Haklılar Birliği*'ne dönüştü. 1839 Mayıs'ında *Mevsimler Derneği* tarafından örgütlenen darbenin yenilgisinden sonra bazı Almanlar Londra'ya gitmek zorunda kaldılar. Orada, 1840'da önceleri yasal bir tartışma formu olan ve daha sonra *Komünist İşçi Eğitimi Derneği*'ne dönüşen *Alman İşçileri Eğitim Derneği*'ni kurdular. Usta bir terzi olan Wilhelm Weitling bu dernek için, *'Şimdiki İnsanlık ve Olması Gereken İnsanlık'* (1838) ve *'Uyum ve Özgürlüğün Güvenceleri'* (1842) adlarında iki kitap yazdı. Bu kitaplarda ütopyacı komünist toplum anlayışı, eğitici bir devrimci diktatörlük planıyla birleşmişti. Londra İşçi Eğitimi Derneği, Fransızların devrimci politik komploculuğuyla, İngilizlerin açık sınıf savaşımını birleştirmek için bir olanak sağlıyordu. Engels bu dernekle 1843 Kasımı'ndan beri ilişkideydi, Marx'da 1845'de Paris'e gittiğinde derneği ziyaret etmişti. Marx 1847'de Paris'ten Brüksel'e göçtükten sonra orada da bir Alman

işçi Derneği kuruldu. Brüksel ve Londra'daki Sosyalist sürgünler Weitling'de simgelenen romantik sosyalizm yerine yeni ve daha somut nitelikli bir sosyalizme yöneldiler. *Haklılar Birliği*, işçilerin içinde bulunduğu durumun bir çözümlemesi olarak Engels'in *İngiltere'de İşçi Sınıfının Durumu*'nun ve Marx'ın *Ücretli Emek ve Sermaye* üzerine dersleriyle, Proudhon'un *Sefaletin Felsefesi*'ne karşı yazdığı *Felsefenin Sefaleti* adlı yapıtlarının, geçerli bir ekonomik toplum kuramının geliştirilmesi için ne denli önemli olduğunun bilincine vardı. Sonuçta 1847 yazında yapılan Londra Kongresi'nde, dernek, darbeci gizli bir dernek olmaktan çıktı ve «*Komünist Birlik*» adıyla bir propaganda örgütüne dönüştü. 1847 yılının sonundaki İkinci Kongre, ilk taslağı Engels tarafından hazırlanan Birlik programının oluşturulması için Marx'ı çağırarak bir sonraki adımını da attı.

Komünist Manifesto Fransa'da devrimin patlak vermesinden hemen önce, Şubat 1848'de ortaya çıktı. O zaman yalnızca küçük bir çevrede tanınıyordu ve olayların gidişi üzerinde herhangi bir etkisi olmadı. Ama birkaç onyıl sonra, tüm dünyada işçi sınıfı hareketinin programı haline geldi. Manifesto, tarihsel maddeci kuramı etkileyici bir açıklıkla ortaya koydu ve işçilerin kendi ulusal devletlerinde devrimin gidişini sınıfsız bir toplumun inşasına doğru hızlandırma görevlerine yardımcı olmak için Marx'ın açıkladığı gibi endüstriyel kapitalizmin tam bir özetini verdi. *Manifesto* 1848'den sonra Avrupa işçi sınıfı hareketinin programlarında tekrar tekrar ortaya çıkan: 'TÜM ÜLKELERİN İŞÇİLERİ BİRLEŞİNİZ' sloganıyla sona eriyordu. Harold Laski'nin *Manifesto*'nun yüzüncü yıl basımına yazdığı önsözdeki gibi:

> «*İnsanlık tarihinde çok az belge* Komünist Manifesto *gibi geleceğin testinden ayakta kalarak çıkmıştır. Yayınlanmasından yüzyıl sonra hiç kimse ciddi bir biçimde onun büyük tezlerine karşı çıkamaz.*»

Komünist Manifesto önceden sezinlediği ve işçiler için ana ilkeler saptadığı devrimin öngününde ortaya çıktı. Bu devrim yenilgiye uğradı. Fransa'daki sınıf savaşımı tüm Avrupa'da burjuvaziyi kendi amaçlarını terketmeye ve gericiliğin silahlarına sığınmaya yöneltti. Almanya'da Komünist Birlik'in üyeleri - Breslau'da Wilhelm Wolf Köln'de *Neue Rheinische Zeitung*'un editörü olarak Karl Marx ve Baden Ayaklanması sırasında Friedrich Engels - aşırı burjuva radikallerinin yanında dövüştüler. Yalnızca Berlin'deki Stefan Born'un «İşçi Kardeşliği» işçilerin bağımsız politik eylemine yönelmişti; ama tüm hareketin niteliği üzerinde hiç bir etkiye sahip değildi ve onun sonucunu etkilemekten uzaktı. Ancak, *Neue Rheinische Zeitung*'un çevresindeki grubun devrimci savaşkanlığı ve strateji sorunlarındaki üstünlüğü, Wilhelm Leibknecht ve Ferdinand Lassalle gibi bazı genç aydınlar üzerinde öylesine güçlü bir etki yarattı ki, onlar bir ölçüde yumuşatılmış olsa da Komünist Birlik'in fikirlerini hareketin sonraki aşamasında da korudular.

Devrimin yenilgisi, Birlik'in en önemli üyelerinin yeniden sürgüne zorlanması anlamına geliyordu. 1850'deki ekonomik atılım (boom) yeni bir devrim için tüm umutları yoketti ve önce örgütün birliğini, sonra da varlığını ortadan kaldırdı. Willich ve Schapper önceki komploculuk günlerine döndüler ama merkez komitesinin çoğunluğu Londra'da bu tür yanılsamalara tümüyle karşı çıkan Marx ve Engels'e katıldı. Prusya polisinin baskısı ve 1852'de Komünistlerin Köln'deki yargılanmaları Birlik'in örgütsel sürekliliğine son verdi. 13 Temmuz 1854'te, Bismarck'ın Prusyalı delegeleri Alman Parlamentosu'nda bütün işçi birliklerini yasaklamayı başardılar. Böylece, Alman işçi sınıfı hareketinin ilk aşaması sona erdi. 1848-9'da Almanya'da devrimin gidişi üzerine en çağdaş değerlendirme Friedrich Engels'in *Almanya'da Devrim ve Karşı-Devrim* adlı yapıtıydı.

Modern işçi sınıfı hareketinin kökenleri İngiltere'deydi. Koşut yönelimler 1847 ekonomik bunalımının bir sonucu olarak Avrupa'yı silip süpüren devrimci dalgada doruğa ulaştılar ve Fransa ve Almanya'da somut biçimlerde ortaya çıktılar. İşçi sınıfı hareketi, burjuva demokrat düşünceleri mantıksal sonuçlarına kadar götürme çabalarına dayanan bağımsız bir düşünce ve eylem çizgisini ancak yavaş yavaş ve birçok çelişkili aşamalardan geçerek geliştirebildi, onları, ekonomik sorunlara uygulayabildi ve endüstri çağının ard arda gelen bunalımlarının bir sonucu olan yaşam koşullarındaki ağır gerilemelerin üstesinden gelebildi. Politik eylem hemen hemen her zaman kooperatifler ya da sendikalardaki işçilerin küçük bir kesiminde üstlenildi ve genellikle aydınlarca yöneltildi. Bu iki örgüt, yönetici ideolojiye karşı kalıcı ve bağımsız bir sınıf bilinci geliştirmeye çalıştılar ve bunların içinde etkin olanlar, yüksek kazançları nedeniyle öğrenimlerini sürdürmek için daha çok imkanlara sahip olan kalifiye işçilerin saflarından gelenlerdi. Diğer yandan, artan yoksulluktan acı çeken işçiler savaşkanlık ve canlılıklarını yalnızca bunalım zamanlarında gösterebiliyorlardı. İşçiler, onsekizinci yüzyıl ve öncesinde makine-kırma eylemleri ya da burjuvazinin yardımcıları olarak işlev gördükleri halde, toplumsal tarihin dönüm noktalarında, Paris'te Haziran 1830'daki gibi, eşsiz kendiliğinden eylemlerde kendilerini gösterebiliyorlardı. Küçük de olsa, kitleler üzerinde sürekli bir etki kurabilen tutarlı politik ve toplumsal inançlara sahip bağımsız örgütlerin oluşmasıyla durum tümüyle değişti.

İngiltere ve Fransa'da işçi sınıfının bağımsız devrimci eylemlerinin ve 1848'de endüstriyel bakımdan geri olan Almanya'da temelde burjuva demokratları tarafından yönetilen devrimci ayaklanmaların yenilgisi, Paris'teki Haziran Günleri ile belirginleşti. 1850'den sonraki refah dönemi bir kez daha bütün Avru-

pa'da varolan güç dengelerini istikrarlı bir hale getirdi. Ama, Avrupa işçi sınıfı hareketinde uluslararası dayanışma bilinci ayakta kalmıştı. Devrim-öncesi Avrupası'nın yeniden kurulamayacağı ve yeni koşullar altında işçi sınıfı tarihinde yeni bir çağın başlayabileceği inancı tümüyle diri kaldı. Kapitalistlere karşı savaşımla işçilerin yaşam düzeylerini iyileştirmek ve sınıfsız bir toplum ile tüm sınıf ayrıcalıklarını kaldırmak olan toplumsal demokrasi amaçları, tüm işçi sınıflarının ortak bir özelliği haline geldi. Uluslararası işbirliği bunun açık sonucuydu. Avrupa'nın burjuva demokratları, devletle özdeşleşme adına kendi sınıf dayanışmalarını terkederlerken, işçi sınıfının uluslararası dayanışma ruhu canlı kaldı. Böylece, devletlerarası rekabet büyüdükçe artan burjuva milliyetçiliğine koşut olarak gelişen bir işçi enternasyonalizmi sözkonusuydu. Böylelikle, Avrupa işçi sınıfı hareketi tarihinin ilk dönemi, 1850 refahının müjdelediği yeni bir endüstrileşme dalgasını izleyecek gelişmenin de temelini oluşturuyordu.

2.
Birinci Enternasyonal

1849 - 50'de Avrupa işçi sınıfı hareketinin ilk aşamasını sona erdiren refah dönemi, İngiltere'nin endüstriyel gelişmesini hızlandırdı ve Fransa ile Almanya'da yeni üretim tarzının yayılmasına yardımcı oldu. Ekonomik atılım sona erdiğinde kıta burjuvazisi 1848 Devriminin yenilgisinden sonra politik iktidarı paylaşmaktan az ya da çok uzaklaştırılmasına karşın, politik *statüko*'ya boyun eğmeye hazırdı Fransa'yı III. Napolyon'un ordusu, bürokrasisi ve polisi yönetiyordu; Alman Konfederasyonuna bağlı devletlerin hepsi değişik prens, feodal aristokrasi ve bürokrat tabakalarının denetimi altındaydı. İşçi sınıfı artık bağımsız bir eyleme girişemezdi; Devrim'den sonra önderleri ya öldürülmüş ve hapsedilmiş ya da sürgün edilmişti. Yalnızca İngiltere'de sendikalar bir ölçüde örgütsel sürekliliklerini koruyabiliyorlardı.

1850 atılımı Avrupa'da endüstriyi görülmemiş ölçüde geliştirdi. 1850'den 1880'e kadar buhar enerjisi beygir-gücü yıllık olarak, İngiltere'de 1.3 milyondan 7.6 milyona, Fransa'da yaklaşık 0.4 milyondan 1.3 milyona, Alman Konfederasyonunda (daha sonra Alman Reich'ında) 0.26 milyondan 5.1 milyona ve Avusturya İmparatorluğu'nda 0.1'den 1.6 milyona yükselmişti. Aynı dönemde, kömür üretimi yıllık, İngiltere'de 49'dan 147 milyon tona, Fransa'da 0.8'den 3.8 milyon tona ve Almanya'da 1.3'den 12 milyon tona çıktı. Tüketim ve imalat endüstrileri de benzer yönelimler gösterdi. Demiryolları Avrupa'yı birbirine bağlıyordu.

Ondokuzuncu yüzyılın ortasında toplumsal ve politik etkinliğin durulması aldatıcıydı. Ekonomik refahın sürmesi devrim sonrası düzenin sınıf çelişkilerini gizledi. Ancak ekonomideki düşüşle birlikte liberal burjuvazinin, iç ve dış politikalara karışmaya başlaması ile işçi sınıfı da daha büyük bir rol oynamaya başladı. Her birisi tarihin gidişinin kendi bireysel eylemlerinde simgeleştiğine inandıkları için, İsviçre ve İngiltere'de sürgündeki önde gelen Alman demokratları bölündüler. *Komünist Birlik*'i ortadan kaldıran bu rekabet ve farklılıklar o günlerde, tıpkı daha sonra - 1905 ve 1917 öncesinde, - Rus devrimcileri, 1920'lerde İtalyanlar ve 1930'larda Alman politik sığınmacıları arasında olduğu gibi, kıtadaki politik sürgünler arasındaki ilişkileri karakterize etti. Çoğunluk Kuzey Amerika'ya göçetti ve Avrupa işçi sınıfı hareketiyle olan bağlarını yitirdi. Açıkça umutsuz koşullarda, Marx ve Engels gibi yalnızca çok az kişi bu hareket için bir kuram oluşturmak üzere araştırmaya yöneldiler.

1850 refahından sonraki dönemde, toplam endüstri üretiminden aldıkları göreli payları aynı kalmasına rağmen endüstri işçilerinin önemli bir kesiminin maddi koşulları iyileşti. İlkel sermaye birikimi çağındaki sınırsız sömürü olanağının ilk engelleri işverenlerin gönüllü uzlaşmasıyla değil ama, işçilerden gelen baskılarla ortaya çıktı. Önceleri yalnızca tekstil endüstrisiyle sınırlı kalan 1833 İngiliz Fabrika Yasaları sabit bir işgünü belirledi: Onüç ve onsekiz yaşları arasındakiler için oniki saat, on ile onüç yaş arasındakiler için sekiz saat; on yaşın altındaki çocukların çalışmaları ise yasaklandı. İşverenler bu yasadan yakayı sıyırmak için ellerinden geleni yaptılar ve Avam Kamara'sında, çocuk emeği için en düşük yaş sınırını sekize indirmeyi ve genellikle kabul edilen oniki saatlik fabrika çalışmasını çocuklar için de bir kural haline getirmeyi başardılar. Bununla

birlikte, Chartistler'in sağladığı yeni ilerlemeler, kadınlar ve çocuklar için iş saatlerini; 8 Haziran 1847'de onbir saate, daha sonra da - 1 Mayıs 1848'den sonra - on saate indiren Fabrika Yasası'nın kabul edilmesiyle doruğa vardı. Sanayiciler hemen saldırıya geçtiler. Ama on saatlik işgünü başlangıçta yasal olarak yalnızca tekstil endüstrisinde kabul edildiği halde, 1850' de tüm sektörlerde yürürlüğe girdi. Bundan kırk yıl önce Robert Owen on saatlik işgünü çağrısında bulunduğu zaman yönetici sınıf bu çağrıyı yerleşik ekonomi öğretisi temelinde «Hristiyan iş erdemi»nin tanrı tanımaz bir biçimde çiğnenmesi ve ütopyacı bir saçmalık olarak damgalamıştı. Şimdi ise, ülkenin bir yasası haline gelmişti. 1848 Şubat Devrimi'nin en önemli sonuçlarından biri olan oniki saatlik resmi işgününü yerleştirmelerinde Fransız işçilerine yardımcı olan, İngiltere'deki bu savaşımın verdiği örnekti.

Endüstriyel patlama döneminde elde edilen bu ilk toplumsal ilerlemeler, kalifiye işçilerin kendi emekgüçlerini satarlarken işverenler arasındaki rekabetten yararlanmalarını olanaklı kıldı. Ekonomik atılım dönemlerinde, emek-gücü kısıtlıysa, Üçüncü Reich'ın kurumsallaşmış terörü bile ücretleri tümüyle düşük tutamıyacaktı; demokrasiyi ve işçilerin politik tutkularının bütün belirtilerini ne ölçüde bastırırsa bastırsın, Fransa'daki Bonapartist rejim de bu tür yöntemlere başvurmaktan uzaktı. Onun taktiği işçileri sistemle uzlaştırmak, böylece de sınıf bilincinin yeniden ortaya çıkmasını önlemek için işçi sınıfına - endüstriyel hakemlik, sübvanse edilen refah örgütleri ve politikadışı tüketici kooperatifleri gibi - bazı toplumsal tavizler vermekti.

Bunalım bir kez daha ortaya çıktığında, Fransa ve Almanya'da işçi sınıfı artık küçük bir azınlık değildi; onun bazı kesimleri maddi ve kültürel olarak bir ölçüde daha iyi bir durumdaydı. Fransız ve Alman Hükümetleri çocuk emeğini kısıtlamaya ve yeni

karmaşık makineleri kullanacak işçilere en azından asgari bir eğitim sağlamaya zorlanmıştı. Böylece, yeni bir ekonomik bunalım geçmişe göre işçi sınıfı hareketinin politik ve toplumsal bakımdan daha güçlü bir biçimde ortaya çıkmasına tanık olacaktı.

Bunalım 1857'de patlak verdi. Kırım Savaşı'ndan ve İtalyan savaşlarından sonra ulusal bakımdan ezilen Polonyalılar ve İtalyanlar her yerde uluslararası demokratik dayanışma duyguları uyandırarak yeniden eyleme geçtiler. Amerikan İç Savaşı sırasında İngiliz Parlamentosu'ndaki radikallerin ve özellikle İngiliz işçilerinin Kuzey'e sempati duymaları, İngiltere'nin Güney'in yanında savaşa katılmasını önlemelerini sağladı. İngiliz işçileri daha önceden büyük bir zafer kazanmıştı. Tüm ülke sendikalarının bir grev fonu kurarak dayanışma göstermesi sayesinde 1859 Londra İnşaat işçilerinin dokuz ay süren grevi, işverenlerin lokavtlarıyla ve birleşme hakkının ertelenmesiyle karşılanmasına rağmen, birleşme hakkını güvence altına alan bir yasa çıkmasıyla sona ermişti. Bu dayanışma gösterileri uzman sendikaların kendi aralarındaki yerel birleşmelerine yolaçtı ve İngiliz işçi sınıfı hareketinin bir kez daha birlik gücüne sahip olduğunu gösterdi. Parlamentoda bazı radikal burjuva üyelerin desteklediği eşit oy hakkı için savaşım yeniden birleştirici oldu. Sonuç kent ve kır işçilerinin çoğunluğuna oy hakkı sağlayan Disraeli'nin 1867 Reform Bildirgesi ve Gladstone'un 1884 Üçüncü Reform Yasası'ydı.

1857-8 bunalımı, Fransız işçi sınıfını da yeniden harekete geçirdi. Birleşme karşıtı yasalara karşın, ücret kesintilerine karşı bir grev dalgası patlak verdi. Daha sonra, Fransız hükümeti işçilere yönelik iyi niyetini göstermek için 1862 Londra Dünya Sergisi'ne 550 kişilik bir işçi delegasyonu gönderdi. İşçiler tarafından seçilen ve Henry-Louis Tolain'in yönettiği bu delegasyonda bir çok Proudhoncu da vardı.. Londra

Meslek Konseyi ile buluşarak Polonya Devrimi'ni desteklemek için Londra'da 22 Temmuz 1863'te yapılacak ortak bir gösteride anlaştılar. Bir gün sonra, kalıcı bir uluslararası işçi örgütlenmesi olanağı üzerine tartışmalar açıldı. İngilizler, Polonya Ayaklanmasını desteklemek ve Kıta'dan gelen işçileri kullanarak ücretleri düşürmeye zorlayan İngiliz işverenlerine karşı harekete geçmek için, ekonomik bakımdan gelişmiş bütün ülkelerin işçilerinin birleşik eylemi için Fransız işçilerine çağrıda bulunan George Odger başkanlığında bir komite kurdular.

İlk toplantı 28 Eylül 1864'te Londra St. Martin Salonu'nda yapıldı. İngiliz ve Fransızlar'ın yanısıra birçok göçmen grubu, Garibaldi'nin yardımcıları İtalyanlar ve Komünist İşçi Eğitimi Derneği üyeleri Almanlar temsil edildiler. Önceleri otuziki üyesi olan Merkez Komitesi'ne Almanya'dan Karl Marx seçilmişti. Hareketin entellektüel olgunluğu hakkındaki kuşkularına karşın, Marx bu Birliğe çok büyük bir önem verdi. 29 Kasım 1864'te arkadaşı Kugelman'a şöyle yazıyordu:

> *«Birlik, Garibaldi'yi burada böyle içtenlikle karşıladığı ve St. James Salonu'nda dev bir toplantı ile Palmerston'un Amerika'ya karşı savaş planlarını yenilgiye uğratan Londra sendikalarının liderlerini içerdiği için önemlidir. Paris işçi liderleri de Birliğe katıldılar.»*

Marx, yeni örgütün konumunu tasarlarken ve genel ilkelerinin ön formülasyonlarını ortaya koyarken, Owen ve Mazzini'nin izleyicilerine karşı kendi görüşlerini geliştirdi. Onun Enternasyonal'in açılış konuşması olarak hazırladığı 'İşçi Sınıfına Hitab'ı sendikaların ve ayrıca Proudhoncu ve Mazziniciler'in de kabul edebilecekleri görüşleri kapsıyordu. Marx, başlangıç noktası olarak, her ülkenin işçi liderinin fikirlerini alarak ve ortak olanı vurgulayarak; onları, ken-

di özgül savaşımları sırasında daha geniş bir kuramsal kavrayış ve açıklık sağlamalarına yardımcı olabilecek bir yola yöneltmeyi amaçladı. Tüm hareketin çıkış noktası olarak birleşik bir işçi sınıfı savaşımının gerekliliği açıkça ortaya konuldu. Marx için 1848 *Komünist Manifesto*'daki politik ve toplumsal kuramları yalnızca daha sınırlı bir ölçüde bir programda birleştirmek olanaklıydı; yine de Fransız Proudhon'cularının karşılıklılık fikirlerini ve Mazzini'nin yanılsamalarının programa girmesini önleyebildi. Marx'ın hazırladığı program taslağı ve *Enternasyonal'e Hitab*'ı yalnızca küçük değişikliklerle oybirliğiyle kabul edildi. Yalnız başına «Önsöz» bile Avrupa işçi sınıfı hareketinin tarihsel belgelerinden biridir. Önsöz'de şöyle yazar:

> *«İşçi sınıflarının kurtuluşunun kendileri tarafından elde edilmesi gerektiği; işçi sınıflarının kurtuluşu için savaşımın sınıf ayrıcalıkları ve tekelleri için değil, ama eşit hak ve görevler ve her türlü sınıf egemenliğinin kaldırılması için savaşım anlamına geldiği;*
>
> *İşçilerin, iş araçlarını tekelleştirenlere ekonomik bakımdan boyun eğmesinin ardında, bütün biçimleriyle kölelik, tüm toplumsal sefalet, zihni alçalma ve politik bağımlılığın yattığı;*
>
> *Bu nedenle, işçi sınıfının ekonomik kurtuluşunun, her politik hareketin bir araç olarak bağlı olması gereken büyük bir amaç olduğu;*
>
> *Bu büyük amaca yönelik tüm çabaların, şimdiye dek her ülkede emeğin çeşitli bölümleri arasında dayanışma isteğinin bulunmayışı ve değişik ülkelerin işçi sınıfları arasında kardeşçe bir birliğin olmayışından dolayı, başarısızlığa uğradığı;*

Emeğin kurtuluşunun yerel ya da ulusal değil, ama modern toplumun varolduğu tüm ülkeleri kucaklayan ve çözümünün en ileri ülkelerin kuramsal ve pratik işbirliğine dayanan toplumsal bir sorun olduğu;

Avrupa'nın en gelişmiş endüstri ülkelerinde işçi sınıflarının bugünkü canlanışının yeni umutlar yarattığı halde, hala birbirleriyle bağlantısız hareketler için eski yanlışlarının yeniden meydana gelmelerine karşı ciddi bir uyarının ve derhal birlik çağrısının gerekliliğini dikkate alan;

Bu nedenlerle:

28 Eylül 1864'te Londra St. Martin Salonu'nda gerçekleştirilen genel toplantıda alınan kararla yetki sahibi olan komitenin imza sahibi üyeleri, Enternasyonal İşçiler Birliği'nin kuruluşu için gerekli adımları atmışlardır;

Onlar, bu Uluslararası Birliğin ve ona katılan tüm dernek ve bireylerin birbirlerine ve tüm insanlara yönelik davranışları temelinde renk, inanç ve ulus farkı gözetmeksizin gerçek, adalet ve ahlakı onayladıklarını duyururlar;

Onlar, bir insanın görevinin yalnız kendisinin değil, ama görevlerini yerine getiren herkesin haklarını savunmak olduğuna inanırlar. Görevsiz hak, haksız görev yoktur.»

Enternasyonal, bireysel bağışlara, arasıra İngiltere dışındaki Avrupa ülkelerinden belirli sendikaların sağladığı çeşitli miktarlardaki yardıma ve kolektif üyelikleriyle İngiliz sendikalarının büyük bir bölümünün desteğine güvenebilirdi. Gerçeği sürekli olarak çarpıtan hükümet ajanları ve burjuva basınının olağanüstü abartmalarına karşın (aynı şey 1852 Köln Komünistleri'nin yargılanmasında ve Prusya

(Tıpkı Schieber'in durumunda da sözkonusuydu) Enternasyonal Genel Konseyi'nin hiç de güçlü bir örgütü ya da büyük fonları yoktu. Yine de, onun Avrupa işçileri arasındaki saygınlığı ve otoritesi Paris Komünü'nün yenilgisine kadar durmadan arttı. Dayanışma çağrılarının işçi sınıfının mücadelesine önemli katkıları oldu ve temsil ettiği işçilerin politik ve toplumsal bilinçlerinin berraklaşmasına ve gelişmesine yardım etti.

Enternasyonal'in İngiliz üyeleri 1865 Şubatı'ndan sonra oy hakkının demokratikleştirilmesi savaşımında burjuva radikalleri ile sendikalistleri birleştiren Reform Birliği'ne katıldılar ve 1867 yılında seçim reformunu elde ettiler. Fransa'da Enternasyonal üyelerinin çoğu büyük ölçüde Proudhon'un etkisi altındaydı. Ama Enternasyonal ve özellikle İngiliz sendikalarının, 1867'de Paris bronz işçilerine yönelik lokavt sırasında, daha sonra, Rouen ve Lions'da tekstil işçilerinin ve St. Etienne madencilerinin grevlerini desteklemesi, aralarında Eugene Varlin'in de bulunduğu bir grup Fransız işçisini toplumsal ve politik eylemin ve üretim araçlarının tekelci mülkiyetinin ulusallaştırılması gerekliliğine inandırdı. Blanqui'ciler önceleri Enternasyonal'den uzak kalmalarına rağmen, Blanqui'nin kendisi 1868 Brüksel Kongre'sine gözlemci olarak katıldı. Avusturya işçi sınıfı örgütünün liderleri gibi Belçika, İsviçre, Hollanda, İtalya ve İspanya'lı işçiler de Birliğe katıldılar. Almanya'da az sayıda bireysel üyenin ve Londra İşçi Eğitimi Derneği'ndeki sürgünlerin yanısıra, Enternasyonal, Lassalle'nin Genel Alman İşçileri Sendikası ve daha sonra Wilhelm Liebknecht ile August Babel'in 1869'da kurdukları Alman Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin moral desteğini kazandı. Enternasyonal böylece, Avrupa'daki hemen hemen tüm bağımsız işçi sınıfı örgütlerini temsil etmeyi ve geniş bir alanda işbirliği ile amaç ve strateji tartışmalarını başlatmayı başardı. Bu yolla, 1864'de henüz ba-

ğımsız işçi sınıfı örgütlerine bile sahip olmayan ülkelerdeki işçilere burjuva liberalizminden kopma olanağını sağladı.

Marx ile Proudhoncu Fransız delegeleri arasındaki ayrılıklar 1865'deki kapalı Londra Konferansı'nda belirginleşmişti. Cenevre'de Enternasyonal'in Birinci Genel Kongresi'nde ise bu ayrılıklar keskinleşti. Bundan böyle tüm Enternasyonal kongrelerinde, gelişkin sanayi ülkelerinin delegasyonları - Genel Konsey'in çoğunluğunun onayladığı ve herkesten çok İngiliz sendikalarınca desteklenen - Marx'ın görüşlerine eğilim gösterirken, temelde tarımsal ülkelerin (İtalya, İspanya ve Fransa) ya da küçük ölçekli sanayi ülkelerinin (Fransız İsviçresi) delegasyonlarında Proudhon etkin olacaktı. Bakunin'in fikirleri, toplumsal temeli varolduğu sürece etkinliğini sürdürdü; özellikle modern çağlarda İber Anarşist Federasyonu'nun (FAI) ve Fransa'ya karşı İspanyol direnişinde anarko-sendikalist birliğinin (CNT) gücünde görüldüğü gibi.

Proudhoncular'ın muhalefetine karşı, sendika hareketi ve onun en önemli silahı olan grev, 1869 Cenevre Kongresi'nde kabul edildi. Enternasyonal'e yalnızca elişçilerinin üye alınması biçimindeki Proudhoncu öneri reddedildi; bunun kabul edilmesi Marx'ın çekilmesi anlamına gelecekti.

Kongre sonuçta oybirliğiyle Marx'ın toplumsal ve politik *'statüko'*da değişiklik istemlerini yükseltme, kadınların ve çocukların durumlarını iyileştirme ve işgününü sekiz saatle sınırlandırma önerisini oylamaya sundu. Proudhoncular iş sözleşmelerine yönelik her türlü devlet müdahalesine karşı çıkıyorlardı. Onlara göre bu tür politikalar devleti güçlendirebilir ve toplumsal özgürlüğü tehlikeye sokabilirdi. Ona karşı çıkan Marx, işçileri koruyan bu önlemlerin, 'toplumsal nedenleri politik bir güce dönüştüre-

rek' önemli işlevleri yerine getirebileceğine işaret etti:

> *«Bugünkü durumda bizim için tek yol devlet iktidarı tarafından çıkartılacak genel yasalarda yatıyor... Bu tür yasaların çıkarttırılmasını sağlayacak işçi sınıfı, egemen güçleri kuvvetlendirmez. Tersine onları, işçilere karşı bir durumdan, kendi araçları durumuna dönüştürebilir. Her tür bireysel çabanın denenmesi ve başarısıyla olanaksız olan ne varsa genel yasalarla elde edilebilir.»*

Marx için, kapitalist girişimciliği ortadan kaldırma amacı, onlar varlığını sürdürdükçe sendikaların işverenlerle görüşmeyecekleri anlamına gelmediği gibi, burjuva devletinin ortadan kaldırılması amacı da, işçi partilerinin devleti ortadan kaldırabilecek durumda olmadıkları sürece, ondan haklarını isteyemeyecekleri anlamına gelmez. Fransızlar, bazı itirazlarına destek bulmuş olsalar da, Cenevre'de kabul edilen ilkeler üzerinde hiç bir etkileri yoktu. Sendikaları ve devletten yardım almayan üretici kooperatiflerini 'ücretli emek ve sermaye tiranlığını ortadan kaldırabilecek kaldıraçlar' olarak benimsediler.

Marx'ın etkilediği Genel Konsey'in çoğunluğu ile Fransız Proudhonculari arasındaki tartışmalar 1867 Lozan Kongresi'nde de yinelendi. Tartışma konusu, işçi sınıfının politik savaşımıydı. Proudhoncular, devlet iktidarı sorununu önemsemedikleri ve onu toplumsal gelişme ile ilgisiz gördükleri için işçi sınıfının politik savaşımını reddettiler. Yine de, endüstrinin tekelleşmiş dallarını, ilk elde de demiryollarını ulusallaştırma gereğini ne ölçüde kabul ederlerse etsinler, ulusallaştırmanın alacağı biçim üzerinde hiç bir uzlaşma yoktu. Devlet iktidarını kullanmanın dışında bu nasıl olanaklı olabilirdi? Büyük birimler, Proudhon'un dediği gibi, küçük, merkezileşmemiş kooperatiflerce sahiplenildiğinde gerçekten çalışabilirler miy-

di? Küçük köylü mülkleri sistemi, modern teknolojinin gelişmesine karşın sonsuza kadar sürecek miydi? Ya da, Belçikalı Cesar de Paepe'nin istediği gibi toprağın kamu mülkiyetine geçmesi kaçınılmaz mıydı? Burjuva radikallerince öne sürülen Avrupa Özgürlük ve Barış Birliği'ne karşı Enternasyonal'in tutumu ne olmalıydı? İşçi sınıfı zorunlu eğitim sistemi kampanyasına ya da bu bir kez ortaya çıktığında, onun demokratikleştirilmesi kampanyasına katılmalı mıydı? Tüm bu sorunlar ya uzlaşmayla ele alındılar ya da ertelendiler. Fransızlar, Genel Konsey çoğunluğunun fikirlerine yakınlaştıklarında bile, bir çok konuda gizli ayrılıklar sürüyordu. Yine de, 1868 Brüksel Kongresi'nde kamu zorlamasıyla üretim araçlarının toplumsallaştırılması hakkında, Fransızlar'ın reddettiği açık bir karar alındı. Kongre, ayrıca Alman - Fransız anlaşmazlıklarının savaşa dönüşmesini, hükümetlere karşı «genel grevle» önlemeyi umuyordu; bu politika ancak çok hızlı bir biçimde uygulanabilirdi. Ama bu politikanın gerçekçi olmadığı kısa süre sonra anlaşılacaktı.

1869 Basel Kongresi'yle birlikte Proudhonculuk üzerine tartışma sonuçlandı. Tüm toprakların kamu mülkiyetine geçirilmesi hakkında bir karar, 4'e karşı 54 oyla kabul edildi. Ama, sonunda Birinci Enternasyonal'in çözülmesine yolaçan ayrılık belirtileri hala vardı. Rus devrimcisi Mikhail Bakunin, Lyon delegesi olarak Basel'e gelmişti. Bakunin'in ne değişen koşullara ayak uydurmak için sendikaların yürüttüğü daha yüksek ücret ve daha kısa işgününe ilişkin inatçı ve sistematik savaşıma, ne de endüstriyel bakımdan gelişmiş ülkelerde işçilerin demokratik haklarının genişlemesi ve toplumsal reform uğruna politik savaşımlara ihtiyacı vardı. Onun fikirleri endüstriyel gelişmenin daha geri olduğu ülkerdeki duruma uygun düşüyordu. Yeni çatışma, ilk kez miras hakkı üzerine bir tartışmada dile getirildi. O güne kadar ortaya çı-

kan ilk ulusal işçi partisi olan Alman Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin Basel'deki varlığının önemi hiç de az değildi. Bu parti, Avrupa işçi sınıfı hareketinin artık diğer yerlerde de bu tür partilerin hızla ortaya çıkmalarını gerektiren yeni bir aşamasını gösteriyordu.

Fransa ve Almanya arasında savaşın bir yıl sonra patlak vermesi, 'genel grev' üzerine Brüksel'deki konuşmaların gerçek durumu yansıtmadığını gösterdi. Her iki ülkenin hükümetleri de kendi halklarını savunma savaşı yaptıklarına ikna etmekte güçlük çekmediler. Enternasyonal yalnız kaldı. Londra'daki Genel Konsey, durumun barışçıl olmayan bir devrimci demokratik çözümlemesini ortaya koydu; değişik ülkelerin işçilerine seslenerek, Fransız işçilerinin birinci görevinin III. Napolyon'u devirmeleri, aynı zamanda Alman işçilerinin savaşı sona erdirmesi gerektiği ve artık Almanya'nın savunması için değil, Prusya'nın genişlemesi için savaştıkları görüşünü ileri sürdü. «Alman işçileri bugünkü savaşın tam savunmacı bir savaşın ötesine geçmesine izin verirlerse, zafer ya da yenilgi, ikisi de eşit biçimde felaket olacaktır.» Kuzey Alman Konfederasyonu Parlamentosu'ndaki Sosyal Demokrat İşçi Partisi temsilcileri, Wilhelm Liebknecht ve August Babel, savaş kredilerinin oylamasına katılmayarak tepki gösterdiler. Lassalle'nin izleyicileri ise savaş kredilerine oy verdiler.

Üçüncü Cumhuriyet'in ilanına yol açan Fransızlar'ın Sedan'da teslim olmalarının ardından, Alman Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin Brunswick Merkez Komitesi, Fransız Cumhuriyeti ile onurlu bir barış istemiyle gösteri çağrısında bulundu:

> *«Alman Sosyal Demokrat İşçi Partisi adına ve Alman işçilerinin duygularına bağlı olarak biz, burada Alsace-Loraine'in ilhakını protesto ediyoruz. Fransa ve Almanya'nın, barış, özgürlük ve Kazak barbarlığına*

karşı batı uygarlığının ortak çıkarlarının bilincinde olan Alman işçileri, bu ilhaka hoşgörü göstermeyecektir. Biz bütün ülkelerdeki işçi kardeşlerimize, bütün savaşımlarda sadık kalacağız ve ortak amaçlarımız için omuz omuza yürüyeceğiz.»

Bu demeci kaleme alan Merkez Komite üyeleri hemen tutuklandılar ve vatan hainliği ile suçlandılar. Alman burjuvazisinin 'milliyetçi' histerisi öylesine güçlüydü ki, sonunda Alman işçilerinin çoğunluğunu ardından sürükledi. Bununla birlikte, her iki Alman işçi partisi de —Eisenacher ve Lassallener— Kuzey Almanya Parlamentosu'nda Enternasyonal'in Paris Federasyonu'na yanıt verdiler ve birlikte savaş kredilerine karşı ve her türlü ilhakın reddedilmesi için oy kullandılar.

Londra Genel Konseyi'nin ikinci çağrısı Fransız işçilerine yönelikti. Fransız işçilerine, Prusya ordusu Paris kapılarındayken gerici, geçici burjuva hükümetini devirmeye kalkışmanın korkunç bir aptallık olacağı söyleniyordu. Yeni durumda öncelik işçilerin örgütlenmesine verilmeliydi. Enternasyonal'in Fransız üyeleri, burjuva hükümeti Prusya ordularına teslim oluncaya dek bu çağrıya uydular.

Fransız Hükümeti, ateşkese dayanarak işçilerden ve küçük burjuvalardan oluşan Ulusal Muhafızlar'ın koruması altındaki Paris'in teslimini ve silahsızlandırılmasını kabul etti ve Ulusal Meclis seçimlerinin yapılabileceğinde anlaştı. Köylüler ve burjuvazi her ne pahasına olursa olsun barış istiyorlardı. Onlar Prusyalılardan çok, Jakoben geleneklerini doğrularcasına Fransa'yı kurtarmak için 1793'ün devrimci savaşlarını yinelemek isteyen radikal demokrat küçük burjuvaziden ve kısmen Blanquistler, kısmen de Enternasyonal üyeleri tarafından yönetilen Fransız işçilerinden korkuyorlardı. 1830 ve 1848'de iki kraliyet hanedanı destekleyicilerinin çoğunluğu oluşturdukları

Ulusal Meclis ve Thiers'in yönettiği Fransız Hükümeti önce Bordaux'ya, sonra Versailles'a taşındı. Hükümetin amacı şimdi Paris Ulusal Muhafızları'nı hemen ve tümüyle silahsızlandırmaktı. İlk girişimleri başarısız kaldı. Eugene Varlin tarafından yönetilen Paris işçileri, Ulusal Muhafızları desteklemek için toparlandılar. Hükümetin yönetsel aygıtı ve personeli Başkent'ten sürüldüler, halk ise kendi yerel temsilcilerini seçti, yani; Komün'ü.

Komün, yasama ve yürütme gücünü birleştirdi. Halkın seçtiği temsilciler, herhangi bir zamanda yine halk oyuyla geri çağırılabileceklerdi. Sürekli ordunun yerini silahlı halk alacaktı. Burjuva Jakobenleri, Blanquistler, az sayıdaki Enternasyonal üyesi, Proudhoncular ve diğer sosyalistlerin tümü Komün'de birleştiler. *Fransa'da İç Savaş*'ta Marx, Komün'ün olağanüstü tarihsel öneminden sözetti. «Komün», diye yazmıştı «işçi sınıfının sadece hazır devlet aygıtını ele geçirip onu kendi amaçları için kullanmakla yetinemeyeceğini» kanıtladı. İşçi sınıfı bu aygıtı parçalamak ve onun yerine halkın temsilinin, üretim etkinliğinin gerçek süreçlerinden ayrılmadığı bir toplum biçimini koymalıydı:

> *«Komün parlamenter bir organ değil, aynı zamanda hem yürütme hem de yasama organı olmalıydı... Yönetici sınıfın hangi üyesinin her üç ya da altı yılda bir parlamentoda halkı temsil edeceği ve baskı altına alacağını kararlaştırmak yerine, genel oy hakkı komünler biçiminde örgütlenmiş halka hizmet etmeliydi, oysa bireysel oy kullanma hakkı bir işverene kendi işi için işçi, usta ve muhasebeci aramasına hizmet eder... Komün üyelerinden başlayarak, her düzeydeki kamu hizmeti,* işçi ücreti *karşılığında yerine getirilecekti. Yüksek devlet görevlilerinin ayrıcalıkları ve temsil, bu görevlerle birlikte ortadan kaldırıldılar».*

Marx, Komün'ün, devletin ortadan kalkmasından önceki proletarya devletinin biçimini gösterdiğini ileri sürüyordu:

> «*Onun gerçek gizi şudur: üreticiler sınıfının mülk sahibi sınıfa karşı mücadelesinin ürünü, emeğin ekonomik kurtuluşunun gerçekleşebileceği en sonunda bulunan politik biçim; temelde bir işçi sınıfı hükümetiydi.*»

Bununla birlikte, ileri politik biçimine karşın, Komün tam bir kurtuluş için yeterli olmayan reformlara (kira tavanı, gece çalışmasının yasaklanması) girişti. Kendi kendine koyduğu bu sınırlamalara karşın, Komün'e karşı burjuvazinin nefreti azalmadan sürdü. Bismarck 21 Mayıs 1871'de Thiers'in emrine verdiği III. Napolyon'un tutsak ordusunu mevzilendirdi ve ordu Paris üzerine yürümeye başladı. Ulusal Muhafızlar'ın ve işçilerin büyük bir gayretle direnişlerine rağmen, hükümet birlikleri bir hafta sonra kenti elegeçirdi. Ölülerin ve sınırdışı edilenlerin sayısı hiç bir zaman tam olarak belirlenemedi. Yenenlerin kendileri, ondört bin kayıp ya da öldürülmüş Komüncüden, beşbin sürgünden ve özel mahkemelerce hüküm giyen beşbin mahkumdan sözediyorlardı. Yirmibeş yıl kadar sonra ikinci kez, Fransız işçi sınıfı en etkin üyelerinin çoğunu yitirmişti.

İki Alman işçi partisi, Alman işçi sınıfının yalnızca azınlık bir kesimini örgütleyebilmişlerdi. Onlar kendi hükümetlerinin Alsace-Lorraine'e saldırmasını, böylece kıtanın önde gelen iki ülkesi arasındaki ulusal ayrılıkların Avrupa tarihinin anahtar bir sorunu haline gelmesini ve burjuva Fransa'nın Çarlık Rusya'sıyla ittifakını engellemek için çok güçsüzdü. Alman yönetici sınıfları bu yolla halkın gerçek çıkarlarını sahte bir milliyetçiliğe ve kendi güçlü maddi çıkarlarına kurban ediyordu.

Burjuva Avrupa basını, Komün'den önce de Enternasyonal'in adını karalamaya çalışıyordu. Avus-

turya'da, Andreas Scheu ve Heinrich Oberwinder gibi önde gelen işçi temsilcileri, sadece Enternasyonal'e sempati duydukları için vatan hainliğiyle suçlanıp hapsedilmişlerdi. 1871 Paris olaylarından sonra, burjuva 'kamu oyu' açık bir vahşetle tepki gösterdi. Katliamları haklı göstermek için tarihsel olaylara bütünüyle kapalı bir gözle bakıldı ve Komün, Enternasyonal Genel Konsey'i tarafından planlanan bir komplo gibi değerlendirildi. Fransız hükümeti, Enternasyonal'e karşı ivedi bir yasa çıkardı ve diğer ülkeleri sürgün Komüncüleri geri vermeye ya da izlemeye ikna etmek için uğraştı. Alman Reich Hükümeti ve Habsburglar, Enternasyonale karşı savaşmak için bir Avrupa Devletleri Konferansı toplamaya niyetlendiler. Papa IX. Pius, İsviçre Hükümeti'ni aşağıdaki sözlerle azarladıktan sonra İspanya Hükümeti, Alman Hükümeti ve hanedanının ardından gitti. Papa IX. Pius şöyle demişti:

> *«Siz, Paris'te ne yaptıysa Avrupa'da da aynısını yapmak isteyen Enternasyonal yandaşlarına hoşgörü gösteriyorsunuz. Bu Enternasyonal beyleri, Tanrı'nın ve insanlığın ezeli düşmanları ile birlik içinde oldukları için korku duymalıdırlar.»*

Quod apostolici muneris adlı Papalık Genelgesi 1879'da yayınlandığında Enternasyonal ve sosyalizm hakkında hala bu yargıya dayanılıyordu. Bununla birlikte, Avrupa'yı anti-sosyalist bir Engizisyonda birleştirmeye yönelik bu girişim, İngiliz burjuvazisinin bireysel özgürlüğe bağlılığı sayesinde tam bir hüsrana uğradı.

Enternasyonal, bu arada, Bakunun'in Enternasyonal Demokratik İttifakı'nın eski üyeleri ile, hala Marx'ın önderliği altındaki Genel Konsey arasında, sonunda kendi kuruluşunu sarsan çatışmanın ilk

adımlarına tanık oldu. Paris'teki savaşımın sonucu, Avrupa'da yeni bir demokratik devrim dalgasının umutlarını olanaksız kıldı. Sosyalist devrimin önkoşulu olarak, bütün Avrupa ülkelerinde yasal işçi sınıfı partilerinin kurulması çağrısında bulunan 1871 Londra Konferansı kararı bu yeni durumun sonucuydu. Blanqui ve Bakunin'in izleyicileri için, bu kabul edilemezdi. Onlar hala Avrupa'nın endüstri-öncesi geçmişine bağlıydılar. Bu yeni politika, 1868 seçimlerinin gösterdiği gibi, bağımsız bir politik güç olarak hareket etmek için hala çok güçsüz olan İngiliz sendikalarının gereksinmelerine de uygun düşmüyordu. Onlar bunun yerine, umutlarını Liberal Parti'nin radikal kanadına bağlamışlardı, böylece oylarını işçilerin toplumsal koşullarını iyileştirmek için kullanabiliyorlardı. Marx ve Genel Konsey tecrit edilmişti. Bu durum, Enternasyonal'in 1872 Lahey Kongresi'nde belirginleşti. Marx ve Genel Konsey birlikte hala çoğunluğu oluşturdukları halde, artık İngilizlerin oylarını alamıyorlardı. Sonuçta Genel Konsey, Amerika Birleşik Devletleri'ne taşındı ve bunu - resmen 1876'da açıklanan - Birinci Enternasyonal'in sona ermesi izledi.

'Anti-otoriter' Bakuninci muhalefet, eski Enternasyonal'in biricik yasal temsilcisi olduğu iddiasıyla, Lahey'deki yenilgisinden hemen sonra İsviçre'ye yerleşti. Gevşek örgütlenmelerinden dolayı Bakuninciler, İtalyan ve İspanyol anarşistlerinin yanısıra, bazı Belçikalı grupların ve Alman Lassalle'cilerinin geçici desteğini elde edebildiler. Bakuninciler 1877'de Ghent'te, Avrupa'da o sırada gelişen işçi sınıfı partilerinin katıldığı Dünya Sosyalist Kongresi'ni topladılar. Kongre, şimdi artık İber yarımadası dışında bir kitle hareketini temsil etmeyen Anarşist Enternasyonal ile diğer sosyalistler arasındaki kesin kopuşu gösterdi. Uluslararası dayanışma bildirileri bir yana, artık ortak bir örgütlenme olanaklı değildi.

1872 Lahey Kongresi, modern Avrupa işçi sınıfı tarihinin ilk döneminin bitişini gösteriyordu. Enternasyonel İşçi Derneği —Birinci Enternasyonal— aracılığıyla sonraki dönemin koşulları yaratıldı: Tüm Avrupa'da ulusal işçi sınıfı partilerinin inşaası, İkinci Enternasyonal'de birleşmeleri ve sendikaların yükselişi. Enternasyonal, 1866'da Sendikalar Hakkında Cenevre Raporu'nda ve 1871'de işçi sınıfı partilerinin görevleri hakkındaki Londra kararlarında, Avrupa işçi sınıfının yakın gelecekteki stratejisini çizmişti.

3.
İşçi Sınıfı Partileri ve Sendikalar

Enternasyonal 1871'de, endüstriyel bakımdan gelişmiş ülkelerin işçilerine, ulusal işçi sınıfı partilerini kurmalarını salık veren bir karar aldığı zaman, Almanya'da bu yeni mücadele aracının iki örneği mevcuttu. Kuzey Alman Birliği'nin yeni endüstri yasalarıyla, sendika hareketinin gelişmesindeki en önemli önkoşullardan olan birleşme hakkı 1869'da kabul edildi. Yine de, iki Alman işçi sınıfı partisi —Lassalle'in Genel Alman İşçileri Birliği ile August Babel ve Wilhelm Liebknecht'in Sosyal Demokrat İşçi Partisi— birlikte, yoğun endüstrileşmenin bir sonucu olarak hızla çoğalan Alman işçi sınıfının yalnızca bir azınlığını kapsıyordu. 1874 Reichstag seçimlerinde işçi sınıfı partilerinden hiçbirisi oyların yüzde üçten çoğunu alamadı, ancak, 1875'te Gotha'da 'Alman Sosyal Demokrat Partisi'nde birleşmelerinden sonra etkileri arttı. 1877 Reichstag seçimlerinde, birleşik partinin oy oranı şimdiden yüzde dokuza çıkmıştı. Daha sonraki yıllarda, Anti-Sosyalist yasalar partiyi yasakladı, ama yokedemedi. Partinin etkisi kısa bir uyum bunalımından sonra, yasa dışı döneminde bile seçimden seçime yükseldi.

Parti örgütsel bütünlüğünü korudu. Az sayıda aydının uzlaşma çizgisini egemen kılma çabaları engellendi, bazı üyelerin ve eski Lassalle'cı liderlerin anarşist eğilimlerinin üstesinden gelindi. Marx ve Engels'in, parti liderliğinin bilimsel sosyalizmi kavrayışı hakkında sık sık kaygılarını belirttikleri —hepsin-

den önemlisi Marx'ın etkili Gotha Programı'nın Eleştirisi'ndeki— gibi, parti, Marksizmin basitleştirilmiş bir uyarlanışını savunuyordu.

Partiyi politik bakımdan, yasadışı merkez komitesi, Eduard Bernstein'ın editörlüğündeki periyodik yayın *Sozialdemokrat* ve Karl Kautsky'nin yasal *Neue Zeit*'i temsil ediyordu. Eşit oy hakkı da dahil, kadınlar için eşit haklar isteyen biricik parti olması, eğitim görmüş sınıfların eleştirici azınlığı içinde de ona güçlü bir konum sağladı. 1881'de yayımlanan, partiyi yasaklayan İmparatorluk tebliğinin ardından, Reich hükümeti, sosyal demokrasinin büyüyen etkisinin önüne geçmek için tasarladıkları, ama bekledikleri etkiyi sağlamayan —kaza, hastalık ve sakatlık sigortası gibi— çeşitli toplumsal önlemler aldı. Sendikalar olağanüstü yasalarla engellenseler de, 1889'da kendiliğinden Madenciler Grevinden sonraki gelişimleri engellenemedi. Böylece İmparatorluk Almanyası'nda işçi sınıfı hareketine karşı yasalar hiçbir işe yaramadı, 1890'dan sonra Anti-Sosyalist Yasalar bir daha çıkartılamadı.

Alman sosyalizmi, sosyalist aydınların işbirliği ile daha çok kalifiye işçilerin saflarından gelen işçi sınıfı kadrolarını örgütleyip eğiterek hükümetten önemli sosyo ekonomik haklar koparacak kadar güçlü olduğunu gösterdi. Böylece ekonomik refah dönemlerinde tüm işçi sınıfının koşullarını ve yaşam düzeylerini iyileştirebilmiş ve bunalım dönemlerinde bunları koruyabilmişti. Bu tür başarılar öncelikle, partinin önemli üretim araçlarının ortak mülkiyetini zorunlu görmesi, politik demokrasi ve sosyalist bir ekonomi amaçlarına kopmaz bağlılığı ile anlamsız şiddet eylemlerinden kaçınarak, parlamentoyu bir politik platform ve seçim kampanyasından propaganda amacıyla yararlanarak tüm yasal savaşım biçimlerini kullanması sayesinde olanaklıydı. Parti, böylece, Liberal Hirsch-Duncker sendikalarının tersine, grev hakkını sınıf savaşımının bir aracı olarak kavrayan kendi sendika örgütle-

rinin yasal etkinliğini güvence altına aldı. 1891 Erfurt Programı'nda parti politikasının yayınlanması gizli bir örgütün bir kitle partisine dönüşümünü gösterdi. Yine de, partinin kapitalizm sınırları içinde işçilerin çıkarlarını savunmadaki başarısı, Marx'ın daha o zamandan belirttiği gibi reformizmin ve politik güçsüzlüğünün temelini oluşturdu.

Birleşme hakkına ve 1890 Mayıs gösterisine karşı işverenlerin örgütlediği Hamburg lokavtına yönelik birleşik kampanya sırasında, özgür —yani sosyalist— sendikalar, sayısız yerel meslek sendikalarına bölünmenin yararsızlığını gördüler. Bu nedenle, 1892'de Halberstadt'daki Sendika Kongresi'nden sonra, her meslek grubu tek bir sendikada örgütlendi ayrıca bunlar da tek bir organda merkezileşti. Buna karşı Sosyal Demokrat gençliğin muhalefetiyle birlikte görece zayıf bir yerelci (lokalist) muhalefet ortaya çıktı. Bunlar Anti-Sosyalist Yasalar altındaki yarı-yasallıktan, işçi sınıfının çoğunluğuyla birlikte açık ve yasal savaşıma geçişi kavramayan grupları temsil ediyorlardı ve hemen hemen tümüyle etkisiz kalan Alman anarko-sendikalizminin çekirdeğini oluşturuyorlardı.

Alman sendikaları hızla büyüdüler. 1892'de yalnızca üçyüzbin üyeleri varken; 1899'da (zayıf Hristiyan sendikaları da dahil) altıyüzbine ve 1912'de ikibuçuk milyona çıktılar. Sendika görevlilerinin çoğu aynı zamanda Sosyal Demokrat Parti üyesiydiler. Her iki örgütün çevresinde sayısız kültür, spor dernekleri ve kulüpleri toplanmıştı. Artık, en azından sendikalı işçiler için, ekonomik bir gerileme dönemi dışında, ücret düzeylerini yükseltme olanağı vardı. Ondokuzuncu yüzyılın sonlarında, sendikalarla işverenler arasındaki ücret sözleşmeleri artan bir önem kazandı. Yetkililerce desteklenen rakip Ulusal Hristiyan Sendikası, dinin etkili olduğu yoksul Katolik bölgelerde kitle örgütleri kurabildi. Onlar da varlıklarını sür-

dürebilmek için, baştan karşı olmalarına rağmen grev silahını kabul ettiler.

Alman İşçi Partisi ve bağlı sendikaları, başarılarının sonucu olarak, diğer Avrupa ülkelerindeki işçi sınıfı hareketi için geniş ölçüde örnek olarak kabul edildiler.

Çatışmalarla daha çok kuşatıldığı ve daha büyük tersliklerle karşılaştığı halde Avusturya Sosyal Demokrasisi'nin gelişimi de Almanya'dakine benzer bir yol izledi. 1869 Aralığındaki Viyana gösterisi birleşme hakkını zorladı. 1872'de Avusturya Sosyal Demokrat Partisi kuruldu ve bu çokuluslu devletin endüstri merkezlerinde hızla yayıldı. Avusturya devletinin bu çokuluslu yapısı da sosyal demokrasinin sorunlarını çoğalttı. Almanca konuşan işçiler, Slavları —hepsinden önce Çek ve Slovakları— 1848-9'da oynadıkları karşı-devrimci rol nedeniyle hala suçluyorlardı. Avusturya partisinin kabul ettiği «ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı» biçimindeki bulanık formül, 1872'de ulusal ayrılıkların üstünü örtmeye yetti. Diğer yandan, Henrich Oberwinder'in liderliği altındaki ılımlılarla, Andreas Scheu'nun liderliği altındaki radikaller; yani, feodal bürokratik aristokrasiye karşı liberal burjuvaziyle ittifak halinde reformlar için savaşım verme stratejisi ile, tam bağımsız sınıf savaşımı stratejisi arasındaki ayrılıklar ise örtülecek gibi değildi. 1874'te her iki kesimin liderleri de sürgüne gittiler. 1881'den sonra, Josep Peukert'in önderliğindeki Viyana işçileri daha çok anarşist yöntemleri benimsediler. Bu, Bohemya ve Moravya'daki daha düzenli gelişime karşın, işçilerin birliğini ortadan kaldırdı ve Avusturya işçi sınıfı üstündeki sosyalist etkiyi sildi.

Ancak, Victor Adler 1889'un son aylarında, Hainfeld Parti Kongresi'nde herkesin kabul edebileceği Marksist ilkeler temelinde bu parçalanmanın üstesinden gelmeyi başardı. Bunun ardından, Avusturya

Sosyal Demokrat Partisi'nin üyeleri ve destekleyicileri çoğaldı. Parti, 1905 Kasımı'nda büyük bir kitle grevi örgütleyerek 1907 seçim reformunun yolunu açtı. Parti, sendikalar ve kooperatifler arasındaki işbölümü ve hareketteki işçi birliklerinin yapısı Almanya'dakine benziyordu.

İkili monarşinin öbür yarısı Macaristan'da, sanayileşme önceleri Budapeşte ile sınırlıydı. Uzun bir süre, oradaki küçük sosyalist ve devrimci demokratik gruplar yalıtlanmış bir durumdaydı ve feodal toprak aristokrasisinin gücü kırılmamıştı. Sendikalar 1880'de birleştiler ve sosyalist bir program kabul ettiler. Avusturya'daki gibi bir sosyalist parti ancak 1890'da kuruldu.

Komün'ün yenilgisinden sonra Fransız işçi sınıfının durumunun düzelmesi biraz zaman aldı. Alman Sosyal Demokrasisi'nin yükselişini hızlandıran 1873-4 ekonomik bunalımı, Fransız sosyalizminin yeni örgütsel başlangıcı için yarar sağlamadı. İşçi sınıfının önde gelen liderleri ya öldürülmüş ve hapse atılmış, ya da sürgüne zorlanmıştı. Komüncülerin affedilmesinden sonra işçi sınıfı hareketi 1879 ekonomik bunalımı döneminde yeniden ortaya çıktı. Aynı yıl Marseille'de Jules Guesde'nin Sosyalist İşçi Federasyonu kuruldu, Gueste ve Paul Lafargue'nin taslağını hazırladığı ve Karl Marx tarafından yazılan bir programı 1880'de kabul etti. Bu programın içeriği büyük ölçüde Avusturya Hainfeld ve Alman Erfurt programlarının bir öncülüydü. Ama daha 1882'de, yeni Fransız partisinde bir bölünme başladı. Bir kaç yıl sonra Jean Allemena'nın destekleyicilerinin ayrıldığı Possibilistler, Paul Brousse'nin liderliği altındaydı. Onlar burjuva demokratlarıyla sistemli bir seçim ittifakı politikasını savunuyorlardı ve Fransa'da federal bir çözümden yanaydılar. Sosyalist amaçları, devlet iktidarını ele geçirmeden evrimci, reformist yöntemlerle adım adım gerçekleştireceklerini umuyorlardı. Blan-

quiciler de çok kısa bir süre sonra, bağımsız bir parti de Eduart Vaillant'ın liderliğinde yeniden örgütlendiler.

Fransız sosyalizmindeki bu bölünme, bir ölçüde 1871'den 1879'a kadar, Üçüncü Cumhuriyetin ilk evresindeki iç politik durumun bir sonucuydu. Yönetici hanedanlığın Bourbonlar'dan mı, yoksa Orleancılar'dan mı oluşması gerektiği konusunda iki güçlü monarşist grubun anlaşamamalarından dolayı devletin yapısı uzun süre değişmedi! Yine de, Fransız işçi sınıfı hareketinin etkisi örgütsel kaosa karşın sürekli arttı. 1884'te birleşme yasağı *'code civil'* (medeni Kanun) tarafından kaldırıldı ve ancak iki yıl sonra Guesde'nin Fransız İşçi Partisi'nin yardımıyla Ulusal Sendikalar Federasyonu kuruldu. Bununla birlikte, Fransız sendika hareketinde de; parlamenter ve sendikal etkinlikleri birleştiren Almanları izlemek isteyen Marksist bir azınlıkla, yalnızca doğrudan eyleme ve genel greve umut bağlayan sendikalist çoğunluk arasında keskin ayrılıklar ortaya çıktı. Bunlara, Proudhoncu bir anti-politik azınlık grubunu da ekleyebiliriz. Sosyalist partilerle sendikalar arasındaki ayrılıkların artmasına karşın, diğerleri gibi Fransız sanayi proletaryasının da yaşam düzeyleri iyileşti. Yine de, toplumsal yasalardaki gelişme daha yavaştı. Madenciler için kapsamlı sosyal sigortaya 1894'te ve kaza sigortasına 1898'de geçildi.

İtalya'da endüstrileşme yavaştı. İtalyan işçi sınıfı hareketinin başlangıcını ulusal demokratik devrimin gelenekleri etkiliyordu. Politika sahnesinde ve sendikalarda sistemli ve yasal çalışmadan çok, komplolar (conspiracies) ve darbelere (putsches) daha yakındılar. 1872'de Bakunincilerin büyük etkisi altındaki Enternasyonal'in İtalyan bölümü Lahey Kongresi'ni boykot etmiş ve Bakunin'in 'anti-otoriter' Enternasyonali'ne katılmıştı. 1873-4 ekonomik bunalımında Bologna ve diğer kentlerde darbe girişimleri oldu,

ama hiç bir yerde proletarya ya da çalışan nüfusun önemli bir kesiminin desteğini kazanamadılar. 1877' de Cafiero ve Matesta'nın yönettiği Letino'nun güney köylerindeki bir darbe girişimi, hükümete yalnızca anarşistlere değil ama onların yasal sosyalist rakiplerine de saldırması için bir fırsat verdi. Kuzey'de sanayileşmenin gelişiminin ardından, küçük bir toplumsal reformist parti kurma çabası geldi ve 1892'de İtalyan sosyalist dergisi *La Critica Sociale*'nin yayınlanması üzerinden epeyce zaman geçtikten sonra İtalyan Sosyalist Partisi kuruldu. Köylü ayaklanmaları ve Sicilya'da kükürt madencilerinin grevi 1894'de, Alman Anti-Sosyalist Yasaları'nın İtalyan uyarlamasına yol açtı ve bu da onun gibi başarısız oldu. Sicilyalı madenciler grevine karşı polis şiddeti, Kuzeyde Arturo Labriola'nın yönettiği sendikalar ve partinin sol kanadını bir kitle grevine yöneltti. Sonuçta, Giolitti hükümeti, grevcilere karşı her türden askeri şiddet kullanmaktan vazgeçmek zorunda kaldı.

İspanyol işçi-sınıfı hareketinin gelişmesi de benzer sorunlarla doluydu. İspanya'nın endüstrileşmesi İtalya'nınkinden daha da geriydi; bu nedenle anarşistlerin etkisi daha güçlü oldu. Bir yanda, herşeyden önce tarım işçileri ve kalifiye işçilerin partileri olan İberya Anarşist Federasyonu (FAİ) ve anarko-sendikalist Ulusal İşçi Federasyonu (CNT), diğer yanda, Avusturyalı maden işçileri ve vasıflı sanayi işçilerini içeren Genel İşçi Sendikası (UGT) arasındaki karşıtlık, Franko rejimine karşı yasadışı muhalefete kadar sürdü. UGT, 1879'da Pablo İglesias'ın kurduğu İspanyol Sosyalist Partisi'nce desteklendi. 1868'de burjuva devriminin yenilgisini izleyen çatışmalar, İspanyol işçi sınıfının geniş kesimlerinin tüm yasal ve parlamenter savaşım biçimlerine duydukları nefreti güçlendirdi. Kilise'nin önemli ölçüde toprak sahibi olması, Katolik Piskoposlar ve manastırlarının hemen hemen ortaçağ benzeri toplumsal rolleri ve zihniyetiyle, Bask

ve Katalan azınlığının Madrid rejimince ezilmesi, yoğun ve bazen şiddetli bir anti-klerikalizmi entellektüel özgürlüğün kaçınılmaz bir bileşeni haline getirdi. İspanya, tüm bu nedenlerle, günümüze kadar önemli bir anarşist hareketin yaşadığı tek Avrupa ülkesi olarak kaldı.

Aynı dönemde, işçi sınıfı hareketi ayrıca küçük ülkelerde de gelişmeye başladı. Endüstrileşme önce Belçika'da yayıldı. Bakuninizm ve Blanquizm önceleri, Wallon dilini konuşan işçiler arasında yaygındı; Flemenk dilini konuşan kesimde ise Alman sosyal demokrasisi model alınıyordu. 1884'de, seksenli yılların iki birleşik ve ekonomik bunalımı, Wallon işçilerini eşit oy hakkı için seferber eden büyük 1886 grevine yol açtı. Bu grev ordu tarafından ezildikten sonra, Blanquiciler Partiden yeniden ayrıldılar ve 1888'de yeni bir grev denemesine girdiler. En sonunda, 1889'da değişik politik, kooperatif ve sendika grupları arasında birlik federal temelde tek bir partide yeniden sağlandı. 1892 yılında oy hakkı için genel grev yapıldı. Ancak üçüncü genel grev, oy hakkını elde edenlerin sayısında bir artış sağlayabildi. Buna karşın, üst sınıflar Senato'daki egemenliklerini ellerinde tutuyorlar ve birden fazla oy kullanma hakkının avantajlarını sürdürüyorlardı. Bu dönemde, ayrıca 1886, 1892 ve 1893 grevleri de etkili oldu ve ilk toplumsal ve ekonomik kazanımları getirdi. 1894'den sonra Emile Vandervelde ve Edourd Anseele'nin yönettiği Belçika işçi partisinin önemli bir parlamento grubu oluştu.

Hollanda tarihi genel modeli izledi. İşçi eylemlerinin zorladığı devlet müdahalesi aracılığıyla işçilerin ekonomik koşullarında yavaş bir gelişme sağlandı. Genel ekonomik durumdaki dalgalanmalar karşısında güçlü bir sendika ve politik işçi sınıfı hareketi ortaya çıktı. Hollanda işçi sınıfının bu ilk ilerleyişi, Paris Komünü'nün yenilgisiyle sona erdi. Demokratik olmayan seçim sistemine karşın 1888'de parlamento-

ya seçilen Hristiyan Sosyalist eski papaz Donala Niewenhuis'in 1881'de kurduğu Sosyalist Birlik yeni bir başlangıç yaptı. Parlamento, en sonunda 1889'da istihdam ve sosyal güvenlik konularına devlet müdahalesi sorununu gündeme aldığı halde, —geçici olanları bile— sonuçta on yıl sonraya erteledi. Bu, Niewenhuis'i doğrudan eyleme yöneltti ve parlamentarizme karşı bir konuma getirdi. 1894'de, P.J. Troelstra ve H von Kol'un liderliğinde bir Sosyal Demokrat Parti kuruldu. Kendisine Alman Sosyal Demokrat Partisi'ni model alan bu parti kısa zamanda önemli bir güç haline geldi.

Danimarka, bağımsız bir işçi sınıfı hareketinin başlangıcına tanık olan ilk İskandinav ülkesiydi. 1871 İnşaat İşçileri grevi yığınsal tutuklamalarla ve Enternasyonal'e karşı olağanüstü yasalarla son buldu. Siyasi polis, ağır para cezalarıyla işçi liderlerini sürgüne zorlayarak bu ilk eylemlerinin yeniden canlanmasını önleyebildi. Yine de, 1880'de, gelişen sanayileşmenin bir sonucu olarak büyüyen yerel sendikalar ve politik işçi dernekleri, 1889'da yirmibin üyeye sahip tek bir parti kurmayı başardılar.

İşçi sınıfı hareketine ilişkin düşünceler, İsveç'i de etkiledi ve Almanya'da iken bir zanaatçının çırağı olarak çalışan August Palm ve Hjalmar Branting tarafından özellikle kereste işçileri arasında yayıldı. 1889'da, Danimarka'daki partiye dayanan ve sendikaları da içine alan bir Sosyal Demokrat Parti kuruldu; bağımsız bir sendika federasyonu oldukça sonra, 1898'de ortaya çıktı.

Norveç'te işçi sınıfı hareketinin kökleri 1848'in demokratik geleneklerinde yatıyordu. 1883'de bir sendika federasyonu, 1887'de bir işçi partisi kuruldu. O tarihlerde, Norveç ve İsveç birleşik bir devletti ve Norveç işçi sınıfı Alman sosyal demokrasisinin Marksizmini kabul etti.

İsviçre'de Fransızca, İtalyanca ve Romence konu-

şan kantonlarda Bakuninçilerin ilk etkisi azaldı. Bakuninçiliğin kalıcı bir demokratik anayasa oluşturmak için savaşan bir küçük-burjuva ülkesinin politik iklimine uygun düşmediği kanıtlandı. 1873'de sendikalar, Hermann Greulich'in liderliğinde İsviçre İşçi Birliği'nde birleştiler. 1838'den beri hastaların tedavisini ve işçilerin eğitimini etkin olarak üstlenen radikal bir burjuva örgütü, Grütli-Verein 1878'de kendi etkinlik alanını genişleterek reformist-sosyalist talepler öne sürmeye başladı. İsviçre'nin, işçi sınıfı ideolojisi üzerinde kalıcı bir etkiye sahip olan güçlü bir küçük-burjuvazi ve orta-sınıf köylülüğü ile işleyen bir burjuva demokrasisine sahip olduğu bir zamanda, İşçi Birliği, 1888'de kurulan İsviçre Sosyal Demokrat Partisi'ne katıldı ve birlikte diğer Avrupa ülkelerindeki sosyal demokrat partilerin Marksizmini benimsediler.

Polonya işçileri örgütlerini çok daha zor koşullar altında yaratmaya zorlandılar. Polonya; Prusya, Rusya ve Avusturya'nın arasında bölünmüştü; oysa, Polonya'nın üst sınıfı 1863 ayaklanmasının yenilgisinden sonra ulusal bağımsızlık düşüncesinden vazgeçmişti. Özellikle Rusya Polonyası'nda genç işçi sınıfı hareketi, devrimci demokratik geleneklerle özdeşleşti ve onu sürdürdü. 1882'de ilk kez, merkezi bir gizli örgüt yaratma girişimi kargaşa ve yığınsal tutuklamalarla sona erdi. 1892'de Paris'te Polonya Sosyalist Parti'si kuruldu ve birinci kongresini 1894'de Varşova'da topladı. Joseph Pilsudski'nin yönettiği parti, egemen ve demokratik bir Polonya devletini kurmaya çalıştı ve bu uluscu amacı, işçi sınıfının çıkarları ve uluslararası işçi hareketinin amaçları ile birleştirme savını öne sürdü. Diğer yandan, İbranice konuşan işçiler 1897'de, kendisini Rusya devrimci sosyalist hareketinin bir dalı olarak gören ve 1898'de Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin kuruluş kongresine katılan Bund'da birleştiler. Polonyalı Marksist aydınlar

ve onların etkisi altındaki işçiler, Polonyalılar da içinde, bütün halkların ulusal özerkliğe kavuşacağı sosyal demokrat bir Rusya federal cumhuriyetini düşlüyorlardı. Onlar, Rusya Polonyası'ndaki sosyal demokratlarla güçlerini birleştirdiler, 1900'de Leon Jogiches ve Rosa Luxemburg'un liderliği altında kurulan Polonya ve Litvanya Sosyal Demokrat Partisi'nin (SKDPİL) temelini attılar.

Bu parti de, Bund gibi kendisini, endüstrinin yeni girdiği Çarlık İmparatorluğu'ndaki genç işçi sınıfı hareketinin bir parçası olarak hissediyordu. Bununla birlikte, Rusya'da ne Herzen'in Komünist Manifesto'yu, ne de Nikolai Davidson'un 1872'de Kapital'in birinci cildini çevirmesi, işçilerin örgütlenmesi yerine, Narodnikler'in terörizm ve tarımsal sosyalizme umut bağlamalarını önleyebildi. Ancak 1883'de, Cenevre'de sürgünde bulunan George Plekhanov, Paul Axelrod, Vera Zasulich ve Leo Deutsch, endüstriyel büyümenin önemli bir işçi sınıfı yarattığı bir zamanda, Rusya'da sosyal demokrat ve sendika merkezlerinin kurulması için kuramsal bir temel yaratan Marksist 'Emeğin Kurtuluşu Grubu'nu kurdular. Sonuçta, 1898'de, Minsk'te Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin (RSDİP) kuruluş kongresinden sonra birçok delegenin ve partili işçinin tutuklanmasına karşın, parti hiç bir zaman tümüyle ortadan kaldırılamayacaktı.

Fransa - Prusya savaşını izleyen endüstrileşme dalgası birçok Avrupa ülkesinde bağımsız işçi partileri ve sendikaların gelişmesinin koşullarını oluşturdu. Aynı uluslarüstü toplumsal sorunlar onları politik enternasyonalizme ve Enternasyonal geleneklerine yöneltti. Aynı zamanda, Avrupa'daki ulusal gerginlikler de büyümekteydi. Yeni bir Enternasyonal'in kuruluşunu hemen hemen kaçınılmaz kılan şey de buydu.

4.
Birinci Dünya Savaşı'na Kadar İkinci Enternasyonal

Yeni ulusal işçi sınıfı partileri kapitalist toplumu sınıfsız bir topluma dönüştürme amacıyla birleştiler ve değişik ülkelerde benzer sorunlarla karşı karşıya geldiler. Bu partilerin tümü politik güç temelini genişletmek, işkoşullarını ve ücretleri iyileştirmek ve işçilere hastalık, işgörmezlik ve işsizliğe karşı güvenceler sağlamak istiyorlardı. Sendikaların yönettiği grevler ve işçilerin sendika ve politik partilerde örgütlenmeleri gibi savaşım biçimleri benzer örnekleri izledi. Her yerde, burjuvazi üzerindeki politik baskı, işçilerin yaşam düzeyinin, teknik ilerleme ve sonuçta üretkenlikteki hızlı artış ile birlikte gitmesini güven altına alma savaşımında sendika eylemlerini tamamlayan önemli bir araçtı. Bu baskı, ayrıca - ya hastalık ve işsizlik nedeniyle geçici, ya da sakatlık ve yaşlılık nedeniyle kalıcı olarak - işten uzaklaştırılanlar için de daha iyi koşulların oluşmasını sağlıyordu. Değişik ülkelerin hükümetleri arasındaki politik ayrılıkların artmasına karşın, işçi-sınıfı partileri uluslararası düzeyde yalnızca deneyim aktarımı ve eşgüdüm sağlamak için bile olsa, yeni bir enternasyonal örgüte ihtiyaçları vardı. Bununla birlikte, Polonya ve Avusturya - Macaristan İmparatorluğu gibi ülkelerde işçi sınıfı hareketi hala çözülmemiş ulusal sorunlarla yüzyüzeydi. Ama, hareketin daha başında bile ulusal kurtuluş ve uluslararası dayanışma arasındaki ilişki daha o zamandan onu karakterize ediyordu. Polonya

ve Çekoslovakya'daki güçlüklerin taktik sorunlar yaratmasına karşın, ayrılıklar temele ilişkin değildi ve bunların Avrupa İşçi Sınıfının birliğinin yeniden oluşturulmasında aşılamaz bir engel olduğu söylenemezdi. Enternasyonalizme yönelik çok daha ciddi bir tehlike, büyük kapitalist devletlerin işçi sınıfının bazı kesimlerini kendi emperyalist tutkularını desteklemeye zorlama yeteneğinden geliyordu. Devletler, işçilere reformlar ve ekonomik ayrıcalıklar sundukları ölçüde işçilerin kendi burjuva devletlerine bağlılıklarını ortadan kaldırmak özellikle zorlaşıyordu.

Birinci Enternasyonal'den sonra, Fransız Posibilistlerinin* çağrısı üzerine Ghent'te (1877), Chur'da (1881) ve Paris'te (1883 ve 1886); ve İngiliz sendikalarının çağrısı üzerine Londra'da, (1888) uluslararası işçi konferansları toplandı. Ancak, işçi sınıfı hareketinin yalnızca bazı kesimleri bu toplantılara katıldılar. Bastille'nin ele geçirilmesinin yüzüncü yıldönümünde (14 Temmuz 1889) Paris'te iki ayrı konferans toplandı. Posibilistler, sendikaların baskısıyla daha çok sendika liderlerini çağırdılar; aynı anda, Guesdistler** karşı bir kongre topladılar. İkisini birleştirmek için hiç bir uzlaşma yoktu. ABD'den ve Arjantin'den gelen delegeler gibi, Avrupa'nın büyük işçi sınıfı partilerinin temsilcileri de Guesde'nin Marksist izleyicilerinin örgütlediği kongreye katıldılar. Enternasyonal'in yeniden-kuruluşunu başlatanlar da onlardı. Sekiz saatlik işgününün kabul edilmesi için 1 Mayıs 1890'da bütün ülkelerde bir gösteri düzenlenmesi kararlaştırıldı ve bu istem yalnızca işverenlere değil, burjuva devletlerine de yöneltildi.

---

* İşçi Partisi içinde merkezi siyasal yapılanmaya ve marksist doktrine karşı olan eğilim.

** Jules Guesde (1845 - 1922), Fransız sosyalist siyasetçisi. Marksist eğilimde Birleşik Sosyalist Partinin kuruluşunun öncüsü oldu.

Bu kongreler sırasında Enternasyonal ağırlıklı olarak Avrupa'da örgütleniyordu. Amerika'nın değişik sınıf yapısı ve buna bağlı değişik sorunları nedeniyle, Amerikan delegasyonları Enternasyonal kongrelerinin hiçbirisinde belirleyici bir rol oynamadılar. Aynı şey Asya işçi sınıfı örgütlerinden gelen az sayıda delege için de söylenebilir. Hintli delegeler, bir işçi hareketinden çok, sömürgeci baskı altındaki bir ulusu temsil ediyorlardı. Yoğun bir sanayileşme dönemine giren ama hala askeri feodal yönetim altında bulunan Japonya'da yarı-yasal işçi sınıfı hareketinin temsilcileri yalnızca, ciddi bir politik öneme sahip olmayan bir azınlık adına konuşuyorlardı. Enternasyonal, evrensel iddiaları ile dar Avrupa temeli arasındaki bu çelişkiye kayıtsız kaldı.

İkinci Enternasyonal'in Birinci Kongre döneminin niteliği, yine devlet korumasındaki toplumsal yasalar uğruna savaşım ile parlamentoya herhangi bir katılımı temelden reddeden anarşist azınlık arasındaki çatışmaydı. En sonunda 1896 Londra Kongresi bu ayrılıklara son verdi. Sonraki kongrelere, yalnızca kapitalizmi sosyalizme dönüştürmek için çalışan, yasaların ve parlamenter etkinliğin değerini kavrayan örgütlerin temsilcilerinin çağrılması kararlaştırıldı. Ulusal işçi sınıfı hareketlerinin gelişimini yansıtan bu kararla, tüm anarşistler Enternasyonal'den uzaklaştırıldılar. İspanya dışındaki anarşistler küçük, yalıtılmış gruplara bölünmüşlerdi; yalnızca Hollanda, İtalyan ve Fransız sendikalarında hala belli bir etkiye sahip olabiliyorlardı.

İkinci Enternasyonal'in 1900'deki Paris Kongresi'nde, tüm üyelerinin uluslararası eşgüdümü için gerekli olan bir yönetim organı oluşturuldu. Uluslararası Sekreterya, Uluslararası Sosyalist Büro ve bir Parlamentolararası Komite kuruldu. Sekretarya Brüksel'e yerleşti ve ilk başkanı Emile Vandervelde'ydi. Uluslararası Sosyalist Büro her üye partiden gelen iki delegeden oluşuyordu.

Yine de, Enternasyonal bu örgütlenmesine karşın, ancak ona bağlı partilerin gelişim düzeyini yansıtıyordu; değişik gruplar arasında bir tartışma aracıydı ve onların iç tartışmalarını uluslararası düzeye yansıtıyordu. Enternasyonal tek tek partileri nadiren etkilemesine karşın, Fransa'da sosyalistlerin birleşmesi için önemli bir katkıda bulunmayı başardı.

İkinci Enternasyonal'in ilk dönemlerini, yani Birinci Dünya Savaşı öncesindeki yirmibeş yılı karakterize eden yeni bir endüstriyel gelişme dönemiydi. Üretim tüm endüstrileşmiş ülkelerde artış gösterdi; endüstrileşmenin geri kaldığı ya da henüz yeni başladığı ülkeler kapitalist sistemde birleştiler. Örneğin Alman Reich'ında toplam yıllık sanayi üretimi 1871' de Reich'ın kuruluşundan 1890'a kadar iki kat çoğaldı; 1890'la 1913 yılları arasında yeniden yüzde yüz arttı. Bu yıllar, tüm Avrupa'da üretim araçlarında dönüşüm sağlayan elektrik ve kimya şirketlerinin ortaya çıktığı yeni dev endüstrilerin yıllarıydı ve eşitsiz gelişimin temelleri bu dönemde atılmıştı. Bu dönemde üretim araçları yapımı on kat artarken, tüketim mallarının üretimindeki artış daha yavaştı. Bu, yalnızca Almanya'nın görece genç sanayi kapitalizmine özgü değildi; Avrupa kapitalizminin yeni emperyalist evresinin ortaya çıkışı ile sonuçlanan Avrupa'nın genel gelişimindeki eğilimi ifade ediyordu. 1890'da Almanya'nın dışsatımı yıllık olarak yüzde 2-3 oranında artıyordu. Diğer yandan, dışalım bu tutarın yarısından az olduğu halde, savaşın patlak vermesine kadar yıllık büyüme hızı yüzde on artış gösteriyordu. Almanya bu nedenle, o yıllarda gelişmiş Avrupa kapitalizminin geçirdiği değişikliklerin özellikle belirgin bir örneğini sunuyordu. Aynı şey, Almanya'da 1878'de başlayan ağır sanayi ve tarımı desteklemek için uygulanan korumacı politikalar için de söylenebilir. Avrupa'nın görece geri kalmış yörelerine, Avrupa dışı ülkelere ve Avrupalıların doğrudan yönetimi altın-

daki sömürgelere yapılan sermaye ihracı sürekli artış gösteriyordu. Bu, ilk sanayileşme evresinde, temelde İngiltere ve Fransa'ya özgüydü. 1880'de Almanya'nın dış sermaye yatırımları, bir varsayıma göre, Fransa ve İngiltere'nin dış sermaye yatırımlarının sırasıyla üçte birini ve beşte birini ancak karşılıyordu. Yeni sanayileşme dalgası hem gelişmenin eşitsizliğini, hem de yayılma hızını arttırdı. 1914'e gelindiğinde Almanya'nın dış sermaye yatırımları Fransa'nınkinin yarısı ve İngiltere'ninkinin üçte biri olmuştu. Avrupa'nın büyük sanayi ülkelerinin kapitalist sınıfları arasındaki rekabet, onları temsil eden devletlerin arasındaki politik ve askeri çatışmanın keskinleşmesine neden oluyordu.

Marx'ın öngördüğü gibi, üretim araçlarındaki gelişim, sermayenin yoğunlaşması ve merkezileşmesinin artmasına yolaçtı. Örneğin, Alman Reich'ında, elektrik endüstrisine iki şirket-EG (Genel Elektrik Şirketi) ve Siemens - egemendi; bunun gibi kimya endüstrisinde sayısız patent anlaşmasıyla birleşen iki grup denetliyordu; demir ve çelik endüstrisi bir kaç kartelleşmiş aile işletmesinin elindeydi. Bankacılık, beş dev bankanın hemen hemen tam denetimi altındaydı. 1890'lı yıllardan önceki liberal, rekabetçi kapitalizm, şaşılacak bir hızla serbest pazarın ikincil bir rol oynadığı modern oligopolistik kapitalizme ve emperyalizme yerini bırakmaktaydı. Joseph Chamberlain'ın serbest ticaretten korumacılığa ve sömürgeciliğe geçişi, tüm kapitalist dünyanın içine girdiği yapısal değişikliklerin çarpıcı bir göstergesiydi.

Almanya gibi hızlı bir gelişim göstermedikleri halde, diğer Avrupa ülkeleri de aynı doğrultuda hareket ediyorlardı. Bu, Avrupalı büyük güçlerin politik amaçlarında değişiklikler meydana getirdi. Büyük güçler arasında silah ve askeri donatım alanındaki rekabet, kısmen, belirli büyük - ölçekli kapitalist yatırımların - özellikle ağır endüstrinin - doğrudan bas-

kısının, kısmen de sermaye ihracıyla, bağımlı ve sömürge ülke pazarları üzerindeki egemenliğin politik bakımdan desteklenmesine dayanan kapitalist bir ekonominin genişlemeye zorlaması nedeniyle, çılgın bir silahlanma yarışı haline geldi.

Aynı zamanda, bağımsız küçük işverenlerin, zanaatçıların ve daha az ölçüde, köylülerin sayısındaki azalışa karşın, sanayi ülkelerinde çalışan nüfus içindeki işçilerin sayısı çoğaldı ve toplumsal üretimde kamu sektörünün payı arttı. İşçiler arasında, yalnızca beyaz yakalı işçilerin değil, ayrıca teknisyenlerin sayısı da sıradan işçilerden daha hızlı arttı. Toplumsal ve silahlanma programlarının bir sonucu olarak devlet denetiminin genişlemesi, hem memurların, hem de kamu organları ve idaresinde çalışanların çoğalmasına yol açtı.

Bu dönemde, yaşam giderlerine oranla ücret düzeyleri geriledi. Bunun en iyi örneği Almanya'da görülür. 1890 ve 1900 yılları arasında yaşam giderleri temelde değişmeden kaldı. Donanmanın güçlendirilmesi ve genel silahlanma yarışının başlamasıyla —diğer bir deyişle, büyük güçlerin tüm emperyalist yükümlülükleriyle— birlikte, yaşam giderleri yükseldi ve paranın değeri düştü.

Beş kişilik bir Alman işçi ailesinin yaşam giderleri endeksini (gıda, giysi, kira) 100 kabul edersek, bu rakam ekonomik durumu yansıtır bir şekilde 1900'e kadar küçük değişiklikler gösterdi. Bununla birlikte 1901-2 ekonomik bunalımından sonra, 1913-14'de 130'a çıktı. 1890 ve 1900 yılları arasında, ortalama ücret, yalnızca 1891-2 ekonomik bunalımında kesintiye uğramış olsa da, yaşam düzeyinde gerçek bir iyileştirme sağlayarak yüzde sekiz ile on arasında arttı. Ama 1900'den sonra, her ücret artışı yalnızca bu düzeyin korunması anlamına geliyordu ve yalnızca paranın satın alma gücündeki düşüşü karşılamanın ötesine geçiyorsa gerçek bir iyileşmeyi gösteriyordu. Bu, sa-

vaş patlak verinceye kadar, yüzyılın başında en iyi ücret alan işçiler arasında bulunan, görece yüksek sendikalaşma düzeyindeki basımevi işçileri, metal işçileri ve madenciler gibi belirli işçi gruplarının başaramadıkları bir şeydi. Durum, doğal olarak tarım ve tekstil endüstrisindekiler gibi örgütlenme düzeyi düşük işçiler için daha iyi değildi. Bununla birlikte, tam sendikalaşma sayesinde, kendi durumlarını düzeltmeyi başarabilen gruplar da vardı. Almanya'da bu durum her şeyden önce, sermayenin yoğunlaşmasının diğer endüstrilerdeki gibi ileri ölçülerde olmadığı kereste ve inşaat kesimlerinde çalışan işçiler için geçerliydi! Yine de, genelde, üretkenlik - ve bu nedenle karlar - ücretlerden daha çok arttı. Toplu sözleşmelerin artan öneminden dolayı, şimdi kendisini daha güçlü hissettiren sendika baskısı, ortalama işgününün yavaş yavaş kısalmasına yolaçtı. Yine de, İkinci Enternasyonal'in kuruluş kongresinin amacı olan sekiz saatlik işgünü hiçbir yerde elde edilemedi.

Avrupa ve dünya kapitalizminin yapısındaki bu değişiklik, hem İkinci Enternasyonal'de birleşen işçi partilerinin etkinliğinin, hem de 1901'den beri Uluslararası Sendikalar Konferansı'nı oluşturan ve 1903'den beri bir Uluslararası Sekretarya kuran birleşik ulusal sendikaların ortaya çıkışının temelini oluşturdu. Aynı zamanda, ne denli küçük ve üretkenlik artışının gerisinde olursa olsun, işçi sınıfının yaşam düzeyindeki iyileşme ve sosyal güvenceler kendiliğinden bir gelişme değil, ama sosyalist parti ve sendikaların yürüttüğü sınıf savaşımının bir sonucuydu. İşçi sınıfı örgütleri hızlı büyüme ve başarılarla birlikte, kuramsal bakımdan kendi rollerini sık sık abartmalarına karşın, toplumsal ilerlemenin aynı anda hem nesneleri, hem özneleri oldular.

İkinci Enternasyonal partilerinin ve Uluslararası Sendikalar Örgütü'nün prototipi, İkinci Enternasyonal'in kuruluşunu izleyen dönemde etkili bir biçimde

büyümesini sürdüren Alman işçi sınıfı hareketiydi. Almanya'da, 1912'de özgür sendikaların üye sayısı 2.553.000'di; SPD'nin üye sayısı I. Dünya Savaşı'nın öngününde 1.086.000'di ve 4.250.000 seçmene (toplam oyların yüzde 34'ü) ve parlamentoda 110 temsilciye sahipti. Sosyal demokrat günlük gazetesi, tüketim kooperatifi, işçi spor kulüpleri ve kültür dernekleri olmayan tek bir Alman kenti yoktu. Hareketin ilk yıllarındaki büyük popüler söylevciler (Wilhelm Liebknecht ve Paul Singer) artık yaşamıyorlardı; August Bebel de 1913'te ölmüştü. Clara Zetkin, Friedrich Engels'in yanında yetişmiş ve yalnızca geniş bir örgütün nasıl yönetileceğini değil, sınıf savaşımının esaslarını da öğrenmiş bir kuşağın hayatta kalan son temsilcisiydi. Öyleyse, Alman sosyal demokrasisinin örgütsel gücüyle, politik gücünün birbiriyle uyumlu olmayışı akla uygun muydu? Herşeyden önce, Alman sosyal demokrasisinin önde gelen kuramcısı Karl Kautsky, Engels'in Marx'ın 1883'te ölümünden sonra onun mirasını devraldığı gibi, 1895'te Engels'in ölümünden sonra Engels'in mirasını geliştirmemiş miydi? Parti, Erfurt Programı'nda berrak stratejik ilkeler kabul etmemiş miydi? Eduard Bernstein'ın revizyonizminin 1899 ve 1903 parti konferanslarında reddedilmesi, partinin Wilhelmci askeri monarşiyle uzlaşma tehlikesinden kaçındığını kanıtlamıyor muydu Parti, Engels'in 1891'de öne sürdüğü, kapitalist sınıflı toplumun Hohenzollern, Habsburg ya da Romanov İmparatorluklarında değil, ama sadece bir olasılıkla İngiltere, Fransa ve Amerika'da barışçıl yöntemlerle ortadan kalkabileceği görüşünü dikkate almamış mıydı?

Bu durumun bir sonucu olarak, İkinci Enternasyonal'de SPD'nin otoritesine karşı çıkılmıyordu. En tutarlı devrimciler, RSDİP'in Lenin'in yönettiği bolşevik kesimi bile —1914'ten önce— Alman partisinin sözde devrimci politikasını ve Kautsky'nin, gerçek

Marksizm yerine koyduğu Marksist skolastiği ciddi bir biçimde eleştirmedi.

Yine de, Almanya'da görünüş ile gerçeklik, SPD ve sendikaların saf örgütsel gücü ile savaşkanlıktan yoksun oluşları arasındaki çelişki öteden beri vardı. Parti örgütsel alanda, tüm bir parlamenterler, işçi sınıfı bürokratları ve sendika, kooperatif, parti sekretaryası, parti basınının basım büroları ve parlamento delegelerinden oluşan görevlilerin yarattığı geniş bir kategoriye sahipti. Bu insanlar artık işçi sınıfı hareketi için yaşamadıkları gibi, özellikle olağan ve geleneksel alışkanlıkları içinde her küçük başarıyla kendi egemenliklerinden onur duyuyorlardı. Onlar için, hareketin örgütlenmesi bir eylem kaldıracından çıkmış ve kendi başına bir amaca dönüşmüştü. Zihinlerinde amaçlarla araçların yerdeğiştirdiğini ayırdedemiyorlardı ve kitlelerin her eyleminin 'yasal temeli' çiğneyeceğinden ve hareketin yasallığını tehlikeye atacağından kuşku duyuyorlardı. Ne yazık ki, SPD bu ve buna benzer tutumlarıyla Avrupa işçi sınıfı partileri için bir model haline gelmişti. Yine de, Almanya'da bu bürokratlar, kapitalizmin en sonunda çökeceği ve işçi sınıfının onun mirasını alacağı şeklindeki sürekli dualara hoşgörü gösteriyor ve kabul ediyorlardı: bu söylem işçi sınıfının yeni kesimlerinin partiye gelmesi ve parti üyelerinin ve oylarının çoğalması için önemliydi. Bununla birlikte, liderlere göre parti bu çöküşün katalizörü değil, yalnızca mirasçısı olmalıydı.

Sendikalarda bu sorunlar daha da karmaşıktı. Her büyük grev, sendika bürokratlarının durumu uygun bulmadıklarına ilişkin görüşlerine karşın yapıldı. Alman madencilerinin 1889 ve 1905'teki yığınsal grevleri sendikalardan kaynaklanmamıştı. 1905'te sendikalar, partinin hala grevi desteklediği bir zamanda bile işçileri grevden çekilmeye zorladı. Aynı yıl, madenciler yığınsal grev aracılığıyla hükümeti

haklarını vermeye zorlarken ve Rusya'da genel grev 1905 devrim girişiminin fitilini ateşlerken, —Alman sendika liderlerinden olan— Karl Legien genel grevlerin «genel bir saçmalık» olduğunu ileri sürüyordu.

Parti Konferansında çoğunluğun desteklediği Bebel, Bernstein'in reform ve devrimin uyuşmazlığına ilişkin tezini, onların günlük savaşımdaki diyalektik birliğini göstererek başarıyla reddetti. Yine de, İkinci Enternasyonal'in 1904 Amsterdam Kongresi'nde Jean Jaures, Bebel'e, SPD'nin gerçek gücü ile oy potansiyeli arasındaki çarpıcı ayrımın; onun radikal söylemiyle, Saksonya'da genel oy hakkının askıya alınmasının kabul edilmesi sırasında açıkça ortaya çıkan eyleme geçme yeteneksizliği arasındaki uçurumun bir sonucu olduğunu söylediği zaman haklıydı.

Büyük emperyalist güçler arasında görünüşte barışçı denge sürdükçe ve büyük toplumsal ya da politik çatışmalardan uzak kalındıkça, güçlü örgütler oldukları kanıtlanan SPD ve Alman sendikaları, yalnız başlarına baskılarını arttırarak işçiler için sayısız hak elde edebiliyorlardı. Bununla birlikte, ortaya çıkan her bunalım, bu büyük heykelin gerçekte üzerinde durduğu balçığı sulandırmaktaydı.

1905 Rus Devrimi, otuz yıldan beri ilk kez şiddete dayanan devrim sorununu Avrupa'nın gündemine getirdi. SPD için sorun çarpıcıydı. 1905 parti konferansı ile sendika kongresi arasındaki karşıtlık ve genel grevin desteklenmesi ile lanetlenmesi arasındaki çelişki, Rusya'da devrimin geri çekilmesinden sonra parti 1906'da Mannheim'de sendika liderlerine teslim olduğu zaman, çözüldü. Parti, revizyonist muhalefetinin artık Reich'ın sömürge politikasına karşı olmadığını, yalnızca onu 'uygarlaştırmak' istediğini daha o zamandan kabul etmişti. Bernstein'in pasifizmi Quessel, Noske ya da Calw'ın şovenizmini, aşırı Mauienbrecher ve Hilderbrand'ın görüşlerini paylaşmadığı halde, onun Çin'in paylaşılmasına göz yum-

masını önlemedi. Parti, emperyalist sömürge politikasını reddetmesine karşın, şimdi kendisini bu sosyal emperyalistlerin bir barınağı durumunda bulmuştu.

Partide 'sol'da yeralan, Clara Zetkin (partinin kadın örgütlerinin lideri), Rosa Luxemburg (önde gelen kuramcısı), Karl Liebknecht, Georg Ledebour ve parti tarihçisi Franz Mehring gibi küçük bir muhalif grup toplumsal ve politik ayrıcalıklar elde edilmesi için varolan devlet ile uzlaşmanın tehlikelerini gördüler. Bununla birlikte, Bebel'in parti liderliğinden uzaklaşmasından hemen sonra partinin savunma bütçesi lehinde oy kullanmasını önleyemediler ve Ağustos 1914'ün başlarında parti ve sendika liderliği, sağ-kanat revizyonistler ve partinin merkezindeki bilimsel 'Marksistler' dünya savaşı ile yüzyüze gelip yıkıldıklarında da tam bir şaşkınlığa uğradılar. Bu teslim oluşun iki nedeni vardı: Parti biraz dirense kaçınılmaz olarak yasadışılığa itilme ve kitle desteğini yitirme korkusu. Savaşa gözyuman Sosyal Demokratlar, kaçınılmaz bir biçimde İkinci Enternasyonal'in ölümüne yolaçtılar.

Avusturya işçi sınıfı hareketi Hainfeld parti konferansında birliğini yeniden kurduğu halde, ilkesel olarak Alman sosyal demokrasisi ve sendikalarından farklı değildi. Ancak aralarında bazı ayrımlar vardı: Reich'ın toplumsal ve ekonomik durumu İkili Monarşi'nin Avusturya bölümü ile aynı değildi; Avusturya partisinin bürokratik kurumları onun modelinin gerisinde kalıyordu ve Avusturya devletinin çok uluslu niteliğinden gelen ayrılıklar sözkonusuydu. Avusturya'nın endüstrileşmesi sürekli geliştiği halde, burjuvazinin gerçek gücü Viyana bankerlerinin ellerinde kalmıştı.

Reichsrat (Avusturya parlamentosu) seçimlerinde oy hakkının genişletilmesi sorunu kaçınılmaz bir biçimde ulusal soruna bağlıydı. Bu nedenle, hızla ge-

lişen Avusturya işçi sınıfı hareketi, parlamentarizmin çekiciliğinden ve Marksist kuramın, hareketin birliğini korumak için saf bir ideolojiye dönüşümünden SPD'den daha iyi korunabiliyordu. Birinci Rus Devrimi'nden esinlenen 1905 Avusturya parti kongresi genel oy hakkını bir kitle grevi ve kitle gösterisiyle zorlamaya karar verdi. 1907'de seçim yasaları bu nedenle değişti. Avusturya'da parti kuramı, Karl Renner gibi aşırı sağda olanlarda bile Bernstein'in çevresindeki Alman revizyonistlerine göre, Marksizme önceleri çok daha yakındı. Renner, Max Adler, Rudolf Hilferding, Otto Bauer ve Gustav Eckstein, Alman Marksistleri kadar iyi olan bilimsel yapıtlar yazdılar. Avusturya işçi sınıfı hareketi —içindeki Almanlarla Çekler arasındaki çatışmaya karşın— 540 bin sendikalı işçi, yaklaşık 150 bin parti üyesi, bir milyon seçmeni ve sekseniki parlamento temsilcisiyle önemli bir güçtü Bununla birlikte, dünya savaşının öngününde Almanya'daki benzeri gibi o da çöktü.

Fransız sosyalistleri, yalnızca İkinci Enternasyonal aracılığıyla birleşik bir politik örgüt kurabildiler; yine de parti ve sendika arasındaki gerilim doğal olarak sürdü. Karşılıklı çatışan eğilimlerin yeniden - oluşumuna doğru kesin bir dönüş, General Boulanger'in yeni - Bonapartizmi ile cumhuriyetçi burjuvazi arasındaki çatışmanın bir sonucu olarak ortaya çıktı. Guesdistler ve Blanquistler sınıf egemenliğinin her iki biçimine karşı çıktıklarını duyururken, Possibilistler ve Allemanistler, cumhuriyet kurumlarını Boulanger'den korumak için cumhuriyetçi partilere katılma yanlısıydılar. Bu bağlaşmanın çıkarı için, sınıf savaşımını Boulanger'in tam yenilgisine kadar ertelemeyi savunuyorlardı. Ayrıca, Boulanger'i desteklemek isteyen küçük bir sosyalist grup da vardı. Bir çok işçi bu sorun üzerinde onlarla birlikte hareket etti. Paris işçilerinin ve küçük-burjuvazisinin çoğunluğu, Bonapartist bir diktatörlüğü harekete geçirme tehlikesini

kavramaksızın Komüncülerin öcünü almak istiyorlardı.

Bunalım zamanlarında, Bonapartist ve faşist kitle hareketleri çaresiz küçük burjuvazinin kurtarıcısı olarak işlev görüyordu. Eğer liderleri iktidarı hemen ele geçirmeyi başaramazlarsa, bu tür hareketler, yayıldıkları gibi hızla dağılıp ortadan kalkıyorlardı. Boulanger'in yenilgisinden sonra, işçiler bir kez daha sınıf çelişkilerinin çözülmesi gerektiğini kavradılar. Marksist Guesdistler, Possibilistlerin ve Allemanistlerin karşı çıkmasına karşın Enternasyonal kuruluş kongresinin tüm ülkelerde yasal sekiz saatlik işgünü için 1 Mayıs'ta gösteriler düzenlenmesi konusundaki kararını destekledi. Polisin misillemeleri, yalnızca Fransız işçilerinin katılma arzusunu pekiştirdi. 1891'de tüm gruplar 1 Mayıs gösterilerine katıldılar. Hükümet askeri birlikler yolladı ve mitinglerden birinde on kişi öldürüldü. Paul Lafargue gösteri çağrısından dolayı tutuklandı ve bir yıl hapis cezasına çarptırıldı. Bununla birlikte, kısa bir süre sonra parlamentoya seçildi. Fransız sosyalizminin yükselişi başladı. Parçalanmış olmasına karşın sosyalist milletvekillerinin sayısı 1893'de onbeşten elliye çıktı. Beş Allemanistin dışında, temsilcilerin tümü Jüles Guesde ve Jean Jaures'in sözcülüğü altında bir grupta birleştiler.

Dreyfus olayı cumhuriyetçi Fransa'yı sarsarak, demokratik cumhuriyetçi sol ile Yahudi - karşıtı subaylar, ruhani monarşistler ve finans aristokrasisi bloğu arasındaki çatışmayı politik alandan ahlaki alana sıçrattı. 1898 seçimleri, küçük - burjuvazinin yahudi - karşıtlığı için büyük fırsatlar sunan bir ekonomik bunalım sırasında yapıldı. Seçimlerin sonucunda radikaller ve radikal sosyalistler - diğer bir deyişle burjuva demokratik cumhuriyetçiler ve sosyalistler - küçük bir çoğunluk elde ettiler. Sonuçta da, ordu, milliyetçiler, yahudi - karşıtları, büyük din adamları ve büyük burjuva kesimler bir hükümet darbesi *coup d'état*

hazırladılar. Bu koşullarda Sosyalist Millerand, Waldeck - Rousseau burjuva kabinesine katılmaya karar verdi. Bu kabinenin cumhuriyeti kurtardığından ve laik devlet eğitimini başlatarak, yeni ve daha hoşgörülü genç bir kuşağın ortaya çıkmasında sorumluluk sahibi olduğundan kuşku yoktur. Bununla birlikte, bu aynı kabinede Komüncülerin katili General Gallifet de savaş bakanıydı. Millerand Fransa'nın ilk toplumsal yasasını çıkardığı halde, hükümet burjuva hükümetiydi ve öyle kaldı. 1900 Haziran'ında Châlons işçileri greve gittiğinde, bu hükümet de orduya başvurdu. Sağ, bu durumdan kendi amaçları için yararlanmak ve hükümeti devirmek istiyordu. Bu durumda, sosyalistlerin de güvensizlik oyu vereceğini düşünüyorlardı.

Fransız işçi hareketinde ise cephelerin yeniden oluşumu gündemdeydi. Millerand'a karşı, hükümete katılmaya ve «bakanlık yanlılığına» muhalif olan Guesdistler ve izleyicileri vardı; Millerand'ı destekleyenler ise Jaures'in önderliği altındaki bağımsız sosyalistlerdi. Guesdistler ve izleyicisi gruplar ile sol kanat Fransa Sosyalist Partisi'ni, Jauresciler ve 'bakanlık yanlıları' ise Fransız Sosyalist Partisi'ni kurdular. Sendikaların, şendikalist yönelimleri ve tümüyle saf politik etkinliğe güvensizlikleri, hem 'bakanlık yanlıları'nın güçsüzlüğü, hem de işçi partileri arasındaki çatışmalar nedeniyle önemli ölçüde güç kazandı. 1906'da, *Amiens Bildirisi*'nden sonra, *Fédération nationale des bourses de travail* (Ulusal Emek Federasyonu) Genel Emek Konfederasyonu'na (CGT) katıldı. George Sorel'in 'genel grev miti'ne dayanan, kitle grevini diğerlerinin yanısıra bir araç gibi kullanmak yerine sihirli bir formül olarak kabul eden *Amiens Bildirisi*, sendikaları işçilerin savaşım ve ajitasyon organlarından, bu savaşım kazanıldıktan sonra üretim ve dağılım çekirdeğine dönüştürmeyi öne sürüyordu.

İkinci Enternasyonal'in Amsterdam Kongresi iki

Fransız sosyalist partisini biraraya getirdi. Bunun sonucu olarak kurulan partinin yeni adı —İşçi Enternasyonali'nin Fransız Bölümü (SFIO)— onun enternasyonalizme bağlılığının bir göstergesiydi. Bu birleşmeden sonra, Fransız hareketi de, diğer Avrupa hareketleri kadar bir güce sahip oldu: Bir milyonun üzerinde sendikalı işçi, 90.000 parti üyesi, 1.400.000 seçmeni ve 101 milletvekilini temsil ediyordu. Bu gücüne karşın, Birinci Dünya Savaşı, İkinci Enternasyonal'i ortadan kaldırdığında Fransız partisi de Almanya'daki benzeri gibi çöküşten kurtulamadı.

İngiliz işçi sınıfı İkinci Enternasyonal zamanında güçlü bir muhalefet hareketini yeniden kurabildi. Ağustos 1889'da Dok İşçileri Sendikası kuruldu ve Sosyalistlerin esinlediği 'Yeni Sendikacılık' girişimi ortaya çıktı. Kısa süre önce, Keir Hardie, İskoç Sosyalist Partisi'ni kurmuştu.

Üstelik, vasıfsız işçilerin örgütlenmesi, fiyatların yalnızca yüzde dört arttığı bir zamanda bir kaç yılda ortalama ücrette yüzde onbir artış getirdi; bu yeni sendikacılığa ek bir otorite sağladı. 1893'de Bağımsız Emek Partisi'nin (ILP) kurulmasıyla birlikte, kitlesel bir işçi partisinin tohumları atılmış oluyordu. Onun ideolojisi geniş ölçüde Hıristiyan sosyalist ve radikal demokratik geleneklerden geliyordu ve Chartism'in yenilgisinden beri, işçi sınıfının geniş kesimlerinin üstlendiği ilk bağımsız sistemli politik etkinliğin başladığını gösteriyordu. 1894'de Sendikalar Kongresi'ne katılan delegelerin hemen hemen dörtte biri ILP üyesiydi ve ILP, Sendikalar Kongresi'nin o güne kadar sendikalarla Liberal Parti arasında bir ilişki aracı olan parlamento komitesine nüfuz etmeye başladı. Bu gelişme herşeyden önce Fabianlar'ın emperyalizmle özdeşleşmesi ve Boer Savaşı'nın bir sonucu olarak engellerle karşılaştığı halde, 1898 Sendikalar Kongresi'nde işçi sınıfı partilerinin desteklenmesi lehinde bir karar alındı. 27 Şubat 1900'de Emek Temsilcileri

Komitesi'nin birinci konferansı toplandı ve bağımsız bir işçi partisi için çağrıda bulundu.

1906 seçiminde İşçi Partisi'nin bu öncülü ilk önemli başarısını kazandı: Otuz üyesi, İngiltere'nin geleneksel iki partili sistemini delerek parlamentoya seçildi.

Aynı zamanda, 1904-5'te İşçi Partisi'nin yapısı biçimlendi. Politik etkinliğinin sendikalarca finanse edilmesine izin verilmesi karşılığında, Parlamento'daki İşçi Partisi'nin temsilcileri, Muhafazakarlara karşı Liberal kabineyi desteklediler. Sendikaların kollektif üyeliği sayesinde, İşçi Partisi 1914'de birbuçuk milyon yan üyeye sahipti. Bununla birlikte, Avrupa işçi sınıfı partilerinin çoğu gibi, onun parlamenter etkinliği de büyük ölçüde savaş ateşine yenik düştü.

ILP lideri Ramsey Mc Donald'ın yerini parlamentodaki işçi partisi grubu lideri Arthur Henderson aldı ve 5 Ağustos 1914'de parti, hükümetin savaş politikasını onayladığını açıkladı. Yine de, İşçi Partisi Aralık 1916'da koalisyon hükümetine katıldığı halde ILP hem parlamentoda, hem de parlamento dışında muhalefetini sürdürdü.

İskandinavya'da yüzyılın başından beri yeni bir endüstrileşme dalgası hem işçi partileri, hem sendikaların gelişimine yardımcı oldu. İsveç Sosyal Demokratları daha 1902'de eşit oy hakkı için greve gidecek kadar güçlüydü. Bununla birlikte, eşit oy hakkı ancak —en azından Birinci Parlamento'yu etkilemekten uzaktı— Norveç'in ayrılması ve 1905 Rus Devrimi'nden sonra kazanıldı. İsveç Sosyal Demokratları ilk kez 1914'de hükümete katıldılar. Ülkenin, Birinci Dünya Savaşı'ndaki yansızlığı sayesinde, savaşan ülkelerle dış ticaretine dayanan önemli bir ekonomik başarı elde edilebildi. Bu nedenle, mülk sahipleri kendi kârlarını tehlikeye atmaksızın işçi haklarını verebildiler. Böylece, 1917'de Sosyal-Demokratlar yeniden hükümete katıldıktan sonra, İsveç, reformist sosyaliz-

min model ülkesi olarak biçimlenmeye başladı. Burjuvazinin üretim araçları ve bankalar üzerindeki erki hiç bir zaman tehlikeye düşmediği halde, işçiler yalnızca İskandinavya'nın özel koşullarında olanaklı olan bir yaşam düzeyi ve sosyal güvenliğe kavuştular.

Norveç'te, sağ ve sol işçi partileri arasında, 1905' te ülkenin İsveç'ten ayrılmasını izleyen bir sürtüşme 20 yıl sürerken, Danimarka sosyal-demokrasisi İsveç'inkine benzer bir yola girdi. Hollanda ve İsveç sosyal demokratları gibi, küçük ülkelerin yansızlığı nedeniyle Norveç partileri de sosyalist enternasyonalizm ve tüm savaşlara karşı savaşım düşüncelerinden açıkça vazgeçmeme gibi bir avantaja sahiptiler. Bununla birlikte Hollanda'da —yalnızca orada— 1913'te başarısız bir kitle grevinin ardından Sosyal Demokrat Parti'nin devrimci Marksist aydınları, Henrietta Roland - Holst, Hermann Gorter ve Anton Pannekoek ile Sos yal Demokrat İşçi Partisi'nin P.J. Troelstra ve W.H. Vliegen gibi reformist liderleri ve işçileri arasında giderek sertleşen bir tartışma ve bölünme meydana geldi.

Bu sıralarda, sanayileşme ve dünya politikasındaki zorbalıklar Balkanlar'da işçi sınıfı hareketinin zeminini yarattı. Bulgaristan'da ilk Sosyalist Birlik 1894'te kuruldu; Sosyal Demokratlar 1903'te —Hollanda'daki gibi— reformist 'Geniş' ve devrimci marksist 'Dar' partilere bölündü. Daha sonra, 'Geniş'ler savaşı kabul ettiler; 'Dar'lar ise enternasyonalist olarak kaldılar.

Sırbistan Sosyal Demokrat Partisi 1903'te kuruldu: Parlamento temsilcileri savaşa karşı çıktılar. Christian Rakovsky'nin yönettiği Romen Sosyal Demokratları da kendi örgütlerinin yasallaşmasının, hükümetin savaş politikasını desteklemek için pazarlık konusu yapılmasına karşı direndiler.

Savaşa katılan ülkelerdeki büyük yasal partilerin arasında yalnızca İtalyan Sosyalistleri hükümet-

karşıtı konumlarıyla ILP'yi izlediler. Hiç kuşku yok ki, onlar İtalya'nın savaşa ancak 1914'teki kitlesel histerinin geri çekilişinden sonra katılmış olmasından yararlandılar. Yine de, Giolitti hükümetinin seçim ayrıcalıkları önermesi karşısında, 1911 Trablus saldırısını kesinlikle reddetmemekle birlikte, ona karşı çıkışlarını göstermek için bir grev örgütlediler. Trablus ilhakının destekleyicileri Bissolati ve Bonomi partiden uzaklaştırıldılar ve parti gazetesi Avanti'nin kararsız kalan başeditörü Treves değiştirildi. Onun yerine getirilen, Mussolini, müttefiklerin yanında İtalya'nın 'devrimci' savaşını savunduğu zaman, İsveç Sosyal Demokratları, Rus Bolşevikler ve Menşevik Enternasyonalistlerle birlikte savaş karşıtı konumunu sonuna kadar sürdüren partiden atıldı ve parti Zimmervald Konferansı'nın örgütçülerinden birisi oldu.

'Emeğin Kurtuluşu' grubunun kuramsal çalışmaları sayesinde, Rusya'da RSDİP, 1898'de partinin Minsk'teki gizli kuruluş kongresinden sonra hükümetin baskısıyla içine düştüğü gerilemeden çıkarak hızlı bir gelişme içine girdi. RSDİP, Sosyalist Devrimcilerle (SR) sürekli bir çatışma içinde, yeni öğrenci kuşakları ve sanayi işçileri kesimlerine etkisini genişletebildi. Hareketin liderliği sürgünlerin elinde kaldı. Lenin'in «Ne Yapmalı?»sında taslağını çizdiği profesyonel devrimcilerin gizli partisi kuramı Brüksel ve Londra'da yapılan İkinci Parti Kongresinde kabul edildi. Bununla birlikte, Bolşevikler sürgündeki Sosyal Demokratlar arasında olduğu gibi, Rusya'daki illegal parti üyesi işçiler arasında da her zaman çoğunlukta değildi. Rus - Japon savaşı, 1905'te kendiliğinden devrime yol açtığı zaman, işçi sınıfının devrimci rolü, hem Rusya'da, hem de Rusya Polonyası'nde belirginleşmişti. Demokratik devrimde işçi sınıfının hegemonyası pratik bir kanıta kavuşmuştu. Enternasyonal'in diğer partileri için de, devrimci etkinliğin gelecekteki biçimleri yeni bir temel bulmuştu. O

güne kadar, devrim kuramsal bir çıkış noktası, sadece bir beklenti iken, artık somut bir sorun haline gelmişti. Bununla birlikte, Çarlığın 1905 devrimini ezmesinden sonra —işçilerin, devrim sırasında kendiliğinden doğan doğrudan temsil organları olan— Sovyetler de, —Rusya gibi endüstriyel bakımdan geri bir ülkede, demokrasi için devrimci savaşımı işçi sınıfı hareketinin başka yerlerdeki zaferine kadar sürdürme ve onu sosyalist devrime doğru ilerletmeyi savunan— Troçki'nin sürekli devrim anlayışı gibi unutulmuştu.

1912'de, gericilik dönemi yavaş yavaş sona ererken RSDİP içindeki Bolşevik ve Menşevikler arasındaki ayrılık, Bolşeviklerin Prag Konferansı'nda kesinleşti. Bolşevikler, Menşeviklerin çoğunluğu ve liderleri endüstriyel bakımdan gelişmiş ülkelerdeki kitlesel sosyal demokrat partilerle aynı yolu izleyen SR'lerin azınlığı gibi, 1914'te savaşa kesinlikle karşı çıktılar.

Savaşın patlak vermesinden sonra yazılan *Emperyalizm, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması*'nda Lenin, Tekelci kapitalizm ve emperyalizm arasındaki ilişkileri çözümledi. Bu kitapta Lenin, gelecekteki görevin emperyalist savaşın uluslararası proleter sosyalist devrime dönüştürülmesi olduğu ve bu devrimin Çarlık Rusyası gibi endüstriyel bakımdan az gelişmiş bir ülkede başlayabileceği şeklindeki kuramı geliştirdi.

Geniş, sağlam yapılı ve yasal kitle partileri haline gelmemiş sosyalist partilerin savaş karşısında bir rehin gibi kaldıklarını; hemen hemen istisnasız kurumsallaşmış kitle partilerinin ise savaş başladığında kendi hükümetlerinin savaş politikalarına boyun eğdiklerini gördük. Bu durum, İkinci Enternasyonal'in 1907 Stuttgart Kongresi'nde Lenin, Martov ve Rosa Luxemburg tarafından hazırlanan aşağıdaki karara rağmen ortaya çıkmıştı:

«Eğer bir savaş tehlikesi ortaya çıkarsa, ilgili ülkelerde Uluslararası Sosyalist Büro'nun eşgüdüm etkinliği ile desteklenen işçi sınıflarının ve onların parlamenter temsilcilerinin görevi, sınıf savaşımının ve genel politik durumun keskinleşmesine göre doğallıkla değişen, en etkili olduğu düşünülen araçlarla savaşın patlak vermesini önlemek için her türlü çabayı göstermektir.

Savaşın, herhangi bir yerde patlak vermesi durumunda, onun hızla sona erdirilmesi için işe karışmak ve böylece kapitalist sınıfın yönetimini devirmeye hemen girişmek için savaşın yarattığı ekonomik ve politik bunalımdan yararlanmak, işçi sınıflarının ve onların parlamenter temsilcilerinin görevidir.»

Bu duyuru 1912 Kasım sonunda, Basel Katedrali'nde tüm Enternasyonal partilerinin katıldığı bir Barış Gösterisiyle onaylandı. Yine de, Temmuz 1914'te, Almanya'nın desteklediği Avusturya'nın Sırbistan politikasının karışıklığa yolaçacağı daha da belirginleştiği zaman, sosyalist partiler ne olup bittiğini son anda kavradılar. 1914'te, Temmuz ortasındaki SFIO parti konferansında hala önemsenmeyen yakın çatışma hakkında değil, ama genelde savaşa karşı hangi adımların atılacağı konusunda soyut bir tartışma yapılıyordu. Temmuz sonunda Avrupa partileri, hükümetlerinin politikalarına karşı gösteri çağrısında bulundular ve kitleler her yerde bu çağrıya yanıt verdiler. Ancak yine aynı kitleler, bir kaç gün, hatta bazen bir kaç saat sonra, seferberlik başladığı zaman aynı hükümetlerin çağrısına koştular. Böylece, yığınların bunalım zamanlarında savaşkan eğilimlerin peşinden sürüklenebileceklerini gösterdiler.

Savaşın patlak vermesinden hemen sonra az da olsa halen umut vardı. İşçilerin yurtsever sarhoşluğu

kaçınılmaz bir biçimde kendi acı deneyimleriyle sona erecekti. Bu nedenle, Stuttgart kararına bağlı kalan bir parti, kitleleri kendi hükümetlerine ve savaşa karşı savaşıma yöneltebilirdi. Yine de, bunu yapmak bir tecrit dönemine, baskıya ve yasadışılığa hazır olmayı gerektiriyordu; oysa Avrupa partilerinin çoğu artık bu tür koşullar altında yaşama yeteneğinden yoksundu. Onlar sonuçta, kaçınılmaz bir biçimde kendi hükümetlerinin savaş politikalarının aletleri ve böylece de egemen sınıfların araçları haline geldiler. Üstelik, kitleler yeniden kımıldadıklarında bile bu rolü sürdürdüler. O günden sonra, Avrupa'nın büyük sosyalist partileri, kendi üyelerini yönetmek yerine, yalnızca duraksayarak onların ruh halini izlediler ve hatta hükümetin çıkarına kitlelerin bilincini ve etkinliğini felce uğratmaya çalıştılar.

Böylece Ağustos 1914'te İkinci Enternasyonal'in çöküşüne tanık olundu. Sonuçta, Batı Avrupa sosyal demokrat partilerinin çoğu, hareketin kendi özgün amaçlarını canlı tutmak için liderliklere karşı savaşım veren küçük azınlıklarla karşı karşıya kalmışlardı. Başlangıçta bu mücadelenin, büyük partilerde ve onların dışındaki (pasifist) barışçı azınlıklarca mı, yoksa savaş - karşıtı kararlı devrimcilerce mi yürütüldüğü önemsizdi. Bu mücadele, büyük ülkelerden birinde kitlelerin artık 1914'den önce kazandıkları birtakım sosyo-ekonomik tavizler uğruna egemen sınıfların daha büyük zaferleri için Avrupa'nın savaş alanlarında ölmek istemediklerini gösterdikleri zaman tarihsel bakımdan etkili bir hale gelecekti. Yine de, kitlelerin bunu göstermesi uluslararası savaş-karşıtı muhalefet saflarında ciddi bir çalışmayı gerektiriyordu.

Bu tür bir gelişmenin yaşanıp yaşanmaması, herşeyden önce, bu örgütlerin daha işin başında kendi özgün amaçlarını izlemek; işçilerin toplumsal konumlarında kesin değişiklikleri gerçekleştirerek —dev-

rimci bir krizde— kapitalist bir toplumu dönüştürmek için mi, yoksa varolan toplumsal düzeni korumak için mi örgütlendikleri sorunuyla ilgilidir.

Savaş yıllarında sayısız uluslararası sosyalist konferanslara tanık olundu: Clara Zetkin'in yönettiği Uluslararası Sosyalist Kadınlar Bürosu 1914'te, Willi Münzenberg'in örgütlediği Sosyalist Gençlik Enternasyonal'i 1915 İlkyazında, İtalya ve İsveç Sosyal Demokrat partilerinin çağrıda bulunduğu Zimmerwald Konferansı Eylül 1915'te ve Kienthal Konferansı Nisan 1916'da toplandı. Bu konferanslar Avrupa'nın egemen sınıflarının kışkırttığı ve İkinci Enternasyonal'e bağlı büyük parti ve sendikaların başlarında bulunan güçlü politikacıların alkışladığı çılgınca politik intihar döneminde biricik etkili uluslararası dayanışma etkinlikleriydi! Yine de, küçük azınlıkların bu tür toplantıları, bu kesin bunalımın ardından Avrupa işçi sınıfı hareketinin yeniden yapılanmasına doğru atılan ilk adımlardı.

5.
Rus Devrimi ve Faşizmin Zaferi Arasındaki Dönemde İşçi Sınıfı Hareketi

Lenin'in Avrupa'daki savaşın devrim olasılığını arttıracağı öngörüsü 1916'da gerçekleşti. Almanya'da *Burgfrieden*'e (barış istihkamı) karşı çıkan ilk Reichstag üyesi Karl Liebknecht'in cezalandırılmasına karşı yapılan protesto bir dönüm noktasıydı. 1916 Paskalyası'nda İngiliz emperyalizmine karşı Dublin'de bir ayaklanma patlak verdi; ayaklanma bastırıldığı ve İrlanda işçilerinin en parlak lideri James Connally öldürüldüğü halde, ayaklanma İrlanda bağımsızlık savaşının silahlı evresinin başladığını gösterdi. 1917 Şubatı'nda Çarlık çöktü. Savaşın ve burjuva cumhuriyetin sürmesini destekleyenler Menşeviklerin ve SR'lerin çoğunluğuyla ittifak halinde Devrimin sonuçlarını 6 ay ertelemeyi başardılar. Yine de, Almanya ve Avusturya'daki kitle grevleriyle Fransa'da askerlerin ayaklanması, daha 1917 ilkyazında heryerde işçilerin harekete geçtiğini gösteriyordu. Alman Bağımsız Sosyal Demokrat Partisi'nin (USPD) kuruluşu, Fransız SFIO ve Avusturya Sosyal Demokrat Partisi'nde muhalefetin keskinleşmesi, değişimin diğer açık göstergeleriydi.

Rusya'da Ekim Devrimi (Batı takvimine göre 7 Kasım) bir doruk noktasıydı. Lenin, Çarın düşüşünü hemen izleyen dönemin deneylerinden dersler çıkararak Stalin de dahil, partinin geniş kesimlerinde va-

rolan iktidar koalisyonuna uyum gösterme eğiliminin üstesinden gelebildi ve işçilerin çoğunluğunu kendi konumuna kazanmayı başardı. Savaşın sürmesine karşı çıkan ve kırda ayaklanmaya hazır olan köylülerin desteklediği Sovyetler Kongresi'nin çoğunluğu —Bolşevikler ve Sol SR'ler— iktidarı ele geçirdiler. Yeni Sovyet hükümeti gerçek bir direnişle karşılaşmaksızın Kurucu Meclisi dağıtmayı ve Beyaz Ordularla birlikte müttefik güçlerin ortak müdahalesine karşı yaklaşık 3 yıllık bir savaşımı sürdürmeyi başardı. Sovyetler'in zaferi, tüm Avrupa işçi sınıfı hareketinin kuramlarının, geleneklerinin ve amaçlarının zaferini gösterdi. Lenin 1917'de yazdığı *Devlet ve Devrim*'de Rus devriminin derslerini - eski devlet aygıtının yıkılmasını ve onun yerini Sovyetler'e dayanan katılımcı işçi demokrasisinin alması zorunluluğunu - kuramlaştırdı. Ama başından beri, Bolşevikler'in görece güçsüzlüğü onları eski çarlık bürokratları ve subaylarına güvenmeye zorladı ve tam işleyen bir Sovyet demokrasisini engelledi. Sonuçta Devrim, Rusya gibi savaşta yıkıntı haline gelmiş geri bir ülkeyle sınırlı kaldığı ve tam endüstrileşmiş ülkelere yayılmadığı için kaçınılmaz bir biçimde, niyetlerle gerçeklik arasında derin çelişkiler yarattı.

1918 Ocağı'nda Almanya ve Avusturya'daki grevler Devrimin etkisinin Rusya ile sınırlı kalmadığını gösterdi. Ama Alman işçilerinin örgütleri, özellikle küçük bir kalifiye işçiler çevresine - Berlin'de *Devrimci Oblute*'ye (işçi temsilcileri) - dayandığı için onların bu kendiliğinden eylemleri kısa sürede geriledi. Üstelik, —artık Çoğunluk Sosyalistleri denilen— Berlin'li SPD üyeleri yalnızca grevi kırmak için grev komitelerine katıldılar. Alman Sosyal Demokrasisinin 3 yasa-dışı gurubu —Spartaküs, Lichtstrahlen (Işık Işınları) ve Arbeiterpolitik (İşçi Politikası)— kitleler üzerinde bir etki yaratabilmek için çok zayıf gruplardı. Avusturya'da da grevciler büyük işçi sınıfı örgüt-

lerince desteklenmiyorlardı. İşçiler yıllardan beri politik bakımdan izlemeseler de Sosyal Demokrat Parti'yi ve sendikaları hala kendi örgütleri gibi görüyorlardı. Böylece Orta Avrupa'da işçi sınıfı hareketinin yeniden alevlenmesi, yaklaşan devrimin henüz ilk evresini değilse bile önemli bir belirtisini gösteriyordu.

Fransa'da kendiliğinden savaş karşıtı gösterilerin ilk dalgasını 1918 Ocağı'nda yeni bir savaş karşıtı etkinlik dönemi izledi. Ama, Fransa'da da Lyons'da başlayan ve Paris'e sıçrayan kitle grevi gerçek bir başarı elde edemedi ve kesin bir yenilgiye uğradı. Bu koşullar altında SFIO'nun liderliği barışçıl Longuet/Cachin grubuna geçti ve devrimciler —partide Loriot, Rosmer ve Monette ile sendikalarda Merrheim— kendilerini yalıtılmış buldular.

İngiltere bu dönemde işçi temsilcileri hareketinin kendiliğinden ayağa kalkmasına tanık oldu. Ama bu hareket başlıca işçi sınıfı örgütlerinin desteğini kazanamadı. Bununla birlikte İşçi Partisi'nde sola kayış vardı. Şubat 1918'de kabul edilen *Emek ve Toplumsal Düzen* programı, partinin resmi amacının dikkatle planlanmış bir geçiş aracılığıyla sosyalist bir topluma doğru evrim olduğunu açıkladı.

Büyük güçlerin askeri yenilgisi Avrupa devrimci hareketinin bir sonraki aşamasının yolunu açtı. Avusturya-Macaristan İkili Monarşisi çöktü. İmparatorluktaki Slav azınlık ayaklandı. Macaristan'da demokrat aydınlarla Sosyal Demokratlardan oluşan bir koalisyon iktidara geldi ve Cumhuriyet ilan etti. Avusturya İmparatorluğu'nun başka bir biçimde sürmesini amaçlayan Karl Lenner'in yönetimindeki Avusturya Sosyal Demokrat Partisi'nin sağ kanadı ulusların kendi kaderlerini tayin hakkından yana olan Sol'a ve Otto Bauer'e boyun eğmeye zorlandı. Avusturya'da devlet iktidarı sosyal demokratlara geçti.

Almanya'da, donanma isyanı ve 1918 Kasımı'nda Kurt Eisner liderliğindeki Münih işçilerinin zafe-

ri, Berlin'de askerlerin desteklediği bir ayaklanmaya yol açtı. Direnmelerine karşın, Çoğunluk Sosyalistleri ve sendikalar bu yeni durumu kabul etmek zorunda kaldılar. Rosa Luxemburg ve Karl Liebknecht önderliğindeki Sol kanadın dışında kaldığı Çoğunluk ve Bağımsız Sosyalistlerin bir koalisyonu olan Halk Temsilcileri Konseyi, sosyalist cumhuriyet ilan etti. Büyük sanayinin kamu mülkiyetine geçmesini planlayan resmi bir Toplumsallaştırma Komisyonu kuruldu. Bununla birlikte, Çoğunluk Sosyalistlerinin liderleri ve sendika yetkilileri, yerleşik monarşik bürokrasi, yenilmiş ordunun yüksek komutası ve sanayicilerle bir blok oluşturarak, kaçınılmaz bir kaosla karşılaşacağını düşündükleri devrimin sosyalist sonuçlarını engellemek için ellerinden gelen herşeyi yaptılar. Onlar kendileriyle, yeni Rus Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti arasında köklü bir ayrım koyarak, orada daha iyi barış koşulları sağlamak için birliklerini Sovyetlerle savaşa sokan muzaffer güçlerin hoşgörüsünü kazanmayı umdular. İşçiler başlangıçta bu politikayı anlamadılar ve Çoğunluk Sosyalistleri'nin liderlerinin güvencelerine inandılar; ve sonuçta 1918 yılının sonlarında Komünist Parti'yi (KPD) oluşturmak için birleşen radikal sol muhalefeti sadece yıkıcı bir güç olarak gördüler. Komünistler ve sol kanat Bağımsız Sosyalistler, tüm ülkede kendiliğinden ortaya çıkan işçi konseylerinin devlet iktidarını kalıcı olarak eline alması çağrısında bulundular. Yine de, bu istem işçilerin çoğu için hiç bir şey ifade etmiyordu. 1914'ten önce Alman işçi sınıfının tüm kesimleri —en radikalleri bile— kendi demokratik cumhuriyetlerini parlamenter bir demokrasi olarak algılıyorlardı. Bu nedenle sol kanat tecrit edilmiş bir biçimde kaldı.

Wilhelm Almanyası'nın egemen sınıfları için kendi iktidarlarını Çoğunluk Sosyalistleriyle birlikte yeniden kurmak artık olanaklıydı. Bunu gerçekleştirmek için 8 saatlik işgünü, işsizlik yardımı ve yasal

olarak tanınan ücret - pazarlığı gibi önemli toplumsal haklar vermeye hazırlanıyorlardı. Egemen sınıflar için önemli olan hem uluslararası istikrarı arttıracak, hem de Rusya'da olup bitenlerden korunabileceği bir barış anlaşmasının imzalanmasıydı. Üstelik, bu anlaşmanın cumhuriyetçi ve Çoğunluk Sosyalistlerinin bir hükümeti tarafından imzalanmasını istiyorlardı. Yalnızca bu yolla savaş ve sonuçlarıyla ilgili sorumluluklarından sıyrılabilirler ve barış anlaşmasındaki yaptırımlarından dolayı yeni hükümeti suçlayabilirlerdi. Bu nedenle sınıflar, tümü de işçi sınıfına yönelmiş olan Hristiyan sendikaların, Katolik işçilerin, beyaz yakalı işçiler ve küçük memurların büyük bir kesiminin, hem Katolik Merkez'in hem de liberal partilerin yandaşlarının toplumsal reformu desteklemesini ve kendi programlarına katılmayı kabul etmelerini bekliyorlardı. Bu gruplar dünya savaşını sona erdiren Devrimin kendi çıkarlarına olduğunu düşünüyorlardı. Çok güçlü görünen işçi sınıfından gerçek bir liderlik bekliyorlardı. Yine de, bu gruplar temelde güvenilmez gruplardı ve tutumları değişen politik durumlara göre kolaylıkla yönlendirilebilirdi.

Çoğunluk Sosyalistleriyle ittifak, egemen sınıfların hükümet ve ordudaki eski mevzilerini korumaları ve ekonomik güçlerini sürdürmelerini olanaklı kıldı. Yönetici sınıflar daha sonraki adımları sırasında, bir kez daha iktidardan uzaklaştırabilecekleri çoğunluk sosyalistlerine karşı orta sınıfların yeniden seferber olacaklarını önceden gördüler. İşçi ve Asker Konseyleri ortadan kaldırılmıştı ve Toplumsallaştırma Komisyonu her ne pahasına olursa olsun toplumsallaştırmayı engelleyen bir alete dönüştürülmüştü. Bu durum Reich'in değişik bölgelerinde işçilerin geniş ölçüde değişen bir uyanışına yolaçtı. 1919'da Ulusal Meclis seçimlerinden hemen önce UPSD, hükümetten ayrılmaya zorlandı. Berlin'de radikal işçiler eski subayların yönettiği dağılmış askerlerden oluşan *Frei-*

korps'ların saldırısına uğradılar. 1919 Ocağı'ndaki bu saldırı Alman devriminin dönüm noktasıydı. Rosa Luxemburg ve Karl Liebknecht'in Ocakta ve Leon Jogiches'in Martta öldürülmeleri, Alman işçi sınıfının en iyi liderlerinden yoksun kalmasıyla sonuçlanan sistemli bir terör politikasını karakterize etti. Bundan sonraki aylarda tüm ülkede ilk askeri eylemleri izleyen kitle grevleri yapıldı. Ama işçiler hükümete güvenmek yerine kendi istemlerini yerine getirmeye karar verdikleri zaman, artık çok geçti. Eşgüdümlü bir eylem planlamaya zaman bulamadan, birbiri ardısıra değişik bölgelerde saldırıya ve yenilgiye uğradılar. Ulusal Meclis seçimlerinde iki işçi sınıfı partisi oyların hemen hemen % 46'sını aldı. Burjuvazinin en büyük iki partisi —Alman Demokrat Partisi ve Katolik Merkezi— seçim bildirisinde kısmi ulusallaştırmayı kabul ediyorlardı. Bu durumda, işçiler kendi sendikalarının ve politik örgütlerinin onayı olmaksızın katılım ve toplumsallaştırma haklarını zorlamayı tam anlamıyla hakları görüyorlardı. Bununla birlikte, sürekli olarak hükümet birliklerinin direnişleriyle karşı karşıya geldiler. Böylece, Almanya'da iktidar savaşımı Mayıs 1919'da Münih Sovyet Cumhuriyeti'nin çöküşüyle sonuçlanmış oluyordu. Yeni Bavyera Başbakanı sosyalist Kurt Eisner'in öldürülmesinden sonra, Bavyera'nın başkentindeki Çoğunluk Sosyalist işçileri tarafından ilan edilen bu cumhuriyet, yine bir Çoğunluk Sosyalist bakanın emrindeki ordu ve Çoğunluk Sosyalistlerinin yönetimindeki bölgesel parlamento *(Land)* tarafından kanlı bir biçimde ezildi.

1920 Martı'nda Alman işçilerinin kitlesel bir grevi, *Kapp* darbesi olarak bilinen bir askeri darbeyi başarıyla önledi; ama devrimci işçileri ağır cezalara çarptıran yargının darbecilerden yana çıkması, Almanya'da iktidarın gerçekte kimin elinde olduğunu apaçık gösterdi. Bu nedenle orta sınıfların bir kez daha demokrasiden yüz çevirmesi, zengin ve güçlü-

den yana dönmesi şaşırtıcı değildi Haziran 1920 Reichstag seçimleri, işçi sınıfı partilerine sağlanan desteğin azaldığı ve orta sınıf partilerinin programlarından sosyalizmin tüm izlerinin kaldırıldığına tanık oldu. Bağımsız Sosyalistler, şimdi hemen hemen Çoğunluk Sosyalistleri kadar güçlüydüler; ama Alman işçilerinin büyük bölümünün politik kavrayışlarında eski liderlerinin yanlışlarını taşımaları nedeniyle pratik bir etkiden yoksundular. Hem devlet bürokrasisinin gücü ve güveninde, hem de orta sınıfların antisosyalist geleneklerinde genel bir restorasyon söz konusuydu. Lenin'in sezinlediği Avrupa'da sosyalist devrim gelmişti; ama yalnızca Rusya'da zafer kazanmış; tüm endüstrileşmiş ülkelerde yenilgiye uğramıştı. Fransa'da kitle grevleri ve 1919 donanma isyanı, hükümeti 8 saatlik işgününü kabul etmeye zorladı ama Fransız sağı politik iktidarını sürdürdü. İngiltere'de Aralık 1918 seçimlerinde İşçi Partisi, sonunda geleneksel iki partili sistemi kırmayı başardı ve bir dizi grev, tüm işçi sınıfının ekonomik düzeyinin yükselmesine yardım etti. Ama orada da savaştaki başarısı, muhafazakarların politik iktidarını güçlendirdi. İskandinavya'da oy kullanma hakkının tam olarak demokratikleşmesinden sonra işçi sınıfı partileri yönetici partiler haline geldiler. Bu partiler toplumun sosyalist dönüşümünü gerçekleştiremedikleri halde, benzersiz durumlarından dolayı tam bir reform programını sürdürmeyi başardılar. İtalyan işçileri 1920 yazında Kuzey İtalya'daki fabrikaları işgal ettiler; ama şimdi üç ayrı partiye bölünen İtalyan sosyalistlerinin büyük seçim zaferleri bile, egemen sınıfların politik iktidarı 1922 yılında faşistlere teslim etmesini engelleyemedi.

Finlandiya'da 1916 seçimlerinde çoğunluğu kazanan Sosyal Demokrat Parti'ye dayanan Bağımsız İşçi Cumhuriyeti 1918'de ilan edildi; ama birkaç aylık bir savaştan sonra Alman birliklerinin yardımıyla

kanlı bir şekilde bastırıldı. Macaristan'da sosyal demokratların ve genç komünist aydınların yönetimindeki Sovyet Cumhuriyeti 1919 ilkyazında kuruldu. Dışta ağır barış anlaşmasına karşı çıkmak için Sovyet Rusya ile birlikte çalışmayı ve içte feodal toprak sahipliğini ortadan kaldırmayı amaçladı. Köylülük tüm toprakları ulusallaştıran kararnamelere yabancı kaldı. Antant desteğindeki Romen ordusu yeni Macar Sovyet Cumhuriyeti'ni yenilgiye uğrattı ve feodal aristokrasiyi restore etti. Bunun sonucunda kurulan Horthy diktatörlüğü II. Dünya Savaşının bitimine kadar sürdü. Hem Finlandiya hem Macaristan'da geniş sosyal demokrat partiler ve küçük deneyimsiz komünist gruplar, köylülükle kutuplaşmaksızın Sovyet iktidarını örgütleyen ve savunan Bolşevik anlayışı ve kararlılığı izleyemediler.

1920 Nisanı'nda Polonya ordusu Fransızlar'ın yardımıyla Ukrayna'ya ve Beyaz Rusya'ya saldırdı. İlk başarılarından sonra, genç general Tukhachevsky'nin yönettiği Kızıl Ordu tarafından yenilgiye uğratıldı. Sovyet ordusu, şiddetle karşı çıkan Troçki'nin bütün uyarılarına rağmen ilk zaferlerinden sonra saldırılarını sürdürdü. Yanlış bir biçimde kendi durumlarıyla Devrimci Fransa'nın 1789'daki durumunu aynı gören Sovyetler, Polonyalı işçileri kazanacaklarını ve Almanya'da yeni bir devrimci etkinlik dönemini harekete geçireceklerini umuyorlardı. Bunun bir ütopya olduğu anlaşıldı. Alman, Rus ve Avusturya hanedanlıklarının külleri arasından doğan Polonya, boyun eğmiş kuşaklarından sonra bir kez daha bağımsız bir devlet oldu. Sonuçta, Polonya işçilerinin çoğu Varşova üzerine yürüyen birlikleri sosyalist ve devrimci bir ordu gibi değil, Rus orduları gibi gördüler. Böylece Fransızlar'ın desteğiyle Polonyalılar 1920 Ağustosu'nda Vistala'da zafer kazandılar ve 1921 Barış Anlaşması'ndan sonra Ukrayna ve Beyaz Rus halkının yaşadığı bölgelerden bazıları Polonya'da kaldı.

SDKPİL, Polonya Halk Partisi (PPS)'nin sol kanadı ve Bund gibi devrimci gruplar daha sonraki toplumsal bunalım sırasında kendilerini yalıtılmış ve güçsüz bir durumda buldular. 1925'te bu gruplar Polonya Komünist Partisi'ni kurmak için birleştiler. PPS sağa kaydı. Şovenist, yahudi-karşıtı bir küçük burjuva partisi olan Ulusal Demokratlar giderek önem kazandılar. 1926'dan sonra Polonyalılar ya Ulusal Demokratlar'ın ya da Pilsudski ve subaylarının yönetiminde yahudi-karşıtı ve faşist bir diktatörlükle yüzyüze geldiler. Polonya demokrasisi çökmüştü.

Rusya - Polonya savaşının sona ermesi I. Dünya Savaşı'nı izleyen devrimci dönemin bitişini gösterdi. Bu dönem bittiği halde, işçi sınıfı tarihte ilk kez kendi sosyalist amaçlarının yardımıyla tüm Avrupa kıtasında kitle eylemlerine başvuruyordu. Bu dönemi Ekim Devrimi başlatmıştı: Onun zaferi bir katalizör işlevi gördü. Bununla birlikte eski Çarlık İmparatorluğu dışında her yerde devrim yenilgiye uğradı. Batı ve Orta Avrupa'nın yüksek düzeyde endüstrileşmiş ülkelerinde kapitalizm kendi politik sistemini yeniden demokratikleştirmeye zorlandı; ama o her zaman kendi toplumsal kurumlarını yeniden oluşturabiliyor ve güçlendirebiliyordu. İşçi sınıfı hareketi hemen hemen her yerde önemli haklar elde etti. Ülkelerin çoğu 8 saatlik işgününü kabul ettiler; sendikalar genelde sözleşmelerde bir taraf olarak tanındılar ve katılım hakkı için savaşım başladı. Yine de, büyük endüstri ülkelerinde politik iktidar, yurt içinde ve yurt dışında büyük burjuvazinin çıkarlarını temsil eden partilerin elindeydi. 1919'da imzalanan ve emperyalist savaşı sona erdiren anlaşmalar, 1918'de Brest-Litovsk'ta Almanya'nın Sovyet Rusya'ya dayattığı anlaşmanın hemen hemen aynısıydı. İşçi sınıfının bu politikalara karşı çıkması sonuçsuz kaldı.

İngiltere ve Fransa'da zafer havası politik sağın iktidarına yardımcı oldu. İşçi sınıfı, yeni Alman Cum

huriyeti'nde hiçbir etkiye sahip değildi. 1914'ten önce reformist olan ve savaş sırasında emperyalizm-yanlısı bir tutum takınan SPD liderleri, Haziran 1920 seçimlerinden sonra hükümetten uzaklaştırıldılar; onların eski destekleyicileri de böylece işçi sınıfı hareketine ihanetin bedelini ödediler. İtalya'da Güney'in büyük toprak sahipleri, Kuzey'in sanayicileri, büyük din adamları, ordu ve memur kesimleri kendilerini proletarya devriminden kurtaracaklarına inandıkları Mussolini'ye politik iktidarı armağan ettiler. Yalnızca İskandinavya'da reformist işçi sınıfı hareketi, kapitalist toplumun ekonomik yapılarında en küçük bir tehlike oluşturmaksızın gerçek bir başarı kazandı ve devlet üzerinde kalıcı bir etki yarattı.

1925'te Batı ve Orta Avrupa'daki *statüko* en sonunda ABD'nin mali yardımıyla istikrar kazandı. Bu, I. Dünya Savaşı'nda zaferi gerçekten kazanan gücün ABD olduğunu kanıtlıyordu. ABD'nin tam kapasiteyle işleyen üretken işletmeleri nedeniyle, ABD'nin Avrupa'daki muzaffer müttefikleri kısa bir sürede onun borçluları haline geldiler. En sonunda Avrupa'nın yüzyıllarca süren dünya egemenliği geçmişte kaldı. Aynı zamanda, sömürge devrimlerinin başlaması, Avrupa'nın yönetici sınıflarının Avrupa dışındaki sömürgeci egemenliği için de sonun başlangıcını gösterdi. Avrupa'daki devrimci hareket, Rus Devrimi'ni müdahaleden kurtardı ama kendisi yenilgiye uğradı. Almanya'da enflasyonist bunalım ve yönetici sınıfların savaş tazminatları üzerindeki çatışmaları durumu değiştirmedi.

Avrupa işçi sınıfının devrimci sosyalist kesimi bu politik çıkmazı kabul etmeyi reddetti. Bolşevik Hükümetin çağrısı üzerine 1919'da Mart başlarında III. Enternasyonal'in kuruluş kongresi Moskova'da toplandı. Sayısız küçük devrimci gruplar temsil edildikleri halde, neredeyse hiçbiri kitle temelinde örgütlü işçi sınıfı partileri değildi. Yalnızca Norveç İşçi Partisi'-

nin sol kanat çoğunluğu, Bulgaristan ve Finlandiya Sosyal Demokrat Partilerinin sol kanatları kendi ülkelerinde işçi sınıfının geniş kesimlerini temsil ediyordu. Diğerleri açısından durum KPD'ninkine benziyordu. KPD sadece küçük bir gruptu; üyelerinin birçoğu güçlü sendikalist eğilimlere sahipti. Ve en güçlü partilerin hiçbirisi katılmadığı için, Komünist Enternasyonal'in kurulması üzerinde anlaşmakta duraksama gösteriyorlardı. Bu, Rosa Luxemburg'un görüşüydü ve parti merkez komitesinin görüşü olarak varlığını şürdürdü. Bununla birlikte, Mart ayındaki kuruluş kongresinde bu konuda çekingenliğini sürdüren Hugo Eberlein ikna edilmişti. Sonuçta, Komünist (III.) Enternasyonal kuruldu. Moskova, Enternasyonal'in karargahı oldu. İlk başkanlığına Zinoviev seçildi.

Büyük sanayi ülkelerindeki işçilerin, işçi liderlerinin çoğunun —eski Marksist Merkez üyeleri ve Zimmerwald hareketinin sağ kanadının— ve özellikle Rus Devrimi'nin liderlerinin beklentilerine karşın, Avrupa devriminin yazgısı Haziran 1920'de yapılan II. Enternasyonal kongresi sırasında belli olmuştu. Yine de, Batı Avrupa'da devrimin yenilgisinin kesin değil, geçici olduğu düşüncesi büyük ölçüde kabul görüyordu. Ayrıca, toplumsal reformların başarıyla gerçekleştirilmesi tam bir zafer için umutları destekler gibi görünüyordu.

Bu sırada, Şubat 1919'da II. Enternasyonal'in 10. Kongresi toplandı. Bu Kongre 1914 uzlaşması temelinde, hem I. Dünya Savaşı'na katılan, hem katılmayan ülkelerdeki geleneksel Sosyalist partilerin yeniden birleşme girişimleriyle kendisini gösterdi. Ağustos 1919'da II. Enternasyonal'in 11. Kongresi'nde Sovyet Rusya ve Macaristan'a yönelik müdahale kampanyaları protesto edildi. Antant ülkelerinde sosyal demokrat parti liderleri bu protestoyu etkin bir biçimde desteklemek için kendi üyelerini seferber ede-

mediler. Bu olgu, Alman UPSD ve Avusturya, İsviçre, İtalya, Fransa, Norveç ve İsveç sosyalist partileri gibi büyük partilerden bazılarının 1920 Ağustosu'nda Cenevre'de yapılan 12. Kongre'den önce II. Enternasyonal'den çekilmelerinin nedenlerinden biriydi.

Aynı zamanda, KPD merkez komitesi ile partideki sendikalist ve darbeci eğilimler arasındaki sürtüşme, darbeci ögelerin 1920 Nisanı'nda Alman Komünist İşçi Partisi'ni (KAPD) kurmak için partiden ayrılmalarına yol açtı. Lenin, *Sol Komünizm Bir Çocukluk Hastalığı* adlı broşüründe KAPD'a ve diğer ülkelerdeki benzer gruplara karşı KPD'yi destekledi. Bu 'sol komünistler' parlamento seçimlerinde yer almayı ve reformist sendikalarda çalışmayı reddediyorlardı. Lenin, kendisini yanıltıcı radikalizmden ayırıp, Batı Avrupa'daki bazı destekleyicilerinin ütopyacılığını resmen reddederek büyük sosyalist partilerin gözünde Komünist Enternasyonal'i güçlendirdi. Sonuçta, UPSD, İsviçre, Fransız ve İtalyan sosyalistlerinin hepsi Komünist Enternasyonal'e katılma kararı aldılar.

Bu gelişme Batı Avrupa devriminin yeni bir yükselişin eşiğinde olduğu varsayımını gösteriyordu. Bolşevikler, disiplinli bir partinin yönettiği işçilerin iktidarı başarıyla ele geçirmesi şeklindeki kendi deneylerini, endüstrileşmiş ülkelerin koşullarına basitçe aktarma yanlışına düşüyorlardı. Bolşevikler, ileri bir kapitalist demokrasiye uygun devrimci strateji ve örgütü keşfetmeksizin oportünizm ve sosyal şovenizmle bağlarını kopardılar. Batı'daki başarısızlıkları kuramsal anlayış yoksunluğuna yüklediler. Ve III. Enternasyonal'in II. Dünya Kongresinde tüm komünist partilere koşulsuz merkezileşme ve sert disiplin çağrısında bulundular. Bu istemler Enternasyonal tüzüğünün maddelerinde ve Enternasyonal'e yeni partilerin kabul edilmesine ilişkin 21 Koşul'da formüle edildi.

21 Koşul, Enternasyonal'e katılmak isteyen Batı

Avrupa kitle partilerini yapılarını değiştirmeye zorladı. Bu partiler, Enternasyonal Yürütme Komitesi'nin kararlarına uymak ve kendi liderlikleri içindeki sosyal-pasifistler ya da radikal reformcularla bağlarını koparmak zorunda kaldılar. Batı Avrupa işçi sınıfı hareketinin reformist geleneğinin genel ruhuna ters düşen ve bu hareketin liderleri tarafından kabul edilemez olan 21 Koşul, Batı partilerinin bölünmesi için gerçekten bir meydan okumaydı. Yine de, Ekim 1920'de Halle Parti Konferansı'nda yeni Enternasyonal'e katılmak uğruna en ünlü 3 liderine (Hilferding, Ladebour, Dittmann) karşı oy kullanıldı. Fransız SFIO da, Aralık 1920'de 2 lideri Jean Longuet ve Paul Faure'nin isteğine karşı Tours'da benzer bir karar alarak UPSD'yi izledi. İtalya'da Serrati 1921 yılında partinin Livorno konferansında İtalyan sosyalistlerinin birliğini korumayı başardığı halde, Antonio Gramsci ve Amadeo Bordiga'nın çevresindeki bir azınlık, kitlesel Komünist Partiyi örgütlemek için yeterli güce sahip olduğunu gösterdi. İsviçre Sosyal Demokrat Partisi'nde III. Enternasyonal'in destekleyicileri çok zayıftı; İngiltere'de ILP'de ise hiçbir öneme sahip değillerdi.

1921 yılının başında Komünist Enternasyonal Almanya, Fransa, İtalya, Norveç, Bulgaristan ve Çekoslovakya'daki yasal kitle partileri ve önemli bir kitle desteğine sahip olan Finlandiya ve Polonya'daki yasa-dışı ya da yarı-yasal partilerle sağlam bir güç olarak ortaya çıktı. Komünist Enternasyonal, Avrupa'nın geri kalan bölümlerinde en küçüğü İngiltere'de olan değişik genişlikte yandaşlara sahipti. III. Enternasyonal ayrıca II. Enternasyonal'in Avrupa-merkezliliğini tümüyle kırdı. Bütün ulusal kurtuluş hareketlerinin etkin bir biçimde desteklenmesi Avrupa partileri için gerekliydi. Bir çok başarı sömürge ve yarı-sömürge ülkelerde komünist grupların oluşmasını yüreklendirmişti.

Tüm bu etkilere karşı, KPD Mart 1921'de kitleleri devrimci bir eyleme sürüklemeye çalıştığı zaman partinin pratik güçsüzlüğü hemen açığa çıktı. Rus Devrimi'yle dayanışma yetersizdi. Partinin yazgısı, işçilerdeki savaşkanlık yoksunluğuyla açıklanamazdı. Lenin'in mahkum ettiği bu girişimin sonucunda, KPD, UPSD'den gelenlerle birlikte SPD'ye dönen ve onun sol kanadının lideri olan Paul Levi gibi en önemli liderini yitirmişti. KPD, Heinrich Brandler ve August Thalheimer'in yeni liderliği altında hızla bu gerilemenin üstesinden geldi. Enflasyon sırasında, temelde değişen istemlere ilişkin akılcı bir politika ve sosyalistlerin birleşik cephe önerileriyle KPD'nin etkisi arttı; ama parti yine de gerçek bir iktidar savaşımı için enflasyon bunalımından yararlanmakta yetersiz kaldı. 1924'ün başlarında kapitalist ekonominin tam istikrar kazanmasına rağmen, komünistlerin geniş ölçüde aynı bunalımın yakın zamanda yeniden oluşacağı yanılsamasına dayanan politikalar izlemesinin bir sonucu olarak, her yerde komünist partilerinin etkisinde hızlı bir düşüş görülüyordu.

Komünist Enternasyonal'e katılan partilerde parti içi demokrasi, 1923'te Saksonya ve Thuringia'da Komünist/Sol Sosyal Demokrat koalisyonunun ortadan kalkmasından sonra, KPD'nin savunmasız geri çekilmesine kadar varlığını sürdürdü. Değişik komünist partilerdeki çeşitli eğilimler, partinin saygınlığını ya da eylem birliğini tehlikeye sokmadan parti basınında ve konferanslarında açıkça tartışabiliyordu. İşçiler için o dönemde parti içi tartışmalar hiç bir biçimde çöküş belirtisi değildi.

Alman ve Fransız komünistlerin 1923'te Ruhr'un Fransızlar tarafından işgal edilmesine ve Ren Bölgesi'nin bölünmesine karşı birlikte direnmeleri, özellikle sosyalistlerin gözyumduğu güçlü bir şovenizm dalgasıyla karşı karşıya gelen, Fransız komünistlerinin enternasyonalizminin içtenliğini kanıtladı.

Alman Markı'nın istikrar kazanması ve 1924'te Avrupa kapitalizminin Amerikan kredileriyle güçlenmesinden sonra, Avrupa Komünist partilerinin büyük bir bölümünde ısrarlı olan bu sol, Enternasyonal'in 5. Dünya Kongresi'ni karakterize etti. Bu beklentiler ve yöneticilerin onlara uygun düşen taktikleri ile; işçilerin gerçek hareketi arasındaki belirgin çelişkiyi gizlemek için Batı Avrupa partilerindeki düşünce özgürlüğünün sınırlanması gerekiyordu. Bu nedenle bu partiler bürokratik bir parçalanma sürecine girdiler. Ağırlık görece küçük fabrika ve sokak hücrelerine aktarıldı; üyelerin arasındaki bağlantı küçük, kolaylıkla yönetilebilen gruplarla sınırlandırıldı; ve ivedi istemler için sosyalistlerle birlikte savaşım vermek yerine, parti yaşamı yeni bir devrimci durumun beklenmesine indirgendi. Tıpkı 1921'den beri Kızıl Sendikalar Enternasyonali'nde birleşen komünist liderlerin yönettiği örgütlerde olduğu gibi, tüm Avrupa partilerinin üye sayısı çarpıcı bir biçimde düştü. Reformist sendikalarda da komünistlerin etkisi azaldı. Üstelik, kendi parti içi faaliyetleri ve öz-güvenleri azaldıkça, Batı Avrupa partilerinin etkinliği, Sovyet dış politikasının amaçlarına ve gereksinmelerine giderek daha bağımlı bir hale geliyordu. Rus Devrimi'nin yurduna bağlılık, Sovyetler Birliği'nin yanılmazlığı mitine dönüştü. Batı Avrupa partileri bağımsız bir biçimde belirlenecek ve demokratik bir biçimde tartışılacak kendi politik stratejilerini geliştirmek yerine, yukardan gelen tüm buyrukları körcesine yerine getirerek devrimi desteklediler ve beklediler. Böylece önceki liderler birbiri ardından önce 'sağ kanat', daha sonraki dönemde 'sol kanat' oportünistleri olarak ya suçlandılar ya da hareketten uzaklaştırıldılar. Almanya'da önce Brandler ve Thalheimer, bir yıl sonra da Ruth Fischer, Arkadi Maslow, tarihçi Arthur Rosenberg, hukukçu ve filozof Karl Korsch; hatta Clara Zetkin etkisiz kılındılar. İsveç'te Hoglund, Hollanda'-

da Wijnkoop, Fransa'da önce Erossord, sonra Souvarine, Rosmer, Loriot ve Monatte, İtalya'da Bordiga, Çekoslavakya'da Smeral ve Neurath... bunların tümü de aynı yazgıyı paylaştılar.

Bu bürokratik 'bolşevikleştirme', Lenin'in devrimci proletarya partisinin yapısı ve oluşumu üzerine önceden geliştirdiği kuramlara kesinlikle yabancıydı. Ama Sovyet partisinin, Rus Devrimi'nin yalnız kalmasından kaynaklanan belirli gelişmesine uygun düşüyordu.

Ekim Devrimi'yle iktidara gelen Halk Temsilcileri Konseyi önceleri Bolşeviklerle sol SR'lerin bir koalisyonuydu. Bu koalisyon Brest-Litovsk barış anlaşmasıyla ilgili sert uzlaşmazlıklar nedeniyle yıkıldı. Uzun süren tartışmalardan sonra Bolşeviklerin çoğu bu anlaşmanın imzalanmasından yana oy kullandılar. Sol SR'ler bunu kesinlikle reddettiler. Diğer bir deyişle, tek partili devlet Bolşevik kuramın doğal amacı değil devrimin strateji ve taktikleri üzerindeki bir çatışmanın ürünüydü. Henüz küçük olan sanayi proletaryasının geniş bir kesimi iç savaş sırasında Kızıl Ordu'ya katılmak için fabrikalarından ayrıldılar. İşçi sınıfının diğer bir kesimi mülklerin dağıtımına katılmak için toprağa geri döndüler. Savaş sonucunda yaşamsal önemdeki sanayi işletmeleri yıkılmış ve üretim önemli ölçüde düşmüştü. Üstelik, iç savaşın sertliği terör yönetimini yaratmıştı: Tüm diğer partiler önce kamu yasağı kapsamına alınmış, sonra yasal olarak bastırılmıştı. Ekonomik politika, planlamanın ilk izlerini göstermeye başlamıştı, ama bu kıtlığa dayanan bir planlamaydı ve sistemli bir yapılanmanın ötesinde isteklere sahipti.

Bu evre sona erinceye kadar RSDİP'in içindeki farklı gruplar için yeterli bir özgürlük vardı. Lenin'in parti kuramı, özgün olarak tam yasadışı koşullar altında çalışan bir parti için tasarlanmıştı; Devrimden sonra profesyonel devrimcilerin partisi bilinçli bir bi-

çimde kitle partisine dönüştürüldü. İç savaştan sonra artık başlıca görev endüstrinin sistemli gelişimiydi. Bunun önkoşulları; devletin ve parti erkinin (bölgesel özerklik aleyhine) artan merkezileşmesi ve (fabrika ve sendikalardaki işçi denetimi aleyhine) endüstri işçilerinin denetlenmesiydi. İşçi Muhalefeti dışında tüm parti grupları bu amaçları benimsediler. Bu durum, 1921 Martında 10. parti kongresinde parti içindeki tüm fraksiyonların dağıtılmasının zeminini gösteriyordu. Aynı zamanda kısa bir süre önce meydana gelen Kronstadt ayaklanması, hükümetin ekonomik politikasındaki katılığın bir sonucu olarak partiyle kitleler arasındaki uçurumun ne denli geniş olduğunu göstermişti.

Parti bu dönemde oluşturulan Yeni Ekonomik Politika'nın (NEP) yabancı sermayeyi ülkenin kuruluşuna çekebileceğini umuyordu. O güne kadar egemen olan ulusal Sovyet Cumhuriyetleri'nin Aralık 1922'de birleştirilmesi, genellikle bu sürece uyum göstermek ve onu kolaylaştırmak için tasarlanmıştı. Bununla birlikte yabancı sermayenin katılımı çok düşüktü. 19. yüzyılda Batı Avrupa'nın endüstrileşmesi döneminde olduğu gibi, endüstriyel yeniden yapılanma ve genişleme için zorunlu sermayeyi elde etmenin biricik yolu çalışan nüfusun tüketimini kısmaktı. Ayrıca, sermaye yatırımları herşeyden önce temel üretime ve ağır endüstriye kanalize edilmişti; tüketim malları ikinci sıradaydı. Bunun sonucu, işçilerle parti arasındaki ayrılıkların keskinleşmesiydi. Demokratik işçi denetimi olanağı azalmıştı. Sovyet demokrasisi parti diktatörlüğünün bir kamuflajı olmuştu. Parti ve devlet yönetiminin baskısıyla ekonomik büyümenin zorlanması, Batı Avrupa'nın endüstrileşmesinde çocuk emeğinin, sömürgeci yağmanın ve köleliğin barbarca kullanılmasının bir benzeriydi.

Geri ve yıkıma uğramış bir ülkedeki iç savaş koşullarının kaçınılmaz sonucu terör olacaktı. Onun da

ha sonraki kurumsallaşması, entellektüel özgürlüğü ortadan kaldırdı. Devrimci dönemin kültürel yükselişi doğmalarda boğuldu. Eğitim ve kültürde sürekli bir gelişme vardı ama eleştiri ruhu yokedilmişti. Partinin sosyalizmden yana iddiaları ve ivedi durumun keskin gerçekliği arasındaki çelişki, kaçınılmaz olarak daha acı bir çekişmeye yolaçtı. Lenin, Ekim Devrimi'nin lideri olarak diğer liderler arasındaki çatışmaları ılımlılaştırabildiği sürece, onun otoritesi altında partide açık tartışma sürüyordu. Ama 1922 Mayısı'nda ciddi bir biçimde hastalandığı ve 24 Ocak 1924'te öldüğü zaman, parti liderliği kendi saflarındaki eleştirel tartışmaları bile bastırıyor ve onların yerini yönetsel kararlar alıyordu. Bu dönemde Batı Avrupa'da kapitalist ekonominin ve politik *statükonun* sağlamlaşmasına da tanık olundu. Bolşeviklerin içine düştüğü ikilemin, yakında Batı Avrupa'nın büyük endüstri ülkelerinden birinde sosyalist dönüşüm aracılığıyla çözülebileceği umudunun yanıltıcı olduğu görüldü. Bununla birlikte, Rus komünistleri başlangıçta bu olasılığa sarılmayı ve Batı Avrupa işçi sınıfının yenilmiş kanadının yanılsamalarını paylaşmayı sürdürdüler. Batı Avrupa'nın devrimci işçilerinin muzaffer sosyalist devrimi gerçekleştiren tek ülke olan Sovyet Rusya'yı anlaşılır bir biçimde idealize etmeleri bunun bir karşılığıydı. Bir mit doğmuştu. Sovyet Rusya'nın politik yalıtlanmışlığının özgül durumunda ortaya çıkan ve belki de endüstriyel bakımdan daha gelişmiş ülkelere uygulanamaz bir hükümet biçiminin içeriği hakkında hiç bir eleştirel çözümleme yapılmıyordu. 1925'te Rus komünistleri dünyanın diğer bölümünde kapitalizmin görece istikrarının ve elverişli yeni bir ticaret döngüsünün bu yalıtlanmanm sürmesine yol açacağını kavradılar. Stalin *Leninizmin Sorunları*'nın ikinci baskısında, Rusya'da sosyalist bir toplumun politik temelini ve ekonomik kuruluşunu yaratmak olanaklı olduğu halde, sosyalizmi başarmak için endüstriyel ba-

kımdan gelişmiş bir çok ulusun işbirliğini zorunlu gören geleneksel görüşü bir yana bırakarak 'tek ülkede sosyalizmin inşası' öğretisini açıkladı. Bu yeni öğreti, Batı Avrupa komünist partilerinin Sovyetler Birliği ile eleştirel dayanışmasının, Sovyetler Birliği'nin liderlerine kör bir itaate ve soyut bir inanca dönüşmesinin kuramsal temelini sağlıyordu. Bunun kaçınılmaz sonucu, Sovyet liderliğinin gerektiğinde endüstrileşmiş ülkelerdeki işçilerin çıkarlarını gözetmeksizin, bu partileri her şeyden önce Rusya'nın dış politikasının bir aleti olarak kullanmaya hakları olduğuna inanmasıydı.

1920'de III. Enternasyonal'in 2. Dünya Kongresi'nden sonra, daha o zamandan bu durumun doğal çelişkileri sosyal demokrat partilerin sağlamlaşmasına ve onların uluslararası bağlaşmasının yeniden canlanmasına neden oldu. Yine de, II. Enternasyonal'in emperyalist savaşa teslim oluşunun anısı ve sağ kanat sosyal demokrat liderlerin kapitalizmin kurtarılması için işbirliği yapmaları başlangıçta birçok sosyalist partinin II. Enternasyonal'de kalmalarını olanaksız kıldı. Yine de bu partiler, 1921 Şubatı'nda, Viyana'da uzun görüşmelerden sonra, Alman UPSD gibi Avusturya ve Fransa'nın sosyalist partilerinin katıldığı (Viyana ya da İkibuçuk'uncu Enternasyonal olarak bilinen) Sosyalist Partilerin İşçi Birliği Enternasyonali'ni kurmak için biraraya geldiler.

Komünist Enternasyonal, 1921 Temmuzu'ndaki 3. Dünya Kongresi'nden sonra, diğer partilerle sınırlı ortak amaçları gerçekleştirmek için tasarlanmış birleşik cephe girişiminde bulundu. Bunu İngiliz İşçi Partisi'nin birleşik bir Enternasyonal'in canlandırılması için görüşme çağrısı izledi. Bu tür davranışlar her üç Enternasyonalin en azından eylem birliğine varabilecekleri hakkında anlık bir umut yarattı. Bununla birlikte, komünistlerle diğer işçi sınıfı partileri arasındaki ilişkiler, 1921 başlarında Menşevik bir hükümete sahip Gür-

cistan'ın Kızıl Ordu tarafından işgal edilmesi ve 1922'de SR'lerin yargılanmasından sonra bozuldu. Berlin'de 1922 Nisanı'nda, bu üç enternasyonalin temsilcileri (ve onlarla birlikte hiç birisine bağlı olmayan İtalyan sosyalistleri) arasında ortak bir oturum toplanmasına karşın, iki sosyalist ve komünist enternasyonaller arasındaki ayrılıklar nedeniyle Uluslararası İşçiler Konferansı'nın toplanmasını üstlenen komisyon başarısız kaldı. Yine de, bu toplantı 1923 Mayısı'nda Viyana Enternasyonali ve II. Enternasyonal'lerin, Emek ve Sosyalist Enternasyonal'i kurmak için bir federasyon oluşturmalarının yolunu açtı. Alman UPSD ve SPD, gerici terör dalgasının, komünistlere ve sol kanat politikacılarına yönelik saldırılarının burjuva cumhuriyetçilerini de içine almasından sonra, 1922 Nuremberg Parti Konferansı'nda yeniden birleşmişlerdi. Başbakan Walther Rathenau'nun öldürülmesi bu yeniden birleşmenin kesin nedeniydi.

Bu döneme gelinceye kadar iki tip parti hemen hemen tüm Avrupa ülkelerinde karşı karşıya gelmişti. Her biri kendisini işçi sınıfı hareketinin temsilcisi olarak görmüş ve ayrı ayrı uluslararası organlarda —Emek ve Sosyalist Enternasyonal ve Komünist Enternasyonal'de— birleşmişti. Açıkça, politik iktidarın nasıl —bir Sovyet devleti biçiminde proletarya diktatörlüğünün devrimci yapılanmasıyla mı, yoksa burjuva demokratik devlette parlamenter çoğunluğu kazanarak mı— ele geçirileceği henüz gündemde değildi. Yine de, bölünme keskinleşti ve karşılıklı güvensizlik arttı. Sovyetler Birliği'nin komünist partilerin işlevlerini giderek ortadan kaldırması sosyalist işçiler arasında kuşkuyla karşılandı. Tablonun böyle olmasına karşın, önde gelen sağ kanat sosyal demokratların Birinci Dünya Savaşı'ndaki teslimiyetlerini gizlemeleri, devrimci dönemin toplumsal ve politik başarılarının kendi başarıları olduğu ve daha sonra gelen gerici dönemin yenilgilerinin ise komünistlerin yol aç-

tığı bölünmelerden kaynaklandığı izlenimi vermeleri olanaklıydı.

Sonuçta, yirmili yılların refah dönemi sırasında, büyük Avrupa ülkelerinde sosyal demokrat partiler işçilerin çoğunluğunu temsil ediyorlardı. Yalnızca Balkanlar'da —hukuk ve demokrasi yönetiminin askeri diktatörlük tarafından bastırıldığı Yugoslavya, Bulgaristan ve Yunanistan'da— komünistler sınıf bilinçli işçilerin çoğunu saflarına çekmişlerdi. İtalya'da da, komünistler faşizme karşı savaşımlarında ciddi taktik ve stratejik yanlışlıklar yapmalarına karşın yasa-dışı çalışmayı sosyalist rakiplerinden daha yetkin biçimde yerine getirebildiklerini kanıtladılar.

Avrupa kapitalizminin yeniden canlanışı ABD'den gelen sermaye ihracı ve borçlarla destekleniyordu. Amerikan şirketlerinin I. Dünya Savaşı'nda elde ettikleri dev kârlar üretim araçlarını modernize edebilmelerini sağladı. Avrupa'da da, durgunluk ve enflasyonist bunalım küçük ve bağımsız üreticilerin öneminin geniş ölçüde azalmasının bir sonucu olarak sermayenin yoğunlaşmasını ve merkezileşmesini hızlandırdı. ABD, şimdi Yeni Dünya'nın üretim yöntemlerini, (örneğin, hareketli montaj tezgahlarını) Eski Avrupa'ya getirmek ve 'rasyonalizasyona' başlamak için yeterince güçlüydü. New York, dünyanın mali merkezi olarak Londra'nın yerini aldığı halde, Avrupa şirketleri ve büyük bankaları hala eski konumlarını yeniden kazanabileceklerini umuyorlardı. Uluslar Birliği/Cemiyet-i Akvam'ın danışma konseyinin sürekli üyeleri, Amerika kendi köşesine çekildiği günden beri, hala tüm dünyanın kendi ellerinde olup olmadığını sormamışlar mıydı? Ve Almanya'nın birliğe kabul edilmesinden sonra, Avrupa ulusları arasındaki birliğin yeniden oluşmakta olduğu doğru değil miydi? Ayrıca, Avrupa ülkeleri kendi güçlerinin temelini tehlikeye sokan sömürge devrimlerini durdurmayı başarmışlardı. Çin Devrimi de Ku-

zey'in askeri komutanları, feodal toprak beyleri ve mali oligarşiler arasındaki uzlaşmalarla yenilgiye uğratılmıştı. 'Eski Dünya' üretim araçlarını modernize edebilirse, ABD'nin ekonomik gücü ile emperyalist Avrupa'nın politik gücü koşut olacağa benziyordu.

Ekonomik refah döneminin etkisi, başlangıçta 1924 Fransız seçimlerini kazanan burjuva demokratik solun şansını güçlendirmişti. Bu, ayrıca İngiltere'de İşçi Partisi'nin, 1923 seçim zaferiyle iktidarı alan işçi sınıfının reformist kanadını da güçlendirmişti. Liberallerin desteğine dayanan bu işçi hükümeti, Sovyetler Birliği'nin tanınması dışında hiç bir özlü başarı elde edemedi ve reformist işçi sınıfı politikasının sınırlılıklarını gösterdi. Ülkede Bolşevik-karşıtı çılgınlığı kışkırtan tüm burjuva basını sayesinde, bu hükümet sadece 10 ay sonra düştü. Bunu izleyen 1924 seçimleri, uyduruk Zinoviev Mektubu sahtekarlığıyla güçlenen ve Anti-Bolşevik histeriyi kullanan Muhafazakarlar tarafından kazanıldı.

İngiltere'nin politik durumundaki bu değişiklik, 19. yüzyılın son on yılından beri tüm kapitalist sanayi ülkelerini karakterize eden toplumsal dönüşümün ve modern oligopolün doğrudan sonuçlarını gösteriyordu. Bu dönüşüm, rasyonalizasyon, silahlanma ve kamu refahı için artan devlet harcamalarınca hızlandırılıyordu. Ücretli çalışanlar kesiminde, özel ve kamu sektörlerinde beyaz yakalı işçilerin sayısı arttığı halde, endüstri işçilerinin yüzde olarak oranı değişmemişti. Beyaz yakalı işçiler de, ya sermayenin ya da kapitalist yönetim altındaki bir kamu otoritesinin hizmetinde kendi emek güçlerini satıyorlardı; yine de, hiç bir sınıf savaşımı geleneğine sahip olmadıkları için endüstri işçilerine göre daha az hak ve ayrıcalık elde edebiliyorlardı. Ancak yüzeysel olarak haklı görülen, daha yüksek bir toplumsal konum istedikleri için, endüstri işçilerinden daha kolay yönetilebiliyorlardı.

Ayrıca 'yükselme' yanılsaması, beyaz yakalı işçiyi endüstri işçileriyle doğal dayanışma duyguları geliştirmekten alıkoyuyordu. Bu beyaz yakalı kadrolar toplumsal yapıda endüstri işçileriyle aynı işleve sahip oldukları halde, toplumsal psikolojileri tümüyle değişikti. O güne dek kendi toplumsal konumları ve kendi çıkarlarının endüstri işçilerininkiyle aynı olduğunu kavrayamadıkları için, yalnızca çağın en kuvvetli toplumsal güçlerine güvenerek bu güçlerin yanında yeralmaya eğilim duyuyorlardı. İşçi partisi kendi reformist ideolojisinin tutsağı olduğu için, Zinoviev Mektubu olayında tüm burjuva basınının sosyalizm karşıtı saldırılarına karşı hiç bir şey yapamazdı. Böylece beyaz yakalı işçileri kazananlar Muhafazakarlar oldu.

1920'li yılların ortalarındaki ekonomik refah işverenlerin tüm Avrupa'da ücretler ve toplumsal politikada önemli haklar vermesini olanaklı kıldı. Bu hakların, Komünist Enternasyonal ve Sovyet liderliğinin kapitalizmin bir deyişle 'görece istikrarını' tanımasına uygun olarak, sosyal demokrat örgütlerle Birleşik Cephe Politikası'na yönelmelerinden sonra, kurulu politik sistemde ağırlığı kesin bir biçimde artan işçi sınıfı partilerinin politik baskıları ve sendika savaşımlarının bir sonucu olarak alındığını söylemek gereksizdir.

Göreceli refah döneminde, sosyal demokratlarla komünistlerin birlikte yürüttükleri toplumsal reform mücadelesi, işçi sınıfı partilerine yeniden etkinlik kazandırmıştı. Komünist Enternasyonal'deki bu çizgi değişikliği, aşağıdaki partilerin üyeleri arasında özgür tartışmalarla değil, yukarıdan gelmişti. Bu durum partilerdeki demokrasi eksikliğini arttıracak ve bürokratik merkeziyetçilik, komünist partileri yönetmeye yetmediği zaman geri tepecekti.

Bununla birlikte, yine de başlangıçta işçilerin yaşam düzeyleri yükseldi ve önemli toplumsal haklar

elde edildi. Almanya'da tüm burjuva partilerinden oluşan koalisyon hükümeti iki işçi sınıfı partisi ve sendikalara haklar sağlamaya zorlandı ve işsizlik ödentisiyle iş uyuşmazlıkları için uzlaştırma mahkemeleri kuran bir yasa çıkardı. Büyük burjuvazi ve onun politik partileri bunlardan herhangi birisini yapmasaydı çok sayıda oy yitirirlerdi. SPD'nin de katılmaya zorlandığı KPD'nin girişimiyle, eski egemen ailelerin mülklerinin kamulaştırılması için halk hareketi sırasında işçi sınıfı, özellikle katolik endüstri işçileri ve Hristiyan Sendikalar Federasyonu üyeleri içinde bir kez daha gerçek bir politik güç haline geldi. İşçilerin yaşam düzeylerindeki yükselme, artık teknolojik ilerlemeler sonucu meydana gelen üretkenlik artışıyla yanyana gitmiyordu. I. Dünya Savaşı öncesi dönemle karşılaştırıldığında, işçilerin toplam üretimden aldıkları pay aynı kalıyordu.

Almanya'da ekonomik atılımın yükseldiği bir zamanda yapılan 1928 seçimleri işçi sınıfı hareketinin büyük başarısının göstergesi oldu. Hem SPD, hem KPD oylarını ve milletvekili sayılarını önemli oranda arttırdılar. Almanya uzun bir aradan sonra bir kez daha SPD'nin başında bulunduğu bir hükümete sahip oldu.

Atılım döneminde diğer büyük endüstri ülkelerinde de benzer gelişmelere tanık olundu. Moskova'nın Birleşik Cephe'yi kabul etmesinden sonra İngiliz ve Sovyet sendikaları arasında 'Özgür' ve Kızıl Enternasyonal Sendikalarının birleşmesine ilişkin tartışmalar yapıldı. Bununla birlikte bir çok reformist sendikanın direnişi ve Kızıl Enternasyonal Sendikaları'nın soğuk tutumu nedeniyle bu görüşmeler sonuçsuz kaldı. Yine de, kalıcı bir İngiliz Sovyet Sendika Komitesi kuruldu ve yüksek ücretler için savaşım yoğunlaştırıldı. İşçi sınıfı hareketinin iki kesimi arasındaki işbirliği, kitlesel mitingler ve grevlerle desteklenen 1926 İngiliz Madenciler Grevi sırasında doru-

guna ulaştı. Mayıs 1926'da TUC Genel Grev çağrısında bulundu. Ama İngiliz sendikalarının kitlesel bir genel grevin nasıl yönetileceğine ilişkin hiçbir düşünceleri yoktu ve gerçekten de baştaki hükümete meydan okumaya niyetlenmemişlerdi. Fabrika işgalleri yapılmadı, yalnızca komünistlerin etkin olduğu Kuzey Doğu'nun bazı bölgelerinde çok az kitlesel miting düzenlendi; günlük toplumsal yaşam, gıda dağıtımı, vb. üzerinde proleteryanın denetimini sağlama girişiminde bulunulmadı. Diğer bölgelerde grevciler polisle futbol oynamaktan başka yapacak iş bulamıyorlardı. İngiliz - Sovyet Sendika Komitesi'nin varlığı —TUC, Sovyet sendikalarının dayanışma için gönderdiği parayı reddetmişti— ileri işçileri bile TUC'un liderliğini kabul etmeye yöneltti. Bu sırada, Winston Churchill'in kışkırtması altında hükümet malzeme ulaşımını güven altına almak için askeri birlikleri kullandı ve BBC de dahil medyayı denetimine aldı. Tüm grev dönemi boyunca Komünist Partisi'nin başlıca liderleri saçma suçlamalarla hapiste tutuldular. Somut bir politik amacı olmayan ve (İngiltere'de olduğu gibi) kararlı bir devlet otoritesiyle karşı karşıya gelen bir genel grevin çok az başarı şansı vardı. Grevin başarısızlığından kuşkulanan TUC liderleri, artan desteğe ve istemlerin hiçbirisinin yerine getirilmemesine karşın 9 gün sonra grevi bitirme çağrısında bulundular. İşçiler bu ihanete, giderek artan sayılarla greve katılarak yanıt verdiler, ancak yine de grev en sonunda başarısızlığa uğradı. Sonuç, yaygın ücret kesintileri ve sendika üyelerinin sayısındaki büyük düşüşlerdi. Bununla birlikte grevin bitişinden sonra Muhafazakar hükümetin ve işverenlerin kin dolu eylemleri, Mayıs 1929'da İşçi oylarında önemli bir artışa ve başka bir azınlık İşçi Hükümetinin kurulmasına yolaçtı.

Atılım, yalnızca sermayenin daha ileri yoğunlaşması ve özel tröstlerin artan gücüne tanık olunan ge-

nel bir atmosferde değil, ayrıca uluslararası birliklerin (combines) ve tekellerin ilk oluşumunda kendini gösterdi. Sonuçta yalnızca büyük kapitalist şirketlerin yöneticileri değil, büyük işçi sınıfı hareketlerinin yetkilileri de gerileme sorunlarının ve hatta herhangi bir bunalımın ortaya çıkmayacağı dünya ölçeğinde planlı bir kapitalizm çağının doğuşuna tanık olduklarına kendilerini inandırdılar. Bu, sendika görevlilerinin toplumsal ilerlemeyi yönetimlerle uzlaşmalar yoluyla sağlamayı biricik uygun görev olarak kabul etmeleri anlamına geliyordu. Kendi çıkarlarına yönelik olduğu için yönetimdeki politik temsilcilerin ekonomiyi başarıyla geliştirecekleri ve dengeleyecekleri düşünülüyordu. Bu nedenle, bu tavizleri elde etmenin en iyi yolunun sadece sendika yetkilileri ve işletme arasındaki bir uzlaşmadan geçtiği düşünülüyordu. Almanya ve İngiltere'de işçi sınıfı partilerinin son seçim başarılarının, zenginliğin kamulaştırılması için bir referandum isteyen bir kitle hareketi ve genel grevden; başka bir deyişle, işçilerin dayanışmasını güçlendiren ve hatta kararsız seçmenleri kazandıran, başarısız olsa bile yoğun toplumsal eylemlerden kaynaklandığı da çabuk unutulmuştu.

Planlı kapitalizm hakkındaki yanlış görüşler, en açık bir biçimde Kiel'de 1927 SPD parti kongresinde Rudolf Hilferding'in konuşmasında dile getirildi. Ekonomik atılıma karşın yapısal işsizliğin sürmesi (ABD'de otomasyondan kaynaklanan bugünkü yapısal işsizlik gibi) olgusu, sürekli bir tarımsal bunalım ve küçük işletmelerin yavaş yavaş, ama kesin bir biçimde ezilmeleri önemsiz sayılıyordu. Böylece, çelişkili bir durum ortaya çıktı. Avrupa'nın en önemli endüstri ülkeleri olan Almanya ve Büyük Britanya'da II. Enternasyonal'in en büyük iki partisi ekonomik refah döneminde ücretleri ve toplumsal ilerlemeyi sabit tutan hükümetlere katıldılar. Bu olağandışı durumun nedenlerinden birisi, SPD'nin koalisyon yaptığı par-

llerce ve işçi partisinin parlamentoda güvenoyu verdiği Liberallerce; yani burjuva partileri tarafından ellerinin kollarının bağlanmasına izin vermeleriydi. İkincisi, her iki parti de kapitalist zenginliğin büyük birikimlerini ve pazar sistemini gözardı edip, burjuva hukuku ile siyasal bilimine uyarak yığınların edilgenliğine dayandılar ve kendilerini, yalnızca görünüşte demokratik olan ataerkil kamu refahı geleneğinin bekçileri gibi gördüler. Onların eylemleri bir sınıf çözümlemesinden oldukça uzaktı. Ama yanılsamaları kesinlikle, kendilerine oy veren kitlelerin eğilimlerinde yatıyordu; çünkü işçilerin çoğu başlangıçta onlara güven duyuyordu ve hükümetteki reformcu bakanların o güne kadar mücadelenin sağladığı herşeyi sağlayacağını umuyorlardı. Gerçekten, Büyük Bunalım'dan hemen önce, Almanya'da 1928'de metal işçilerine yönelik lokavt sırasında daha önce elde edilmiş toplumsal kazanımlar geri alınmıştı.

Reformist işçi sınıfı partilerinin başarısız taktikleri; o sırada Birleşik Cephe Politikasını terkeden ve yalnızca sosyal demokrat liderler ve politikacılarla değil, bütün sosyal demokratları 'sosyal faşist' diye damgalayarak sosyal demokrat örgütlere ve üyelerine karşı da şiddeti giderek artan bir polemiğe girişen Komünist Enternasyonalce de güçlendirildi. O güne dek sosyal demokrat işçiler komünistlerin bir kısım ve geçici isteklerini desteklemek istiyorlardı; ama işçilere anlaşılmaz gelen komünistlerdeki çizgi değişikliği, Sosyal Demokrat liderlerin aşağıdan gelen bu tür baskılara direnmelerini sağladı.

Komünistlerdeki çizgi değişikliği 1928 Şubatı'nda Komintern Yürütme Kurulu'nun 9. Plenumu'nda Alman ve Sovyet delegasyonları arasındaki bir anlaşmadan sonra ortaya çıktı ve 1929 Martı'nda Kızıl Sendikalar Enternasyonali'nin 4. Kongresi'nde ve Haziran - Temmuz aylarındaki 4. Komintern Kongresi'nden sonra kalıcı kılındı. Sendikalarda ey

lem birliği sloganının yerini hemen hemen açık bir politik çizgi aldı. Almanya'da komünist Devrimci Sendika Muhalefeti, bundan böyle sendika disiplinine bağlı olmadığını ve olanaklı olan her yerde bağımsız grevlere başlayabileceğini açıkladı. Bunun kaçınılmaz sonucu fabrika dışına itilmekti ve Komünist Partisi dünya ekonomik bunalımından önce bile işsizlerin partisi haline gelmişti. İşçi sınıfı liderleri üzerinde baskı yaratan sloganlar yerine yalnızca onların uzaklaştırılması istemi ön plana çıktı. Kitleleri «tabandan birleşik cephe»de birleştirmek biçimindeki amaç ileri sürüldü.

Komünistlerdeki bu çizgi değişikliği dünyadaki ekonomik durumun doğru bir yorumuna dayanıyordu. Tüm dünyada atılımın hala hiç sona ermeden süreceğine inanan akademik burjuva iktisatçıları ve ekonomik reformistlerin aksine, çağın en önemli Marksist iktisatçısı Eugen Varga ciddi bir ekonomik bunalımın yakında patlak vereceğini önceden gördü. Bununla birlikte, komünist liderler böyle bir bunalımda saldırıya uğraması kaçınılmaz olan toplumsal ilerlemeleri ve faşizm tehlikesine karşı demokrasiyi savunmak için soldaki herkesi birleştirmeliydiler. Bunun yerine, sosyal demokratların 'dönekliğini' teşhir edebilirlerse işçilerin hemen kendi arkalarına takılacağını sandılar ve sosyal Demokrat parti ve sendikalarla 'Birleşik Cephe' önerilerinden geri çekildiler.

Komünistlerin 'sol'a kayışı, geniş ölçüde, küçük köylülerin arasındaki toplumsal bölünmeleri derinleştiren NEP'in sona ermesiyle birlikte Sovyet Rusya'nın içinde bulunduğu ekonomik ve toplumsal bunalımın bir sonucuydu. Endüstriyel üretim ancak yavaş yavaş gelişiyordu ve tarım kolektiflerinin köylüler için çekici bir öneri haline gelmesi için gerekli makinaları yeterince sağlamıyordu. Tarımsal mallarda pazar ekonomisi kâr güdüsünü yitirmiyordu ve hala *kulaklar* tarafından denetleniyordu; bu henüz ekono-

mik genişlemenin bir aracına dönüşmemişti. Bu durum parti liderliğinde değişmez hizip yapılarıyla sonuçlanan ekonomik gelişme süreci üzerinde önemli ayrılıklara neden oldu. Troçki'ye karşı savaşan Zinoviev - Kamenev - Stalin ittifakı şimdi dağılmıştı. Parti bürokrasisinin lideri Stalin, Buharin'le ve sendika lideri Tomski ile geçici bir ittifak kurdu. Zinoviev ve Kamenev Batı Avrupa işçi sınıfının durumu hakkında en gerçekçi değerlendirmeleri yapan Troçki ile sonradan ittifak kuracak yeni bir sol muhalefet grubu oluşturdular. Troçki'nin partiden uzaklaştırıldığı ve Alma - Ata'ya sürüldüğü yıl olan 1927'de Birinci Beş Yıllık Plan'ın hazırlıkları, Buharin ile Stalin'in çevresindeki volantarist grup arasında bir çatışmaya yolaçtı. Stalin Batı'da Sovyetler Birliği'ndeki karmaşık durumu önemli ölçüde kolaylaştırabilecek olan hızlı bir devrimci sürecin ortaya çıktığına ilişkin bir yanılsamaya kapıldı. Stalin'in uzun bir süreden beri kısmen sorumlu olduğu Çan-Kay-Şek ve Komüntang'la koalisyon politikasını sürdüren Çin işçi sınıfı hareketinin yenilgisinden sonra, kaypak parti bürokratları şimdi güvenilmez dostlarla girilen tüm ittifakların feci yenilgilere yol açacağı sonucuna varıyorlardı. Komünist Enternasyonal'in bu 'sol'a kayışı, NEP dönemini sona erdiren ve Sovyet Rusya'da yoğun bir endüstrileşmeyi başlatan Birinci Beş Yıllık Plan'ın uygulanmasıyla belirginleşen Sovyet ekonomisinin uluslararası politikalarında ani bir volantarist değişiklikle koşut gidiyordu.

O dönemde Sovyet politikacılarının, burjuva demokratik iktidarların otoriter yönelimler gösterdiği yolundaki görüşleri tam olarak doğrulandı: Ama burjuva devletinin aldığı işçi sınıfı karşıtı her kararı faşist olarak yorumlamak ve sosyal demokrasiyi *en bloc* (bütünüyle) 'sosyal faşist' ve 'faşizmin soldaki destekleyicileri' gibi suçlamak saçmaydı. Komünistler bu tutumu benimseyerek faşist tehlikeye karşı

tüm ittifak umutlarını yokettiler ve sosyal demokrat işçilerle komünist işçiler arasında hemen hemen aşılmaz bir uçurum açtılar.

Hem reformistler hem de komünistler kendilerini dünya ekonomik bunalımını karşılamak için yetersiz bir konumda buldular. Bu bunalımı izleyen çöküş ve kitlesel işsizlik her yerde işverenlerin işçi ücretlerine ve sosyal haklarına karşı sert saldırılarını olanaklı kıldı. Komünistler, reformist örgütlere saldırdıkları ve soyut istemleri gerçeklikte hiç bir yankı bulmadığı için fabrika işçilerine yabancılaşırken, burjuva demokrasisine inanan ve potansiyel bakımdan devrimci parlamento dışı kitle eylemlerine güvenmeyen reformist sendikalar da güçsüz kaldılar. Üstelik, komünistler keskin taktikleri nedeniyle sendikalardan gerçekten uzaklaşmış durumdaydılar. Komünist partiler, özellikle KPD, gösteriler düzenleme yeteneği olan ama gerçek bir savaşım gücüne sahip bulunmayan hemen hemen kapalı işsiz partileri haline gelmişlerdi. İşçi sınıfının bölünmüşlüğü ve artık politik bir güç gösterememesi nedeniyle, tüm Avrupa'da toplumsal çıkarları işçi sınıfı tarafından savunulmuş bulunan orta sınıflar, beyaz yakalı işçiler ve memurlar umutlarını fazişme bağladılar.

Bunalımın en sert yaşandığı Almanya'da işsizlik ödentilerinin kaldırılmasının sendikalar tarafından reddedilmesi üzerine 1930 Martı'nda sosyal demokratların yönettiği koalisyon hükümeti çekildi. Demokratik anayasanın rafa kaldırılmasını, ücret ve maaşlardaki kesintilerle birlikte yüksek bir vergi arttırımı politikasını getiren Şansölye Brüning Hükümeti izledi. Nasyonal Sosyalist Parti'nin ilk seçim zaferini kazandığı 1930 Eylül seçimlerinden sonra SPD, parlamentoda Brüning kabinesini destekledi, onun yanlışlarına katılarak ortak sorumluluk üstlendi. Eğer demokrasinin yeniden kurulması, sosyalizmden esinlenen bir ekonomi ve başkanlığa dayanan diktatörlü-

gün ortadan kaldırılması için birleşik bir eyleme girişilseydi bunalımın sosyalist bir çözümü olabilirdi. Reformist liderler, devrimci kitle eylemlerini tehlike olarak gördükleri için bu yola karşı çıktılar. Brüning'in ardılı yeni Şansölye Von Papen, anayasanın rezilce çiğnenmesiyle Prusya sosyal demokrat hükümetini ortadan kaldırdığı zaman, SPD kendi destekleyicilerini bile protestoya çağırmadı.

1930 ve 1933 yılları arasında yapılan birçok seçimde KPD'nin başarıları birbirini izledi. Endüstri işçileri işlerini yitirdikçe oylarını komünistlere kaydırıyorlardı, çünkü KPD'nin sosyal demokrasiye karşı sözde radikal polemikleri haklı çıkmış görünüyordu. Bununla birlikte, faşist kitle hareketi önceden burjuva partilerine oy veren halkın coşkulu desteğini kullanarak büyük bir hızla gelişiyordu. Naziler'de işçi sınıfı hareketinin bir karşıtını gören ve yalnızca kendi partilerinin yakın zaferini Nazileri bir araya getirmekle sağlanacağı inancına sarılan etkili Alman işadamları, Nazi Partisi 1932 Kasım seçimlerinde başarısız olduğu halde Hitler'i Şansölye yapmak istiyorlardı. Sonuçta, general von Schleicher'in kısa süreli hükümetinden sonra 30 Ocak 1933'te Hitler Şansölye oldu. Sosyal demokrat liderler bu sıra hala tüm eylemleri reddediyorlar ve partileriyle destekleyicilerini gelecek seçimlere hazırlamayı öngörüyorlardı. Bununla birlikte, Komünistler de başlangıçta ne olup bittiğini anlamadılar; onların gözünde önceki başkanlık hükümetleri de zaten faşist sayılıyordu.

İki işçi sınıfı partisi arasındaki düşmanlık Orta Avrupa'nın bu kilit ülkesinde faşizmin zaferini olanaklı kıldı. Açık muhalefet önerisi için hiç bir ciddi girişimde bulunulmadı. 1914'e kadar II. Enternasyonal'in model partisi olan Alman işçi sınıfı hareketi büyük bir yenilgiye uğradı. Ekonomik bunalımın kapitalist çözümü şimdi olanaklıydı; yeniden silahlanmaya ve gelecek emperyalist savaş hazırlıklarına kapı açılmıştı.

Bunu izleyen haftalarda işçi sınıfı hareketinin yasal temelinin sistemli bir biçimde ortadan kaldırılmasına tanık olundu. Reichstag'da Nazilere yetki veren yasalara karşı cesur konuşmalar yapan SPD lideri Otto Wels, KPD'ye yönelik terör ve KPD temsilcilerinin anayasaya aykırı bir biçimde tutuklanmaları sırasında sessiz kaldı. Sendika liderliği SPD'ye sırtını dönerek 1 Mayıs'ı 'Ulusal Emek Günü' olarak Nazilerle birlikte kutlamayı kabul etti. Yine, Wels ve önde gelen sendikacılar tutuklandılar, sendikalar ortadan kaldırıldı. SPD, Nazi hükümetine yönelik eleştirileri protesto etmek için Emek ve Sosyalist Enternasyonal'i bile terketti ve 17 Mayıs 1933'te partinin parlamento kanadı, gerçek liderlerinin sürgüne gitmeyi göze almalarına rağmen Hitler'in 'Barış Kararı'nı onayladı. Ama bunların hepsi boştu. Parti yasaklandı ve parlamento temsilciliği ortadan kaldırıldı.

Sayısız sosyal demokrat ve sendika görevlisi, iki büyük partinin verimsiz politikalarının bir sonucu olarak oluşan işçi sınıfının küçük parçalanmış gruplarının üyeleri ve KPD görevlileri, şimdi rejime karşı yasa-dışı direnişe başladılar. Endüstri işçileri, 1933 fabrika konseyleri seçiminde oyların yalnızca yüzde 25'ini alan (bunları da çoğunlukla beyaz yakalı işçilerden aldılar) Nazilerin insafına terkedilmeden önce hala önemli bir zaman dilimi vardı. Rejim, 1934 fabrika konseyleri seçiminde güven oylarını yayınlama isteği hiçbir zaman göstermedi. Yine de, iki işçi sınıfı partisi arasındaki karşılıklı güvensizlik direniş döneminde bile sürdü. Komünistler, yasa-dışı konumdaki işçi ve aydınları bile, eğer diğer grup üyeleriyseler hala muhalifleri olarak görüyorlardı. Reichstag Yangını davasında Dimitrov'un kahramanca direnişinin sonucunda, komünistlerin saygınlığı yurtdışında olduğu gibi diğer yasa-dışı grupların gözünde de arttı; ama 1928'de Komünist Enternasyonal'in başlattığı

sol'a kayışın açtığı derin ayrılıklar sürdü. Komünist liderler hala faşist rejim ile önceki kapitalist rejimler arasında hiç bir temel ayrım olmadığına inanıyorlardı ve onun yakında çökeceğini öngörüyorlardı. 1936' dan başlayarak, hükümetin dış politika başarıları ve silahlanmanın başlamasıyla yığınsal işsizliği azaltması, işçi sınıfının yasa-dışı çalışan etkin kesimlerini bile yığınlardan daha çok yalıtlamaya hizmet etti.

Ayrıca, III. Reich'ın başarısı Avrupa'nın her yerindeki faşist hareket için itici bir işlev gördü. Kıtanın diğer bölümündeki sağ kanat burjuva partileri Almanya için faşizmden başka kabul edilebilir bir seçenek görmüyorlardı ve Reich'ın yayılmacılığını SSCB'ye yöneltmeyi umuyorlardı. Üstelik, Vatikan'ın 1929 ve 1933'de İtalyan ve Alman faşist hükümetleriyle bir anlaşma yapması, Vatikan'ın hiç bir biçimde faşizme temelden karşı çıkmadığını gösterdi ve Vatikan politikası tüm Avrupa'da Katolik Sağ'ı etkiledi.

Bununla birlikte, uluslararası işçi sınıfı Alman katostrofuyla ayağa kalktı. İşçi sınıfı hareketi şimdi faşist tehlikeyi tüm açıklığıyla görüyordu. Komünist partilerde Almanya'daki yanlışları yinelemeyi görmek istemeyenlerin baskısı ortaya çıkıyordu.

İngiltere'de, dünya ekonomik bunalımı yalnızca 1929 Mayısı'ndan beri iktidarda bulunan İşçi Hükümetini, ya geleneksel deflasyonist politikalara bütünüyle başvurma ve işsizlik ödentilerini azaltma, ya da Keynes ve G.D.H. Cole tarafından öne sürülen politikayı kabul ederek kamu işleri, koruyucu gümrük tarifeleri ve ithalat denetimleri ile altın standartından ayrılışı birleştiren politikaları benimsemek arasında bir tercihe zorladı. Bu ikinci yol, işçi sınıfının ivedi çıkarlarına hizmet edebilir ve onu sosyalist çözümler isteme konumuna getirebilirdi. Alman işverenleri aynı yollarla 1930'da sosyal demokrat Şansölye Hermann Müller'den deflasyonist önlemler ve işsizlik ödentilerini kısıtlamasını istemişlerdi. Müller bunları yerine

getirmek istediği halde parti ona karşı çıktı. İngiltere'de de İşçi Hükümeti parti ve sendikaların karşı çıkmasına rağmen işverenlerin istemlerini kabul etti. Alman sosyal demokratlarından farklı bir biçimde Mac Donald, kendi hareketine boyun eğmedi ve 1931 Ağustosu'nda rakipleri olan Liberaller ve Muhafazakarlarla bir koalisyon kurmaya girişti. Bu durumda işçi partisi ve eski lideri arasındaki ayrılıklar yeni seçimlerde Muhafazakarların büyük bir çoğunluk kazanmasına yolaçtı. Gerçek şu ki, İşçi Partisi'nin bu yenilgiye katkıda bulunan çöküşle savaşmak için bırakalım sosyalist, kapitalist bir stratejisi bile yoktu. Ama Brüning'in getirdiği kurtarma yasalarına hoşgörüyle bakan Alman sosyal demokratlarından ayrı olarak, İşçi Partisi ücret kesintileri ve işsizlik ödentilerinin azaltılmasında sorumluluk kabul etmedi ve hiç bir seçenek sunmasa da her ikisine karşı savaştı. Bu koşullar altında, ILP'nin resmi İşçi Partisi'nden ayrılma kararı kendi yalıtlanmasına ve sonuçta sadece bir hizibe dönüşmesine yolaçtı.

Yalnızca Fransa ve İspanya'da dünya elkonomik bunalımının birinci evresi politik dengeyi öncelikle sola çevirdi. 1923'ten sonra İspanya'yı yöneten General Primo de Rivera diktatörlüğü, işçiler, aydınlar ve orta sınıfların birleşik baskıları sonucu 1930 Şubat sonlarında düştü. 17 Nisan 1931 seçimlerinde sosyalist ve sol burjuva partilerinden oluşan Cumhuriyetçi Blok ezici bir zafer kazandı; Monarşi yıkıldı ve Kilise ile devletin tam olarak ayrıldığını ilan eden demokratik, sosyalist Cumhuriyetçi Anayasa kabul edildi. Yine de, uygun olmayan tarımsal reformlar ve anarko-sendikalist kitle sendikası (CNT)'nın seçimlerden uzak durma politikasına geçmesi Katolik ve büyük burjuva partileri koalisyonunun 1933'te bir seçim zaferi kazanmalarını olanaklı kıldı. Ordunun ve büyük din adamlarının desteğiyle bu hükümet, hem özerk Katalonya hareketinin, hem de Asturyalı Ma-

dencilerin ayaklanmasını ezecek kadar güçlüydü. Bu sıralarda, Portekiz'de 1926'dan beri süren askeri diktatörlük 1933'te Salazar'ın Estado Nôva'sını getirdi. Yeni İspanyol hükümeti İber yarımadasındaki komşusunun politik desteğine güvenebilirdi ama, demokratik anayasayı ortadan kaldırabilmek için yeterince güçlü değildi. İspanyol işçileri, 1933 seçim yenilgisinin ardından 1934 Ayaklanması'nın yenilgisini de yaşadılar. İşçiler, İspanyol işçi sınıfı hareketinin birbirine karşı dört eğiliminden —Sosyal Demokratlar ve sendikaları UGT, en az onlar kadar güçlü olan FAİ ve CNT'nin Anarko-Sendikalistleri, küçük Komünist Partisi ve Muhalif Komünist Parti POUM'dan— en azından hükümete karşı savaşta birleşmelerini istediler. Ayrıca, Katalan ve Bask burjuva demokratlarının Madrit merkeziyetçiliğine karşı direnişleri, onları da olası müttefikler arasına sokuyordu.

Fransa'da Mayıs 1932 seçimleri radikal burjuva sosyalistleri ve SFIO'dan oluşan bloğun çoğunluğu elde etmesiyle sonuçlandı. Bununla birlikte, dünya ekonomik bunalımı ve başka ülkelerde faşizmin zaferi, ekonomik çöküşle başa çıkmayı olanaksız bulan radikal hükümetler üzerinde kaçınılmaz bir etki yaptı. Sonuçta, hoşnutsuz küçük tüccarlar, fabrika sahipleri emekliler de la Rocque önderliğinde Croix de Feu; Jeunesses Patriates; Charles Maurras'ın önderliğinde kralcı ve Yahudi karşıtı Action-Française, Solidarité Française ve Camelots du Roi gibi faşist grupları kurdular. Bu gruplar, mali bir skandal —Stavisky olayı— parlamenter demokrasiye karşı bir saldırı fırsatı sağlayıncaya kadar birleşik bir önderlikten yoksundu. SFIO ve komünist işçiler, faşistlere karşı birleşik bir direniş için baskı yaptılar ama Komünist liderler bunu reddettiler ve bu çağrıyı destekleyen önde gelen komünist milletvekillerinden birisi olan Jacques Doriot'u partiden attılar.

6 Şubat 1934'te Paris'te faşist gruplar kitlesel bir

yürüyüş yaptılar ve Parlamento'ya zorla girmeye çalıştılar. Polis binanın ele geçirilmesini önlemeyi başardığı halde, Daladier ertesi gün başbakanlıktan çekildi. Radikallerin sağ kanadının lideri olan Gaston Doumergue onun yerini aldı. Cumhuriyete yönelik tehdit hala çok güçlüydü ve sonuçta sosyalist sendika (CGT) liderliği, her iki işçi sınıfı partisini ve Komünist sendikayı (CGTU) bir günlük birleşik bir genel grev planını tartışmaya çağırdı. Fransız Komünist Partisi, sosyal demokrat partilerin liderleriyle yapılacak tüm birleşik cepheleri reddeden resmi politikalarını henüz bırakmadığı halde bu toplantıya katıldı. Sözkonusu politikanın bir sonucu olarak, birleşik bir genel grev planı bir kez daha başarısızlığa uğradı. Tüm partiler birleşik bir genel grev çağrısında bulundular, ama PCF ve CGTU 9 Şubat, SFIO ve CGT ise 12 Şubat 1934 tarihinde grevin yapılmasını istediler. Komünistlerin gösterisi Doumergue hükümeti tarafından yasaklandı ve polis tarafından bastırıldı. Sonuçta, PCF tüm bu olanlardan sonra SFIO ve CGT'nin 12 Şubat için planlanmış eylemine katılma kararı aldı ve bu eyleme 1 milyondan çok işçi katıldı. Bu başarı PCF'de sosyalistlerle işbirliğinden yana olan ve parti çizgisine bu konuda karşı çıkanların etkisini güçlendirdi.

Avusturya'da güçlü bir askeri örgüt olan Heimwehr (Vatan Muhafızları)i örgütleyen ve faşist İtalya'nın yakınlığından yararlanan faşistlerin korparatist-dinsel kanadı, Hitler'in 5 Mart 1933 seçim zaferini demokratik anayasaya karşı saldırıya geçmek için kullandı. Avusturya'da faşizmin Nazi kanadının etkisi başlangıçta azdı. 7 Mart 1933'te Başkan Miklas ve Şansölye Dollfuss Anayasa'yı feshettiler. Parlamento kapatıldı ve 1931 *Quadragesimo Anno* Papalık genelgesine dayanan korparatist modelde bir devlet kuruldu. Avusturya Sosyal Demokrat Partisi'nin 1927 Linz programı, sınıf düşmanları demokrasiyi yok

ederse, işçilerin bir diktatörlük kurmak için harekete geçeceğini ilan etmesine karşın, parti saldırıya geçmedi. Partinin Avusturya'da işçi sınıfının bölünmüşlüğüne işaret etmesi bir özür olamazdı. Sosyal Demokrat Parti'nin 600 bin üyesi vardı. Ve son seçimlerde oyların yüzde 40'ını almışlardı, ayrıca kendi askeri örgütleri *(Schutzbund)* vardı. Oysa Avusturya Komünist Partisi önemsiz bir hizipti. Yine de, sosyal demokratlar yasal konumlarını bir iç savaşla tehlikeye sokmak istemediler. Sosyal demokratların en önemli lideri Otto Braun, daha sonra savaşa girmemenin büyük bir yanlış olduğunu kabul etti. Parti liderliği savaşımdan çekindi, çünkü Avusturya Nazi Almanyası ile Faşist İtalya arasında sıkışmıştı ve Dolfuss hem Mussolini hem de Vatikan tarafından destekleniyordu. Yine de, 1933 Martı'nda Çekoslovakya hala bir demokrasiydi ve Fransa'nın müttefiki idi; savaşan Avusturya işçi sınıfının yardımına koşabilirdi.

Avusturya Sosyal Demokrat Partisi'nin liderlerinin kararsızlığı Dollfuss'un Avusturya işçi sınıfı hareketinin kurumsal temelini adım adım yıkmasına yol açtı. En sonunda, Heimwehr, Schutzbund'u sistemli bir biçimde silahsızlandırmaya, bölge hükümetlerini devirmeye ve Sosyal Demokrat parti örgütlerini ortadan kaldırmaya başladığı zaman, Linz Schutzbund'u eyleme geçti. 11 Şubat 1934'te Linz Parti Karargahı'nı bir Heimwehr saldırısına karşı savunmaya çalıştı. Bu, mücadelenin başlangıcını gösterdi. Ama, artık çok geçti: Genel grev çağrısı sağır kulaklara çarptı. Çok az sayıda komünistin de katıldığı Schutzbund tek başına döğüştü. Viyana, Linz ve Steirmerk'ın işçi mahallelerinde süren üç günlük çarpışmalardan sonra ordu ayaklanmayı bastırdı ve galipler dokuz Schutzbund liderini astılar. Avusturya parti liderliği Çekoslovakya'ya göç etti. İşçi sınıfı hareketinin bazı kesimleri Devrimci Sosyalistler olarak yasadışı mücadeleye giriştiler, ya da sosyal demokratlar

dan hoşnutsuzluk duyanlar komünistlere katıldılar. Bunların tümünün isteği işçi sınıfı örgütlerinin birleşik eylemiydi.

Rusya'daki başarılı devrimle başlayan Avrupa işçi sınıfı tarihinin bu bölümü, diğer Avrupa ülkelerinde devrimci hareketlerin ortaya çıkmasına yol açtığı halde, zafer getirmedi. Toplumsal ilerlemeler sağlanmasına karşın işçi sınıfı hareketi bölündü. Bu, gerçekte reformistlerle devrimcileri ayıran bir bölünme değildi; çünkü komünist partilerinin dışında da devrimciler vardı ve daha sonraki Halk Cepheleri döneminde reformistler bu cephelerde yer aldılar. SSCB'ye yönelik tutum bu bölünmenin nedeniydi ve öyle kaldı. Bir yanda, endüstriyel bakımdan geri ve tecrit edilmiş bir ülkede sosyalizmin inşasının özgül durumlarını dikkatli bir biçimde çözümlemeksizin Rus devrimi mitini yaratanlar ve liderlerinin düşüncelerinde yanılmazlığını kabul edenler; diğer yanda, yine dikkatli bir çözümleme yapmaksızın devrimi tümüyle suçlayanlar vardı.

Dünya ekonomik bunalımının patlak vermesinden sonra faşist karşı devrimler dalgası ortaya çıktı. Her iki kampta karşılıklı kızgınlıklara yol açan işçi sınıfı hareketindeki bölünme onları faşizm karşısında savunmasız bıraktı; rakipler sadece en azından demokrasiyi savunmak için birleşebilselerdi, faşizmin daha fazla ilerlemesi engellenebilirdi.

6.
Faşizm Döneminde İşçi Sınıfı Hareketi

1934 İlkyazı ile birlikte, faşizmin ilerleyişi karşı konulamaz gibi görünüyordu. Almanya, İtalya, Portekiz ve Avusturya'da iktidarda faşist rejimler vardı. Macaristan, Polonya ve Balkanlar otoriter rejimler ya da askeri diktatörlüklerce yönetiliyorlardı. İspanya'da sağ kanat dinci CEDA giderek güçleniyordu. Eski burjuva demokrasisi İsviçre'de bile burjuvazinin genç kuşağı faşist Cephelerde örgütleniyordu. İngiltere'de, Oswald Masley İngiliz Faşistleri Birliği'ni kurarak, radikal sosyalistlikten vazgeçip faşist *Duçe* haline gelen Mussolini'nin yolunu izledi. Fransa'da faşist örgütlerin ilk saldırıları başarısız kaldı ama Fransız demokrasisine yönelik tehlike hiç bir biçimde geçmiş değildi. İkinci bir faşist karşı-devrimler dalgası tüm Avrupa'yı kasıp kavuruyordu.

Faşizm yalnızca iç politikalar açısından işçi sınıfı hareketi ve demokrasiye yönelik bir tehdit değildi. Uluslararası açıdan faşizmin getireceği sonuç yalnızca savaş olabilirdi. SSCB, gelecek saldırının ilan edilmiş hedefiydi. İtalya'nın emperyalist çıkarları doğrudan doğruya Sovyet alanına yönelmediği için Sovyetler Birliği, İtalya ile bazı anlaşmalar yapmayı başarmıştı. Diğer yandan, Adolf Hitler *Mein Kampf* (Kavgam)'ta Doğu'nun işgal edilmesini ve Slav halklarına boyun eğdirilmesini istiyordu. 1933 yazında Alman Ulusal Partisi'nin lideri Maliye Bakanı Alfred Hugenberg, Londra Dünya Ekonomi Kongresi'ne bir

muhtıra önererek İngiltere'nin SSCB'nin bazı bölümlerini sömürgeleştirmede çıkarları olduğunu yeniden anımsattı, ama bu başarısız bir girişimdi. Ocak 1934'te Üçüncü Reich ile Polonya hükümeti arasındaki anlaşma Alman saldırısının ana hedefinin SSCB olduğunu gösterdi. Üçüncü Reich bu tarihten sonra yalnızca en güçlü faşist iktidar değil, ayrıca Avrupa'daki tüm faşist hareketler için bir model haline geldi. Bu nedenle, her ne pahasına olursa olsun faşizmin henüz zafer kazanmadığı bütün ülkelerde faşizmin gelişmesini önlemek Sovyetler Birliği'nin çıkarınaydı.

Her yerde, komünist işçiler kendiliğinden, komünist parti liderlerinin tüm işçi sınıfı partileriyle işbirliği yapması gerektiği yolundaki isteklerini dile getirdiler. Bu istekler, ancak Komünist Enternasyonal kabul ederse gerçekleşebilirdi. Enternasyonal kararları SBKP'nin isteği ile, bu nedenle de, pratikte partiyi artık tam olarak yöneten Stalin tarafından alınıyordu.

1929'dan sonra SSCB'nin toplumsal ve politik yapısı radikal bir dönüşüme uğramıştı. Stalin'in Buharin ve Rikov'la ayrılığı en sonunda Sovyet tarım politikasında kesin bir yön değişikliğine yol açtı. NEP döneminde, köy topluluğu *kulaklara*, orta köylülere ve küçük köylülere bölünmüştü. Şimdi *kulaklara* ait topraklar zorla kamulaştırılmıştı ve yerlerinden edilmişlerdi. Yeni politika ayrıca, orta çiftçiler tabakasına yönelik bir saldırıydı. Onları kollektiflere zorlamak için askeri baskı uygulandı. 1930 Martı'yla birlikte, şiddet yöntemlerine daha az başvuruluyordu ama NEP döneminde Rus tarım politikasının temelini oluşturan bağımsız köylüler artık yoktu. Milyonlarca insan yeniden yerleştirildi ya da çalışma kamplarına gönderildi. Köylüler kooperatiflerde zorla birleştirilmeden önce kendi stoklarına saldırmışlardı; at sayısında yüzde 50'lik bir düşüş vardı. Açlıktan ölüm bunun kaçınılmaz sonucuydu. Stalin'in henüz 'sağ' ile ittifak içinde olduğu ve büyük köylülere karşı hiç

bir önleme hoşgörü göstermeyeceği bir zamanda Troçki ve bir süre sonra da, Zinovyev ile Kamenev tarafından yönetilen Sol Muhalefet enerjik bir kollektifleştirme isteminde bulundu. Düşündükleri şey kooperatif hareketinin sistemli ve yavaş yavaş gelişimiydi; kollektifleri makinelerle donatmak ve vergi ayrıcalıklarına izin vermek istiyorlardı. Köylüler kooperatiflerin yararlarına inandırılacaklardı. Sol muhalefetin diğer istemi de, kolaylıkla ulaşılabilecek olan savaş öncesi düzeyde kalan üretim artışları ve endüstrileşme hızına bağlıydı. Bunun ekonomik planlarını grubun ekonomi kuramcısı Preobrajensky hazırlamıştı. O zaman Stalin ve 'sağkanat', özellikle tarımda bu tür planların finansmanının çok büyük meblağ tuttuğu için ekonomik bir yük getirdiğini ve bu nedenle endüstrileşme hızını düşük tutmak gerektiğini düşünüyorlardı. Zorla kolektifleştirme potansiyel iş gücünü arttırdı. Açlıkla etkin bir şekilde savaşmak için yeni kolektiflerin makineleşmeye gereksinimi vardı. Böylece endüstrileşme oranı ani bir yükseliş içine girdi ve SSCB, 'ileri bir sıçrayışla' bir endüstri devletine dönüştü.

İleri bir sosyalist toplum yaratma amacına ulaşabilmek için kentlerdeki genç kuşak son derece güç koşullar altında çok büyük işler başardılar. Tabii ki, endüstri alanında çalışmaya zorlanan işçilerin çoğu kısa bir süre önce köylüydü. Bu insanların enerjileri ve umutları dev planlama yanlışlarıyla kötüye kullanıldı. İş hukuku gerçekten askeri bir itaat sistemine dönüştü. İnsafsız bir zorlama sözkonusuydu. Sefalet ücreti alan işçilerin durumu, yalnızca çalışma kamplarında bulunanların durumuna oranla daha iyiydi.

Partide özgür tartışmanın ve bireysel hakların son izleri bu politikaya kurban edildi. Marksizm, kapitalist endüstri Avrupası'nda işçi sınıfı hareketinin entellektüel dünyasının bir ürünüydü. Lenin, Avrupa'da hala her yerde devrim beklentisinin olduğu bir

zamanda Marksizmi geri bir endüstriye sahip Rusya'nın devrimci hareketinin gereksinmelerine uyarladı. Ama şimdi Stalinizm, tüm kuramı kapalı bir doğma sistemi ile değersizleştiriyordu. Eleştirel düşünceye artık hoşgörü gösterilemezdi. Genel öğrenim dışında SSCB'de entellektüel yaşam donduruldu. Rus toplumunun devrimci dönüşümü yerine, bir çok ayrıntısıyla faşizme denk düşen ya da gerçekte faşizmden alınan politik hükümet teknikleri ve biçimleri ikame edildi. Tartışma ve eleştiri tabuydu, parti ve kitle örgütleri tam komuta aygıtları aracılığıyla denetleniyordu. Gençler zorunlu gençlik hareketinde örgütleniyorlardı. Artık toplumsal ve kültürel ayrımlar gün ışığına çıkmıyordu. Devlet yurttaşlarını keyfi olarak gözden çıkarmıştı. Gizli polis tüm iktidarı elinde tutuyordu.

Bütün bunlara rağmen, Stalinci sistemin yapısındaki bu önlemler faşist devletin yapısındaki önlemlerden değişik bir anlama sahipti. Onlar faşizmde ideolojik bakımdan ulusal gelişmenin son biçimini simgeliyorlardı; Bir kişinin kendisini ve başka insanları denetlemesinin bilinen ve onaylanan araçlarıydı; temelde kapitalist kalan bir toplumun irrasyonal politikasının irrasyonal sonuçlarıydılar. Bu önlemler iç ekonomik dönüşümün değil ama saldırı ve savaşa dayanan bir dış politikanın aletiydiler. Bununla birlikte, Stalinizmde totaliter yöntemler en irrasyonal ve aşırı biçimleriyle bile; onun temelinde yatan toplumsal sistemin ve böylece onu yaratan Ekim Devrimi'nin rasyonalliğine bağlıydılar. Üstelik her şey Marksist açıdan doğrulanmalıydı. Stalinist ideoloji kendi gerçekliğini yadsımalıydı; işçilerin sefil durumuna açıklık getirmeli ve baskının varlığını yadsımalıydı. Bir çok Batı Avrupalı işçi aldatılmıştı: Kitlesel işsizlikten doğan yoksulluk ve çalışanların bile yaşam düzeylerinin düşüklüğü onların gelecek sosyalist cennete olan inançlarına dayanmalarını kolaylaştırıyor

gibi görünüyordu. Ama bu, yalnızca insanları aldatmak için bir manevra değildi; ayrıca, Stalinci «tek ülkede sosyalizm» amacının kuramsal açıdan bağlı olduğu suçlunun vicdanını gösteriyordu.

Rus tarımının kolektifleştirildiği ve ülkenin yüksek bir hızla endüstrileştiği zamanda, Komintern'in aşırı sol politikaları SSCB için yararlıydı. Ama Rusya'da işçi hakları en aza indiği bir dönemde, Batı Avrupa'nın reformist sendikalarıyla gerçek bir ittifak olabilir miydi? 'Yukarıdan' Birleşik Cephe, SSCB'deki gelişmeleri eleştiren sosyal demokrat partilerdeki işçilerin etkinliği ile, Batı'daki kendi yandaşlarını karşı karşıya getirebilirdi. Komintern, diğer komünist partileri devrimci parti diktatörlüğünün ivedi gerekliliği hakkında son derece öznel bir görüşü kabul etmeye zorladı. Bu, Sovyet partisinin iç politikasına uygun düşüyordu. Başlangıçta hiç kimse bu politikaların Batı Avrupa partilerini tam bir edilgenliğe ve kaderci sahte bir gelecek beklentisine sürükleyebileceğini düşünmüyordu; bu onların tümüyle yalıtlanmasına yolaçacaktı.

1934 ilkyazından sonra SSCB'deki durum değişti. Stalin'in politikaları çok büyük özveriler istiyordu ve yıllarca son derece önemli ama olumsuz sonuçlar yarattı. 1930'lu yılların ortalarında süregelen açlığın üstesinden gelindi. Bazı *kolhoz*lar artık-ürün elde etmeye başladılar. Endüstriyel üretim Alman Reich'ıyla aynı düzeye geldi. Rusya savaşta yıkılmazsa «tek ülkede sosyalizm» yolu güvenli görünüyordu. Bu olasılığı önlemek için Rusya, faşist devletlere karşı çıkan Batı Avrupa'daki tutucu kapitalist hükümetlerle her türlü ittifaka katılmaya hazır olmalıydı. Şimdi Batı Avrupa'lı işçilerin; tüm işçi sınıfı partileri arasında işbirliği için baskısını kabul etmek Rusya'nın kendi çıkarınaydı.

Böylece, Komintern Birleşik Cephe politikasına ve hemen ardından Halk Cephesi politikasına geçti.

Birleşik Cephe ile çalışmalarından dolayı Doriot'u yeni uzaklaştırmış bulunan FKP şimdi SFIO ile ortak etkinlikler öneriyordu. FKP, başlangıçta SFIO'nun her iki partinin de karşılıklı polemikleri kesmesi yolundaki karşı istemini reddetti. Ama daha sonra 23 Haziran 1934'te SFIO'nun istemini kabul etti. Temmuz ayının ortalarında SFIO'nun ulusal konferansı iki parti arasında 27 Temmuz 1934'te imzalanan anlaşmayı onayladı. SSCB 18 Eylül 1934'te Milletler Cemiyeti'ne katıldı; 2 Mayıs 1935'te Nazi Almanyası'na karşı Fransız - Rus savunma anlaşması imzalandı. Bundan böyle Fransız komünistleri Nazi Almanyası'na karşı kendi burjuva cumhuriyetlerinin savunulmasına yardım edeceklerdi. Onların gözünde bu, Rusya'da sosyalizmi savunmakla aynı şeydi. Demokratik burjuva partisi, radikal sosyalistlerin de yer aldığı iki işçi sınıfı partisi arasındaki işbirliğinin ilk örnekleri sola, özellikle komünistlere Mayıs ve Haziran 1935 yerel seçimlerinde önemli başarılar sağladı. Sendikalar yeniden birleşti. Nisan ve Mayıs 1936 genel seçimleri üç Birleşik Cephe partisinin zaferiyle sonuçlandı. Sağ kanat partiler yenilgiye uğradılar; sosyalistler oy düzeyini korudular ama önemli sayıda sandalye yitirdiler ve komünistler oylarını hemen hemen iki kat arttırdılar.

Seçim zaferi ve birinci Léon Blum kabinesinin kurulmasını, kendiliğinden grev ve fabrika işgali hareketinin patlak vermesi izledi; işçiler seçimlerdeki kazanımlarını tam bir toplumsal zafere dönüştürmek istediler. Sendikalar ise işçilerin isteklerini işverenlerle görüşmelere kanalize ettiler.

Patronlar 7 Haziran 1936'da Matignon anlaşmasını imzaladılar. Bu anlaşmayla sendikaları ücret görüşmelerinde muhatapları olarak gördükleri gibi, ücret kesintisi olmaksızın 40 saatlik işhaftasını, 2 günlük hafta tatilini, keyfi uzaklaştırmalara karşı korumayı ve önemli ücret artışlarını da kabul ettiler. Par-

lamento bu savaşımın sonucunu, yasallaştırarak onaylamalıydı. Komünistler hiçbir özel sosyalist talep öne sürmediler. Gerçekte, Léon Blum'un Fransız Bankası'nın ulusallaştırılması ve altın ticaretinin denetlenmesiyle toplumsal ve ekonomik kazanımları sağlamlaştırma önerilerini bile geri çevirdiler. Fransız burjuvazisini alt üst etmek ve gerçekte hiç bir biçimde SSCB ile bağlaşmayı tehlikeye atmak istemiyorlardı. Komünist partinin tutumundaki çelişkiler ilk kez burada açığa çıktı ve bunlar İspanya İç Savaşı'nda oldukça belirgin bir hale geldiler.

Sol, İspanya'da da 16 Şubat 1936 seçimlerini kazanmak için Halk Cephesi'nde birleşmişti. Onların karşısında faşist Falanj, CEDA ve Monarşistlerle büyük toprak sahiplerinden oluşan Ulusal Cephe vardı. Anarşistler dışında işçi sınıfı hareketindeki tüm eğilimler Halk Cephesi'ne katılmışlardı. Bu kez bazı sendikalist işçiler de seçimlere giriyorlardı. Fransa'da olduğu gibi sol, burjuva demokrat cumhuriyetçiler ile 16 Şubat'ta Ulusal Cephe'yi yenilgiye uğratan seçim ittifakına girdiler. Burjuva cumhuriyetçiler yeni bir hükümet kurdular; bu hükümet 99 sosyalist ve 16 komünist milletvekilince desteklendi ve kabul edildi. 1934 Ekim ayaklanmasına katılan politik mahkumlar için af çıkarıldı ve toprak reformu yeniden ele alındı. İspanya'da da Halk Cephesi'nin seçim zaferi kendiliğinden işçi eylemlerine yolaçtı; ama bu geri ülkede toplumsal ve politik cepheleşme Fransa'da olduğundan daha keskin biçimlere büründü. Toprak reformunun hızlandırılması için köylü ayaklanmaları, endüstri ve tarım işçilerinin grevleri ve din adamlarına karşı ayaklanmalar birbirini izledi. Bu eylemler yalnızca faşist ve Katolik birliklerinin karşı eylemleriyle kesildi. Sermaye kaçışı büyük oranlara yükseldi. 1830'ların Carlist savaşlarından beri bölünmüş olan monarşist partiler, generaller, faşist örgütler, soylu toprak sahipleri, bazı yüksek rütbeli din adamları ve bü-

yük burjuvazi bir askeri diktatörlük hazırlıklarına başladılar. Ordu 17 Temmuz 1936'da devlet aygıtının büyük bir kesiminin, jandarmanın ve hukukçuların çoğunun desteklediği cumhuriyet karşıtı bir darbe girişiminde bulundu.

Tüm politik eğilimlerden işçiler özgürlüklerini savunmak için bütün ülkede saflarını sıklaştırdılar. Büyük kentlerin çoğunda ve kırsal bölgelerin bir bölümünde ordu ve jandarmayı yenilgiye uğrattılar. Doğal yönetim aygıtı çöktüğü için bu yörelerde kendi yönetimlerini kurdular. Almanya ve İtalya'nın desteklediği sürekli orduyla başa çıkmak için işçilerin başlangıçta silahları ve askeri örgütleri yoktu; asi generaller kendi halklarına karşı ülkeyi yeniden fethetmek için Fas'tan İspanya'ya güvenilir birlikler getirmeyi başardılar. Bu birlikler İspanya yabancı lejyonu ve bazı Fas'lı birliklerdi. Bu durumda İspanya Cumhuriyeti'nin yaşaması tümüyle Avrupa işçi sınıfı ve demokratik devletlerinin; İspanyol generallerinin Berlin, Roma ve önceleri Kardinal Devlet Sekreteri olan ve Vatikan'ın dış politikasını belirleyen Pius XII'nin Papa olmasından sonra Vatikan'dan sağladıkları dayanışmanın bir benzerini göstermelerine bağlıydı.

Fransız işçileri Halk Cephesi hükümetinden İspanya Cumhuriyeti'ne silah ihracatı üzerindeki tüm yasakların kaldırılması isteminde bulundular. Ama sosyalist radikaller İtalya ve Almanya ile savaşa sürükleneceklerinden korktukları için bu istemi reddettiler. İngiltere'de Muhafazakar Baldwin hükümeti 8 Ağustos 1936'da bir ültimatom verdi: Fransa, Locarno sözleşmeleriyle yükümlü olduğu koşullara bağlı kalmayı sürdürmeliydi. SSCB de, İspanya'ya silah sağlamakla bir savaş çıkma olasılığı üzerinde sorumlulukla ilgili belirsiz bir açıklama yaptı. Fransa'nın İspanya Cumhuriyeti'ne silah - donatım sağlaması durduruldu. Bu politikanın yerini Fransa ve İn-

giltere'nin 'karışmama' politikası aldı. Bu, gerçekte Avrupa demokrasilerinin yasal İspanyol hükümetlerini desteklemedikleri, ama İtalya ve Almanya'nın, asi İspanyol generallerinin yanında yoğun müdahalelerine az çok açık bir hoşgörü gösterdikleri anlamına geliyordu. Avrupa'daki Halk Cephesi hükümetleri bu yolla faşist devletlerin baskısıyla karşılaşıp adım adım sürekli bir şekilde geri çekildiler. Muhafazakar İngiliz hükümeti ne pahasına olursa olsun faşist güçlerin ciddi bir biçimde zayıflamasını önlemek istiyordu; çünkü öteden beri Avrupa kıtasında solun zaferini daha büyük bir tehlike olarak görüyordu. Muhafazakarlar, Halk Cephesi hareketinin yeni bir sosyalist değişim dalgası oluşturabileceğinden korkuyorlardı. Fransız Halk Cephesi Hükümeti İngiltere'nin emellerine karşı çıkmaya kalkmadı; çünkü III. Reich'ın intikam savaşını yalnızca İngiltere'yle işbirliği yaparak olanaksız kılabileceğini düşünüyordu.

Birçok sosyalist işçi tarafından desteklenen Fransız komünistleri o zamana dek tümüyle destekledikleri Halk Cephesi hükümetinin politikasını protesto ettiler. Özellikle daha sonra dış işlerde de ödünler verilmesi nedeniyle, Léon Blum hem kabinede hem SFIO içinde bu ödün politikasına karşı tavır aldı. Bir bakan olarak, haksız uygulamaları, kamuoyu önünde haklı göstermeye zorlanıyordu. Üstelik Poul Faure liderliğindeki SFIO'nun doğmatik - pasifist kanadı kendisini Blum grubundan daha güçlü bir biçimde gösteriyordu. Halk Cephesi Hükümeti'nde karşılıklı güven ortadan kaldırılmış ve hükümet büyüyen enflasyonu sosyalist ekonomik planlama ve ekonomik yapıya enerjik müdahale araçlarıyla durdurmakta çok kararsız kalmıştı. Böylece hükümet işçileri bir dizi greve zorladı; rantiyeleri, küçük burjuvaziyi ve küçük üreticileri tümüyle yabancılaştırdı. Daladier, yeniden radikal sosyalistlerden ve tutucu burjuva partilerinden oluşan eski tip bir koalisyon kurdu ve 1938'

de 40 saatlik iş - haftasını ortadan kaldırdı. Sendikalar, Halk Cephesi dönemindeki kazanımlarına yönelik bu saldırıya karşı 21 Kasım 1938'de genel grev çağrısında bulundular, ama eylem başarısız oldu. CGT sendika konfederasyonu 5 milyon üyeden 2 milyon üyeye düştü. İşçilerin savaşkanlığı, bürokratik biçimlerde korunamayacağı için hiçbir sonuç getirmedi ve silinip gitti. Halk Cephesi hükümetinin demokratik bir kitle hareketi olduğu kuşku götürmez. Ama önde gelen partilerden hiçbirisi bir çıkış yolu bulma cesaretine sahip olmadığı ve toplumu dönüştüremeyeceği açığa çıkınca bu hükümet kaçınılmaz bir çöküşe yuvarlandı.

Fransa'da Halk Cephesi'nin başarısızlığı yalnızca İngiliz muhafazakar hükümetiyle ittifakına bağlı değildi. SSCB de Hitler'in yayılmacı niyetlerine karşı koymak için İngiltere'ye güvenilebileceğini umuyordu. Savaşı olabildiğince ertelemek ya da savaştan kaçınmanın bedeli; İspanya'ya 'karışmama' politikasıydı. Bu, her şeyden önce Fransız ve İspanyol komünist partilerini Halk Cephesi döneminde burjuva demokratik kurumların savunulması ve küçük toplumsal reformlarla kendilerini sınırlı tutmaya zorladı. Her iki ülkede de partiler, koşulsuz olarak bu amacın ötesine geçen ve toplumda sosyalist dönüşüme yolaçabilecek tüm önlemlere karşı çıkma eğilimine girdiler. İngiliz kapitalizminin çıkarı doğallıkla *statüko*'yu korumaktı. Ama buna karşın Sovyet hükümeti, İngiliz kapitalizmiyle bir ittifak kurmayı umuyordu; bu nedenle Batı Avrupa komünist partilerinin kapitalist toplumsal düzene karışmayacaklarını vurguluyordu. Bürokratlar hiçbir biçimde, bu politikanın İngiltere'nin tutumunu değiştirmeksizin Halk Cephesi'ni güçsüzleştirmeye yöneldiğini anlamadılar. Stalin'i en sonunda düş kırıklığına uğratan yalnızca 30 Eylül Münih Anlaşması'ydı. Batı Avrupa iktidarları, SSCB'ye danışmaksızın Çekoslovakya'yı III. Reich'ın eline teslim etmişlerdi.

Batı Avrupa partilerinin, Komünist Enternasyonal tarafından yürütülen SBKP politikalarına bağlılıkları, tüm ülkelerdeki Halk Cephesi hareketleri için katastrofik sonuçlar yaratan başka bir bunalıma daha yol açtı. SBKP'nin yaşlı kuşak komünist liderleri devrimci Marksizmin entellektüel dünyasında ve uluslararası sosyalist devrim savaşlarında yetişmişlerdi ve bundan böyle kendilerini bürokratik iktidar politikalarındaki yöntemlerle sınırlayamazlardı. Ama hizip savaşımları bölünmelere yolaçtı ve bu kişiler ardarda parti liderliğinden uzaklaştırıldılar. Bazıları suçlanarak hüküm giydiler ya da - 1929'da Troçki gibi - sınır dışı edildiler. Yine de bu liderlerin bir bölümü halen devlette ve partide görevdeydiler. Sağ kanadın eski lideri Buharin, Karl Radek ve sol kanattan Sokolnikov 1935'te yeni SSCB Anayasası'nı hazırlayan komisyonda hala üyeydiler. Bununla birlikte, şimdi parti ve devleti sınırsız bir biçimde yöneten Stalin'in çevresindeki grup bu hoşgörüyü sonunda tümüyle bir yana bıraktı. Stalin grubu, hem eski Bolşeviklerin Batı Avrupalı devrimci işçilere gösterilen yeni hedeflere karşı çıkmalarından, hem de, şimdi artık savaşın patlak verme olasılığının artması ve Stalin politikalarının başarısızlıklarından sonra, muhalefet gruplarının Troçki'nin işçilere 1922'de yaptığı - yönetici bürokrasi ve kariyeristleri devirmek ve savaşı bir Avrupa gücü olarak değil, bir devrimci savaşım olarak sürdürmek biçimindeki - çağrıya uyabileceklerinden korkuyordu.

Böylece muhalefet liderlerine karşı temizlik başlatıldı. Suçlamalar uyduruldu ve tamamen nesnel bir biçimde düşünen herkes bu suçlamaların doğru olmadığından kuşku duymadı. 1 Aralık 1934'te Leningrad Parti önderi Kirov öldürüldü. Kirov'un eski muhalif parti liderleri ve üyelerini destekleyen 'yumuşak' çizgisi nedeniyle gizli polis bu cinayeti engellemeye yönelik hiç bir önlem almadı. Kısa bir süre son-

ra Zinoviev ve Kamanev hapis cezasına çarptırıldılar ve ilk büyük duruşmalardan sonra 1936 Ağustosu'nda idam edildiler. Cinayetler 1938'e kadar sürdü. Buharin, Rykov, Pyatakov, Krestinsky, Sokolnikov, Tuhacevsky, binlerce orta düzeydeki kadro ve subay: Devrimci işçi ve aydınların tüm bir kuşağı ya kurşuna dizildi ya da çalışma kamplarında kayboldular. Bu terör dalgası cinneti işçi sınıfı hareketinin geri kalan tüm güvenini de ortadan kaldırdı. Kapitalist Avrupa'daki komünist partiler bu temizliği savunan ve doğrulayan yalanlara inanmakla kendilerini yükümlü gördüler. Moskova'ya sığınan Alman, Macar ve Polonya'nın gizli komünist partilerinin liderleri de kurbanlar arasındaydı. Ama burjuva demokratik ülkelere sığınan komünist kadrolar ve aydınlar kendi yalıtlanmışlıkları içinde Sovyetler Birliği'ne inançlarını ümitsizce koruyorlardı. Bilimciler ve yazarların saflarında bile kaba Stalinci özürleri savunanlar çıktı.

Komintern hala reformist sosyal demokrat liderlerin ve burjuva hükümetlerinin güvenini kazanacağını umuyordu. Komintern'in 7. Dünya Kongresi, Moskova duruşmalarından önce bu yolu sağlamlaştırdı ve Reichstag Yangını davasının başlıca savunucusu Dimitrov'u Genel Sekreter seçti. Daha sonra, yasadışı KPD'nin Brüksel konferansı Birleşik Cephe politikasını desteklediğini duyurdu ve Sosyal Demokratlarla yapılacak bir ittifakın çeşitli politik partilerle birlikte burjuva demokratik devleti ve kapitalist ekonomik sistemi yeniden kurmakla sınırlı kalacağını kabul etti. II. Dünya Savaşı'nın patlak vermesinden kısa bir süre önce 1939'da KPD'nin Bern konferansı yeniden bu kararı pekiştirdi. Almanya'da anti-faşist ayaklanmanın biricik amacının burjuva-demokratik devrimin tamamlanması olduğunu açıkladı.

Sovyetler Birliği'nde işçi sınıfı hareketinin çeşitli kesimlerine karşı kanlı terör aynı zamanda demok-

ratik özgürlüklerin son kalıntılarını da yok ettiği için, Komünist partilerde sağ kanat reformist politikalara dönüş inanılmaz bir şeydi. Stalin otokrasisi yarı-dinsel tapınma haleleriyle donatılmıştı.

Sosyalist Enternasyonal'e bağlı işçilerde güvensizliğin sürekli artması anlaşılabilir bir şeydi. Batı Avrupa'da kuşaklar boyunca sürecek olan kapitalizmle uzlaşan ve üstelik SSCB'ye karşı bir savaşı önlemek için onunla bazı anlaşmalar yapmak isteyen bir politika kaçınılmaz olarak eski Bolşeviklere karşı teröre de yönelecekti. Ama Batı Avrupalı işçiler bu bağı göremediler. Böylece bu politikalar, SSCB'nin iç politikasındaki gelişmelerin kendi kendini çürüttüğünü gösterdiler. Bu politikalar işçi sınıfı hareketindeki bölünmeyi derinleştirdiler ve bu hareketi kesin bir güçsüzlüğe sürüklediler. 1938 yılı ortalarından beri Halk Cephesi hareketinin özgün enerjisi harcanmaya başlandı ve artık işçi sınıfı hareketi önemli Batı Avrupa hükümetlerinin hiç birisi üzerinde güçlü bir etki sağlamaktan uzaktı.

Bu duruma her şeyden önce İspanya İç Savaşı'nın gelişimi katkıda bulundu. İspanyol işçileri 1936 Ağustosu'nda ülkenin bir çok kesiminde yönetimi ele geçirdi ve toplumsallaştırma sürecini başlattı. İşçiler generallerin ayaklanmasını destekleyen patronların ve büyük toprak sahiplerinin mülklerini kamulaştırdılar. Sosyalist ve anarko - sendikalist sendikaların üyeleri arasındaki çatışmalar bir yana atılmış gözükmüyordu. Sosyalist Parti'nin sol kanadının lideri Largo Caballero hiç kimsenin örgütlenmediği bu kendiliğinden hareketi destekledi. Bununla birlikte, Sosyalist Parti'nin sağ kanadının lideri Prieto ve komünistler, eylemlerin tamamen Anayasanın savunulması ile sınırlanması gerektiğini savundular. Bu kesim başka türlü davranılırsa burjuva demokratları ile ittifakın çökebileceğinden ve burjuva demokratik devletlerden yardım gelmeyebileceğinden çekiniyorlardı. Ama, yi-

ne de yardım gelmedi; yalnızca basının bazı kesimleri sempati açıklamalarında bulundular.

Yasal İspanyol hükümeti, İç Savaş'ın başlamasından sonra yeniden düzenlendi ve Largo Caballero tarafından yönetilmeye başladı. Komünistler ve anarko - sendikalist sendikaların temsilcilerini de içeren tüm Halk Cephesi partileri bu kabineye bağlıydı. İlerleyen faşist ordulara karşı savunma, başlangıçta az sayıda cumhuriyetçi subayın yönettiği işçi milislerince örgütlendi. Kısa bir süre sonra, asi generaller İtalyan tank birlikleri ve Alman Hava Kuvvetleri'nin, gelecekte Akbaba Lejyonu (Condor Legion) adını alacak bir bölümünce desteklendiler. Bu aşamada cumhuriyet için savaşan tüm ülkelerin işçi ve aydınlarından binlerce Alman, İtalyan, Polonyalı, Macar, Yugoslav, Amerikalı, İngiliz, Fransız, Eski Avusturya Schutzbund savaşçıları, sosyalistler ve komünistlerden oluşan Uluslararası Tugaylar kuruldu. İspanya demokrasisiyle dayanışma bir kez daha tüm Avrupa işçi sınıfı hareketini birleştiren bir bağ haline geldi. Bu dayanışma duygusu sivil halkın kurban edildiği Avrupa'daki terör saldırılarının ilki olan Akbaba Lejyonu'nun Guernica'ya yaptığı hava saldırısı sırasında güçlendi.

SSCB, İspanya'daki cumhuriyetçi hükümete silah sağlamaya hazır biricik devletti. Bu politikaya yönelirken İngiliz hükümetiyle çatışmayı şiddetlendirmemek için İspanya'da sosyalist önlemlerden geri durulmasını istedi. Yalnızca bunun hesaba katılması, İspanya işçi sınıfının geniş kesimleriyle uyuşmazlıkları kaçınılmaz kılıyordu. Franko kuvvetlerinin birleşmesi, bu kuvvetlerin 1/4'ini sağlayan Fas'a cumhuriyetçi hükümet tarafından bağımsızlık verilmesiyle durdurulabilirdi —ama bu, sömürgeci güçler olan İngiltere ve Fransa'yı harekete geçirebilirdi. Sovyet temizlik yöntemlerini İspanya'ya sokan Sovyet gizli polis temsilcileri ve danışmanları en büyük zararı ver-

diler. Barselona'da 1937 Mayısı'nda 'Troçkist' POUM'u ve onunla dayanışma içindeki sendikalist işçileri bastırdılar. İspanya Sovyet yardımı olmaksızın savaşı sürdüremeyeceği için, Negrin'in liderliğindeki bir sağ-sosyalist hükümet, sol-sosyalist Caballero hükümetinin yerini aldı. SBKP'nin Stalinci politikaları böylece İspanya işçi sınıfının iç savaştaki ümitsiz savaşımındaki atılımı kırdı. İspanyol cumhuriyetçi birliklerinin ve Uluslararası Tugaylar'ın kahramanca direnmelerine karşın, düzenli İtalyan ve Alman birliklerinin savaşa girmesiyle birlikte savaşın ezilme olasılığıyla yüzyüzeydi. Son, 1939 Martı'nda geldi. Artık yasa dışına itilmiş işçi sınıfı hareketinin küçük grupları ve cumhuriyetçi ordunun yurtdışına çıkabilen bazı kesimlerinden ayrı kalan işçi örgütleri eziliyordu.

Yalnızca İskandinavya'da reformcu sosyal demokrat partiler 1934 Haziranı'nda burjuva partilerinin bu başarılardan yararlanmasına izin vermeksizin faşizmin yenilgisini sağladılar. Sosyal demokratlar İsveç'te 1920, Danimarka'da 1924'ten beri kesintisiz bir biçimde hükümeti sürdürüyorlardı. Bu iki devlette de dünya ekonomik bunalımı işsizliğe ve orta sınıf içinde faşist hareketlerin oluşmasına yolaçmıştı. Ama önce Almanya'nın, sonra diğer güçlü devletlerin silahlanma atılımı; dış ticaret artışları nedeniyle başka yerlerde olduğundan daha hızlı biçimde hızla bunalımın sonuçlarının üstesinden gelinmesini sağladı. 1935'te Batı Avrupa'da solun etkisi doruktayken, Norveç İşçi Partisi parlamentoda çoğunluğu elde etti. O zamandan beri Norveç İşçi Partisi, İsveç ve Danimarka Sosyal Demokrat Partileri gibi sürekli bir hükümet ortağıydı. Norveç Faşist Partisi Quisling'in Natsjonal Samling'i bundan böyle kendi kaynaklarıyla daha çok etki yaratmak fırsatına sahip değildi. Finlandiya'da da, 1930'da Helsinki'ye yürüyerek Komünist Partisi'nin yasaklanması için baskıda bulunan faşist Lappo hareketi çöktü.

Doğallıkla, hala yansız kalan ve büyük güçlerin emperyalist politikalarından yararlanan ülkelerdeki işçi sınıfının başarıları Avrupa işçi sınıfı hareketinin tarihinin bütünü açısından önemli bir değişiklik anlamına gelmiyordu. Faşist olmayan kapitalist iktidarlar bir kez daha burjuva partilerinin ellerindeydi. Bu partiler Almanya ve İtalya'nın saldırgan eğilimlerini kendilerinden uzaklaştırmak ve SSCB'ye yöneltmek için ödün üstüne ödün veriyorlardı. 1935'te İtalya'nın Etopya'ya saldırısını, 1938'de Avusturya *Aschluss*'unun III. Reich'a katılmasını kabul ettiler; 1938 Eylülü'nde pratikte Çekoslovakya'yı kurban ettiler ve Nisan 1939'da Arnavutluk İtalya tarafından işgal edildiğinde yerlerinden kımıldamadılar. Hitler'in Çekoslovakya'nın diğer bölgelerini de ilhak etmesinden sonra III. Reich'ın Polonya saldırısının yaklaşmasıyla savaşa zorlandılar. Daha önceki sözleşme yükümlülüklerini ve Sovyetler Birliği liderleriyle görüşmelerini çiğnemekten kaçınmamalarına karşın, SSCB'ye işbirliği öneriyorlardı.

Münih Anlaşması'ndan sonra SSCB hükümetinin Avrupa'nın iki devletler grubunun (bir yanda İngiltere ve Fransa, diğer yanda Almanya ve İtalya) politikalarını birbirinden temelde değişik olarak değerlendirmesi için çok az neden var gibi görünüyordu. SSCB hükümeti III. Reich'la uzun sürede kaçınılmaz olan savaş tehlikesini ertelemek için uğraştı. 1938'de Batılı güçler burjuva demokratik Çekoslovakya'nın en ince çıkar payını bile politikaları uğruna görmediler. SSCB, şimdi, özellikle Komünist Partisi'nin uzun bir süre önce ezildiği Polonya askeri diktatörlüğünün çıkarlarını kendi barış gereksinimlerinden daha çok hesaba katmak için herhangi bir neden görmüyordu. (Komünist parti en sonunda yasaklandı, reformcu işçi örgütleri bile polis baskısına uğradılar.)

Böylece Alman - Rus paktı 23 Ağustos 1939'da imzalandı. Gizli ek maddeler Polonya'nın 1920'de işgal

ettiği ve nüfusun çoğunluğunun Polonyalı olmadığı bölgeleri SSCB'ye veriyordu. 23 Eylül 1939'daki ikinci anlaşmayla SSCB Baltık devletleri, Finlandiya ve Romanya'nın 1918'de ilhak ettiği Baserabya üzerinde özgürce hak iddia ediyordu.

Bu önlemler, Hitler'in SSCB'ye karşı savaşını ertelemeye ve Sovyetler Birliği için en elverişli başlangıç noktası yaratmaya yönelikti. Bu gerekçelerin hiçbirisi, bu anlaşmanın Batı Avrupa işçi sınıfı hareketine ve özellikle Komünist Partilere zarar verdiği gerçeğini değiştirmez. III. Reich'a karşı etkin muhalefet çağrısından hiçbir zaman vazgeçmemiş olan savaşan ülkelerin Komünist ve sosyalistleri kendilerini ihanete uğramış hissettiler. SFIO savaşın patlak vermesinden hemen sonra Fransız hükümetinin desteğini bekledi. İşçi Partisi III. Reich'a karşı askeri önlemler istemeden önce biraz zamana sahipti. Yalnız ülkelerin çoğunda sosyal demokrat partiler kendi ülkelerinin yansızlığını onayladılar. Finlandiya 1941'de Hitler'in SSCB'ye saldırısını desteklediği zaman, Tanner'in çevresindeki Fin Sosyal Demokrat Partisi'nin yönetici grubu gerçekte Hitler'in etkin müttefiki haline geldi.

Komünist Enternasyonal böylece 1914'te II. Enternasyonal'de olduğu gibi iç ayrılıkların içine düştü. Fransız, İngiliz ve Alman Komünist Partileri Alman-Rus anlaşması kesinleştikten hemen sonra bile kendi politikalarını sürdürdüler. Çünkü Hitler'i başlıca düşmanları olarak görüyorlardı. Fransız komünistlerinin lideri Thorez, partinin Fransız ordusuna katılan üyelerinden onur duyduğunu açıkladı. 17 Eylül 1939'da Sovyetler'in Polonya'ya saldırısından hemen sonra bile Cachin'in Léon Blum'a 19 Eylül tarihli açık mektubu Sovyet Politikalarını haklı çıkardığı halde, bu görüşü onaylıyordu. Ama Fransız Komünistleri giderek daha çok yalıtlandılar. Burjuva partileri 26 Eylül 1939'da FKP'yi yasaklayabildiler. Sovyetler Birliği dışındaki son kitlesel Komünist Partisi de artık yasa dışıydı.

SSCB, 28 Eylül 1939 'Dostluk Anlaşması'yla III. Reich karşısında bir tarafsızlık politikası geliştirdi. Molotof 31 Ekim 1939'da Yüksek Sovyet önündeki konuşmasında bu dönüşümün ideolojik temelini ve anlaşmanın kinik formülasyonlarını ortaya koydu. Dünya savaşını iki benzer emperyalist koalisyon arasındaki bir anlaşmazlık olarak niteledi. Komintern Yürütme Komitesi 6 Kasım 1939'da bu tezi benimsedi. FKP'nin yasaklanması, SSCB ve Enternasyonal politikaları arasındaki ideolojik eşitlik için son engeli ortadan kaldırdı. Bundan böyle Komünist Partilerin savaş hakkındaki görüşü I. Dünya Savaşına ilişkin görüşleriyle özdeşti. Faşist Almanya ve İtalya'da olduğu gibi Batı burjuva demokrasilerinde de, Komünistler tüm olanaklı araçlarla savaşa karşı çıkıyorlardı. Bu politikaların bedelini Sovyetler Birliği'ne sığınan ve temizliklerden beri güvenilmez sayılan Alman ve Avusturya komünistleri ödüyordu: Komünist göçmenlerin birçoğu Sovyet dostları tarafından Nazi gizli polisine veriliyordu.

Komünist ve sosyalist işçi sınıfı hareketleri arasındaki belirgin karşıtlıklar Sovyetler Birliği'nin 19 Kasım 1939'da Finlandiya'ya saldırısıyla daha da şiddetlendi. Bu savaş önlemi uluslararası hukukun açıkça çiğnenmesiydi ve halkların kendi kaderlerini tayin hakkına karşı bir saldırıydı. Avrupa'daki tüm sosyalist işçi partileri Finlandiya'ya açıkça sempati gösteriyordu.

III Reich'ın, yansız ülkelere (Danimarka, Norveç, Hollanda, Belçika, Lüksemburg) saldırısı ve Fransa'nın yenilgisi komünist partilerinin savaş çizgilerinde bir değişikliğe yolaçmadı. 'Yeni Düzen'e karşı yasa dışı savaşım Almanya ve İtalya'nın işgal ettiği ülkelerde hemen başladı ve komünistler aynı çizgiyi sürdürmelerine karşın bu muhalefeti yönettiler. Bununla birlikte, direniş hareketinin yürütülmesi sırasında yasa dışı komünist örgütler Moskova'dan daha ba-

ğımsız hale geldiler. Başından beri direnişin asıl yükünü omuzluyorlardı. Almanlar Yugoslavya'ya saldırdığı zaman Yugoslavya Komünist Partisi Merkez Komitesi 10 Haziran 1941'de işgal kuvvetlerine karşı silahlı ayaklanma ilan etti. Batı Avrupa işçileri de şimdiden Nazi terörüne karşı çıkmaya başlamıştı. 1941 Şubatı'nda Amsterdam işçileri Hollanda Yahudilerinin ülkeden sürülmelerine karşı protestoya giriştiler. 1941 Nisan sonunda Pas de Clais madencileri kitlesel grevlere gittiler. Komünistler her yerde bu tür eylemlerde önde gelen bir rol oynadılar. Çünkü onların örgüt yapıları ve kurumları Sosyal Demokratlarınkinden daha çok tam yasadışılık koşullarına uygundu ve üyelerinin etkinliği daha yüksekti. 1941 yılının ortalarından başlayarak Fransız Komünistleri, Ulusal Cephe'nin kurulmasıyla birlikte parti dışı, ama komünistler tarafından yönetilen gerilla birliklerinin kurulması için sistemli bir hazırlığa giriştiler.

Almanya'nın 22 Haziran 1941'de SSCB'ye saldırısı Avrupa devletlerinin çoğunda komünist ve sosyalist işçiler arasındaki güvensizliğe son verdi. Sosyal demokratlarla komünistler kendilerini direniş müttefikleri olarak görüyorlardı. 1941 kışındaki Moskova çarpışmalarından sonra tüm işgal altındaki ülkelerde, hatta Almanya ve İtalya'da direniş daha da güçlendi. III. Reich'in ilk kez yenilgiye uğratılması emek hareketinde önceden etkin bulunan insanlara cesaret verdi. Eylül'de İtalyan Sosyalist ve Komünist partilerinin sürgündeki liderleri, demokrat aydın grubu 'Giustizia e Liberta' ile birlikte Toulouse'da sürekli bir ortak komite, 1942 sonbaharında da Turin'de Ulusal Cephe Komitesi'ni kurdular. 5 Mart 1943'te Turin'de ilk kitle grevi patlak verdi ve hızla diğer İtalyan kentlerine yayıldı.

En güç durumda bulunanlar Alman işçi sınıfı hareketinin ayakta kalan kesimiydi. Toplumun faşist rejim tarafından denetlenmesi en yüksek noktasına Almanya'da varmıştı. Savaş patlak verinceye kadar

225.000 Alman politik nedenlerle cezalandırılmıştı. Bunlar toplam 600.000 yıllık hapis cezasına çarptırılmışlardı. Bu cezaların hemen hemen yüzde 90'ı işçi hareketine yönelikti. Gestapo raporlarına göre 1939 Nisanı'nda yaklaşık 168.000 Alman toplama ve ceza kamplarında tutuluyordu; 112.500'ü hapis cezasına çarptırılmıştı ve 27.500'ü tutukluydu. Bunların çoğu politik tutuklu ve mahkumlardı. Ezici bir çoğunluğu işçi hareketinin üyeleriydi.

Yasa dışı grupların etkinliği savaş başladığında büyük ölçüde güçsüz düşürülmüştü. Seferberlik ve zorunlu askerlik, direniş gruplarını birarada tutmayı ve aralarındaki bağlantıları sürdürmeyi güçleştiriyordu. Alman işçileri silahlanma ekonomisinin getirdiği tam istihdam ve maddi iyileşme nedeniyle ekonomik bunalımdan önceki yaşam düzeylerinin aynısına ulaşmışlardı. Bu nedenle, direniş grupları ve nüfusun çoğunluğu arasındaki bağlar kopmuştu. Çekoslavakya olayları ve savaşın başlangıcı sırasında bir savaş yorgunluğu yoktu; ama savaşın ilk aşamasında Alman ordularının hızla başarı sağlamaları bu durumu tümden değiştirdi. Avrupa'daki işgal edilmiş alanların zalimce sömürülmesi bir savaş ekonomisi için şaşırtıcı derecede yüksek yaşam düzeyleri sağladı. İşgal güçleri «üstün ırk» olmanın zevklerini tatmaya başladılar. Bu Batı'da, en azından savaşın başlangıcında - Yahudilere yönelik iğrenç kıyımın dışında - Cenevre Sözleşmesi'nde belirlenen uluslararası savaş kuralları hakkında bazı şikayetlere yol açtı. Bununla birlikte, Doğu'da ve Balkanlar'da savaş, her zaman fethedilenleri köleleştirmeyi, öldürmeyi ya da tüm etnik grupları zorla yerlerinden sürmeyi ve Yahudileri öldürmeyi amaçlayan bir kampanyaydı. Hiç bir askeri kural ya da uluslararası sözleşmenin dikkate alınmaması en kaba bir biçimde SSCB'ye karşı savaşta kendisini gösteriyordu: Rus savaş tutsakları açlık, zorla çalıştırma ya da cinayetlerle imha ediliyor-

lardı. 5.7 milyon Sovyet savaş tutsağından yalnızca 1 milyon kadarı sağ kalmıştı. Alman askerleri kadar Alman halkı da en azından kendi gözleri önünde zorunlu çalışmaya mahkum edilen insanların sömürülmesine tanık oldukları ölçüde III. Reich'ın savaş suçları hakkında bir şeyler biliyorlardı. Galipler diğer uluslara karşı işlenen suçların öcünü aldıkları zaman ne olabilirdi? Alman Reich'ının Guernica, Varşova ve Rotterdam saldırıları ile başlattığı sivil halka yönelik hava saldırıları Almanya'nın büyük şehirlerinin İngiliz ve ABD hava kuvvetleri tarafından ayrımsız bombalanmasına yol açtı. Yine de, savaşı yitirmenin sonuçlarına karşı duyulan korku ne denli güçlü olursa olsun, bu hava saldırıları yığınların Nazi Diktatörlüğüne boyun eğişinde bir değişiklik yaratmadı. Böylece işçi sınıfı hareketinde yeni kurulan bir çok direniş grubu, yalnızca küçük işçi ve aydın çevreleri üzerinde etki yaratabildiler. Bunların, eski partilerin sürgündeki liderleriyle hiçbir bağları yoktu ya da çok gevşekti. Onların düşünceleriyle durağan kitleler arasındaki çelişki Nazi yönetimine karşı etkili bir tehdit yaratamayacak kadar büyüktü. Rejimin terör aygıtı ardı ardına bu grupları eziyordu.

1943'ten beri Avrupa'nın işgal edilmiş hemen hemen tüm ülkelerinde gerilla birlikleri vardı. Balkanlar'da Arnavutluk'ta Yugoslavya'da (Tito'nun liderliğindeki Ulusal Kurtuluş Ordusu) ve Yunanistan'da (General Seferis'in liderliğindeki ELAS gibi) güçlü komünist partizanlar bulunüyordu.

Yugoslavya ve Yunanistan'da monarşist ve milliyetçi rakipler de vardı; Yugoslavya'da Çetnikler General Mihajloviç'in, Yunanistan'da EDES General Zerves'in liderliği altındaydı. SSCB politik nüfuzunu, komünistlerin yönetimindeki gerilla gruplarıyla milliyetçi örgütler arasında bir koalisyon kurulması için kullanmaya çalıştı, ama bu iki eğilim arasındaki toplumsal ve politik çelişkiler uzlaşmazdı. İngiltere önce

Mihajloviç ve Çetnikleri desteklediği halde, başarılı Stalingrad savunmasından sonra Tito'ya döndü. SSCB uzun bir tereddütten sonra Tito'yu destekledi. Sovyetler Birliği, Yunanistan'da komünistlerin yönettiği ELAS'ı İngiliz Orta Doğu Ordusu'nun komutası altına sokmaya çalışıyordu. Bu durum, cumhuriyetçi direniş grupları koalisyonu EAM'ı kralın sürgünde bulunduğu Mısır'da kurduğu koalisyon hükümetine katılma noktasına kadar getirdi. Alman birliklerinin çekilmesinden sonra İngiliz Yüksek Komutanlığı ELAS'ın silahsızlandırılmasını emretti. Bu önleme karşı yaklaşık yarım milyon kişinin katıldığı bir kitle gösterisine 3 Aralık 1944'te İngiliz birlikleri ateş açtı ve iç savaş patlak verdi. Ancak 12 Şubat 1945'te Plastras hükümeti ve EAM arasındaki bir anlaşmayla iç savaşın ilk aşaması sona erdi. ELAS, Sovyet baskısı altında silahlarını teslim etti. SSCB ELAS'ı desteklemedi; kapitalist devletlerin nüfuz alanının bir parçası olarak tanıdığı bölgelerde toplumsal ve devrimci hareketlerle savaş koalisyonunu tehlikeye sokmak istemiyordu.

Savaşın bu son aşamasında, yeni uyanan işçi sınıfı hareketiyle Sovyetler Birliği arasında daha ileri bir çatışma belirginleşti. İşçi sınıfı hareketi direniş savaşımında kendi etkinliğiyle güçlenmişti ve kendi toplumsal devrimci amaçlarını öne sürüyordu. Diğer yandan SSCB, savaş ortaklarıyla yıkılan Rus endüstrisinin yeniden yapılandırılmasında işbirliğini, her ne pahasına olursa olsun güven altına almak istiyordu.

İtalya'da Mussolini 25 Temmuz 1943'te Faşist Yüksek Konsey'in yönetici çoğunluğu tarafından görevinden alındı; İtalyan üst sınıfları yitirilmiş savaşın sonuçlarından bu yolla kendilerini kurtarmak istiyorlardı. General Badoglio, hükümeti kurdu. 8 Eylül 1943'te müttefiklere teslim oldu ve 13 Ekim 1943'te Alman Reich'ına savaş ilan etti. İtalya'nın işgal edilmemiş bölgelerinde iki işçi sınıfı partisi ayaktaydı ve kısa

bir süre içinde burjuva partileri de kuruldu. Bu partilerin tümü, İtalya'nın sonal ve tam kurtuluşuna kadar yeni hükümeti desteklemek için 9 Eylül 1943'te kurulan Ulusal Kurtuluş Komitesi'ne katıldılar. İşgal altındaki bölgelerde gerilla ayaklanması başladı ve Avrupa'nın diğer yerlerinde olduğu gibi, işçi sınıfı hareketi bu ayaklanmaya büyük katkılarda bulundu. 1944 Martı'nda Alman işgali altındaki bölgelerde bir milyon işçinin katıldığı kitlesel bir grev gerçekleşti. Bu savaşımın deneyleri, politik çizgiler arasında hiç bir bölünme olmaksızın birleşik sendikaları oluşturmak için 3 Haziran 1944'te bir anlaşmaya varılmasına yolaçtı. 1944 Nisanı'ndan sonra, komünistler de dahil olmak üzere tüm politik partiler hükümete katıldılar. Kuzey kentleri de genel ayaklanmayla kurtarıldıkları zaman, politik ağırlık önemli ölçüde işçi sınıfı lehinde değişmişti. 20 Haziran 1944'te solcu demokrat gerilla lideri Parri'nin liderliğinde yeni bir hükümet kuruldu. İtalya'nın gelecekteki yapısının ne olacağı sorunu kararlaştırılmamış olarak kaldı. Faşizmi destekleyen şirketlerin mülkiyetine ve Güney'deki feodal mülklere dokunulmadı.

Fransa'da müttefik birliklerin 6 Haziran 1944 çıkarmasından sonra işbirlikçi Petain hükümetinin halk arasında artık hiçbir temeli kalmamıştı. Forces Françaises de l'Intérieure'yi (Fransız İç Güçleri) kurmak için yılın ilk aylarında bir araya gelen direniş hareketinin silahlı birimleri müttefiklerin çıkarmasından sonra daha belirleyici bir saldırıya kalktılar. Mareşal Petain rejimi, Alman birliklerince desteklenmediği gibi her yerde çöktü. Çıkarmadan sonra Cezayir'de General deGaulle ve Giraud'nun yönettiği bir Ulusal Kurtuluş Komitesi kuruldu ve ayrıca Haziran 1944'te geçici hükümet ilan edildi. Fransa'nın işgal edilmiş alanlarmda Ulusal Direniş Konseyi kendi otoritesini sürdürdü. Kurtuluştan sonra, geçici hükümet direniş hareketinde gelişen üç partiye dayandı:

Catholic Mauvement Republicain Populaire - MRP (Katolik Cumhuriyetçi Halk Hareketi), SFIO ve FKP. Endüstri işçileri ve beyaz yakalı işçiler burjuvazinin nasıl işbirliği yaptığını hatırlıyorlar ve faşizmin yeniden doğuşunu her ne pahasına olursa olsun önlemek istiyorlardı. Buna karşılık toplumsal yapıda devrimci bir dönüşüm söz konusu değildi. İtalya'da olduğu gibi Sovyet politikalarını kabul eden komünistler yığınları sosyalist eylemlerden uzak tutuyorlardı. O dönemde İtalya'da sosyalist Parti'nin istemleri komünistlerinkinden; Fransa'da SFIO programı FKP'ninkinden daha radikaldi. Komünist Parti liderleri müttefikler arasındaki ilişkileri etkileyebilecek her şeyden kaçınma yükümlülüğünü hissediyorlardı. MRP üyeleri ve bir çok Hristiyan demokrat o zaman toplumsal devrimci mücadelenin gerekli olduğunu öne sürdükleri halde, komünistlerin savaş yıllarında direnişin örgütleyicileri olarak kazandıkları büyük otorite, parti yetkililerinin ve üyelerinin Moskova çizgisini izlemeleri için harcandı.

Yalnızca SSCB ile sınırları olan ülkelerde durum farklıydı. III. Reich'ın zaferinden sonra burjuva partilerine ve Polonya Halk Partisi'ne dayanan bir Polonya sürgün hareketi Londra'da oluşturuldu. Alman Reich'ıyla ve SSCB ile savaşın başlamasından sonra bile, bu hükümet 1920 Polonya - Sovyet savaşında ele geçirilen Curzon hattının doğusunda kalan bölgelerden —Litvanya'da Vilna ve Galiçya'nın Ukrayna bölgelerinden— asla vazgeçmedi. Bu tutum, Polonya'nın parçalanmasıyla şiddetlenen Polonya ulusçuluğunun gücünü dikkate alarak psikolojik bakımdan anlaşılabilir. Ama hiçbir Sovyet hükümeti SSCB halkının II. Dünya Savaşı sırasında çok büyük özverilerinden sonra, Pilsudski'nin fetihlerine gönüllü ve geriye dönük bir biçimde göz yumamazdı. Sovyetler Birliği, Polonya'nın Curzon hattını sınır olarak tanıyan bir hükümet tarafından yönetilmesini güven altına almalıydı,

böylece Sovyetler Birliği Londra'da sürgündeki Polonya Hükümeti'ne alternatif bir hükümet oluşturdu: 20 Temmuz 1944'te Lublin Komitesi'ni kurdu. Lublin Polonyalıları, 1939'da Stalin'in gizli polisi tarafından ortadan kaldırılan Polonya Komünist Partisi'nin yerini alan, 1942'de kurulan İşçi Partisi'nin işgal altındaki bölgelerde yürüttüğü gerilla grupları ile ortak eylemlerde yeralmışlardı. Londra'daki Polonya hükümeti Kızıl Ordu'nun saldırısını önlemek için 1 Ağustos 1944'te Varşova'da Anayurt Ordusu'nun ayaklanması emrini verdi. SSCB'nin, Anayurt Ordusu'nun subaylarına sempati beslemesi için hiçbir neden olmasa bile, Alman birlikleri ayaklanmayı kanlı bir biçimde bastırırken Sovyet Birlikleri'nin Vistül'ün öbür yakasında seyirci kalmaları kabul edilebilir bir şey değildir. Bununla birlikte, Varşova gettosundaki ayaklanma sırasında, Sovyet Ordusu gerçekten de, gerçek bir yardım sağlayabilecek konumda değildi.

Kızıl Ordu'nun Polonya'ya yürümesiyle Lublin Komitesi'nin toprak reformu kararı yürürlüğe sokuldu ve feodal mülkler dağıtıldı. Lublin Komitesi 1 Aralık 1944'te Sosyalist Gomulka'nın katılımıyla geçici bir hükümete dönüştürüldü.

Bulgaristan ve Polonya'daki gelişmeler —bazı önemsiz değişikliklerle— aynı sonucu verdi. Bununla birlikte, Bulgaristan'da güçlü Komünist Partisi, Köylü Partisi'nin sol kanadıyla birlikte, toplumsal yapıya enerjik bir müdahale politikası için geniş bir temel yarattı. Romanya'da SSCB ile işbirliğine hazır Ulusal Demokratik Blok'un durumu başlangıçta çok kararsızdı.

Macaristan'da Kızıl Ordu 22 Aralık 1944'te ülkeye girdikten sonra Komünistler, Sosyal Demokratlar ve Cumhuriyetçilerden oluşan geçici bir hükümet kuruldu. 1945 Şubatı'nda Budapeşte'nin alınmasından sonra toprak reformu yasası, yürürlüğe sokuldu. Bu Horthy diktatörlüğünün temelini yıktı. 1944 Ağustosu'nda Slovakyalı işçi ve köylüler, gerçekte Hitler'e

bağımlı olan dinsel-faşist rejimi devirmişlerdi. Batılı güçlerin 1938'deki tutumlarının anısı Çek işçi sınıfı hareketinde SSCB'nin ve Çekoslovakya Komünist Partisi'nin etkinliğini ve saygınlığını arttırdı. Geçmiş acılar, Alman ordularının çöküşünden sonra şiddet eylemlerinde kendisini gösteren Alman-karşıtı ulusçuluğa ve 5 Mayıs 1945 Prag ayaklanmasına yolaçtı.

Kızıl Ordu iki Avrupa devletini (Finlandiya ve Avusturya) Hitler'in ya da Hitler'in dostu hükümetlerin yönetimlerinden kurtarmasına karşın, bu ülkelerde toplumsal değişiklikler yaratmaktan ya da bu ülkeleri kendi etki alanı ile bütünleştirmekten kaçındı. Finlandiya 1941 Haziranı'nda III. Reich'ın SSCB'ye saldırısına katılmıştı. Tanner'in liderliğindeki Fin sosyal demokratları 1939 kışındaki Fin - SSCB savaşının öcünü almak için bu kampanyayı desteklediler. İktidarda bulunan İsveç sosyal demokratları da Hitler'in bu savaş kampanyasını destekleyerek yansızlık yükümlülüklerine aykırı bir biçimde Alman birliklerinin kendi topraklarından geçmesine izin verdiler. 3 Eylül 1944'te ateşkes sonrasında imzalanan Rus - Fin Dostluk Anlaşması, Karelva'nın geri verilmesi, Porkkala askeri üssünün Sovyetler Birliği tarafından kullanılması iznini ve artık Demokratik Birlik adını almış bulunan Komünist Partisi'nin yasallığı güvencesini içeriyordu. Bu ülkenin toplumsal yapısı ve politik kuruluşlarına dokunulmuyordu.

Avusturya'da Almanya'dan bağımsız bir devletin yeniden kuruluşu, Viyana'nın 27 Nisan 1944'te Kızıl Ordu tarafından alınmasından iki hafta sonra ilan edildi. Hükümet başkanı sağ kanat sosyal demokratların eski liderlerinden Karl Renner idi. SSCB burada diğer üç işgal kuvvetinin isteksizce kabul ettiği bir *oldubitti* yarattı. Aynı zamanda, Avusturya'nın geleneksel parti sistemi Dollfuss darbesinden önce varolduğu gibi yeniden canlandırıldı. Hiç bir toplumsal devrimci önlem alınmadı.

Kızıl Ordu'nun işgal ettiği bölgelerde SSCB'nin politikaları nesnel olarak kendi genel stratejileriyle çelişmiyordu. Komünist partilerinden, kendilerini toplumsal reformlarla yükümlü görmeleri ve burjuva hükümet biçimlerinin yeniden kurulması isteniyordu. Bu, faşist yönetim biçimleri ortadan kaldırıldıktan sonra işçilerin devrimci eylemlerinin varolmayışının asıl nedeniydi. Sovyetler Birliği'nin politikalarına uygunluk komünist liderler için doğal bir durum gibi görülüyordu. Batı Avrupa işçi sınıfı hareketinde Komünist partileri, Avrupa'nın Nazi işgali altındaki bölgelerinde kararlı ve yetenekli direniş liderlerine sahip olmalarından dolayı önemli bir otoriteye sahiptiler. Bu, Kızıl Ordu'nun işgal ettiği Polonya ve Balkan ülkelerindeki gelişmelerin kapitalist devletlerin yönetici sınıflarındaki güvensizliğin daha da artmasını sağladığı gerçeğini değiştirmez. Sovyetler Birliği Japonya'nın yenilgisinden sonra Asya'da sömürgecilik-karşıtı devrimlere kucak açmadığı ve Stalin, Çin komünistlerine yardım etmek için hiç bir şey yapmadığı halde, Çin devriminin gelişmesini engellemediği için bu güvensizlik yine de büyüdü.

Avrupa işçi sınıfı hareketi tarihinin bu evresi III. Reich'in teslim oluşuyla sonra erdi. İtalya'da olduğu gibi, Almanya'da da daha az ölçülerde olmak üzere üst tabakanın bazı kesimleri yenilgi kesinleştiğinde Hitler'i devirmek ve savaşı sona erdirmek için Sosyal Demokratlarla güçlerini birleştirdiler. Onlar böylece kendi toplumsal durumlarını güven altına almak ve III. Reich'ın savaş zamanındaki başarılarından yararlanmak istiyorlardı. Bu ittifakı işçi sınıfı hareketinin devrimci kesimlerini de içine alacak ölçülerde genişletme çabası başarısızlığa uğradı. Sağ kanat sosyal demokratlar Julius Leber ve Adolf Reichwein ile komünist Anton Saefkov ve Franz Jacop arasındaki tartışmalar, tartışmalara katılanların tümünün Gestapo tarafından tutuklanmaları ve öldürülmeleri ile

sona erdi. Üst tabakanın çoğunluğunun katılmadığı, ama daha çok savaşın başarıyla bitirilmesi için oynanan tüm gizli girişimler İtalya'dakinin tersine Almanya'da başarısız kaldı. Kont Stauffenberg gibi bireylerin kararlılıkları da, sonuçta 20 Temmuz 1944'te Hitler'e başarısız suikast gibi gizli girişimlerin başarıya ulaşmasının güvencelerini sağlamıyordu.

II. Dünya Savaşı, Almanya tümüyle müttefik kuvvetler tarafından işgal edilinceye dek sürdü. Alman Reich'ı 8 ve 9 Mayıs 1945'te teslim olduğu zaman Alman devlet aygıtı tümüyle parçalanmıştı. İşgal kuvvetlerine karşı kendi stratejilerini geliştirebilecek ya da hatta onlarla görüşmelerde bulunabilecek durumda olan hiç bir toplumsal grup yoktu. İşçi sınıfı bile, hayatta kalan az sayıda liderin toplama kamplarından, cezaevlerinden ve sürgünden dönüşüne kadar eyleme geçme yeteneği gösteremiyordu. Bu nedenle, Almanya'nın sonraki gelişimi hakkındaki karar bütünüyle —*de jure* ve *de facto* (hukuken ve fiilen)— dört kuvvetin hükümetlerine ve işgal kuvvetlerine kalmıştı. İşlerin bu durumda olması, Avrupa için kaçınılmaz olarak belirleyici bir sorun haline geldi.

II. Dünya Savaşı'nın son evresinde Alman işçilerinin yaşam düzeyi önemli bir ölçüde düştü ve savaş bittikten sonra da bu düşüş daha ileri boyutlarda sürdü. Yüksek üretkenlik gösteren gelişmiş kapitalist toplumun vardığı düzeyden, ilkel varoluş ve sürekli yetersiz beslenme düzeyine düşüş hiç bir yerde Almanya'da 1945 yılındaki gibi birdenbire olmadı. Alman nüfusun Çekoslovakya'dan ve Oder-Neise hattının ötesindeki bölgelerden çıkartılması olağanüstü bir sığınmacı akını yarattı. Varolmak için tümüyle günlük savaşımla uğraşan Alman işçileri o koşullarda kendi politik stratejilerini geliştirebilecek durumda değildiler.

7.
İkinci Dünya Savaşından Sonra İşçi Sınıfı Hareketi

İkinci Dünya Savaşı, Kızıl Ordu'nun zaferleri ve komşu devletlerin çoğunda işçi sınıfı hareketine dayanan ve Sovyetler Birliği'ne eğilim duyan hükümetlerin kurulması sayesinde, Sovyetler Birliği'nin etki alanında önemli bir genişleme ile sonuçlanmıştı. Bu hükümetler hemen ülkelerindeki toplumsal yapılarda reformlara giriştiler. Bir bütün olarak ele alınırsa Avrupa işçi sınıfı hareketi belli bir güç kazanmıştı ama gerçek toplumsal amaçlarına hala varabilmiş değildi. Sovyetler Birliği'nde savaşın yolaçtığı ekonomik yıkım çok büyüktü. En üretken tarım alanları gibi en gelişmiş endüstri alanları da iki yıl Hitler ordularının denetiminde kalmış ya da gerçek savaş alanları olmuştu. Nüfusun büyük bir bölümü askeri çarpışmalarda öldürülmüş ya da katledilmişti. Sovyetler Birliği diğer ülkelerden çok daha büyük ölçüde insan kaybına uğramıştı.

Savaş, bir yandan ilkel bürokratik planlama yöntemlerine karşın sosyalist endüstri örgütünün önemli başarılar elde edebileceğinin bir kanıtı olarak yeni bölgelerin endüstrileşmesine yolaçtı. Diğer yandan, Sovyet halklarının yaşam düzeyi ilk birikim dönemindeki düzeye kadar geriledi; bu yaşam düzeyi yalnızca yeniden yapılanmanın izin verdiği ölçüde canlanabilirdi. Başka hiçbir endüstri ülkesi savaştan aynı ölçüde acı çekmemişti. Almanya'da endüstri bölge-

leri bombardımanlar ya da son aylardaki Alman topraklarına sıçrayan çarpışmalardan başka bir zarara uğramamıştı. Sovyetler Birliği'nde ekonomik gerileme, 1930'dan 1938'e kadar süren aşırı Stalince dönemin barbarca yöntemlerini yeniden harekete geçirdi. Bu, yalnızca Sovyet liderliğinin düşüncesine değil, ayrıca Sovyet dış politikasının perspektiflerine ve Kızıl Ordu'nun denetimi altındaki bölgelerde uyguladığı yöntemlere de bağlıydı. Sovyetler Birliği uğradığı zararın etkisini kısmen yenilmiş saldırgandan alacağı tazminatlarla karşılayabileceğini umuyordu.

ABD'de yönetici sınıfların bazı kesimleri bir süre için Almanya'yı endüstrisizleştirecek ve onu bir tarım ülkesine dönüştürecek Morgenthau Planı'nı kabul etmişlerdi. Sovyet tarafında bu, Postdam Anlaşması'nda onaylanmış bir politika olan üretken Alman işletmelerinin sökülmesi ve Sovyet topraklarına taşınması yolu ile tazminatların çoğunun alınması düşüncesine yolaçtı.

Sovyetler Birliği, yeniden yapılanmayı ve endüstriyel gelişmeyi hala ABD'nin manevi ve mali desteğiyle gerçekleştirebileceğini umuyordu. Kısa bir süre sonra bunun bir yanılsama olduğu görülecekti. Sovyetler Birliği'nin sosyalist bir güç olarak emperyalist sömürge politikalarına ve az gelişmiş ülkelerin sömürülmesine karşı kesin varlığı Çin'de ve Asya'daki bütün sömürge devrimlerinde onu toplumsal devrimin bir katalizörü haline getirdi. Bu süreç, gerçek Sovyet politikalarından tam anlamıyla bağımsız bir biçimde ortaya çıkmıştı; ama Batı Avrupa devletlerinin yönetici sınıflarıyla birlikte Amerikan iş çevreleri ve iş çevrelerine bağlı olan Amerikan hükümeti tüm bu hareketlerin ardında SSCB'nin hazırladığı komploların yattığını varsayıyorlardı. Bir başka sorun da, İkinci Dünya Savaşı sonunda Avrupa'da gelişmekte olan reformist sosyalizme karşı egemen sınıfların direnişleriydi. Bu nedenle Amerikan politikalarının tam

anlamıyla anti-Sovyet ve restorasyoncu olmaları kaçınılmazdı. Bu yönelim 1947 Mayısı'nda Truman Doktrininde formüle edildi ve o günden sonra Amerikan politikalarının merkezi teması haline geldi.

İleri endüstri ülkelerinde güç dengesi başlangıçta tümüyle değişti. Kıta Avrupa'sının kurtulan ülkeleri kendi dengelerini oluşturmak için uzun bir zamana gereksinme duyuyorlardı. Büyük güçler arasında yalnızca Fransa, önce Almanya'daki dördüncü işgal gücü ve sonra Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin sürekli üyesi olarak eski gücünü sürdürdü ve resmen büyük bir güç olarak kabul edildi. İngiltere ticaret filosunu, döviz rezervlerini ve dış kaynaklarının büyük bir bölümünü savaş zamanında en önemli destekleyicisi olan ABD'ye kaptırdı ve ayrıca ona ciddi bir biçimde borçlandı. İngiltere ek olarak, hem kendisi hem de Almanya'daki İngiliz işgal bölgesi için gıda kaynaklarında ABD'ye bağımlıydı. Fransa ve Hollanda, Çin-Hindi ve Endonezya'daki sömürge devrimlerine karşı savaşlarında ABD'den birçok şey istiyorlardı.

Tüm bunlara karşı, ABD en azından, II. Dünya Savaşı nedeniyle oluşan depresyonun etkilerinden kurtulmalıydı. İki olay bunu olanaklı kıldı: ABD'nin İngiltere'ye mal sağlayan bir ülke durumuna geldiği 17 Mart 1941 Kiralama-Borçlanma Yasası'nın çıkarılması ve ABD'nin savaşan ulusların saflarına katıldığı Japonya'nın Pearl Harbour saldırısıyla, Almanya'nın 1941 Aralığı'nda savaş ilanı. Bunların ötesinde ABD, İngiltere dışındaki Avrupa'nın gelişmiş endüstri ülkeleri III. Reich'ın boyunduruğu altındayken ve yeni gelişmiş Sovyet endüstrisi Alman işgali nedeniyle geniş ölçüde yıkıma uğramışken, kendi endüstrisini modernize edip genişletebilirdi. ABD tüm diğer kapitalist ülkelerin en önde gelen kredi sağlayıcısı durumuna yükseldi. Savaş-zamanı sözleşmeleri, ABD hükümetinin bilimsel ve teknik araştırmaları çoğaltmasını, atom araştırmalarını geliştirmesini ve en sonunda

atom bombasını üretmesini olanaklı kıldı. Otomasyon ve atom enerjisinin kullanılması aracılığıyla daha ileri bir üretkenlik artışının temeli böyle atıldı. Bu artış araştırma sonuçlarının endüstriye uygulanmasını gerekli kılıyordu. ABD, Ağustos 1945'te Hiroşima ve Nagazaki'ye atom bombaları atarak askeri gücü hakkında açık bir kanıt sundu ve böylece dünyada önde gelen konumu tartışılmaz bir hale geldi. ABD aynı zamanda, bu gücünü hiç bir insani kısıtlama ya da uluslararası hukuk dayanağı olmaksızın ayrımsız kullanmaya hazır olduğunu gösterdi. Sovyetler Birliği'nin daha uzun bir süre eşdeğerde silah üretme durumuna gelemeyeceği varsayımı, Amerika'nın mukabele politikasını yoğunlaştırdı. Bu kısa bir süre sonra artık sadece, genişlemeye yönelik değil, SSCB'nin ve dünyadaki her sosyalist, komünist ve sömürge-devrimi hareketinin 'geriletilmesine' yönelikti. Bu politikanın bir yönü de, 1947 Ağustosu'nda Marshall Planı'nın yürürlüğe girmesiyle sermaye ihracı için politik olarak belirlenmiş bir planın sistemleştirilmesiydi. Marshall Planı Avrupa ekonomisinin yeniden inşası için ilk itişi sağladı ama bu plan sadece sosyalist politikalardan kaçınma pahasına kabul edildi.

İşte, savaşın bitiminden sonra Avrupa ülkelerinde işçi sınıfı sendikaları ve politik örgütlerinin politikalarındaki yeni oluşumların perde gerisi böyleydi. Onlar az çok bu zemine uydular, belirleyici bir rol oynamak için de çok zayıftılar. Bu durum ayrıca onların ideolojik gelişiminde de önemli bir etki yapmıştı.

İngiltere İşçi Partisi, 1940'ta Fransa'nın yenilgisi ve Chamberlain'in düşüşünden sonra Churchill kabinesine girdi. Koalisyon hükümeti bazı liberal aydınların desteğiyle toplumsal reformlara girişti. Beveridge Raporu'nda bir refah devleti taslağı öne sürüldü ve eğitim reformu Muhafazakar Bakan Butler tarafından sunulan 1944 Eğitim Yasası'yla başladı. İşçi

Partisi savaştan sonra koalisyonu sürdürmek istemedi ve 5 Temmuz 1945 genel seçimlerinde büyük bir zafer kazandı. 1935'teki son seçimde 3.5 milyon oy aldığı halde şimdi 12 milyon oyla tarihinde ilk kez parlamentoda mutlak bir çoğunluk sağladı. Sosyalizme parlamenter geçiş olasılığı için elverişli bir ortam varmış gibi görünüyordu. Sosyalist düşünceler etrafında geniş bir kitlesel coşku vardı: Savaş, planlamanın yararlılığını doğrudan bir deneyim olarak ortaya koymuş ve yığınların politik bilinci ile beklentilerini uyandırmışken 1930'lu yılların depresyonu ve ödünleri burjuva politikalarının çoğunu gözden düşürmüştü. Seçimden önceki İşçi Partisi Konferansı'na katılan delegeler genellikle ürkek olan İşçi Partisi liderliğinin ötesinde radikal bir ulusallaştırma programını kabul ettirdiler. Ülkedeki verili ekonomik durum eylem özgürlüğünü kesin bir biçimde ortadan kaldırdığı halde yeni İşçi hükümeti, savaş-zamanı kesintilerinin gerekli kıldığı ekonomik kaynakların daha eşit dağılımı ve savaş-zamanının ekonomik planlama araçlarını sürdürdü. Üstelik savaşın deneyimi kapitalist ülkelerin hükümetlerine en sonunda kitlesel işsizlikten nasıl kaçınacaklarını öğretti. Buna karşın İşçi hükümeti bir süre için savaş-zamanı kazanımlarını korumayı ve yeni önemli reformları yasalaştırmayı başardı. Bunların arasında en önemlisi, hiç kuşkusuz, Sağlık Bakanı Aneurin Bevan'ın tıp kuruluşlarının ve burjuva partilerinin gürültülü muhalefetine karşın, savaşarak elde ettiği Ulusal Sağlık Hizmeti'ydi. İngiltere Bankası, daha sonra demir ve çelik endüstrisi gibi iflas halindeki kömür madeni endüstrisi ve demiryolları ulusallaştırıldı. Bunlar olup biterken sözkonusu kuruluşların ve endüstrilerin eski sahiplerine cömert tazminatlar ödendi ve kapitalist yönetim yapısı kuruldu. İşçi Partisi ve Sendika liderlerine göre özel zenginliğin büyük yoğunluklarının gerçek bir kamulaştırılmaya tabi tutulması için hiçbir neden yoktu

Parlamentodan kolayca geçirebilecekleri toplumsal reformları başarmak, onları hoşnut etmeye yetiyordu. Böylece varlığını sürdüren büyük kapitalist çıkarlar İşçi hükümetinin reformist önlemlerinden daha uzun yaşayabiliyorlar ve ekonomik eşitsizlikleri savaş öncesi düzeylerinde yeniden yaratabiliyorlardı. 1950' lerde işçi sınıfından gençlerin üniversiteye girme oranı savaş öncesi dönemde olduğundan daha yüksek değildi. Diğer reformcu önlemlerin net sonucu, kaynakların toplumsal sınıflar *arasında* değil, ama daha çok, toplumsal sınıfların *içinde* yeniden dağılımıydı. İşçi yönetiminde bile reformist önlemlerin alanı Soğuk Savaşın artan baskıları ve çetin ekonomik durumla sınırlıydı. Hükümet gıda ve tüketim mallarının çoğunda vesikayı kaldıramadı ve bu nedenle orta sınıfların desteğini yitirdi. O, beyaz yakalı işçileri de birlikte sürükleyebilecek, doğrudan devrimci politikalar için işçilerin coşkusunu canlandırmaya niyetli değildi. İngiltere İşçi Partisi'nin yönetimi altındaki İngiltere sömürgeci egemenlikten yeni sömürgeci egemenliğe geçişin öncülüğüne yardımcı oldu. 15 Ağustos 1947'de Hindistan, Pakistan ve Seylan'a politik bağımsızlıkları verildi. Bununla birlikte, İşçi Partisi hükümeti İngiliz emperyalizminin ekonomik yüreğini (Orta-Doğu'nun petrolünü, Malaya'nın kauçuk plantasyonlarını ve Güney Afrika'nın altınını) korudu ve gerektiği her yerde onu silah zoruyla savundu.

ABD'nin dış baskıları ve İngiltere'deki ekonomik durum, İngiltere'nin ilk olarak Almanya politikasında, sonra Doğu Avrupa politikasındaki bağımsızlığını yavaş yavaş yitirmesine yolaçtı. Aynı İşçi hükümeti İngiltere'de kömür, demir ve çelik üretimini ulusallaştırırken, Almanya'da Kuzey Rhine-Westphalian Parlamentosu'nda her iki işçi sınıfı partisi ile Alman Hristiyan Demokrat Birliği'nin çalışan kanadının istemi olan bazı endüstri kesimlerinin ulusallaştırılması için önlem almasını ABD'nin baskısıyla yasaklaya-

caktı. İngiliz bölgesindeki Ekonomik Ofis'in sosyalist yöneticisi Dr. Victor Agortz'un planları da, 'çift-bölgeli' işlerde Amerikan *diktat*'ına bağımlılığın kurbanı oldular. İngiltere kısa bir sürede Amerika'nın Sovyetler Birliği'ne karşı askeri hareketleriyle işbirliği içinde bulunmaya, Brüksel Paktı'na katılmaya ve silahlanma harcamalarını yükseltmeye zorlandı. Daha sonra, bunları ABD'nin önerdiği gibi 1948 Şubatı'ndaki Londra Konferansı'nda Batı Alman devletinin kurulması ve Almanya'nın sonuçta bölünmesi için anlaşma izledi. Bu konferans, Sovyetler Birliği'ni dışta bırakarak açıkça dört işgal gücü arasındaki düzenlemeleri ve Postdam Anlaşması'nı çiğnedi. İngiltere 4 Nisan 1949'da NATO'ya katıldı. Dışişleri Bakanı bu yön değişikliğini «Amerikan liderliğinin metanetle kabul edilmesi» biçiminde açıkladı. Portekiz'in de NATO'nun kurucu üyeleri arasında bulunması, giriş bildirgesine göre, «demokrasinin temellerini savunmaya hizmet etmek» için kurulan Pakt'ın ideolojisinin kuşku götürür değerini açığa vurdu.

1950 seçimlerinde Muhafazakarların 12.4 milyon oyuna karşılık İşçi Partisi oyunu 13.5 milyona çıkarmayı başardı. Yine de, tam çoğunluğa dayanan İngiliz seçim sisteminin aritmetiği, çoğunluğu sağlamak için İşçi Partisi'nin beş eksik sandalyeye sahip olduğu anlamına geliyordu. Seçimden sonra kısa bir süre içinde Aneurin Bevan ve Harold Wilson, ileri bir toplumsal politikanın finanse edilmesini tehlikeye sokan sürekli büyük ölçekli yeniden silahlanmaya karşı çıkmak için gerekçeler göstererek ve İşçi Partisi'ni Amerika'nın müttefiki ve Asya devrimlerinin karşıtı haline getiren politikalar hakkında uyarıda bulunarak hükümetten çekildiler. Hemen ardından gelen 1951 seçimlerinde İşçi Partisi parlamentoda çoğunluğu yitirdi. Böylece, işçi sınıfı savaş-sonrası dönemde etki yapabildiği biricik Batı Avrupa gücünün liderliğinden on yıldan uzun bir süre uzak kaldı. 1951 seçimle-

rinde İşçi Partisi seçmenlerini yitirdiği için iktidardan ayrılmış değildi; tersine 1945'te oyları yüzde 47.8 iken şimdi yüzde 48.8'e çıkmıştı. Ama tek sandalye için seçmenlerin mutlak çoğunluğu ve seçim bölgelerinin sınırları, yüksek yoğunluğa sahip bölgelerde yaşayan endüstri işçilerinin aleyhine, bağımsız orta sınıfın ve işverenlerin üst tabakalarının lehineydi. Böylece İşçi Partisi, Muhafazakarlardan daha çok oy almasına karşın, gerçekte daha az sandalye sağlamıştı.

Özel mülkiyetin temsilcilerinin hükümete dönüşleri demir ve çelik endüstrisinin özelleşmesine yolaçtı. Kâr getirmeyen kömür madenleri devletin elinde kaldı. Geç kapitalist ekonomik yapının sürdürülmesi gibi zararların toplumsallaştırılması da kolayca 'serbest pazar ekonomisi' ideolojisiyle uyum içine sokuldu. Yine de, Muhafazakarlar bile 1945 ve 1951 arasında yasalaştırılan toplumsal politikalarla sağlanan gelişmeyi ortadan kaldırmadılar. ABD'nin tam-ölçekte yeniden silahlanmaya dönüşüyle birlikte bütün kapitalist dünyanın içine girdiği ileri atılım, daha sonraki iki seçim döneminde de Muhafazakarların egemenliğini istikrarlı kıldı.

Ama, İngiliz tekelci sermayesinin yatırım politikası, İngiliz endüstrisini rasyonalize ve modernize etmek için 1940'ların sonunda ve 1950'lerin başındaki yüksek karlar üzerinde kurulmadı. Londra Kenti'nin finans oligarşisinin egemenliği endüstri kesiminin çıkarlarıyla çelişse bile, İngiliz hükümetlerini İngiliz para biriminin uluslararası durumunu korumaya zorladı. Ekonomide devalüasyon beklentisini ortadan kaldırmak için art arda dondurmalara başvurdu. Aynı zamanda İngiltere'nin mali yatırımları yurtdışında daha yüksek karlar elde ettiler ve - çoğu İngiltere'nin politik etkisini koruduğu ya da büyük emperyalist ortağı ABD ile paylaştığı alanları olmak üzere - yeniden sermaye ihracına yöneldiler. İşçi Partisi 15 Ekim 1964 seçimlerini kazandığı zaman durgunluk ve bunalım

dönemlerinden kalan kapitalist ekonomi yönetimini sürdürdü.

1951 ile 1964 yılları arasında İngiliz işçi sınıfı hareketinde önemli değişiklikler oldu. Bevan'ın yönettiği partinin sol kanadı 1951'den sonra, ulusallaştırma politikasının ekonominin anahtar sektörlerinde sürdürülmesi ve dış politikada SSCB ile detant çağrısı yapan ve sömürge devrimlerinin bastırılmasına karşı çıkan bir muhalefet grubu kurdu. Ama 1950'li yılların sonunda ve 1960'lı yılların başında solun odağı, parlamentodaki Bevan'cı gruptan parlamento dışındaki gelişmelere kaydı. Binlerce genci Soğuk Savaş politikalarına karşı seferber eden Nükleer Silahsızlanma Kampanyası sendikalardan destek buldu ve 1960'daki İşçi Partisi Konferansı'nda bir yıl için çoğunluğu elde etti. En azından genel grev döneminden beri sendikalar genellikle Ramsey MacDonald ve Clement Atlee gibi liderlerin politikalarını desteklemek için blok halinde oy kullanarak İşçi Partisi'nin sağında yer alıyorlardı. Şimdi sendikalarda bazı radikalleşme belirtileri vardı. Bu dönemdeki tam istihdam durumu daha iyi ücret ve koşullar için militan yerel savaşımların gelişmesini yüreklendirdi; her fabrikada işyeri temsilcileri bu savaşımlarda işçilerin doğrudan temsilcileri olarak ortaya çıktılar.

Ulaştırma ve Genel İşçi Sendikası ve daha sonra Birleşik Makina Federasyonu'nun liderlikleri gibi en büyük iki sendika, kısmen ekonomik militanlığın yeniden doğuşunu gösterdi. Bevan'ın ölümü ve İşçi Partisi liderliğine 1961'de Wilson'un yerine Hugh Gaitskell'in geçmesinden sonra solun liderliği artık İşçi Partisi'nin değil sendikaların elindeydi. İşçi Partisi'nin işçi sınıfıyla bağları her zaman temelde sendikalardan kaynaklanmış ve 1951'den sonraki dönemde işçilerin partiye katılımında önemli bir düşüş gözlenmişti. Ayrıca, solun büyük ölçüde uyum gösteremeyeceği bir biçimde İşçi Partisi'nde tutarlı bir sağ kanat

ideolojinin doğuşuna tanık olundu; partinin sönük söyleminden dolayı yeni sol akımların birçok düşünürü partinin dışında kalmıştı. Profesyonel İşçi politikacıları, sürekli bir çoğunluğu ve endüstri yöneticilerinin sürekli dostluğunu yalnızca orta sınıfla uyum içinde ve Batı'lı endüstri güçlerinin çıkarlarını savunarak sağlanabileceğine inanıyorlardı. Bir işçi sınıfı partisinin sürekli iktidarda kalan bir 'halk partisi'ne dönüşmesi, bu grubun sosyalist bir toplum için kuramsal amaçları bile terkettiği ve endüstriyel savaşıma devlet müdahalesinin engellenmesine pratik destek verdiği ve ulusal kurtuluş hareketlerini bastırmayı uygun gördüğü anlamına geliyordu. Sağ kanat partinin amaç bildirgesi kamu mülkiyetine ilişkin herhangi bir maddeyi ortadan kaldıramadığı halde, onun düşünceleri Parlamenter İşçi Partisi'nde giderek egemen oldu. Önceleri sol kanatta yer alan Harold Wilson, İşçi Partisi'nin 1964 Genel Seçimlerini kazanmasına yardım edecek bir tarzda bu ideolojiye daha demagojik ve dinamik bir yön vermeyi başardı. H. Wilson kendi liderliğindeki bir İşçi Hükümeti'nin İngiliz ekonomisinin eski/arkaik yapılarını modernize edebileceğini ve işçiler kapitalizme karşı hiçbirşey yapmaksızın «teknolojik devrimin beyaz ateşinin» kapitalizmi eritebileceğini öne sürdü.

ABD'nin, kapitalist Avrupa devletlerine politik amaçlı ekonomik yardımı ve askeri baskının birleşmesiyle Sovyetler Birliği'ni yalnızlaştırma girişimi Sovyet toplumunu 1945'ten sonra zorunlu bir hızlandırılmış yeniden-yapılandırmaya ve Doğu Avrupa'daki Sovyet Denetimini sağlamlaştırmaya yöneltti. Bu, bürokratik-diktatoryal araçlarla endüstriyel üretim araçlarının toplumsallaştırılması ve tarımsal üretimin kollektifleştirilmesi anlamına geliyordu. Sovyetler Birliği bu ülkelerdeki işçi partilerini yeniden örgütlendirerek ve yeniden yapılandırarak bu politikalara sağlam bir temel vermeye çalışıyordu. 1948'de Ro-

manya, Bulgaristan, Macaristan, Çekoslovakya ve Polonya'daki sosyalist partiler liderlikteki sağ kanat grupların yansızlaştırılmalarmdan sonra ard arda birleştiler. Tüm bu durumlarda birleşik partilerin liderlikleri hem parti içinde, işçi sınıfıyla ilişkilerde; hem de nüfusun diğer kesimlerinde Stalinci yönetim yöntemlerini kullanmaya hazır olan komünistlerin eline geçti. Gomulka gibi direnen komünist liderlerin yerini Stalinciler aldı. Önceleri sosyalist örgütlerin yanında savaşan ve daha sonra yeniden kuruluş çabalarında işbirliği içine giren anti-faşist grupların liderleri, zamanla Sovyet politikasının az çok bilinçsiz aletleri haline gelen örgütlerden ayrıldılar. Kızıl Ordu için her zaman işçi sınıfı hareketini yeniden örgütleyebilmek ve 'Halk Demokrasileri'nin doğmasına yolaçan Stalinci yönetim biçimlerine başvurmak gerekmiyordu. Çekoslovakya'da Mayıs 1945'deki az çok serbest seçimlerde Komünist Partisi oyların yüzde 38'ini ve Sosyal Demokratlar hemen hemen yüzde 14'ünü aldılar. Böylece komünistler büyük bir farkla koalisyon hükümetinin yönetimine geldiler. 1948 Şubatı'nda olayların gidişinden kaygılanan ve komünist İçişleri Bakanının etkinliklerinden kuşkulanan burjuva partileri kabineyi terkettiği zaman, komünistler fabrikalarda ve sendika konfederasyonundaki yandaşlarını seferber ederek karşılık verdiler. Sol Sosyal Demokratlar da onları desteklediler. Komünistler ülkede Sovyet Birlikleri yokken bu iradeyi gösteriyorlardı. Ama söz konusu dönüşümü etkileyen ve gerçek bir halk desteğinden yararlanan komünist liderlik kısa bir süre içinde Stalin tarafından temizlendi.

1947 Eylülü'nde Varşova'da Komünist Enformasyon Ofisi (Kominform) kuruldu. Kominform'un amacı SBKP'nin ideolojik etkisine aracılık etmek ve Sovyet hegemonyasını desteklemekti. Belirtilen Doğu Avrupa Komünist partilerinden ayrı olarak Yugoslav, Fransız, İtalyan ve diğer Avrupa partileri de Komin-

form üyesiydiler. 1948'de Yugoslav Partizan lideri Tito, Yugoslavya'da Sovyet egemenliği kurmak isteyen Stalin'in açık çabalarına meydan okudu ve hemen faşist diye damgalandı. Yugoslav Partisi Kominform'dan uzaklaştırıldı. Doğu Avrupa hükümetlerinde ve komünist liderliklerinde Tito yanlısı gruplar olduğu için Doğu Avrupa'daki Sovyet denetimi sağlamlaştırıldı.

Uydu devletler denilen devletlerde partilerin ve yönetim biçimlerinin Stalincileştirilmeleri —bu devletler 1949'dan sonra Karşılıklı Ekonomik Yardım Konseyi'nde (Comecon) ekonomik ve 1955'ten sonra Varşova Paktı'nda askeri ve politik bakımdan bütünleştirilerek— hızla gerçekleşti. Görüşleri Stalinci 'çizgi'den sapan komünist liderler —Budapeşte'de Eylül 1949'da Rajk, Sofya'da Aralık 1949'da Kostov ve Prag'ta 1952'de Salansky ve Clement— aynı 1936 - 1938 Rusya'sındaki göstermelik duruşmalarda olduğu gibi düzmece suçlamalarla suçlandılar. Polonya'da Gomulka, Macaristan'da Kadar ve Çekoslovakya'da Husak hayatta kaldılar ama yıllarca cezaevinde tutuldular. 1956'da SBKP'nin 20. Parti Kongresi'nden sonra parti liderleri bu duruşmaların sahte olduğunu kabul ettiler ve bazı kurbanların itibarlarının iadesine başladılar.

Bu ülkelerin ekonomileri hızlı endüstrileşme için gereken yatırım araçlarını üretmek zorundaydılar. Daha da önemlisi, bu ekonomiler hala geniş ölçüde SSCB'nin gereksinimlerine göre uyarlanıyorlardı. Şimdiden görece yüksek düzeyde endüstrileşmiş Çekoslovakya, Macaristan ve Polonya gibi ülkelerde bu, çalışan yığınların yaşam düzeylerinin durgunluğu ve bu düzeyin dünya ekonomik bunalımı ve işgal yıllarındaki en düşük düzeyin hemen üstünde olması anlamına geliyordu. Bununla birlikte, aynı zamanda komşu kapitalist ülkelerdeki işçiler sendika savaşımları aracılığıyla yaşam koşullarını iyileştirebiliyorlar-

dı; Kore bunalımı ve tam ölçekle yeniden silahlanma ile başlayan uzun bir yüksek ekonomik etkinlik düzeyinde üretkenlik arttı. Böylece, Stalinciler Batı ülkeleriyle tüm kişisel ilişkileri ve serbest bilgi dolaşımını yasaklamayı düşündüler. Bürokratların yönettiği işçiler bu durumu öğrenmekten olabildiğince uzak kaldılar. Bu 'demir perde'nin amacı sadece bir ölçüye kadar gerçekleştirildi. Doğu devletlerindeki işçiler kesinlikle kapitalist ülkelerdekinden daha iyi toplumsal haklar elde ettiler ve herşeyden önce toplumsal engellerden uzak bir öğrenim sistemine kavuştular. Yine de, ekonomik planlama sistemi tümüyle bürokratik olarak kalmıştı; bu sistem işçilere hiç bir özyönetim ya da sendikal bağımsızlık sağlamamıştı. İşçiler planlamanın amaçlarını değil, ama kısmen kaçınılabilir planlama yanlışlarını öğreniyorlardı. Bu yolla Komünist Partilerle işçi kitleleri arasındaki uçurum durmadan büyüyordu.

Sovyetler Birliği yeniden kuruluşunu tamamladığı ve dünyanın ikinci endüstriyel gücü haline gelecek ölçüde ilerlediği zaman, SBKP'nin iç rejiminde ve yönetiminde bir bunalımla birlikte durum yumuşadı. Sovyetler Birliği'nin 1945'ten sonraki ileri atılımı 1929'dakinin aynısıydı. O sırada kapitalist devletlerdeki yönetici tabaka böyle bir değişikliğin olanaklı olacağına inanmıyordu ve Soğuk Savaş'ın ağırlığı altında yeni değişikliği de anlamadılar. Yalnızca, 1957'de ilk uydu fırlatıldığı ve 2'nci uydu 4 Eylül 1959'da Ay'a ulaştığı zaman eski endüstri ülkelerinin halkları Sovyet ekonomisinin üretkenlik ve askeri kapasitesinin hangi ölçülerde olduğunu kavramaya başladılar. 1959 ve 1960 Küba Devrimi bu olguyu belirginleştirdi. Devrimi yapan Sovyet eğilimli Komünist Partisi değildi ama, Fidel Castro'nun ABD'ye karşı koyması için Sovyet ekonomik ve askeri yardımı yaşamsaldı.

Rusya'nın, kaba bürokrasinin savurgan yöntem-

leriyle zorla endüstrileştirilmesi Stalin otokrasisinin gelişmesine eşlik etti. Stalin 1953 Martı'nda öldüğü zaman Sovyet ekonomisi öyle bir üretkenlik artışı göstermişti ki, Stalin yönetimiyle herhangi bir hesaplaşma kötü bir anokronizme dönüşüyordu. Partinin en üst kademelerinde, bunu izleyen çatışmalar yönetsel terör ve göstermelik duruşmalara başvurmaksızın meydana geliyordu. On milyon Sovyet yurttaşının korkunç koşullarda köleleştirildiği bir çok çalışma kampı Vorkuta ve diğer bölgelerdeki ayaklanmalardan sonra kapatıldı. SBKP'nin 20. Kongresi'nde yeni Birinci Sekreter Nikita Kruşçev, Stalin'e saldıran ve 'kişilik kültü' döneminin yeniden değerlendirilmesini amaçlayan gizli bir konuşma yaptı. Kruşçev, özellikle kendisi gibi eski Stalincileri ilgilendirdiği ölçüde bir çok temizlik ve göstermelik duruşmayı sahte olarak suçladı ve ayrıca savaşın başında Stalin'in askeri beceriksizliklerini ortaya koydu. Merkez Komitesi 1957'de destalinizasyon sürecinden çekinen parti-karşıtı gruba karşı oy kullandı. Yine de, entellektüel yaşam önemli ölçüde yumuşatıldığı ve gizli polisin keyfi gücü engellendiği halde, Stalin'in kurduğu temel yapı korundu. İşçileri yönetmesi gereken sendikalar da içinde, tüm kamu kurumlarında ve hatta parti içinde özgür politik tartışma yoktu. Partiyi yöneten gizli bir üst bürokrat grubu yalnızca tüm iktidarı değil ama ayrıca tüm politik tartışmaları tekelleştirmeyi de sürdürüyordu. Politik yaşamın demokratikleştirilmesinden çok ekonominin liberalleştirilmesi sağlandı. Pazar tipi mekanizmalar aracılığıyla tüketici ve üretici arasındaki ilişkiyi yeniden düzenleme çabası içine girildi. Hala Stalin'in kollektifleştirme politikasının etkilerini taşıyan tarım, tüm ekonominin büyümesini yavaşlattı. Bürokrasinin karşı çıkması temel tüketim mallarındaki eksikliğin sürmesini sağladı ve böylece 1961 parti programında yer alan birçok vaat gerçekleştirilmedi. Bununla birlikte, Kruş-

çev duraksamalarına karşın geçmişle politik bir hesaplaşma arayışına girdi ve belki de Stalinci yönetim sistemini daha ileri ölçülerde değiştirmeyi umdu. 17 Ekim 1964'te Kruşçev Merkez Komitesi'nce görevinden alındı. Ekonomik politika (tarım) ve dış politikadaki (1962'nin sonlarında Küba'ya füze yerleştirme konusundaki başarısız girişim) terslikler onun düşmesine etki etti, ama ayrıca daha ileri ölçülerde bir destalinizasyon deneyinden korku da sözkonusuydu. O tarihten sonra, Kruşçev'in denetim altındaki liberalleştirme politikasından yavaş ama sürekli bir geri çekilme kendini gösterdi. Yine de, Stalin dönemine tam bir dönüş olamazdı: Parti bürokrasisi artık kendisini bu tür bir terörist fanatizme döndüremezdi.

Stalin'in ölümünden sonra Sovyet toplumundaki bürokratik yönetim bunalımı, SSCB ile ona bağlı devletler sistemi ve özellikle SBKP ile bu ülkelerdeki partiler arasındaki ilişkilerde yankısını bulacaktı. 1955 Nisanı'nda Kominform kapatıldı ve Sovyetler Birliği dışındaki komünist partilerinin daha çok bağımsızlıkları kabul edildi. Yönetimdeki bu gevşeme Polonya ve Macaristan'da işçiler ve genç aydınların yığın eylemlerine yolaçtı. 1956 Haziran'ında Polonya'nın Poznan bölgesinde kitle grevleri meydana geldi. Birleşik İşçi Partisi Merkez Komitesi, Gomulka ve yandaşlarının eski haklarını geri verdi. Ama özellikle bir dönemin Sovyet Mareşal'i Rokossovsky'yi ve Savunma Bakanı gibi eski Stalincileri partinin başında bıraktı. İşçilerin ve aydınların protestoları azalmadan sürdü. Bu protestolar sosyalist ekonomik sisteme değil, ama devlet ve partide Stalince yönetim biçimleri ve yöntemlerine karşı yöneltiliyorlardı. Böylece Merkez Komitesi, 1921 Ekim oturumunda parti liderliğini ve böylece de devletin politik liderliğini bütünüyle yeniden oluşturmaya zorlandı. Kruşçev, Kaganoviç, Molotov ve Mikoyan'ın üyesi olduğu SBKP Merkez Komitesi delegasyonu ile yapılan görüşmelerden son-

ra hemen hemen tüm yönetim Gomulka ve grubuna geçmişti; ama tüm diğer akımlar da Merkez Komitesi ve Politbüroda temsil ediliyorlardı. Hiçbir zaman tam bir başarı elde edilmeyen tarımsal kolektifleştirme geniş ölçüde durduruldu ve entellektüel yaşam serbest bırakıldı. Önceden olduğu gibi, Polonya'da görece güçlü burjuva grupları ve Katolik kilisesinin nüfusun büyük bir kesimi üzerindeki etkisi, yeniden biçimlenen partinin toplumu hala yönetmeyi sürdürmesi için hükümetin dikkatle manevra yapmasını gerekli kılıyordu. Parti liderliğindeki değişik gruplar arasındaki çelişkiler varlığını sürdürdü. Bu karmaşık durumda toplumun serbestleştirilmesi sınırlı kalıyordu. Yine de bir süre için Polonya Marksizmi eski zincirlerin bir çoğundan kurtuldu; Polonya Marksizminin felsefe, hukuk ve iktisada katkıları Leszek Kalakowski, Adam Schaff ve Oscar Lange'nin çalışmaları Avrupalı bir nitelik kazandı.

Macaristan'da, 1956 Temmuzu'nda Rajk duruşmasında yargılananların haklarının geri verilmesinden sonra, aşırı Stalinciliğin temsilcisi Mátyas Rákosi çekilmeye zorlandı. Komünist yazarlar ve aydınların oluşturduğu Petöfy çevresi topluluğu geri kalan Stalincilere karşı muhalefetin merkezi haline geldi. Ekim'le birlikte gerginlik doruğa çıktı: 21 Ekim'i izleyen günlerde parti liderliğine karşı öğrenci gösterileri patlak verdi ve 23 Ekim'de Budapeşte'de çok sayıda endüstri işçisinin katıldığı bir kitle gösterisi yapıldı. Tümü de hakları geri verilmiş kişiler olan İmre Nagy, Kadar, Munnich ve ünlü Marksist felsefeci ve edebiyat eleştirmeni Georg Lukàcs parti liderliğine seçildiler. Gösteriler bir ayaklanmaya dönüştü. Gerő, Sovyet birliklerini alarma geçirdi; İmre Nagy başbakanlığa ve Kadar, Gerö'nün yerine Parti sekreterliğine atandılar; Sovyet birlikleri yeniden Budapeşte dışına çekildi. Parti ve devlet aygıtı çöktü; Budapeşte'de işçi konseyleri kuruldu. Eski Stalinci polis görevli-

lerine karşı bir cadı avı başlatıldı ve bir çoğu linç edildi. İmre Nagy, Macaristan'ın Varşova paktından ayrılma niyetine ve iki blok arasındaki yansızlığına dikkatleri çekerek coşkulu yığınları sakinleştirmeye çalıştı. Kadar, Sovyet birlikleriyle görüşmelerde bulundu ve Kızıl Ordu'nun 4 Kasım 1956 müdahalesiyle Sovyet desteğini alarak yeni bir parti ve karşı-hükümet kurdu.

Kadar hükümeti Sovyetler Birliği'nden önemli bir ekonomik yardım sağladı. Macaristan 1960'ların ortasında Doğu Avrupa'daki en yüksek yaşam düzeylerinden birini elde etti ve bürokratik yönetimde belirli bir gevşemeye izin verildi.

Diğer 'halk demokrasilerinde' ve onların komünist partilerinde parti liderlerinin az ya da çok bürokratik biçimlerde aldıkları kararlar aracılığıyla yavaş yavaş bu yeni yola girildi. Yığınların hiçbir müdahalesi ve liderliklerde kesin değişiklikler söz konusu değildi. Bulgaristan'da destalinizasyon daha geç başladı ve bu nedenle parti liderlerinin SBKP'ye bağımlılığı diğer yerlerdekinden çok daha büyüktü. 1960'larda Sovyetler Birliği ile Çin arasındaki ayrılık Romanya'nın bağımsız politikaya geçmesine yolaçtı. Dev komünist güçler arasındaki çelişki ulusal çıkarlar arasındaki belirgin ayrımları yansıttığı gibi, ayrıca değişik tarih ve gelişme düzeylerinin de bir aynası oldu.

Sovyetler Birliği küçük olsa da, kendi etki alanında kurulu endüstriyel bir güç olarak ve devrimin yalnızca uzak bir anısıyla ABD'yle bazı anlaşmalar yapmayı umdu. Çin liderleri genellikle emperyalizmle tam bir uzlaşmaya geçiş olarak gördükleri için Rusların 'barış içinde birlikte yaşama' politikalarına büyük bir kuşku duyuyorlardı. Çin Halk Cumhuriyeti, Sovyet yardımı olmaksızın ve II. Dünya Savaşı'ndan sonra Sovyet öğütlerinin tersine uzun süren gerilla savaşımlarıyla kurulmuştu. Stalin sağken, Sta-

lin'in emirlerinden büyük ölçüde bağımsız hareket eden ve Stalin'in isteklerine rağmen iktidarı ele geçiren aynı Çin komünistleri, onun anısının savunucuları olarak ortaya çıktılar. Eğer bu çizgi Sovyet ve Doğu Avrupa partilerinde taraftarlar kazanma umuduyla izlenmişse, sonuçları başarısız oldu. Sovyetler Birliği ve diğer ülkelerdeki Yeni Stalinciler, emperyalist ülkelerle işbirliğine Stalin'in kendisinden daha çok karşı çıkmıyorlardı. Çin'in iç gelişmesi, ilkel birikimin aynı problemleriyle karşı karşıya gelmesine karşın önemli ölçüde Stalinci modelden ayrılıyordu. Çin, tüm köylü tabakalarına ve işçi sınıfına karşı Stalin'in terör kampanyalarına başvurmaksızın tarımı kolektifleştirdi ve şaşırtıcı bir endüstriyel ilerleme gösterdi. 1960'lı yılların ortalarında, Mao Tse Tung Parti ve devlet aygıtının yönetici işlevlerine yönelik, bürokrasi ve revizyonizme karşı bir kitle eleştirisi başlattı. Proleter kültür devrimi diye bilinen bu dikkate değer deneyim, yukarıdan bazı yönlendirmelere uğradığı halde partinin denetlemediği milyonlarca genci seferber etti. Tümüyle çapraşık politik sorunlar, tüm rakip grupların kendilerini başkan Mao'nun ateşli yandaşları olarak ilan etmeleri olgusuyla gizlendi ve Mao'nun yenik muhalifleri açıkça sahte suçlarla mahkum edildiler (devlet başkanı Liu Shao-chi Japon ajanı ilan edildi.) En sonunda Halk Kurtuluş Ordusu düzeni yeniden sağladı. Yine de kültür devriminin belirsiz sonuçları Mao'nun, politik muhaliflerine boyun eğdirmek için gençliği devlete ve partiye karşı serbest bırakması ve bu politik insiyatif yürekliliğinin Çin dışında da etkiler yaratmasının önünde engel değildi.

Doğu Avrupa'da sadece tek bir ülke Sovyetler Birliği ile çatışmasında Çin'i destekledi: II. Dünya Savaşında komünist partizanlar tarafından kurtarılan küçük ve geri bir dağlık cumhuriyet olan Arnavutluk. Yugoslavya'nın Balkan Federasyonunun yönetici

gücü haline gelmek biçimindeki eski Yugoslav tutkuları nedeniyle Arnavutluk'la ilişkileri geleneksel olarak düşmancaydı; Yugoslavya'nın SSCB ile uzlaşması Çin ile Arnavutluk arasındaki ittifakın sağlamlaşmasına yardım etti. Romanya ise, Çin-Sovyet uyuşmazlığında yansız kalırken, ülke hükümeti ekonominin planlama sisteminin SSCB ve Comecon'un istediği gibi Sovyet gereksinmelerine göre uyarlanmasına direnebildi.

Yugoslav komünistleri, SSCB'nin isteğine rağmen, Hitler'in birlikleri ve Çetniklere karşı gerilla ordularının zafer kazanmasıyla özgün bir biçimde iktidara geldiler. Soğuk Savaş'ın başlamasıyla onların da tümüyle bağımlı olmaları ve Stalin'ci yöntemleri kullanmaları istendi; Yugoslav komünistleri SSCB ve onun sisteminden ayrı bir yol izlediler. 1948 yılıyla birlikte uzlaşmazlıklar giderek koskinleşti. 1948 Martı'nda ekonominin sosyalist yeniden yapılanmasına, ordunun büyütülmesine ve modernleştirilmesine yardım eden Sovyet danışmanları geri çağrıldı. Ama Yugoslav Komünist Partisi özgül bir yol izlemesine yönelik baskılara izin vermedi. 1948'de YKP'nin 5. Kongresi'nde kuramcı liderler Moshe Pijade ve Milovan Djilas ile genel olarak tanınan politik lider Mareşal Tito'nun önerdiği yol kabul edildi. Köylüler ya da işçi sınıfı içinde hiç bir desteği olmadığı için Stalin yanlısı küçük muhalefetin manevra şansı yoktu. 1949'da SSCB'nin Yugoslavya ile ekonomik ilişkilerini kesmesi, planlama sisteminde bazı ciddi değişiklikleri gerekli kıldı ama partinin sosyalizmi bağımsız olarak kurmak arzusunu zayıflatmadı. Doğallıkla endüstrileşme hızı önemli ölçüde düştü. Dış ekonomik ilişkiler kapitalist devletlere yöneltildi.

Restoranlar gibi on kişiden az işçi çalıştıran bazı işletmeler özel mülkiyette kalmasına karşın, Yugoslav komünistleri endüstriyel üretim, madencilik, bankacılık, sigorta, ulaşım ve ticareti kamu mülkiyeti haline

getirdiler. Kooperatiflerle, varolan küçük köylü mülkleri rekabete girdikleri halde tarım kolektifleştirilmedi, Yugoslav ekonomisinin diğer Doğu Avrupa ülkelerinin ekonomilerinden ayrıldığı iki özellik vardı. Birincisi, ayrıntılı planlama sürdürüldüğü halde, pazar artan bir ölçüde ekonominin düzenlenmesindeki yönetsel-bürokratik yöntemlerin yerini aldı ve 1953'ten sonra Yugoslav fabrikalarında işçi öz-yönetimi sistemi uygulanmaya başladı. Parti adayları arasından bir yönetim seçiliyordu ve işletmeden merkezi hükümetin çeşitli kamu organlarına giden ticari artığın sabit bir yüzdesi yerel komüne veriliyordu. Yugoslav komünistleri Stalincilikten uzak kalarak böylece kendi ekonomik sistemlerine daha sosyalist bir içerik vermek istiyorlardı. Bu deneylerin uygulanmasında pazarın aşırı vurgulanması nedeniyle belirgin problemler ve politik aygıtı sürdürmek için bürokratik tarzlara doğru yönelimler ortaya çıktı. Çalışan nüfus grupları ve rejimler arasındaki eşitsizlikler yok olmadı. Ama en azından eğitilmiş bir endüstriyel iş gücünün bulunduğu federasyonun daha gelişmiş devletlerinde (Slovenya, Hırvatistan ve Sırbistan) sistem kendisini kanıtladı.

1952'deki 6. Parti Kongresi'nden beri Yugoslav Partisi kendisini, toplumun sınırsız bir hakimi olmaktan çok, toplumun entellektüel ve politik yönetici gücü olarak gördüğünü vurgulamak için Komünistler Birliği olarak adlandırmaktadır. 1953'te bir kitle örgütü olan Sosyalist İşçi Federasyonu da bu Birliğe katılmıştı. 1958 Nisanı'ndaki 7. Parti Kongresi'nde kabul edilen ve sonraki kongrelerde yeniden doğrulanan parti programı, şimdiden gelişmiş bir endüstri toplumundaki dönüşümün komünist bir sınıfsız topluma doğru gelişebilmesinin yolunu göstermesini amaçlıyordu. Bununla birlikte, Yugoslav işçilerinin yaşam düzeyi gelişmiş endüstri ülkelerindeki işçilerden hala önemli ölçülerde düşüktü. Ama endüstri ge-

liştikçe —1960'lı yılların ortalarına kadar yüksek bir hızla gelişiyordu— kitlelerin yaşam düzeyi de gelişti. Sonuçta Yugoslav işçileri, Yunanistan ve Türkiye gibi komşu kapitalist devletlerdeki işçilerden daha iyi maddi yaşam koşullarına sahipti. Kapsamlı toplumsal refah programları Yugoslav işçilerinin durumunu hala iyileştirmektedir. Doğu Avrupa 'halk demokrasilerine' göre işçilerin devlet aygıtında belirgin bir toplumsal yükselişleri görülür ve eğitimde işçi çocukları lehine bir ayrıcalık sağlanmıştır. Yugoslavya, görece iyi durumundan dolayı kendisini dünyadan yalıtlama gereğini hissetmemiştir. İlk yıllarda tek önemli politik baskı örneği 1959'da eski parti liderlerinden olan Milovan Djilas'ın parti ve devletin yönetici tabakasının gerçekte yeni bir sınıf haline geldiğini yazdığı için hapse atılmasıdır. Bunun dışında tartışma ulamı Doğu Avrupa'daki her yerden daha genişti.

Stalin'in ölümünden sonra Sovyetler Birliği ile Yugoslavya arasındaki ilişkiler normale döndü. Kruşçev'in 1955 Mayısı'nda Yugoslavya'ya yaptığı ziyaret sırasındaki doruk toplantısında SSCB ile yeniden yakınlaşma, Macaristan ayaklanmasından sonra kesildi ama sonra yeniden canlandı. Yugoslav sendikaları Soğuk Savaş sırasında oluşan iki uluslararası örgütün (daha sonra CIA'nın ve hiç kuşku yok ki KGB'nin de girişimi olduğu gösterilmiş bulunan işçi hareketinin bölünmesinin) dışında kaldılar. 1949'da Doğu'nun Dünya Sendikaları Federasyonu (WFTU) Yugoslav sendikalarını 'Titocu faşizmin' ajanları olarak uzaklaştırmasından sonra da Yugoslavlar, Uluslararası Hür Sendikalar Konfederasyonu'na (ICFTU) katılmayı reddettiler. Yugoslav hükümetinin dış politikası iki güç bloğu arasında yansızlık, Arap ülkelerindeki, Asya ve Afrika'daki ulusçu rejimlerle dostluğa dayandı. Cezayir Ulusal Kurtuluş Cephesi'ne (FLN) ulusal kurtuluş savaşımı sırasında önemli maddi yardımlar yapıldı. Yugoslavya genel olarak Avru-

pa'daki detant ve nükleer silahların yasaklanması hareketini destekledi.

1960'lı yılların ortalarında Yugoslavya'nın iç gelişimindeki bazı çelişkili özellikler belirginleşti. Endüstriyel büyüme oranı biraz düştü ve pazar güçleri değişik bölgeler ve toplumsal gruplar arasındaki eşitsizliği vurgulama eğilimine girdiler. Ekonomide ortaya çıkan işsizlik sorunu sırasında 500.000'den çok işçi yurtdışına çıkarak Batı Avrupa'ya çalışmaya gitti. 1968'de gizli polisin gücü eski içişleri Bakanı Rankoviç'in ayrılmasıyla azaldı ve bozulan toplumsal koşullardaki öğrenci huzursuzluğu dalgası üniversitelere yayıldı. Bu öğrenci hareketinin ruhunu başkan Tito hoş karşılamasına rağmen, bu hareketin en militan liderleri daha sonradan cezalandırıldı ve en azından bir tanesi Mijanoviç hapsedildi. Artan ekonomik güçlüklerle birlikte —henüz resmen yasal olmamalarına karşın— grevler oldukça yaygın bir hale geldi. Hükümet daha bağımsız bir işçi sınıfının bu gösterilerine hoşgörüyle yaklaştı. Federal cumhuriyetin kurumları içinde süren güçler dengesini bozma tehlikesi yaratan diğer bir hoşnutsuzluk, üye devletler arasında ulusçuluğun artışıydı. Yugoslavya genellikle sosyalizm içinde bir sağ kanat gelişim olarak görülmesine ve Stalin'den koptuktan sonra özgün hızının bir bölümünü yitirmesine karşın, Doğu Avrupa'nın sıkı bürokratik sistemlerinden daha çok, radikal işçi akımlarının gelişmesi için politik yapıda elverişli bir konuma sahiptir.

Alman işçi sınıfı II. Dünya Savaşı'ndan sonra en güç koşullarla yüzyüze kalmıştı. Sadece birkaç lideri III. Reich'ın toplama kamplarında ya da hapishanelerinde sağ kalmıştı. Orta kadrolarının çoğunluğu yıllarca süren hapishane yaşamında tüketilmişti. Sürgünler sadece yavaş yavaş geri dönebiliyorlardı ve bir süre için onların politik etkinlikleri işgal güçlerinin özel politik isteklerine göre yasaklanmıştı. Baş-

langıçta bunlar nüfusun diğer kesimlerinde olduğu gibi işçiler arasında da küçük bir otoriteye sahiptiler. Dört işgal bölgesinde de genellikle bu politik grupların üyelerinin, başından beri III. Reich'ı uyardıkları ve onun savaşa doğru gidişini önceden sezdikleri biliniyordu. İnsanlar hala açıkça bu grupların acı bir yasa dışı savaşımla III. Reich'a karşı koymaya çalışan biricik gruplar olduğunu anımsıyorlardı. Burjuva muhalefeti ise ancak III. Reich'a ve kendi yönetici sınıflarına yönelik doğrudan bir tehlike belirdiğinde sahneye çıkmıştı. Nüfusun geniş kesimleri savaşın sonundaki korkunç sefaletin III. Reich'ın izlediği politikaların bir sonucu olduğunu kavradı. İşgal güçleri eski yasadışı kadroların birleşik bir işçi sınıfı hareketi oluşturmak için hızla yeniden gruplaşmaları çabalarına karşı çıktıkları gibi, hareket içindeki sürgünler de bu çabalara karşı koydular. Sovyetler Birliği kendi bölgesinde iki burjuva partisine ve SPD ile KPD'ye çalışma izni verdi. Sovyetler Birliği en azından, birleşik bir partiye izin vermeden önce komünistleri disipline etmek istiyordu. Potsdam anlaşmasından sonra diğer işgal güçleri de partilere izin vererek Sovyet örneğini izlediler. Komünistler daha sonra SPD ile birleşmek için baskı yaptıkları zaman durum artık değişmişti: 1946 Nisanı'nda Sosyalist Birlik Partisi'ni (SED) oluşturmak için SPD ile KPD'nin yalıtlanmış birleşmeleri diğer bölgelerde ve Berlin'deki işçiler tarafından, o zaman KPD sosyalizme giden belirgin bir Alman yolunun savunuculuğunu yapmasına karşın, SPD'nin Sovyet denetimindeki KPD ile bütünleşmesi olarak anlaşıldı. Bu politikanın pratik etkisi sosyal demokrat işçiler arasında Kurt Schumacher'in otoritesini güçlendirmek oldu. Kurt Schumacher İngiltere'den sürgünden dönenlerle birlikte komünistlere karşı sert bir çizgi öneren kişilerden birisiydi. Sovyetler Birliği'nin tazminatları kendi işgal bölgesinden çıkarması ve Sovyetler Birliği ile sınırla-

rı olan devletler, yani Polonya ve Çekoslovakya'da bulunan Almanlar'ın kitlesel olarak çıkarılmaları, III. Reich'ın yarattığı ve Doğu savaşının pekiştirdiği yeni bir anti-Bolşevik dalganın alevlenmesine neden oldu. Kızıl Ordu, Almanya'ya III. Reich'ın Sovyet ve Polonyalı nüfusa karşı işlediği insanlık dışı suçların anılarıyla girdiği için, bir çok bölgelerde Kızıl Ordu askerleri Amerikan ve İngiliz birliklerinden daha az disiplinli bir tarzda hareket ettiler. Bu da Sovyetler Birliği'nin ve bu nedenle de komünistlerin popülaritesini azalttı.

Alman komünistleri, dört bölgede çöküşü izleyen ilk dönemde ekonomik ve politik yaşamı yeniden örgütlemek için enerjik bir işbirliğine giriştiler ve önemli başarılar elde ettiler. Ayrıca Batı bölgesinde birinci *Lander* hükümetine katılarak genellikle en yetersiz bakanlıkları aldılar ve gerçekte açlığı olabildiğince eşit bölüştürdüler. 1947-48'de Soğuk Savaş'ın yayılmasıyla birlikte komünistler kendi konumlarından uzaklaştırıldıkları zaman, 1946-47 bölgesel ve yerel seçimlerinde hala sahip oldukları Batı Almanya işçi sınıfı içindeki temele, artık sahip olmadıkları ortaya çıkmıştı. Sonuçta komünistler muhalefetle karşılaşmaksızın etkisiz bırakıldılar. Daha sonraki gelişmenin özelliği, fabrika konseyleri ve sendikalardaki işlerine son verilen komünistlerin kazandıkları kişisel otoritenin etkisi giderek azalan Batı Alman Komünist Partisine aktarılamamasıydı. 14 Ağustos 1949'da yapılan ilk Federal Diet seçimlerinde, SPD'nin yüzde 29.2'lik oyuna karşılık Komünist Partisi oyların yalnızca yüzde 5.7'sini aldı; ama 1953'te bu oran yüzde 2.7'ye düştü, 1956'da KPD'ye konan yasak hemen hemen hiç bir etkisi olmayan ve yasa dışı bir grup olarak tam bir hizbe dönüşebilecek bir partiye yönelikti.

Sovyet bölgesinde benzer etkenler komünist partisi ve halkın arasındaki ilişkileri etkiledi ama parti tümüyle değişik bir yönde gelişti. Batı'da işgal güçle-

ri toplumsal yapıyı değiştirmeye yönelik her girişimi engellediler. III. Reich'ı etkin bir biçimde destekleyen toplumsal sınıfların ellerindeki gücü ısrarlı bir biçimde alacakları yerde, tümü de işbirlikçiler olan alt ve yüksek düzeydeki görevlileri, el işçilerini, çiftçileri, Üniversite profesörlerini, yüksek yargıçları ve yöneticileri kullanarak ve tümüne para cezası vererek resmi denazifikasyon (nazileri temizleme) sürecini tamamladılar. Bunun tersine Sovyet bölgesindeki büyük toprak sahiplerinin mülkleri toprak reformu yasasıyla kamulaştırıldı. Endüstri, bankalar ve büyük ticaret toplumsallaştırıldı; Nazilerin sahibi olduğu işletmeler ya da Nazilerin yönettiği kapitalist şirketlere el konuldu. Saksonya'da eski Nazilerin mülklerinin kamulaştırılması için yapılan 1945 Haziran referandumunda 700 bin karşı oya karşılık 2.7 milyon kabul oyu çıktı; Batı bölgelerinde de sonuç hemen hemen aynı çıkıyordu. SED, Almanya'nın toplumsal yapısını değiştirme güvencesi verdiği için 1946 Ekimi'ndeki eyalet seçimlerinde her bölgede oyların yüzde 44 ile yüzde 50'sini aldı.

Bununla birlikte, yeniden birleşme politikasının başarısızlığı, Sovyetler Birliği'nin tazminat politikası, Stalinci keyfi yönetim ve herşeyin ötesinde genel kıtlık, kısa bir süre sonra bu durumu değiştirdi. Sovyetler Birliği değerli üretim araçlarını kendi işgal bölgesinden çıkarmayı sürdürdü. Süren üretimden bile tazminat alıyor ve bunu, Sovyet ortak şirketleri sistemi ile arttırabiliyordu. Anti-Sovyet duygular daha da genelleşti; bu duygular Sovyet politikalarından etkilenen SED'e ve üyelerine karşı da yöneldi. İşgal güçleri arasındaki Stalinci polisin temizlik yöntemleri en başta ve en sert olarak eleştiren komünistlere ve sosyal demokratlara yöneldi. SED liderleri, işgal güçlerinin yardımına bütünüyle bağlı olduklarını bildikleri için bu etkinlikleri gizleyen bir örtü sağlıyorlardı. Böylece parti liderleri ve devlet aygıtı daha yalıtlan-

mış bir hale geldi ve işgalcilerin doğmatizmini ve yöntemlerini daha çok kabul etme eğilimine girdi. SED'in Stalincileştirilmesi, onun 'yeni tip bir partiye dönüşümü' bu aygıtın aracılığıyla ilerledi. Bu gelişme entellektüel özgürlüğün de sonu anlamına geliyordu.

1949'da işgal güçlerinin yönlendiriciliği altında iki Alman yarı-devletinin meydana geldiği zamanki durum buydu. Almanya'nın bölünmesi Altılar'ın Londra Konferansı temelinde Batılı güçler tarafından gerçekleştirildi ve Federal Cumhuriyet'in kurulmasına yolaçtı. Bundan sonra Sovyetler Birliği ülkenin daha yoksul ve geri Doğu bölgesini, kendi işgal bölgesini Alman Demokratik Cumhuriyeti (DDR)'ye dönüştürdü. Özgün olarak tüm-Alman anayasasının bir projesi olarak tasarlanan DDR Anayasası, devletin varlığını ilk gününden itibaren varolan gerçeklik ile doğrudan bir çelişki içine soktu.

Federal Cumhuriyet'te Marshall Planı Yardımı diğer Batı ülkelerindeki silahlanmanın sağladığı ek yardım ile birlikte ekonomik etkinlikte, üretkenlikteki artışı özendirdi ve sendika savaşımlarının sürekli baskılarıyla Batı Alman işçilerinin yaşam düzeyini istisnasız yükseltti. Gerçekte Alman işçi sınıfının tarihinde buna koşut bir gelişme yoktu. Bununla birlikte DDR'de önemli ekonomik başarılara karşın işçilerin yaşam standardı uzun bir süre savaş öncesi düzeyde kaldı. Toplumsal hizmetlerin yaygınlaşması, bunların yasalarla güven altına alınması ve herşeyden önce işçi sınıfı çocukları için öğrenim fırsatlarının kesin bir biçimde iyileştirilmesi, gelir düzeylerinin düşüklüğü ve hala sendika kanallarını kullanma ya da politik veya ekonomik karar almaya demokratik bir biçimde katılmanın olanaksız olduğu olgusunu değiştirmedi. Toplumsal ve politik duruma ilişkin her gerçek çözümleme engelleniyor ve onların yerini doğmatik formüller alıyordu.

Stalin'in ölümünden hemen sonra çok hızlı kol-

lektifleştirme politikaları, kiliselere yapılan saldırılar ve çalışma kurallarındaki artışlar, önce Berlin'de inşaat işçileri grevlerine ve daha sonra da 17 Haziran 1953 olaylarına yolaçtı. İşçiler kendi çıkarlarını temsil ettiğini öne süren partiye karşı ayağa kalktılar ve Kızıl Ordu rejimi kurtarmak için müdahale etmek zorunda kaldı. Kapitalist Batı'daki çekici yüksek yaşam standartlarıyla yüzyüze kalan SED, işçi sınıfı ve işçi sınıfından gelen genç aydınlar arasında yeterince güçlü bir temel kazanamadı. Federal Cumhuriyet'in ekonomik üstünlüğü; DDR'yi uzman, teknik ve bilimciler gibi eğitilmiş personelden yoksun bırakan sürekli bir göçmen akını ile artmaya devam etti. Maddi kayıplar iki kat fazla oldu, çünkü bu göçmenlerin eğitim ve yüksek öğrenimleri genellikle DDR'nin kamu fonlarından karşılanmıştı. Bu da parti liderlerinin Stalinci yöntemleri sürdürme eğilimini güçlendirdi. En sonunda DDR'yi Berlin duvarı ile tümüyle ayırmak zorunlu gibi gözüktü Bununla birlikte, DDR'de planlı ekonomi temelinde önemli artışlar, önceden tümüyle bürokratik olan ve yalnızca yakın zamanlarda iyileştirilen planlama yöntemlerine karşın meydana geldi. Yaşam standardı yükseldi ve görülebildiği kadarıyla yükselmeyi sürdürecek.

1947'den beri DDR'deki Stalinci gelişme Federal Cumhuriyet'teki gelişmeler üzerinde güçlü bir etki yarattı. KPD Pratikte ezildi ve SPD sağa kaydı. Federal Cumhuriyet'in kuruluşu sırasında işçiler, 1948 Kasımı'ndaki büyük grevde olduğu gibi kapitalist toplumsal yapıda bir değişiklik yaratmak için savaşım veriyorlardı. 1949'da Alman Sendikalar Konfederasyonu'nun kuruluş konferansı, ekonomik planlama, önde gelen endüstrilerin ulusallaştırılması ve işçilerin tam özyönetimi istemlerini öne sürdü. 1951'e gelindiğinde grev tehditleriyle madencilik, demir ve çelik endüstrilerinde yönetime katılma yasası çıkartıldı. Ama 1952'de fabrika yönetmeliklerinin yasalaştı-

rılması savaşı yitirilirken, sendikaların toplumsal yapıdaki dönüşümü savunmalarındaki ivedilik son buldu. Sendikalar hala ücret artışları, daha kısa iş saatleri ve her türden iyileştirmeleri başarılı çabalarla kazanıyorlardı, ama pratikte eski toplumsal düzenin istikrarına uyum gösteriyorlar ve Hristiyan toplumsal doktrininin ve daha sonra SPD'nin ekonomik kuramcılarının önerdiği: Sermayenin sınıf düşmanı değil ama onun 'toplumsal dostları' olma rolünü kabul ettiler. 1950-51'de yeniden militaristleşmenin başlamasına karşı işçilerin kendiliğinden eylemleri SPD'nin ve sendika liderlerinin çoğunluğunun kararsız tutumları sonucunda nötralize edildi. 1956'da SPD yeniden silahlanma için anayasada gerekli olan değişiklikler konusunda uzlaştığı zaman, işçilerin direniş isteği öyle zayıflamıştı ki hiç bir ciddi muhalefet görülmedi. Bundeswehr'in nükleer silahlarla donatılmasına karşı çıkan hareket sosyal demokratlar tarafından etkili bir biçimde tecrit edildi ve SPD'nin 1964'deki Karlsbad Parti Konferansı yalnızca bir kaç karşı oyla çok yanlı nükleer vurucu güç planlarını onayladı.

Federal Cumhuriyet'te basında ve öğrenimde egemen ideoloji toplumsal planlama ve reformların tüm biçimlerini reddetmek için DDR'deki Stalinci yöntemlerin zaaflarını kullandı. Benzer bir biçimde yönetici ideoloji DDR'nin ulusallaştırılmış endüstrilerinin özgül durumlarından kaynaklanan kötü işleyişlerini, tüm toplumsallaştırma biçimlerine karşı kullanırken, DDR'deki polis sistemini ve özgürlük yokluğunu da sosyalist toplumun tüm fikirlerine karşı bir argüman olarak kullandı. 1953'den sonra SPD bu propagandaya karşı çıkmak için hiç bir şey yapmadı, ama o yıl yapılan parlamento seçimlerindeki yenilgisinden sonra kendisini bu duruma uyarlamaya başladı. Zengin bir burjuva toplumunun ruh durumunu sürdüren SPD, işçilerin bir toplumsal sınıf olarak üretim araçlarının sahiplerine olan bağımlılıklarının nesnel ko-

şullarını kavramalarını önledi. Etkin nüfusun hemen hemen yüzde 80'inin ücretlilerden oluştuğu bir zamanda, SPD artık bir işçi partisi değil bir halk partisi olmak istiyordu. Kuşkusuz bu istek gerçeği değiştirmedi ve parti işçilerin ve bir ölçüde diğer ücretli kesiminin nesnel olarak oy verdiği bir parti olarak kaldı; o yalnızca işçilerdeki sınıf bilincinin gelişmesinin önüne geçti.

1960'lı yılların başlarında Federal Cumhuriyet'te etkili olan hemen hemen hiçbir sosyalist grup yoktu. SPD'den uzaklaştırılan sol kanat sosyalistleri örgütsüz kalmışlar ve yalnızca Sosyalist Öğrenci Birliği (SDS) aracılığıyla üniversitelerde etkili olmuşlardır. Alman işçi sınıfı hareketinin geleneksel bilinci, sendikalarda sınıf sorunları, ücretler ve iş saatleri üzerinde cepheleşmeler olarak kaldıkları için sendikalarda belli bir ölçüde varlığını sürdürüyordu. Bununla birlikte geç kapitalist toplumda toplumsal ve politik sorunların çoğu devletin müdahalesiyle sona erdiriliyordu. Hiçbir politik ifadesi olmayan saf sendika bilinci, bu nedenle politik ya da ekonomik bir bunalım, zengin kapitalizmin dinginliğini kesintiye uğrattığı zaman günlük savaşımları bile yönlendirmek için yeterli değildir.

Ne yazık ki, SPD daha açık bir biçimde ifade etmesine karşın, Avrupa sosyal demokrat partilerindeki bu sosyalist geleneklerden uzaklaşma çizgisinde yalnız değildi. Batıdaki diğer işçi sınıfı partileri, Soğuk Savaş'ın patlak vermesi, SSCB'de yeniden - Stalincileştirme dalgası ve Batı'da kapitalizmin istikrarının bir sonucu olan tam bir engellemeyle yüzyüze geldiler. Fransa'da direniş savaşımı ile güç kazanan FKP Ekim 1945'deki ilk seçimlerde SFIO'nun eşit bir ortağı haline geldi. FKP oyların yüzde 26.1'ini, SFIO yüzde 23.4'ünü aldı. Komünistler burjuva partileriyle birlikte koalisyon hükümetinde yer aldıktan sonra etkilerini önemli ölçüde yitirdiler. Ama FKP yeniden

kurulan CGT'yi yöneten parti olarak kaldı. CGT günümüze kadar en güçlü endüstri sendikası olarak varlığını sürdürmektedir. Çekirdeğini komünistlerin yönettiği sendikaların oluşturduğu Dünya Sendikalar Konfederasyonu'nun hala bir üyesidir. SFIO, Soğuk Savaş ideolojisini kabul ederek ilk önce Çin Hindi ve daha sonra Cezayir Savaşı'nı destekleyerek Dördüncü Cümhuriyet'le uzlaştı. Bu nedenle küçük aydın grupları ve sendika yetkililerinden bir kaçı ondan ayrıldılar ve Sosyalist Birlik Partisi'ni (PSU) kurdular. Sağ kanat sosyalistlerin yönetimindeki Force Quvriére'nin sendikal etkisi görece azaldı. Hristiyan sendika örgütü (CNT) daha güçlüydü. Gerçekte, ücret savaşımlarına katılımıyla öylesine radikalleşmişti ki, 1964'te 'Hristiyan' adından vazgeçme kararı almıştı. Gerçekte, sık sık öne sürdüğü toplumsal reform istemleri ve işçi sınıfının çıkarlarını temsil etmesiyle CGT'den daha radikaldi. De Gaulle'ün liderliğinde Beşinci Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra SFIO sola dönüş yapma çabası içine girdi. 1963 Paris belediye seçimlerinde FKP, PSU ve SFIO De Gaullecüleri yenilgiye uğratmak için bir seçim ittifakı oluşturdular. Yine de, Gaston Deferre'den Guy Mollet'ye kadar SFIO ideolojisi SPD'ninkine denk düşüyordu. FKP'nin, Cezayir sömürge savaşı kredileri lehinde oy verebilmiş olması, onun devrimci bir partiden ne denli uzak olduğunu göstermiş olmasına karşın, çok değişik bir örgüt olarak kaldı.

Fransız işçi sınıfı hareketi bölünmesine karşın, çevrimsel atılım dönemlerinde Federal Cumhuriyet'teki işçi ücretlerine eşit bir düzeye erişti. Bunun da ötesinde sosyal hizmet kolaylıkları ve herşeyin üstünde aile ödenekleri ile yaşlı, emekli aylıkları daha çoktu. Yine de, sonraki olayların göstereceği gibi, bu görece önemli başarılar Fransız işçilerinin sınıf bilincini yok etmedi.

İtalya'da, özellikle endüstrileşmiş kuzeyde işçiler

atılım dönemlerinde durumlarını iyileştirebilseler de, örneğin Fransa ve Almanya'daki ücret düzeyini yakalayamadılar. Palmiro Togliatti ve Luigi Longo tarafından yönetilen komünistler, İtalyan kapitalizminin restore edilmesine yardım etmeye hazırlanmalarına ve savaş sırasında elde ettikleri göreli güç ve saygınlığı sosyalist çözümleri dayatmak için kullanmaya çalışmamalarına rağmen, Soğuk Savaş'ın bir sonucu olarak hükümetten dışlandılar. Pietro Nerri'nin liderliği altındaki sosyalistler, Mussolini'ye karşı yasadışı savaşımdaki eski müttefikleriyle dayanışma içinde, Hristiyan Demokratlara ve onların liberal ve monarşist müttefiklerine karşı duruyorlardı. Diğer yandan, Giuseppe Saragat liderliğindeki Sosyal Demokrat Parti, SSCB'ye karşı ABD ile ittifakın savunulması gerektiğini öne sürerek 1947'den sonra PSI'den koptu. 1948 parlamento seçimlerinde geleceğin Sosyal Demokratları % 7.1 oranında oy alırken, Komünist ve Sosyalistlerin ortak platformu olan 'Frente Democratico Populare' oyların yüzde 30.7'sini aldı. Sendikal hareketteki sosyalist-komünist ittifakı günümüze dek varlığını sürdürdü; Sosyalist ve Komünistlerce yönetilen İtalyan Emek Konfederasyonu (CGIL) hala İtalya'nın en güçli sendikasıdır. Onun en yakın rakipleri genellikle radikal olan Hristiyan sendikalarıdır; ICFTU'ya bağlı İtalyan sendikası görece zayıftır.

1956 Macaristan ayaklanmasından sonra iki İtalyan işçi sınıfı partisi arasındaki ittifak bozuldu. Sosyal Demokrat Parti gibi, PSI de Hristiyan Demokratların yönetimindeki 'merkez-sol' koalisyon hükümetine katıldı. Bu nedenle, Vecchietti ve Lelio Basso'nun liderliğindeki Proletarya Birliği'nin Sosyalist Partisi (PSIUP), PSI'den koptu. Bu parti temelde sosyalist gençlik örgütünde, genç sendika liderleri ve aydınlar arasında destek buldu. 1964 Kasımı'ndaki yerel seçimlerde Komünistler yüzde 25 (1963 parlamento seçimlerinde yüzde 25.6), PSIUP yüzde 2.9 (1963'te PSI için-

deydi), PSI yüzde 11.3 (1963'te yüzde 14.2) ve Sosyal Demokratlar yüzde 6.6 (1963'te yüzde 6.3) oranlarında oy aldılar. Komünistler, dört işçi sınıfı partisinin ve Hristiyan Demokratların sol kanadının bir halk cephesi oluşturması yönünde çalıştılar ve 1964 sonlarındaki başkanlık seçimlerinde Sosyal Demokrat Saragat'ın zafer kazanmasına yardımcı oldular.

Diğer iki kapitalist Avrupa ülkesinde Komünistler güçlü partilere ve sendikalarda önemli etkilere sahipti. Finlandiya'da Komünistlerin egemenliği altındaki parti Ekim 1964 yerel seçimlerinde oyların yüzde 25'ini alırken, Sosyal Demokratlar yüzde 27'sini ve küçük sol-kanat hizbi de yüzde 1'ini almışlardı. Yunanistan'da Komünist Parti yasaklanmıştı, ama Alman Federal Cumhuriyeti'nin tersine Birleşik Demokratik Sol (EDA) olarak seçimlere katılmasına izin verilmişti. Yunanistan'da sosyal demokrat parti işlevi gören bir parti yoktu. Tüm diğer Batı Avrupa ülkelerinde sosyal demokrasi, komünizm ya da sol-sosyalizmden daha güçlüydü. Bu ülkelerin çoğunda sosyal demokrasi işçilerin ve diğer ücretlerin sınıf çıkarlarını temsil etme kavramından vaz geçti ve üretim araçlarında kapitalist özel mülkiyet yerine toplumsal mülkiyetin geçirilmesi düşüncesini terk etti. Bununla birlikte, çok sayıda ülkede sosyal demokrasinin eski sol kanatları, hala sosyalist düşünceleri savunan partileri kurmak için sosyal demokratlardan ayrıldılar - Fransa ve İtalya'ya ek olarak Almanya ve Hollanda'da bir ölçüde benzer pasifist-sosyalist partilerle birlikte, bu tür partiler Belçika, Norveç ve Danimarka'da varlık buldular. Genellikle bu partiler az da olsa önemsiz olmayan bir oranda oy sağladılar.

Hollanda'da sağ kanat sosyal demokrat İşçi Partisi 1963 parlamento seçimlerinde, 1959'da aldığı 1.82 milyon oy ve kazandığı 48 sandalyeye karşılık, 1.75 milyon oy aldı ve 43 sandalye kazandı; Komünistler 170 bin oy alarak 4 sandalye (1959'da 140 bin oy ve 3

sandalye) ve sol kanat Pasifist-Sosyalist Parti 190 bin oy ve 4 sandalye (1959'da 110 bin oy ve 2 sandalye) elde ettiler. İsviçre'de Ekim 1964 parlamento seçimleri Sosyal Demokratların oyların yüzde 26.7'sini (1959' da yüzde 26.6) ve komünist İşçi Partisi'nin yüzde 2.2' sini (1959'da yüzde 2.8) almasıyla sonuçlandı.

On yıllardır ülkelerini yöneten ve mülkiyet ilişkilerini değiştirmeksizin yüksek yaşam düzeyleri ve yoğun sosyal hizmetler sağlayan İskandinav Sosyal Demokrat partileri, en azından kendi örgütlerinin sol kanatlarında kuramsal olarak tüm toplumun sosyalist dönüşümü amacını hala savunuyorlar. Üç İskandinav ülkesinde de ayrıca küçük komünist partileri vardır; bunların arasında İsveç Komünist Partisi son yıllarda daha büyük bir önem kazanmıştır. İsveç Komünist Partisi ilk yıllarındaki doğmatizminden sıyrılmakta ve diğer İskandinav ülkelerindeki sol sosyalistlerle daha yakın bir ittifak kurmaya çalışmaktadır.

Danimarka ve Norveç'te Sosyalist Halk Partisi adını alan sol sosyalist partiler çabalarını temelde kendi ülkelerinin NATO üyeliğine karşı yöneltmişlerdir. Norveç'te 1963 parlamento seçimlerinde Komünistler 49 bin oyla hiç bir sandalye kazanmamışken, sosyal demokrat İşçi Partisi 805 bin oyla 74 sandalye ve Sosyalist Halk Partisi 39 bin oyla 2 sandalye kazandı. İsveç'teki Eylül 1964 seçimlerinde Sosyal Demokratlar 1.95 milyon oyla 117 sandalye (1964'te 114 sandalye) ve Komünistler 220 bin oyla 8 sandalye (1960'da 5 sandalye) kazandılar. Danimarka'da Sosyal Demokratların 1.1 milyon (76 sandalye), Sosyalist Halk Partisi'nin 150 bin oyu (10 sandalye) ve Komünistlerin 30 bin oyu (sandalyesiz) vardı.

Belçika'da Sosyalist Parti liderliği sağ kanadın elindeyken, sendikalar militandır; Hristiyan sendikalar bile ücret savaşımlarında genellikle büyük bir militanlık göstermektedirler. Eysken hükümeti tarafından önerilen 'Birleşme Yasası'na karşı Aralık 1960 ve

Ocak 1963'teki kitle grevleri Belçika işçilerinin yüksek yaşam düzeylerinin, onların savaşma isteğini hiç bir biçimde azaltmadığını göstermiştir. Mart 1961 parlamento seçimlerinde Sosyalistler oyların yüzde 16.7'sini (1958'de yüzde 16.8) ve Komünistler yüzde 3.1'ini (1958'de yüzde 1.9) aldılar. 1964'ten 1965'e geçerken, federalist-Walloon grubu çevresindeki radikal kanadın dışında yeni bir sol sosyalist parti kuruldu ve *La Gauche* ile *Links* gazeteleri çevresinde yer aldı. Küçük bir Çin-yanlısı parti Komünistlerden koptu.

Toplumsal politika ile ilgili sonuçlara da yolaçan önemli ekonomik kararlar, altı Avrupa devleti arasındaki ilişkiler bağlamında kurulan kuruluşlarda (Avrupa Ekonomik Topluluğu, Euratom, Kömür ve Çelik Topluluğu) alındığı için Avrupa'da işçi sınıfı hareketinin parçalanmışlığı özellikle bir dezavantaj yaratıyor. İşçi sınıfı hareketinin çeşitli örgütleri arasında hiç bir işbirliği yoksa, işverenlerin ve hükümetlerin çıkarlarının temsilcilerinin karşısında hiçbir karşı ağırlık yaratılamaz. Fransa ve İtalya'daki en güçlü işçi sınıfı partileri, FKP ve İKP başlangıçta Avrupa Parlamentosu'ndan dışlandılar ve bu iki ülkenin en güçlü sendikaları, CGT ile CGIL onun karar alma mekanizmalarına sokulmadılar. Büyük şirketlerin arasındaki ilişkiler durmaksızın gelişirken, toplumsal politika ile ilgili olan işçi çıkarları bile bu durumda AET kurumlarında temsil edilemez. Fransa ve İtalya'da Komünist, Sosyalist, Sosyal Demokrat ve Hristiyan sendikalar endüstriyel savaşımda birlikte dövüşüyorlar. ICFTU'ya ve Hristiyan örgütlerine bağlı sendikaların, WFTU'ya bağlı sendikalarla işbirliği yapmasına neden izin verilmediğini anlamak güçtür. Ama tüm bürokratik kitle örgütlerinin kendilerini eski rütinlerden kurtarmaları ve yeni duruma uyarlamaları biraz zaman alır. Yine de, genellikle sendikalar kitlelerin ivedi çıkarlarına karşı politik partilerden daha duyarlı olma eğilimindedirler.

İşçi sınıfının yüz yüze geldiği diğer bir ivedi sorun, az gelişmiş Güney bölgelerinden daha gelişmiş Kuzey bölgelerine büyük ölçekli iç emek göçü ve bu göçe koşut olarak eski sömürge topraklarından İngiltere, Fransa ve Hollanda'ya yapılan göçtür. Avrupa ülkelerinin çoğunda işçi sınıfının bileşiminin yaklaşık beşte biri bu göçmenlerden oluşuyor ve bu göçmenler proletarya ve alt-proletaryanın genellikle en çok sömürülen tabakasını oluşturuyorlar. Onların temel politik ve sendikal hakları ya yasal olarak ya da pratikte, değişmeksizin yadsınıyor. Fransız işçilerinin politik bilinçlerinin genellikle daha gelişmiş olması nedeniyle bu sorun Fransa'da bir ölçüde daha az keskin olduğu halde, bu göçmenler yönetici sınıf tarafından işçi sınıfı içinde bir bölünme etkeni olarak kullanılıyor. Tüm işçi örgütleri, açıkça sınıfın özel olarak sömürülen bu tabakasının hakları için döğüşmeli ve kendi saflarındaki şovenizme karşı savaşmalıdır. Her zaman işçi hareketinin amacı burjuva toplumun - cinsiyet, ırk, din ya da milliyet temelinde de olsa - yarattığı bölünmelere ve ayrımlara karşı savaşmak ve bu savaşımla toplumu yönetmek ve kapitalizmi devirmek için kendi yeteneğini geliştirmek olmuştur.

II. Dünya savaşı işçi sınıfı hareketinin değişik politik kanatlarını birleştirme eğilimindeyken, Soğuk Savaş onları ayrılmaya zorladı. Sovyet bürokratik diktatörlüğünün periodik bir biçimde barbarca yeniden kötüleşmesi işçi sınıfının iki ana kampının birbirinden uzaklaşmasına her zaman yardımcı olmuştur. Komünist Partileri Sovyet devletine sonsuz bir bağlılık gösterirken, geçmişte Sosyal Demokrat Partiler de kendi burjuva devletlerine her zaman aynı biçimde bağlılık gösteriyorlardı. Bununla birlikte, Stalin'in Komünist hareketteki egemenliğinin son yıllarında, bazı partiler —özellikle İngiliz Komünist Partisi *Sosyalizme Giden İngiliz Yolu* adlı programında— açıkça sosyalizme parlamenter geçiş olasılığını

ilan ettiler. 14 Kasım 1957'de yapılan Komünist Partileri Moskova Konferansı, toplumun sosyalist dönüşümünün parlamenter-demokratik kapitalist devletlerde seçimle çoğunluğu kazanarak meydana gelebileceği düşüncesinde olduğunu ilan etti. Bir çok kez yinelenen bu deklarasyonla birlikte Sosyal Demokrat ve Komünist partileri arasındaki bölünme ve düşmanlığın en önemli nedenlerinden birisi ortadan kalktı. İki tip parti arasında daha çok işbirliği beklenebilecekken, Marx'ın Komün yorumundan çıkarılan klasik bir devrim görüşü farklı yeni sol akımlara yolaçtı.

I. Dünya Savaşına kadar işçi hareketi temel demokratik hakları kazanmak ve sermaye birikiminin acımasız sürecini hafifletmek için tümüyle gerekli olan asgari toplumsal koşulları, bu konuda isteksiz olan burjuva devletine kabul ettirmek için uğraşıyordu. Bu süre içinde Avrupa işçi sınıfı hareketlerinin çoğu sosyalizm düşüncesine bağlılıklarını açıklamalarına karşın, bu düşünceyi kavrayışlarında ve uygulamalarındaki yanlışlıklar savaş patlak verdiği zaman şövenizme teslim olmalarıyla birlikte çok belirgin bir hale geldi. Emperyalizmin savaş sırasında Avrupa halklarını karşı karşıya bıraktığı tam sefalet ve katliamdan sonra bile, işçi hareketi yalnızca emperyalist zincirin 'zayıf halkası'nda —henüz geniş köylü yığınlarının Marksist devrimcilerin eylemleriyle ender olarak karşılaştığı uçsuz bucaksız geri Çarlık İmparatorluğunda— iktidarı ele geçirmek için politik bakımdan gelişmişti. Sosyalist devrimin yüksek düzeyde gelişmiş üretim güçlerini kapitalizmden miras alabilmesi yerine, devrim, henüz ilkel sermaye birikimi görevlerini bile başaramamış bir burjuvazinin bulunduğu bir ülkede iktidarı aldı. Üstelik bu devrim tüm emperyalist güçlerin aktif müdahalesine göğüs gerdi - ayrıca işçi hareketinin dayanışması bu müdahalelerin sona ermesi için baskı yapıyordu. Geri Rusya'da Bolşeviklerin tecrit olmaları devrimin kötü bir

biçimde bozulmasına yolaçtı. Sovyetlerde iktidarı elinde tutan Stalin, devrimin açığa çıkardığı büyük enerjiyi, Rusya'nın geçmişiyle koşut giden bir barbarlıkla birlikte modern bilimin başarılarını arttıran zorlu kolektifleştirmeye ve endüstrileşmeye kanalize etti.

I. Dünya Savaşı'ndan hemen sonra Berlin, Budapeşte, Helsinki ve Münih gibi silahlı işçi ayaklanmalarına karşı, Avrupa'nın diğer bölgelerinde kapitalizm işçi hareketinin meydan okuyuşunu denetim altına aldı ve bastırdı. Bu hareketin büyük sosyal demokrat kesimleri reformlar ve ekonomik önlemlerin düzeltilmesi için baskı yapmayı sürdürdüler. Onlar büyük kapitalist depresyon sırasında yığınların toplumsal ve ekonomik sefaletinin önüne geçmeye tümüyle yeteneksiz olduklarını kanıtladılar. Stalinizmin çarpıtmaları işçi sınıfının devrimci kesimlerini böldü ve sosyal demokrat liderlerin ihanetlerine etkili bir bahane sağladı. Bu nedenlerle faşizm —herşeyden önce koşulların işçi hareketinden yana ortaya çıktıkları Almanya ve İspanya'da— önemli zaferler kazanabildi. II. Dünya Savaşında Sovyet halkının olağanüstü özverileri faşizme karşı zaferi olanaklı kıldı ve tüm Avrupa'da işçi hareketi işgalci güce karşı savaşımlarında yeniden canlılık kazanabildiler. Sovyet Kızıl Ordusu, Doğu Avrupa'nın geri kalan bölümünü Nazilerden kurtararak silip süpürürken, Yugoslavya ve Arnavutluk'ta partizanlar muzaffer toplumsal devrimlerini yönettiler. Stalin, burjuva demokrasisiyle birlikte yaşamak istediği için, bu Yunan devriminin kanla bastırılmasına ve İtalya, Fransa, Avusturya, Finlandiya ve Batı Almanya'da ciddi bir biçimde sarsılan kapitalist düzenin restore edilmesine yolaçtı. Savaşın doğurduğu yan etkilerle, ABD'nin koruyuculuğu altındaki yeni - kapitalizm, Batı Avrupa'da işçi hareketinin kapitalizmle bütünleşmesi için çaba gösterirken, - Yugoslavya Sovyet egemenliğine başarılı bir biçimde direndiği halde - Stalinci sosya-

lizm karikatürü Doğu Avrupa'ya dayatıldı. Bununla birlikte şimdiden, hem Doğu'da hem Batı'da işçilerin kendilerini ve diğer ezilen grupları kurtarmaya yönelik tarihsel misyonlarının ya Doğu'nun bürokrasisi ya da Batı'nın tüketici ideolojisi tarafından başarıyla bastırılamadığına ilişkin birçok işaret bulunmaktadır.

Sovyetler Birliği'nde hızlı endüstriyel ilerleme eski sömürge ve yarı-sömürge bölgelerin halklarına bir örnek sundu. Planlama ve toplumsal mülkiyet aracılığıyla endüstrileşme, kapitalist özel işletmelerle endüstrileşmeden daha hızlı gelişti. Böylece ilk işçi devriminin örneği; Çin, Küba ve Güney Doğu Asya'da devrimlere yolaçan bir gelişmeye etki etti. 1917'de Petrograt'ta başlayan devrimin daha sonraki gelişmesi sonrasında Üçüncü Dünya'nın sosyalist devrimcileri kendilerine sunulan modelde, düzeltmeler yaptılar. Ama Stalinizmin birçok bozukluğundan kaçınmanın olanaklı olduğunu göstermelerine karşın, üretici güçlerin düşük gelişme düzeyi onların bütünsel bir sosyalizmi kurabilmelerinin önünde halen bir engeldi. Ayrıca, ülkelerde işçi sınıfının büyüklüğü ve durumu, devrimci devletin tam liderliğini üstlenmelerine izin vermemişti. Ama, yeri geldiğinde Güney Doğu Asya'daki ABD'nin yenilmez görülen gücüne karşı kahramanca ve başarılı devrimci savaşımın örneği, Avrupa işçi hareketinin devrimci geleneğinin yeniden doğuşunu vüreklendirdi.

Ek (1971).
1965 ve 1971 Arasında Avrupa İşçi Sınıfı Hareketi

Bu kitabın ilk Almanca baskısı 1965'in başlarında tamamlandı. Bu nedenle, yüzyılımızın altıncı onyılının sonunda ve yedinci onyılının başında bu kitabın yaklaşımında temel bir gözden geçirmeyi gerekli kılan gelişmelerin olup olmadığını sormak zorunlu bir hale gelmiştir.

İlk Almanca baskısından bu yana geçen beş yılda - bu arada kitap sayısız Avrupa diline ve Japonca'ya çevrildi - bir dizi ekin gerekli olduğuna kuşku yoktur.

Avrupa'da 1965 - 7 ekonomik durgunluğu ve 1968 politik bunalımı, ellilerin ikinci yarısında ve altmışların başında hem kapitalist devletlerde, hem sosyalist ülkelerdeki yanıltıcı istikrarın ilk döneminde belirgin bir hale gelen eğilimleri vurgulamıştır. Ama bu ekonomik gerileme ve politik bunalım bu eğilimlerin sınırlarını da göstermiştir. İşçi sınıfı partilerinin ve sendika örgütlerinin geçerli bilinç ve davranış biçimleri görece katı gibi görünüyorlar. Oysa, —geçmişte olduğu gibi I. Dünya Savaşı, 1929 - 1930 depresyonu, III. Reich'ın doğuşu ve II. Dünya Savaşı'nın patlak vermesine benzeyen— büyük ekonomik ya da politik alt üst oluşlar meydana gelmediği halde, Batı'daki kapitalizm ile Doğu'daki sosyalizm arasındaki geçerli olan sabit denge, Batı Avrupa'nın reformist işçi partileri arasında bu durumun kalıcı olduğu yanılsamasını güçlendirmektedir. Bu yanılsamaya, kapita-

lizmin çelişkilerden uzak bir istikrara kavuştuğu ve yıkılamayacağı yolunda oldukça yanlış bir inanç eklenmiştir. Sosyalizm aynı zamanda teknolojik açıdan geri kaldığı gibi, hala bürokratik biçimlerin egemenliği altındadır. II. Dünya Savaşı'ndan beri Amerikan ve Avrupa emperyalizmini yenilgiye uğratan ulusal kurtuluş hareketlerinin —Güney Vietnam'daki gibi günümüzde de zaferlerini sürdürmektedir— zaferleri, büyük işçi sınıfı partilerinin zihniyeti ve politikası üzerinde sadece sınırlı bir etki yaratmaktadır. Güney Doğu Asya'daki anti-emperyalist savaşımla dayanışma hareketinin ortaya çıkmasına karşın Batı'da hala kapitalist düzenin istikrarına ilişkin yaygın bir inanç vardır.

Tüm kapitalist Avrupa'da son bir kaç yılda işçi sınıfının ekonomik militanlığında önemli bir artış görülmektedir. İsveç ve Batı Almanya gibi ülkelerde işçi sınıfının edilgenliği kırılmakta ve sendikalar grev silahını yeniden keşfetmektedirler. İşçi örgütleri içinde sıradan işçiler arasında, önceden Soğuk Savaşın ve geç kapitalizmin 'mucizelerinin' bileşik etkisiyle kırılan belirli bir ayaklanma ruhu meydana çıkmaktadır. İtalya, Fransa ve İngiltere gibi şimdiden daha güçlü ekonomik savaşımların bulunduğu ülkelerde, sermayeye karşı daha etkin ve militan proleter eylem biçimlerinin - özellikle fabrikaların işçiler tarafından işgal edilmesinin - yeniden keşfedilmesiyle birleşen grevlerde belirgin bir artış sözkonusudur. İtalya ve İngiltere'deki grevleri gösteren aşağıdaki çizelge ekonomik sınıf savaşımının kaba bir barometresi olarak görülebilir:

Madencilik, imalat, inşaat ve ulaşım endüstrilerinde her bin kişi başına düşen işgünü kaybı (kaynak: ILO)

	1963 - 1967 (ortalama)	1969
İtalya	1050	4110
İngiltere	180	510

Bu grev dalgası sendikalar temelinde kesin bir radikalleştirme eğilimi sağlamasına karşın, burjuvazinin politik rejiminde bir bunalım doğurmadığı gibi işçi sınıfının politik örgütlenmesinde de herhangi bir kalıcı değişikliğe yol açmadı. Fransa'da sınıf savaşımının gidişi daha sertti. 1968 Mayısı'nda fabrikalarını işgal eden on milyon işçiyle burjuva devleti arasındaki ciddi çarpışma, Avrupa işçi sınıfının kapitalist toplumsal düzene karşı devrimci savaşımının hiçbir biçimde sönmediğinin çarpıcı bir anımsatıcısıydı. Bununla birlikte, bu ayağa kalkışın kurulu işçi örgütleri üzerindeki ivedi etkileri uzun ömürlü olmadı. Göreceğimiz gibi, işçi partilerinin seçimler ve hükümetler düzeyindeki konumu henüz tabandaki bu yeni ruhu yansıtmıyor.

İngiltere'de iç işlerde ve dış politikada Muhafazakar Hükümetin mirası 1964 Ekimi'nde seçilen Wilson hükümetini bazı ivedi ve sert kararlarla karşı karşıya bıraktı. Wilson hükümeti tipik bir İşçi Hükümeti olarak, temel üretim ilişkilerine meydan okuma çabasına girmedi. İngiliz emperyalizminin önemli ekonomik reformları olanaklı kılacak kaynakları artık yoktu. Wilson hükümeti bu nedenle toplumsal yapıyı kurcalayacak her türlü girişimden kaçındı. Dış politikada ABD'ye bağımlılık, İşçi Hükümetinin, kapitalizmin global koruyucusunun Üçüncü Dünya'daki toplumsal devrimin tüm göstergelerine karşı savaşımında onun müttefiği haline gelmesine yolaçtı.

Wilson Hükümeti'nin başarısızlıkları ve işçi sınıfının hayal kırıklığı, işçi sınıfının çıkarlarının politik ifadesi olarak İşçi Partisi karşısında hiç bir inandırıcı seçenek bulunmayan bir politik bağlamda oluştu. Yeni sol, henüz kuramsal düşünce ile sendika hareketindeki sıradan işçilerin oluşum halindeki radikalleşmelerini birleştirmeyi öğrenmemişti. Yeni sol, emperyalist politikalara karşı çıkan gösterilerle birleştirilen az çok soyut düşüncelerin: Bugüne dek en-

düstri işçileri tarafından anlaşılabilir ve politik örgütlenmeye aktarılabilir bir program formüle edemeyen öğrenci ve aydınlar için karekteristik olan örneğinin ötesine geçemedi. Göreceğimiz gibi, kurulu örgütler ne denli uygun olmasalar da, işçilerin kurulu örgütlere bağlılıklarını geniş ölçüde açıklayan, herhangi bir seçeneğin yokluğu ya da güçsüzlüğüdür.

1964'den sonra İşçi hükümetinin politikası, tam kapitalist çıkarların yalın yönetimi çerçevesinin ötesine asla geçmedi. Pratikte, İşçi hükümeti işçi sınıfı hareketinde ve sendikalarda sahip olduğu saygınlığı onları uysallaştırmak ve verili sistemle bütünleştirmek için kullandı. Aynı zamanda. İşçi Hükümeti (bir çok radikal grubun gözünde bile) her zaman Muhafazakar yönetimden daha 'küçük şeytan' olarak kaldı. 1967'de Sterlin'in devalüe edilmesi dünya pazarındaki İngiliz rekabet gücünü yeniden kurmaya yönelik gecikmiş bir rasyonalizasyon adımıydı. Kapitalist çıkarlar açısından bu nesnel bir zorunluluktu. Orta sınıflardaki potansiyel oylarını yitirmemeye çalışan sağ kanat partiler, bu önlemleri reformist partilerin oluşturduğu hükümetlerin almasından, özellikle bu hükümetler onları kendiliklerinden kabul edilebilir buldukları için çok hoşnuttular. Tabii ki, gericiler daha sonra, yeniden iktidarı almak için bu önlemlerden demogojik bir biçimde yararlanıyorlar. Ama, Sterlin'in devalüasyonu (pratikte yalnızca ücretleri olumsuz etkileyen) fiyatlar ve gelirler politikasından önce gelerek onunla birleştiği için sendikalara ve İngiliz işçi sınıfının toplumsal kazanımlarına yönelik bir saldırı haline geldi. George Brown'ın girişimiyle kurulan Fiyatlar ve Gelirler Kurulu böylelikle, Federal Alman Cumhuriyeti'nde Sosyal Demokrat Bakan Schiller'in sonradan düzeltmeye çalıştığı politik yönü önceden gördü. Hükümet ve TUC Genel Konsey'i tarafından üzerinde anlaşmaya varılan ücret istemleri için 'erken uyarı sistemi', daha sonra 27 Haziran 1968

Fiyatlar ve Gelirler Yasası yönüne doğru atılan bir adımdı. İşçi liderliğinin otoritesi Sendika Kongrelerinde (1965'te 3.32 milyon oya karşılık 5.25 milyon oy, 1966'da 3.9 milyona karşı 5 milyon) ücretlerdeki bu kısıtlamaları onaylatmak için yeterliydi. İşçi Partisi'nin parlamentodaki çoğunluğu öyle azdı ki, aşırı parti disiplini zorunlu görülüyordu. Muhafazakar muhalefeti bir sınırda durdurma/tutma zorunluluğu bir çok işçi eylemcisi için tüm diğer düşüncelerin sınırlanması anlamına geliyordu. Bununla birlikte, Mart 1966'da Parlamento'nun feshini izleyen seçimlerde İşçiler daha büyük bir çoğunluk sağladı: (1964'teki yüzde 44.1'lik oy oranlarına karşılık) yüzde 47.9'luk oy oranını yeniden elde ettiler; Muhafazakarlar 1964'teki yüzde 43.4'lük orandan yüzde 41.9'a, Liberaller yüzde 11.9'dan yüzde 8.6'ya düştüler. Ama, elde edilen bu daha güçlü konuma karşın ne işçi liderliği ne de sol kurulu düzenin dışına çıkamadılar.

Frank Cousins'in liderliğindeki ulaşım işçileri, başından beri işçilerin kapitalizmin çıkarlarına boyun eğmesine karşı çıktılar, onların güçlü muhalefeti bu deflasyon politikasının işverenlerin lehine yürütüldüğünün ilan edildiği (Hükümeti izlemekte duraksamayan 3.5 milyon oya karşılık 4.9 milyon oy kazanılan) Eylül 1967 Sendika Kongresi'nde çoğunluğu elde etti. Daha militan sendikalar şimdi sosyalist bir ekonomik politikaya yol açan yapısal değişiklik istemlerine döndüler.

Ama, birkaç hafta sonra İşçi Partisi Konferansı'nda, birçok sendikanın muhalefetine karşın, Hükümet kendi politikası için küçük bir çoğunluk kazanmayı yeniden başardı.

Liderliğin güçlü konumu, dış politikasını gözden kaçırdığı Fransız hükümetinin daha az uysal davranmasına, daha az uzlaşmacı olmasına karşın, Wilson'un AET'ye girmek için yeni yaklaşımına parti desteği sağlamasıyla da gösterildi. Dış işlerde İşçi Hü-

kümeti, acı sona kadar ABD emperyalizminin azalan gücüne ikircikiz güvenini sürdürdü. İşçi Partisi'nin 1967'ye kadar Vietnam'da ABD'nin soykırım savaşından kendini ayırmaması ve hatta bu konudaki bir konferans kararının Hükümette hiç bir etki yaratmaması, onun geçerli sağ geleneğinin en büyük suçudur.

1968'de Hükümet'in Fiyatlar ve Gelirler Yasası'nı reddeden bir Konferans kararı daha çıkarıldı, ama aynı biçimde bunun da etkisi az oldu; Konferans, anlaşmazlıklara rağmen Hükümet'e destek vaat ederken, hükümet gelir politikasında ve sosyal hizmet kesintilerinde daha da ileri gitti. Wilson, bu nedenle kendi yolunda ilerleyebileceğine inandı. Ocak 1969'da *Sendikalar Hakkında Kraliyet Komisyonu Raporu* (Donovan Raporu) sendikaların ekonomik militanlığını uysallaştırmak için çeşitli önlemler önerdi. Bundan sonra, Ulaşım İşçileri gibi Makine - Yapım İşçileri de, her türlü ücret düşüşüne ısrarla karşı çıktılar ve kendi öncellerine oranla daha çok, işçi temsilcilerinin ve yerel örgütçülerin militanlığına daha duyarlı olan kişiler tarafından yönetildiler. Donovan Raporu, sendika hareketinin yapısını daha sıkı bir hale getirerek çok büyük sayılara ulaşan resmi olmayan grevleri azaltmak ve daha sonra da sendikaları yasa önünde üyelerinin eylemlerinden sorumlu tutmak istiyordu. Bunun ardından Wilson hükümeti, Donovan Raporu'nun bir çok önerisini onaylayan ve onları yürütmek için bir yasa öneren *Çekişme Yerine* adlı bir Beyaz Kitap yayınladı. Böylece sendika-karşıtı Endüstri İlişkileri Yasası'nın temellerini hazırladılar. Bununla birlikte, bu yasa yalnızca 1971'de Edward Heath'in liderliğindeki Muhafazakar Hükümet tarafından yürütülecekti. Bir Genel Seçim öncesindeki nazik dönemde büyük sendikaların Wilson'un planına muhalefet etmesi Hükümeti geri çekilmeye zorladı. 1969 Aralığında üretkenlik, Fiyatlar ve Gelirler

hakkında diğer bir Beyaz Kitap bir kez daha Hükümetin temelden işçi sınıfı karşıtı yönelimini gösterdi. Hükümet, fiyatların denetimsiz yükselmesine izin verirken, ücret artışlarını üretkenliğin yükselmesine bağlamaya çalışıyordu.

Böylece 1964 ve 1970 yılları arasındaki İşçi Kabineleri, önderlerin kendi örgütlerini bir 'sınıf partisi'nden çok bir 'ulusal parti' olarak gördükleri, önceden reformist olan bir emek partisinin iktidara geldiği zaman sadece kapitalizmin günlük çıkarlarına hizmet edebileceğinin gösterildiği bir model sağladı. Daha sonra bu kabine yönetici sınıflara verilen ayrıcalıklara karşın, uzun bir süreden beri, önceden temsil ettiğine inandığı sınıfı zayıflattığı için iktidarı yitirmeye mahkum oldu. İşçi Partisi (kamuoyu yoklamalarındaki tahminlerin aksine) 18 Haziran 1970 seçimlerinde bunun bedelini kaçınılmaz bir biçimde ödedi: Muhafazakarlar 13.1 milyon (yüzde 46), Liberaller 2.1 milyon, İşçi Partisi ise yalnızca 12.1 milyon (yüzde 43) oy aldılar. İşçi Partisi, yalnızca bir kaç sorunda, Muhafazakarlardan birazcık 'daha küçük şeytan' iken ve bu sorunlar ele alındığında bile, hemen çözümlenebilir durumda olmadığı halde, işçiler ve beyaz yakalı işçiler, İşçi Partisi'ne bağlılıkları konusunda neden pek fazla düşünsünlerdi?

Bununla birlikte, uğradıkları yenilginin şokuna ve reformist bir parti olarak eskimişliğine karşın, Parti ve sendikaların yapısı değişmeden kaldı. Belirli sorunlarda, özellikle işçilerin ekonomik savaşımıyla ilgili sorunlarda, İşçi Partisi'ni hiçe saymak olanaklıydı ama işçi sınıfının daha uygun bir politik ifadesi onun yerini alamıyordu. Eylül 1970'deki İşçi Partisi Konferansı, Parti'nin Parlamento grubunun ve liderliğinin bundan böyle Konferans kararlarıyla bağlı olacağını ilan eden bir karar aldı - ama, daha önce de, çok sık görüldüğü gibi, bu pratikte uygulanmadı. Yeni solun önemli grupları kendi dillerini ve ku-

ramlarını İşçi Partisi'ne yönelik sendika muhalefetinin pratik gereksinimlerine uyarlayabilselerdi, sendika militanlarına kısa erimli çıkarlara ilişkin tutumlarının ilerisine geçmeleri için yardımcı olabilirlerdi. İngiliz işçileri Heath'in Muhafazakar Hükümeti'nin politikalarına karşı politik bir yanıt geliştirebilselerdi, bu İngiliz işçi hareketinin yeniden doğuşuna yol açabilirdi.

Batı Avrupa'nın küçük kapitalist devletlerinde çok önemsiz ulusal farklılıklarla benzer sorunlar vardı. Buralarda da, kapitalist devletlerdeki 1966-7 ekonomik gerilemesinin ya da 1967-8'de genç aydınların ve öğrencilerin ayaklanma dalgasının hissedilen şokunun, ya da 1968'de Çekoslovakya'da eski bürokratik yapıların çöküşüne bağlı olarak sosyalist ülkelerde politik yönetim biçimlerine meydan okumanın ve Çin-Sovyet anlaşmazlığının uzun erimli etkilerinin hiç bir ciddi sonucu ortaya çıkmamıştı.

Belçika'da, Sosyalist Parti'nin Sosyal Hristiyan Parti ile koalisyon politikası ve Walloonlarla Flemenkler arasındaki dil çatışmasını düzenleyen anayasa reformu ile ilgili sorunlar nedeniyle itibarının düşmesi yüzünden 1965 seçimlerinde oy oranı yüzde 28.3'e düştü. Komünistler oylarını yüzde 4 arttırdılar ve Walloon İşçi Partisi (güçlü bir Troçkist etki altındaydı) oyların yüzde 1'ini almayı başardı. Liberal-Sosyal Hristiyan koalisyonunun kısa başarılı dönemleri bu tabloyu değiştiremedi. 1967 seçimleri (içinde sol muhalefetin hala çok güçlü olduğu) reformist Sosyalist Parti ve Komünistler için hemen hemen aynı sonuçları verdi. Aralık 1970'de yeniden kurulan Sosyal Demokrat-Hristiyan Sosyalist koalisyonu en azından, (Brüksel sorunu çözülmeden kalmış olmasına karşın) üç milliyetin kültürel özerkliği ve bölgeselleşme sorununa anayasal bir çözüm bulmayı sağladı. 1967'de kurulan küçük Belçika Troçkist Partisi'nin seçimlerde önem kazanması olası değildi; buna karşın bu parti

Ernest Mandel'in kişiliğinde önemli bir kuramcıya sahiptir.

Hollanda'da da, sosyal demokrat İşçi Partisi oportünist koalisyon politikasının bedelini ödedi. 1967 seçimlerinde küçük Komünist Partisi büyük kazanımlar elde ederken ve Sosyalist Pasifist parti oylarını korurken, İşçi Partisi önemli bir gerileme içine girdi. Genç kuşağın ayaklanması (dış politika, öğrenim ve silahlanmada) ilerici eğilimleri olan esnek partilerin hızla yükselmesinde kendisini gösterdi. Bunu izleyen burjuva partileri koalisyonu İşçi Partisi'nde sosyalist düşüncenin yeniden canlanmasını sağladı. Bu süreç 1971'de o güne kadar koalisyon ortağı olan sağ kanat Sosyal Demokrat Parti'nin doğuşuyla sonuçlandı. Ama bu parti yeniden gelişen İşçi Partisi'nin etkisini ya da Komünistlerin yavaş ama sürekli yükselişini durdurmak için hiç bir şey yapamazdı.

Lüksemburg'da Sosyal Demokratların Hristiyan Demokrat Parti'yle koalisyona katılması 1968 Aralık seçimlerinde oylarının yüzde 32'ye düşmesine yolaçtı. Komünistler, Çekoslovakya'ya Sovyet blrliklerinin girmesine tam destek vermelerine karşın, oylarını yüzde 15.5'e çıkardılar. Burada da, öteden beri iktidarda olan burjuva partileri koalisyonu Sosyal Demokrat Partinin içindeki sol muhalefete şans sağlayabilirdi.

NATO üyesi olan İskandinav ülkelerinde işçi hareketinde kısmi yeniden gelişme ve yer değiştirme süreci benzer bir yol izledi. Norveç'te ne 1965 ne de 1966 seçimleri üç işçi partisinin oy oranındaki mutlak çoğunluğu ortadan kaldırdı; ama bu partiler seçim sisteminden kaynaklanan nedenlerle parlamentodaki çoğunluğu kaçırdılar. 1965'te Komünistler yüzde 1 sınırında gezinirken, Sosyalist Halk Partisi'nin oyları yönetici Sosyal Demokrat partiye karşın yüzde 4 artış gösterdi. Bununla birlikte, tüm burjuva partilerinin küçük bir parlamenter çoğunluk kazanmak ve ilk fırsatta uzun bir süre için hükümeti oluşturmak

için birlik oluşturmalarını sağlayan kesinlikle / buydu. 1969'da, Sosyalist Halk Partisi'nin oylarının yüzde 3'ünün Sosyal Demokrat partiye geri dönmesi dışında, durum genellikle aynı kaldı. Ayrıca, işçi partisinin sol kanadı etkisini arttırdığı için bu, önceki istenmeyen sonuçların yinelenmesinden sakınmak anlamına geliyordu. Bununla birlikte, oy dağılımı ile sandalye dağılımını dengelemek için bu yeterli değildi. Bu nedenle 1971'e kadar Sosyal Demokrat bir hükümet burjuva bloğunun yerini alamadı. Bu durumda bile, burjuva bloğunun iç çatışmalarının sonucuydu bu.

Danimarka'da 1966 seçimlerinde Larsen'in Sosyalist Halk Partisi (SVP) oylarını hemen hemen yüzde 11'e çıkardı ve oylarını yüzde 4 oranında yitiren Sosyal Demokratların kurduğu hükümete 'hoşgörü gösterdi'. Sermayeye (ve NATO'ya) ayrıcalıklar sağlamaya tümüyle hazır olan Sosyal Demokrat kabinenin politikası SVP'nin birliğinde bir bölünmeye yolaçtı. Moltke'nin liderliğindeki Sosyalist Sol ayrıldı ve SVP'yi hoşgörü politikasından vazgeçmeye zorladı. 1968 seçimlerinde dört sosyalist parti de ağır kayıplara uğradılar. Sosyal Demokratlar yüzde 34'e, SVP yüzde 6'ya, Sosyalist Sol yüzde 2'ye ve Komünistler yüzde 1'e düştüler. Böylece, burada da, politik iktidar burjuva partileri koalisyonuna geçti. Öncoden Üçüncü Enternasyonal'in sözlüğünde 'aşırı-sol' adını alan gruplar, Norveç SVP'deki gibi geniş ölçüde Sosyalist Sol'da da ifadesini buldular. Oligopolcü kapitalizm döneminin genel enflasyonist eğilimi gerçek ücretlerde bir düşüş anlamına geliyordu ve bu Sosyal Demokratlarda da sınıf-yönelimli düşünceyi güçlendiriyordu. 1971 seçimlerinde, sol kanat sosyalistleri oyların yüzde 1.6'sını, Komünistler yüzde 1.4'ünü alırken, Sosyal Demokratlar yüzde 37'ye ve Ortak Pazar'a girmeye şiddetle muhalefet eden SVP yüzde 9'a yükseldi.

İzlanda'da 1967 seçimlerinde Sosyal Demokratların oyu (burjuva partileriyle koalisyona karşın) yüzde 14'den hemen hemen yüzde 16'ya yükseldi. Sol kanat sosyalist-komünist bloğu yüzde 15'ten yüzde 19.7' ye çıktı. ABD askeri üssüne karşı artan muhalefet 1971'de bile bu eğilimi vurgulamaktaydı. Amerikan üssünün kapatılmasını sağlamak için Komünistlerin de içinde olduğu yeni bir koalisyon hükümeti kurulmuştu.

Resmen yansız olan, ama hükümet politikasının her zaman büyük kapitalist güçlerle (ve böylece günümüzde de, önde gelen dünya gücü olarak ABD ile) bloklar oluşturmak biçiminde geliştiği üç devlette - İsviçre, Avusturya ve İsveç'te - bu yıllardaki durum birbirine benziyordu.

İsviçre'de 1967 seçimleri (Hükümete ve Federal Konsey'e katılan) Sosyal Demokratlarda küçük bir gerilemeye yolaçtı. 200 üyeli parlamentoda 53 sandalyeden sadece 2 eksiğini elde ederek 51 sandalyeye düştüler. (Komünist) İşçi Partisi (PdA) hala yalnızca Fransızca konuşan kantonlarda önemli bir etkiye sahipken, 4 sandalyeden 5 sandalyeye yükseldi. Almanca konuşan işçiler herhangi bir grev eyleminden kaçınan sendika liderlerinin anti-bolşevik tutucu politikasına zincirlenerek hala sayısız göçmen işçiden (özellikle İtalyan ve İspanyol, ama ayrıca Yugoslav ve Türk) üstün oldukları yanılsamalarını sürdürüyorlardı. Bununla birlikte, şimdi PdA'ya ek olarak genç aydınların ve öğrencilerin artan muhalefetiyle yüzyüze geliyorlardı. Sosyal Demokratlar yeni şovenizme karşı muhalefetlerinde kararsızdı. Bir kantonda (Zug) Parti'den uzaklaştırılmaksızın 1970 yılında proto-faşistlerin örgütlediği bir plebisit çağrısını bile desteklediler. Sonuçta, çoğu hızla gelişen şoven partilere giden 5 sandalye daha yitirdikleri 1971 seçimlerinde Komünist İşçi Partisi 5 sandalyesini korudu.

Avusturya'da sosyal demokratlar sabık sosyal de-

mokrat sendika lideri Qula'yı ilgilendiren bir rüşvet olayı nedeniyle uzlaştılar. 1966 seçimlerinde, Komünist Partisi (bir seçim bölgesi dışında her yerde) onları desteklediği halde sosyal demokratlar eskisine göre zayıfladılar. Parlamentoda güçleri sosyal demokratlardan biraz daha çok olan Avusturya Halk Partisi bu nedenle iktidara yalnız başına geldi. Bu arada, komünistler 1968'den sonra ortaya çıkan Çekoslovakya bunalımı ile ilgili anlaşmazlıklar yüzünden büyük ölçüde kadro yitirdiler. Halk Partisi'nin iktidar tekeli sosyal demokratlara 1970'de 7 sandalye kazanma şansı tanıdı ve böylece onlardan iki sandalye fazlasını elde ettiler. Sosyal demokratlar, gençlik yıllarındaki tüm Marksist gelenekleri uzun süre önce reddeden Bruno Kreisky liderliğinde bir hükümet kurdular. Bununla birlikte, ancak küçük 'Liberal' Partinin desteğiyle parlamentoda bir çoğunluk sağlayabildiler. Liberal parti, bir çok sabık Nasyonal Sosyalist barındıran bir 'orta sınıf' partisidir. Bu, Batı Alman sosyal demokratlarının Kiesinger kabinesine katılmaları yüzünden karşılaştıkları benzer parti içi ayrılıklar ve ahlaki bozulmayla sonuçlanıyor. Gerçek politika için —yani iktidarın çeşitli sınıflar açısından dağılımında— hükümet değişikliği bu nedenle küçük bir ayrım yaratmaktadır. Yine de, sosyal demokrat parti içinde bir grup eski sosyal demokrat sendikacı gibi, özellikle kolej ve orta öğrenim öğrencileriyle gençlik örgütlerinin bazı kesimlerinin (itiraf edildiği gibi zayıf) muhalefeti bu durum aracılığıyla kendi programını açıklıyabildi: Böylece 1971 seçimlerinde sosyalistler parlamentoda küçük bir çoğunluk kazandılar. Bu onları liberallerin baskısından kurtarabilirdi. Komünistler oyların yüzde 1.5'ini aldılar.

İsveç'te 1966 yerel ve bölgesel seçimlerinde sosyal demokratlar ciddi bir gelişme gösterdiler ve komünistlerin oyu yüzde 7'ye çıktı. Bununla birlikte,

1968 ulusal seçimlerinde komünistler Çekoslovakya bunalımı nedeniyle yenilgiye uğradılar ve oylarının yüzde 3'ünü korudular. 1970 ulusal seçimlerinde, komünistler yüzde 5 oy alırken sosyal demokratların oyu —1968'de yüzde 51 iken— yüzde 45.3'e düştü. Bu noktadan sonra komünistler Olaf Palme'nin sosyal demokrat hükümetine 'hoşgörü' ile baktılar. Sosyal demokrat partinin muhalif genç kuşağının baskısı altında partinin sola kayması nedeniyle bu adımı haklı göstermek tümüyle kolaydı. (Palme'nin parti ve hükümet başkanı olarak Erlander'in yerini aldığı) 1969 parti konferansı sırasında bu, Kuzey Vietnam'ın tanınması, ABD'nin savaş nedeniyle kınanması ve hükümet için sol kanat reformist bir programın hazırlanmasına yolaçtı. İsveç Komünist Partisi'nde eski doğmatik Stalinci gruplarla (özellikle Kuzey İsveç işçileriyle) çok esnek parti liderleri arasında büyük bir fraksiyon savaşı sözkonusudur. Partili öğrencilerin bazıları Mao'cu eğilimi yeğ tuttuklarını gösteriyorlar. Ayrıca öğrencilerin küçük bir parti örgütleri de vardır. Yine de, sıradan işçilerin sabırsızlığından yararlanan komünistlerin, özellikle sendikalardaki akılcı politikaları nedeniyle gelişmelerini engellemenin hiç bir yolu bulunmamaktadır. Bununla birlikte, komünistlerin sosyal demokratları işçilerin çıkarlarına hizmet eden ve ne denli reformist olursa olsunlar onları seçim yenilgisinden kurtarmak için yeterince enerjik bir politikayı kabul etmeye zorlayacak kadar güçlü olmaları olası değildir.

İki blok arasında gerçekten yansız bir konuma sahip olan biricik kapitalist Avrupa devleti, Finlandiya'dır. Eski işgal gücü olan SSCB ile yakınlığı nedeniyle Finlandiya anti-Sovyet konuma dönmeye güçlükle dayanabilir. Üstelik, SSCB bir süre için varlığını sürdüren ama daha sonra kapattığı askeri üssü de dahil olmak üzere, şaşılacak bir hızla işgali sona erdirmişti. Finlandiya'da tüm ekonomi üzerinde olum-

suz etki yaratan kereste fiatlarının dünya pazarlarındaki düşüşü ve kronik tarımsal bunalım, öteden beri koalisyon hükümetlerine katılan işçi sınıfı partilerinin etkisini yavaş yavaş azaltmıştır. 1966 ile 1970 yılındaki seçimlerde Sosyal Demokratlar yüzde 27.2' den yüzde 23.8'e ve Komünistler (Demokratik Birlik) yüzde 21.2'den yüzde 18.1'e düşmüşlerdi. Parti içinde küçük bir grup tarafından savunulmasına karşın, sosyal demokratların saldırgan bir anti-komünizme geri dönüş olasılığı yoktur. Komünist Parti'de berrak bir stratejinin hazırlanması eski Stalincilerle yapılan kronik fraksiyon savaşımları nedeniyle yıllarca engellenmiştir.

Önceden İngilizler'e ait olan küçük bir Avrupa ada ülkesi olan Malta bu sıralarda yansız bir konuma doğru ilerlemeye ve önemli bir NATO deniz üssü olarak oynadığı rolü bırakmaya çalışıyor. 1971'de işçi partisinin küçük zaferinin ardından NATO, komuta karargahını geri çekti. 1965 seçimlerinde İşçi Partisi şimdiden 6 yeni sandalye daha kazandı. Ama hala İngiliz yanlısı tutucu 'Milliyetçi' partiden daha zayıftı. İşçi hükümetinin güçler politikasında Arap devletleriyle koalisyonu sürdürüp sürdürmeyeceği tümüyle belirsizdir. Hükümetin sorunu, adadaki doklar eski önemlerini hızla yitirirken ada ekonomik canlılığını sürdürmektedir.

Bu kitabın birinci baskısından sonra iki Avrupa devletinde (Yunanistan ve Türkiye'de) işçi sınıfı hareketleri faşist askeri diktatörlükler yüzünden yasallıklarını yitirmişlerdir. NATO, demokrasinin korunmasına sözde hizmet ettiği halde, bu iki ülke de NATO üyesidirler (ve hala da NATO desteğinden yararlanıyorlar.). Büyük NATO ülkelerindeki birçok eski reformist sosyal demokrat parti lideri işçilerin çıkarlarını savunmada edilgendir ama anti-komünist histeriyi her zaman desteklemeye hazırdır. Bu iki ülkedeki olaylar, bu politikaların müttefik devletlerdeki faşist

rejimlerin istikrarlı kılınmasına nasıl izin verdiğini gösteriyor.

Yunanistan'da II. Dünya Savaşı'nın bitiminden hemen önce EAM ve ELAS'ın İngiliz emperyalizmi tarafından yenilgiye uğratılmasını ve ABD koruyuculuğu altında kralcı birliklerin ikinci iç savaşta direniş hareketi üzerindeki zaferini, sivil ve yasal hükümet biçimlerinin sadece çok sınırlı bir restorasyonu izledi. Faşist Metaxas diktatörlüğünü destekledikten sonra Nazi işgali sırasında işbirlikçilik yapan toplumsal sınıflar ve politik güçler iktidar sahibi olarak güven altındaydılar. Bununla birlikte bağımsız bir parti olarak yasaklanan komünistler ve sol kanat aydınları EDA içinde resmen yasal bir karşı-güç yaratmaya yöneldiler. Böylece, 1963'te Papandreau'nun liderliği altındaki Merkez Birliği kısa bir dönem için iktidarı sürdüren eski küçük burjuva köylü Venizeloscular'ın yeniden doğuşunu da olanaklı kıldılar. Bu, kısa bir aradan sonra Venizeloscular'a yardım etmek için bağımsız görünümlerinden geniş ölçüde vazgeçen EDA'nın desteği sayesinde başarıldı. EDA'nin popüler lideri şair Grigoris Lambrakis seçim kampanyası sırasında polis tarafından öldürüldü ve cinayet mahkemede açığa çıkarıldı. 1965'te, kral akıllı bir manevra ile Merkez Birliği'nin sol kanadının yandaşlarının başarısız çabalarından yararlanmaya kalkıştı. Kral, büyük burjuvazinin en gerici kanadı gibi Merkez Birliği liderlerinden bazılarını da yanına çekerek ve ordu içindeki kendi yandaşlarıyla hareket ederek gerici subay ve generallerden oluşan aşırı klikle karşı karşıya geldi. Sağ kanat restorasyon partisi EDE'nin yönetimindekl istikrarsız ve kof hükümetler Papandreau kabinesinin yerini aldı. Merkez Birliği çekirdeği ve EDA'nın mutlak bir çoğunluk eldo edeceği kuşkusuz olan 1967'deki yeni seçimlerin yolaçtığı tehlike nedeniyle, Tac'ın seçimlerde hile yapabilmesi için Kanelopoulos yeni hükümet başkanı oldu. Ama hileli se-

çimler bile subaylar kliği tarafından kuşkulu bir deney gibi görüldü (bu belki onların kendi açısından haklı olduklarını gösteriyor). General ve albaylar, SSCB ile bir çatışma ya da sol kanadın zaferi durumunda kullanılacak NATO planlarına dayanan bir darbeye hazırlandılar. Daha hızlı ve kesin hareket eden albaylar 21 Nisan 1967'de iktidarı ele geçirdiler. Lambrakis cinayetine karşın, Merkez Birliği'nin seçim zaferine yalın bir umut besleyerek Papandreau ile ittifak kurmaya haklı olarak hazırlanan Komünistler gibi EDA da yasaklandı. Böylece komünistler hiç bir direniş göstermeden tam bir yenilgiye uğradılar. Herhangi bir birleşik cephe politikası için temel sorunu: Tarihsel bakımdan kesin durumlarda birleşik cephenin bağımsız işçi sınıfının katılımındaki başarıya bağlı olduğunu gözden kaçırdılar. Yalnızca, kitleler parlemento dışı etkin bir savaşıma girişmeyi istedikleri zaman, yasal seçim silahının zafere yolaçacağı anımsanmalıdır. Bu zorunlu olduğunda, koalisyonun küçük burjuva ortağı da onları izlemeye zorlanmalıdır. Savaşmaya hazır olan işçi sınıfı partileri bu nedenle burjuva-demokrat politikacılara asla güvenmemeli ve kendilerini onların boyunduruğu altına sokmamalıdırlar. Sözleri ne denli radikal olursa olsun, küçük burjuva demokratları burjuvaziye ve devlet aygıtının geleneksel kesimlerine karşı kitlelerin silahlı savaşımını örgütlemek ve ilan etmek için kişisel olarak ciddi istek ve yetenekten yoksundurlar. Faşist Papadopoulos diktatörlüğü Yunan sahnesindeki egemenliğini günümüze kadar sürdürmüştür. Vahşi yığınsal tutuklama terörü komünist örgütlerin parçalanmasında büyük ölçüde başarılı olmuştur. Bir muhalefet çekirdeği yeniden ortaya çıkmaya başladığı halde, komünistlerin ve müttefiklerinin yasa-dışı yeniden örgütlenmeleri bugün hala çeşitli eğilimler ve fraksiyonlar arasındaki savaşımla karakterize oluyor. Bunlar, bu tür bir felaketin ardından, nedenler

üzerindeki herhangi bir tartışmanın kaçınılmaz sonucudur. Bununla birlikte, Batı Almanya ve İsviçre'deki Yunanlı göçmen işçiler nedeniyle yasa-dışı savaşım 1945'den önce Almanya'da olduğundan daha gerçek bir başarı şansına sahiptir. Bu işçiler toplumla bütünleşmemiş yedek endüstri ordusunu oluştururlar ve konjonktürel dengesizlik dönemlerinde yurtlarına dönebilirler. Tabii ki, işçi sınıfı muhalefetinin birliğinde en azından göreli bir restorasyon gerçekleşir ve Yunanistan'daki faşistlerin diğer tüm NATO devletlerinden hala aldıkları desteği sona erdirmek için diğer Avrupa devletlerindeki işçiler kendi hükümetlerine karşı başarılı bir savaşıma girişirlerse, gerçek bir umuda sahip olunabilir. Hala yasal ve görece güçlü olan Kıbrıs Komünist Partisi, faşist darbeden sonra Yunanistan'la bütünleşme çabalarını açıkça terketmiştir. Bu parti 1967 başkanlık seçimlerinde Makarios'u desteklemiştir.

Türkiye'de işçi hareketi görece küçük aydın ve kalifiye endüstri işçi çekirdeklerinden daha çoğunu seferber etmeyi hiçbir zaman başaramamıştır. Onun yasallığı her zaman görece sınırlı kalmış ve komünist etkinlik üzerindeki yasaklamalarla tehdit edilmiştir. İşçilerin çoğunluğu —yalıtlanmış endüstri merkezleri dışında— hala yakın olan tarımsal geçmişlerinin düşünce biçimlerine, kendilerine erişilmesine olanak tanımayacak derecede bağlıdırlar. Buna karşın, Marksist aydınların yönettiği İşçi Partisi hem 1965, hem 1969 seçimlerinde oyların yaklaşık yüzde 3'ünü almıştır. Bu partinin tersine 1970'de daha büyük bir etkiye sahip olan devrimci öğrenci hareketi Castro ve Mao'dan esinlenen doğrudan eyleme yöneldi. Askeri bir darbe aracılığıyla iktidara gelen rejim işçi partisinin yasallığını yoketmişti. Bu rejim, sosyalist bir hareket oluşturmaya yönelik her atılımı terörizm araçlarıyla tümden ortadan kaldırmayı amaçlıyor. Bununla birlikte, göçmen işçiler sorunu komü-

nist yönelimle yasa-dışı örgütlenmeye Yunan devrimci hareketindeki gibi benzer fırsatları sunuyor. İşsiz Türk köylü çocukları *en masse*/yığın halinde Batı Almanya ve İsviçre'ye gönderiliyorlar. Onlar, bu ülkelerde en azından işçi sınıfı hareketlerinin örgütsel olanaklarını tanır ve orada «uyum sağlayamadıkları» için Türkiye'ye dönmek zorunda kalabilirler.

Ya doğrudan NATO sistemi içinde olsun (Portekiz) ya da ABD ile askeri anlaşmalara bağlı olsun (İspanya) eski faşist devletlerde 1965 öncesinde açık bir biçimde görünen eğilimler daha da belirginleşmiştir. Portekiz, önemli değişiklikler olmaksızın Salazar'ın halefi sorununu çözmeye yönelmiştir, - sömürgeci yönetim biçimindeki değişiklikler bile görece önemsizdir. Sosyalist güçlerin yasa-dışı etkinliğinin (en dengeli gruplaşma olan komünist partisiyle birlikte) etkisi temelde öğrenciler ve aydınlarla sınırlıdır. Bununla birlikte, İspanya'da endüstrinin gelişmesi işçi sınıfı hareketi ve sosyalistlerin olanaklarını önemli ölçüde iyileştirmiştir. Bu, ayrıca bir grup genç papaz arasında İspanyol Katolikliğindeki toplumsal çelişkilerin yeni bir patlayışına yol açmıştır. Geleneksel işçi sınıfı hareketinin yasa-dışı örgütü bundan böyle ittifaklar sorununa yeni bir tarzda yaklaşmalıdır. Amerika'dan (ve son zamanlarda Batı Almanya'dan) sermaye girişiyle güçlenen İspanyol sermayesinin yöneticileri ve yüksek ruhbandan oluşan bir kesim (eski faşist güçlerin tersine) politik yönetim biçimlerinin göreli bir modernizasyonunu destekleyen, ama doğallıkla faşizmin temel ögelerini korumak isteyen Opus Dei çevresinde toplanmaktadır. Bu arada genç papazlar arasında işçilerin çıkarlarını bilinçli bir biçimde temsil eden (değişik mezheplerden) gruplar oluşuyordu. Bunlar yasa-dışı komünist ve sosyalist güçlerle, öğrenciler arasında ve fabrikalarda kapitalist topluma karşı demokratik çıkarlar için ortak savaşımı destekliyorlar. İşçiler kısmen sahte sendika örgütle-

rinde yarı-yasal biçimlerden yararlanarak, kısmen kendi fabrika komitelerini kullanarak sürekli olarak toplumsal savaşımlara ve grevlere yeniden katılıyorlar. Terslikler başarısız eylemleri kaçınılmaz bir biçimde izledikleri halde, devrimci hareketin etkisi işçiler ve öğrenciler arasında sürekli büyüyor. Tam yasa dışı oldukları için işçi sınıfı partilerinin, özellikle en iyi yeraltı örgütüne sahip Komünist Partisi'nin üye sayısı açısından hala görece güçsüz olduğu gerçektir. Komünist Partisi en yüksek aşamasında Çekoslovakyanın Sovyetler tarafından işgal edilmesi ile ilgili bir anlaşmazlık nedeniyle bölünmüştür. Yine de bunların tümünün yukarıda sözünü ettiğimiz hareketlerle bağlantıları vardır. Franko rejimi bir iç bunalım nedeniyle sallantıya uğrarsa, İspanya işçi sınıfı hareketi bu nedenle bir kaç yıl önce sanıldığından daha iyi bir duruma gelmeye başlayacaktır. Burada da Avrupa'nın gelişmiş endüstri ülkelerindeki İspanyol işçilerinin sayısı çok yüksek olduğu için, göçmen işçi sorunu yardımcı bir rol oynayabilir.

Kapitalist «ekonomik mucize»nin klasik ülkesi Federal Alman Cumhuriyeti'nde 19 Eylül 1965 seçimleri politik Restorasyon havasının tam ve kalıcı bir kanıtını verir gibi göründü. SPD, yalnızca Godesburg programını kabul etmesiyle değil, ama aynı zamanda 1960'da Federal Hükümet'in her iki Alman devletini de temsil etmeye «tam anlamıyla hakkı olduğu» yolundaki iddiasıyla da restorasyonla hemen hemen aynı çizgiye geldi. Federal Cumhuriyet'i kuruluşundan beri yöneten burjuva partisi CDU/CSU bu seçimlerde oyların yüzde 47.6'sını aldı (1961'de yüzde 45.3). Şimdi Restorasyon bağlamında ulusal bir muhalefet yürüten SPD yüzde 39.3 oranında oy elde etti. Burjuvazinin tam laik kesiminin ve (o güne dek hiçbir etkisi olmayan) az sayıdaki gerçek demokrat aydın ve küçük burjuvanın partisi olan FDP'nin oy oranı —daha önce yüzde 12.8 iken— yüzde 9.5 oldu. Biricik

köktenci muhalefet grubu olan pasifist-demokrat aydınların partisi Alman Barış Birliği (DFU) oyların sadece yüzde 1.3'ünü aldı. DFU, 1956'dan beri yasa-dışı olan komünistlerce destekleniyordu. Demokratik Alman Cumhuriyeti'nde Sosyalist Birlik Partisi'nin Batı Alman partileriyle ve özellikle SPD ile (her iki ülkenin sendikaları arasındaki koşut tartışmalarla) esaslar üzerinde resmi bir tartışma için baskı yapması, bazı olaylar sonrasında başarısızlıkla sonuçlandı. Batı Alman politik ceza yasası hala DDR topraklarında da geçerli olduğu iddiasında bulunuyor ve bu nedenle tüm DDR'li politik temsilcileri suçlu gibi görüyordu. 1966'ya gelindiğinde Federal Hükümet'in sınırlı bir dönem için bu yasanın işleyişini durdurarak *ad hoc* (özellikle bunun için) bir yasaya *ad personam* (kişiler için) izin verme isteği ortaya çıktı.

Ama 1966'da başlayan ekonomik gerileme bir süre sonra politik cephelerin düzensizleşmesine yolaçtı. Gerilemenin ilk işaretleriyle birlikte, önceleri esas olarak III. Reich'dan kalan okutmanlar ve öğrencilerinin elinde kalan üniversitelerde tamamen yalıtlanmış çok az sayıdaki ilerici profesör ve öğrencilerin politik tepkisindeki dönüşüm aracılığıyla durum şimdiden yumuşadı. SPD küçük sosyalist öğrenci derneği SDS'i 1960'da eleştirmeye başladı ve 1961'de kendi saflarından uzaklaştırdı.

SDS Federal Cumhuriyet'in öğrenim sistemine, Nazi geçmişine sahip profesörlerine ve daha sonra Üçüncü Dünya'daki gerici rejimlerin (İran) desteklenmesine ve Amerika'nın Vietnam politikasına karşı yaygın öğrenci ayaklanmasının çekirdeği haline geldi. SDS ayrıca iç politik cephede kamuoyunu seferber etmeye başladı. Örgüt federal hükümetlerin öteden beri Federal Anayasaya 'eklemek' istedikleri yurtiçi ya da dışında bir politik bunalım sırasında hükümete diktatoryal bir iktidar sağlayan 'Olağanüstü Hal Yasalarına' karşı kampanya açtı. 1966'da, İnşaat İşçileri

Sendikası lideri ve SPD parlamento üyesi Lebel'in olağanüstü hal yasalarını savunmak için gösterdiği enerjik çabalara karşın, Sendika Kongresi büyük bir çoğunlukla bu tür herhangi bir anayasa değişikliğini koşulsuz reddetme kararı aldı. Metal İşçileri lideri Otto Brenler'in o zaman hala sol kanat aydın muhalefetini desteklemesi çok önemli bir etkendi. SPD liderleri ayrıca, hiç bir yasal dayanağı olmadığı halde —bir kaç 'üst düzey' parti yöneticisinin toplanmasıyla— yasanın öngördüğü 'Olağanüstü Hal Parlamentosu'nun denenmesiyle ilgili askeri bir manevrada yer aldılar.

Ekonomik gerilemenin tam patlak vermesi 1948 sonrası kapitalist 'ekonomik mucize'nin sembolik kişiliği Ludwig Erhard'ın liderliğindeki CDU/CSU ve FDP'nin koalisyon hükümetinin dağılmasına yolaçtı. SPD bunalımı atlatmak için sabık-Nazi Kiesinger'in Federal Şansölye olduğu bir koalisyonda CDU ile koalisyon ortağı olmayı önerdi. SPD, bu hükümette Federal Cumhuriyet'in öteden beri zamanı geçmiş *Ostpolitik*'ini gerçekliğe dönüştürmek için harekete geçti, ama aynı zamanda DDR'yi tanımama politikasına da sarıldı. Erhard hükümeti «planlı toplum» sloganıyla sendikaların hükümet ve yönetimin aldığı kararlara boyun eğmesi için çaba göstermişti. SPD üyesi Ekonomi Bakanı Karl Schiller (o da Kiesinger gibi III. Reich'da Nazi Partisi üyesi bir iktisat profesörüydü.) de, şimdi «uyumlu eylem» sloganıyla, sendikaların ücret politikasını uysallaştırmak ve onları işçi savaşımlarının yarattığı düşüncelerden uzak tutmak istiyordu. Şansölye Kurt Kiesinger ve Sansölye Yardımcısı Dışişleri Bakanı SPD lideri Willy Brandt başkanlığındaki 'Büyük Koalisyon' 1 Aralık 1966'da kuruldu. Bu hükümet de olağanüstü hal yasaları aracılığıyla anayasayı değiştirme amacından uzaklaşmadı.

Sonuç, bir yandan öğrencilerin, diğer yandan şimdi SPD liderlerine açıkça saldıran sendika yetkilileri-

nin parlamento dışı etkinliğinde önemli bir artıştı. SPD'nin genç üyelerinin örgütü Genç Sosyalistler 1968'de olağanüstü hal yasalarına karşı ve DDR'nin tanınmasından yana tutum aldı. Genç Sosyalistler o zamandan beri disiplin önlemleri ve ihraçlarla sürekli zayıflamasına karşın SPD içinde sosyalist eğilimli muhalefetin omurgası olmayı sürdürüyorlar. Romanya ile diplomatik ilişkilerin, Romanya'nın DDR ile diplomatik ilişkilerinin iki ülke ilişkilerini etkilemeyeceği yolundaki rezerviyle kurulmasına karşın, Federal Hükümet tüm Almanya'nın temsilcisi olma iddiasına hala sarıldığı için Genç Sosyalistler Romanya ile ilişkilerden tatmin olmamıştır. DDR'nin hiç kimseyi Federal Cumhuriyet'in varlığının yadsınmasına ilişkin karşıt kuramı onaylamaya asla zorlamadığı iyi biliniyor.

Öğrenci ayaklanması bu dönemde de sürdü. İran Şahı'nın Batı Berlin Senato'sunu ziyaretine karşı yapılan bir gösteride bir öğrenci polis tarafından vurularak öldürüldü. Bu bütün üniversitelerde giderek militanlaşan dayanışma gösterilerine yolaçtı. Öğrenciler artan ölçülerde devrimci sosyalist sloganları kabul ettiler ve ivedi amaç olarak olağanüstü hal yasalarının kaldırılmasını istediler. Üniversitelerin hemen hemen tümünde öğrenci birliklerinin liderlikleri sosyalist öğrencilerin eline geçmişti. 11 Nisan 1968'de (özellikle en büyük Batı Alman gazete tekeli, Springer Press'in kışkırtmasıyla önceden anlaşılan) Rudi Dutschke'yi öldürmeye yönelik bir girişimden sonra, Federal Cumhuriyet'in tüm merkezlerinde öğrenciler ve genç işçiler Springer'in gazetelerine karşı gösterilerde bulundular, bürolarına saldırdılar ve dağıtım arabalarını ateşe verdiler. Bazı göstericiler polis tarafından öldürüldü, sayısız gösterici yaralandı ve tutuklandı. Öğrenciler, çok az sayıda muhalif sendika lideri ve özellikle kimya ve metal işçileri sendikalarındaki birçok alt düzey görevlisiyle bağlantı ha-

linde 11 Mayıs 1968 Bonn yürüyüşünü örgütlediler. Bu yürüyüş olağanüstü hal yasalarına karşı yoğun bir gösteriye dönüştü. DGB ve Tüm Sendikalar Ulusal Federasyonu'nun liderleri Dortmund'da koşut bir toplantı düzenleyerek gösterilerin etkisini azaltmak istediler. Toplantıya katılanların büyük bir bölümü, yine de, Dortmund'dan Bonn'a geçtiler. Bununla birlikte, hükümet sadece küçük değişikliklerle olağanüstü hale ilişkin anayasa değişikliklerini yasalaştırdı. Öğrenci hareketindeki düş kırıklığını izleyen ve kısa bir süre sonra da SDS'yi yıkan radikal doğrudan eylem eğilimlerinin aşırı yükselmesi, hızla işçi sınıfı sendika hareketi ve aydın muhalefetin çekirdek grupları arasındaki yeni ittifakın dağılmasına yolaçtı. İşçiler ve öğrenciler arasındaki dil uçurumu, geçmişte bu ittifakı her zaman engelleyen özelleşmiş felsefi ve sosyolojik bir dile bağlanıyordu.

Bununla birlikte, hareketin etkisi Federal Cumhuriyet'te politik durumu büyük ölçüde değiştirdi. Şubat 1968'de Offenbach konferansında eski komünistlerle SPD-dışı Sosyalist ve eylemciler arasında kalıcı bir politik ittifak kurma girişimi, bu çelişkiler ve özellikle Çekoslovakya'nın Sovyetler Birliği tarafından işgal edilmesi nedeniyle başarısızlığa uğradı. Ama Federal Hükümet, 1968 Eylülü'nde kurulan ve parti kuruluş konferansını 1969 Nisanı'nda yapan küçük yasal komünist partisi, DKP'ye izin verdi. Batı Alman seçim sisteminin yeni (ve küçük) partilerin gelişmesini engellemesi yüzünden, kabul edildiği gibi, DKP'nin bir seçim partisi olması açısından hiçbir etkisi yoktu. Büyük bir işçi kesimi parlementoda hiç bir temsilcilik kazanamayacak bir partiye oy vererek oylarının etkisiz kalmasını istemiyordu. Bundan tümüyle ayrı olarak, DKP'nin popülerliği Varşova Paktı devletlerinin Çekoslovakya müdahalesine açık destek vermesiyle hemen azaldı. Yine de, öğrenci hareketindeki aşırı solculuğun çöküşünden sonra, üniversitelerde öğrencilere gerçekçi bir politika öneren

DKP, kendisine bağlı sempatizan öğrenci grubu 'Spartaküs' aracılığıyla üniversitelerde önemli mevzilerin denetimini ele geçirdi. Bu da genç işçileri etkiledi. Diğer partilerin ve profesörlerin soyut, anti-Bolşevik sloganları üniversitelerde eski etkilerini yitirdiler. DKP sendika istemlerinin ve işçilerin günlük çıkarlarının vurgulanması aracılığıyla fabrikalardaki etkisini yavaş yavaş arttırmaya çalışıyor. Parti SPD ve sendikalardaki muhalefet gruplarına destek ve yardım sağlıyor. DKP'nin toplumsal desteğinin niteliği nedeniyle, SPD işçileri ve beyaz yakalı işçilere daha fazla yönelmek zorundadır. Bu nedenle, Fransız sosyalistlerinin Cezayir savaşındaki tam moral çekişten sonra sola kaymaya zorlandıkları gibi, SPD'nin de dış baskıyla biraz sola kayması olanaklıdır.

DKP ve partinin öğrenci grubu Spartaküs üzerinde sürekli olarak yeni bir yasak olasılığı vardır (hala ortadan kaldırılmayan 1956'da KPD'ye konan yasak, ardılı - örgütlenme olarak DKP'ye de uygulanabilir). Bu, Sosyal Demokratların başında bulunduğu bazı yönetim organları tarafından hala savunuluyor. Sosyal Demokratların yönetimindeki Bremen eyaletinde 1971'de ataması yapılan bir öğretim üyesinin onaylanması, tamamen bu kişinin DKP üyeliği nedeniyle reddedilmiştir. Bu durum sözkonusu sürecin günümüzdeki sınırlılığının açık bir göstergesidir.

Olağanüstü Hal Yasaları'na karşı öğrenci hareketinin ve kitle gösterilerinin ilk sonucu, 1959 Godesburg parti konferansından beri, SPD parti konferanslarında bile Sosyal Demokratları karakterize eden mezarlık sessizliğine son vermesiydi. 'Sol kanat' muhalifler Nürnberg parti konferansında görüşlerini tartışmak istediler. Bu, klasik Restorasyon partisi CDU/CSU ile koalisyona son veren zemini hazırladı. Buna yönelik ilk adım 1969'da CDU adayına karşı, Sosyal Demokrat Gustav Heinemann'ın Federal Başkan olarak seçilmesidir. Federal Başkan ayrıca, şimdi Federal Hükümet'e gerçek bir muhalefet partisi haline

gelmiş bulunan FDP tarafından da desteklendi. Bu yönelim, 1969 Eylülü'nde ekonomideki yükselme eğilimine karşın, Sosyal Demokrat Ekonomi Bakanı'nın, işverenlerin ve 'istikrar'ın çıkarları için işçilerin ücret taleplerini reddetmesiyle büyük ölçüde güçlendi. Onun sendika liderleri üstündeki baskısı fabrikalarda kendiliğinden direnişle karşılaştı ve Federal seçimlerden hemen önce bir kitle grevi hareketi ortaya çıktı. İşçilerin, 1968'deki olumsuz deneyimlerinden sonra depolotizasyon sürecine girdikleri ve politik sloganlarla herhangi bir şey yapmayı reddettikleri doğrudur. Ayrıca Federal Almanya'da çalışan hemen hemen iki milyon Güney'li ve Güney Doğu Avrupalı işçi ile yerli işçiler arasındaki ayrımlar sürüyordu. Özellikle, 1967 - 1968 ekonomik bunalımından sonra göçmen işçilerin ilk kez işlerini yitirmeleri, buna karşın Alman işçilerinin işlerini korumaları gibi, bir çok biçimde berrak bir sınıf bilincinin oluşumu engellenmektedir.

Bununla birlikte, kendiliğinden öğrenci eylemleri, SPD ve hükümet politikalarına teslim olan sendika liderlerinin istencine karşın, işçilere en azından ücretler gibi günlük sorunlarda hak elde edebileceklerini öğretmiştir. İşçiler sendika liderlerinin, aşağıdan eylemlerle (1969 Eylül grevlerinde olduğu gibi) aynı çizgiye gelmeye zorlanabileceklerini öğrendiler. 1969 - 1970 ekonomik iyileşme dönemini izleyen ücret istemlerinde önemli başarıları açıklayan, sendika liderlerinin etkinlikleri değil, yalnızca bu grev dalgasıydı.

Aralık 1969 federal seçimlerinde SPD'nin oyları yüzde 42.7'ye yükseldi. Tutucu parti CDU/CSU yüzde 46.1'de kaldı; liberal burjuva partisi FDP yüzde 5.8'e inerek tehlikeli bir biçimde yüzde 5'lik seçim barajına yaklaştı. Gerileme sırasında tüm bölgesel seçimlerde önemli başarılar kazanan faşist NPD ekonomik iyileşmenin yinelenmesiyle karşı karşıya ge-

lince yeniden yüzde 5 barajının altına düştü. Şimdi SPD liderleri, en azından Soğuk Savaş dış politikasında (kısmi) bir gevşemeyi destekleyerek FDP ile bir koalisyon hükümeti kurmaya cesaret ettiler. Federal Şansölye Brandt ile DDR Başkanı Willi Stoph arasındaki Erfurt ve Kassel toplantılarını olanaklı kılan da buydu. Sonuçlar bugüne dek, SSCB ile yapılan Moskova Anlaşmasını (12 Ağustos 1971) ve Polonya ile yapılan Varşova anlaşmasını (18 Kasım 1971) kapsadı. Önceki Batı Alman hükümetlerinin ve 1960'dan sonra SPD'nin kendisinin «Alman Reich'ının 1937 sınırlarının yeniden oluşturulması» istemleri böylece terkedildi ve ikinci Alman devleti DDR'nin varlığı —ihtiyatla ve tutarsızca da olsa— kabul edildi. ABD'nin liderliği altında tüm kapitalist devletlerden oluşan koalisyonun baskı ya da güç araçlarıyla II. Dünya Savaşı'nın sonuçlarını geçersiz kılmak için çok zayıf oldukları açığa çıktı. SPD böylece tüm geçmiş çabalarını, kendi düşüncelerini burjuvazinin, CDU/CSU'nun ve küçük burjuyazinin geniş kesimlerinin (özellikle eski Alman Doğu bölgelerinden gelen göçmenler ve onları temsil eden örgütleri) istemleriyle uyumlu kılmak için yeniden değerlendirmeye zorlandı. SPD' Federal Cumhuriyet'in geleneksel *Deutschlandpolitik*'ine bağlanan 1960 kararından dönmek zorundaydı.

SPD'nin yönettiği yeni hükümet içişlerde, en azından sınırlı bir oranda, öğrenim sisteminin temel demokratik gereksinmelerini yerine getireceğine söz verdi. Bunun nedeni, öğrenci hareketinin başarılarının üniversitenin eski yönetim sistemini işlemez kılmasıydı. Ayrıca 10 yıllık genel okul öğrenimi ilkesine göre düzenlenen DDR'nin öğrenim sisteminin Federal Cumhuriyet'inkinden çok üstün olduğu genellikle biliniyordu. Almanya'da güçlü bir Federal örgüte sahip bulunan CDU/CSU'nun yönettiği bölgesel hükümetlerle uzlaşmaya varmak için, SPD önerilerini

sürekli kırptı. Öğrencilerin baskıları nedeniyle çeşitli bölgelerde gerçekleştirilen ilerici önlemleri, SPD'nin tüm Federal Almanya'da yürürlüğe koyması için artık çok az bir ümit kaldı. Öğretmenler Sendikası'nın liderleri şimdiden bu çelişkiye bir çok kez değindiler.

Toplumsal ve ekonomik politikalarda da reform planları için çok az umut vardır. Batı Almanya'nın güçlü ekonomik konumundan dolayı Federal Cumhuriyet'te enflasyonist eğilimler diğer kapitalist devletlerden biraz daha azdır. Yine de, Sosyal Demokrat Ekonomi ve Maliye Bakanı işçilerin sırtından enflasyon ve dolar bunalımını çözme, sermayeye yarar sağlama ve planlarını sendika liderlerine dayatma çabalarında ısrarlıdır.

Bu nedenle dış politika başarılarına karşın, sendikalar yön değiştirmeye zorlamadıktan sonra, güçlü bir Sosyal Demokrat Hükümetin bu deneyimi, aynı İngiltere'de önceki Wilson hükümetinin deneyimi gibi, sona erme tehlikesi taşıyordu. Tekelci kapitalizme uyum göstermek için kendi sosyalist amaçlarını reddetmiş olan çeşitli Avrupa devletlerinde reformist parti liderleri yalnızca kendiliğinden kitle hareketinin ya da güçlü Marksist partilerin itici gücünün baskılarıyla zorlanırlarsa kendi yanlışlarından öğrenecekler gibi görünüyor.

Fransa'da SFIO Başkanı Gaston Deferre 1965'teki parti konferansına katılanları, tüm sosyalist istemlerden vazgeçecek ve de Gaulle rejimine karşı SFIO üyelerinin PCF ile işbirliği yolundaki çabalarına son verecek bir dizi programatik düşünceyi kabul etmeye ikna edemedi. Sonuçta 1965 Aralığı'ndaki Başkanlık Seçimi kampanyasında, hala sosyalist amaçlar doğrultusunda hareket eden bir grup aydın ve teknokratı temsil eden François Mitterand Komünistler de dahil, bütün Sol'un birleşik adayı olarak ortaya çıktı. Mitterand birinci turda oyların yüzde 32'sini,

ikinci turda yüzde 45.5'ini aldı. De Gaulle, yalnızca yüzde 54.5 ile Başkanlığını sürdürdü. 1967 parlamento seçimlerinde, SFIO (Mitterand yandaşlarıyla ve ayrıca parlamenter demokrasinin yeniden kurulmasını desteklediklerı halde işçilerin istemlerini ve sosyalizmi desteklemeyen Radikaller ile birlikte) yalnızca Demokratik Federasyon'un bir parçası olarak aday gösterdi. Önceki parlamento seçimlerinde, 1962'de radikaller yüzde 7.7 ve SFIO yüzde 12.6 oranında oy almışlardı ama şimdi Federasyon yalnızca yüzde 18.9' luk oy toplayabilmişti. PFC hafif bir yükselme göstererek yüzde 22'den yüzde 22.5'e çıktı; PSU yüzde 2.3' lük oy oranını korudu. Yine de, bütün sol birlik ikinci tur için hazırlandı. Ama bir kez daha, de Gaullecü zaferi önleyemedi. SFIO'nun Deferre liderliğindeki sağ kanadının bu politikaya muhalefet etmesine karşın, SFIO ve (Mitterand ile diğerleri tarafından temsil edilen) cumhuriyetçi aydın 'kulüpleri' giderek yakınlaştılar. Komünistleri de alarak ivedi bir 'platform'da anlaşma zeminini birlikte bulabildiler. Bu platform açıkça onların bir dizi sorundaki ayrımlarının ortaya çıkmasına neden oldu.

Fransız kapitalizminde, modernizasyon ile rasyonalizasyon gibi sermayenin daha büyük ölçüde merkezileşmesine bağlı olan yapısal değişiklikler teknik 'kadro'nun rolünün artmasına yolaçtı. Hala politik sınıf bilinçli güçlü bir işçi partisi, PCF'nin varolduğu bir devlette, bu 'kadrolar'ın büyük bir bölümü sosyalist düşüncelere yakınlık duyuyorlardı. Üstelik, Fransa'da —Batı Almanya'dakinin tersine— CGT ve CFDT grev silahını kullanmak ve bir günlük genel grev çağrısında bulunmak için tümüyle hazırlıklıdırlar.

En büyük tekellerin yönetiminin temsilcileri tarafından yönlendirilen de Gaulleci rejim (okul ve üniversitede başarının aşırı vurgulanmasıyla karakterize edilen) eskimiş Fransız öğrenim sisteminin bunalımını, geleceğin öğretmenleri için öğrenim dönemini

«rasyonalize ederek» aşmayı amaçladı. Eleştirel bilimsel çözümlemeyi amaçlayan «genel araştırmalar» yerine daha dar, özel araştırmalara yönelecekti. Bununla birlikte, bu planlara karşı öğrencilerin direnişi, koşut ücret artışları olmaksızın fiatlardaki yükselmeyle yaşam düzeyleri düşen çalışan yığınların radikalleşmesi ile kısa sürede bir araya geldi. Öğrenciler, daha 1967 Sonbaharında hükümetin bu önlemlerine karşı savaşımı başlatmışlardı. Şubat 1968'den sonra önde gelen Nanterre Üniversitesi'nden başlayarak daha güçlü gösterilere giriştiler. 1 Mayıs'ta polisle şiddetli bir çatışmaya girdiler. Bu çatışmalar, öğrencilerin üniversite binalarını işgal etme taktiğini benimsemeleriyle arttı. 10 Mayıs 1968'de polis öğrencilere karşı yeni, ciddi ve kanlı bir saldırıya girişti. Bununla birlikte, (doğal olarak PCF ve PSU'nun desteklediği) CGT ve CFDT hemen kendiliğinden kitle eylemlerini denetim altına aldılar. Sendika liderleri tarafından polise karşı ve işçilerin somut maddi istemleri için sınırlı bir protesto grevi olarak tasarlanan grev, bir genel greve dönüşerek, yalnızca Paris'i değil ama tüm Fransa'yı kapsadı. Bu genel grev işçilerin, 'kadroların' ve öğrencilerin kendiliğinden eylemleriyle iç içe gelişti. Bir çok yerde alınan mevziler, politik iktidar ele geçirilmeden elde tutulamayacağı için fabrikaların işçilerce teslim alınması ve işgal edilmesi istemiyle iktidar savaşımı sorunu, pratik bir biçimde ortaya atıldı. Bununla birlikte, Sol parlamentoda kabineyi düşüremedi. PCF liderleri, ordu ve özellikle de profesyonel askerlerden oluşan tankçı birliklerinin de Gaulle ve hükümetin ardında sağlam bir biçimde saf tuttukları için silahlı iktidar savaşımı beklentilerinin ümitsiz olduğunu öne sürdüler. Burjuva rejimine karşı başka meydan okuma biçimleri aramayan PCF ve CGT, eylemlerinde yer alan kitlelerin istemlerini sınırlandırmaları ve uzlaşmacı bir geri çekilme anlaşması için baskı yaptılar. Diğer yan

dan aydınlar arasında etkili olan PSU gibi, kitle eylemini kıvılcımlandıran Troçkist, Maocu ve Sendikalist gruplar da geri çekilmeyi gereksiz buluyorlardı. Bu kesimler, işçi liderlerinin asla rejimi yeniden kurmak için burjuvaziye yardım etmemeleri ve işçileri zorla ezmeye yönelik her girişimi önlemek için kollektif işçi gücüne daha çok güvenmek gerektiğini savundular. De Gaulle ve hükümet bir dizi reform yapmak, hak vermek ve Mayıs - Haziran savaşımlarına katılanlar için af çıkarmak zorunda kalmalarına karşın yenen taraf olarak ortaya çıktılar. Bu yenilgi, işçi sınıfı hareketinde kaçınılmaz tartışmalara yolaçarak Sol'un birleşik cephesini geçici bir süre için parçaladı ve önemli bir dönem için Sağ'ı güçlendirdi. 1968 Haziran sonundaki parlamento seçimleri, burjuvazinin durumunun iyileştirilmesinin aracı ve anlatımı oldu. Birinci turda Federasyon yüzde 16.5'a, PCF yüzde 20'ye düştü; yalnızca —en radikal parti görünen— PSU yüzde 4'e yükseldi. Ama burjuva rejimi büyük bir sarsıntıya uğramıştı. Bu, 1969 Nisan Plebisit'inde, de Gaulle referandum yoluyla anayasa değişikliğini sağlamayı başaramadığı zaman bir kez daha açığa çıktı. De Gaulle'nin amacı özellikle işçi sınıfı hareketini ve ayrıca dış politikada Amerikan - yanlısı ve AET ile dostça ilişkilerden yana bir değişikliği savunan burjuvazinin de Gaulle'cü olmayan kesimini saf dışı bırakmaktı. De Gaulle'ün çekilmesinden sonra Haziran 1969 Başkanlık seçimlerinde ilk turda PSU durumunu korur ve Troçkist aday yüzde 1 oy alırken, (Çekoslovakya bunalımı partinin saygınlığını olumsuz olarak etkilediği halde) PCF bir kez daha oylarını yüzde 21'e çıkardı. Mayıs 1968 yenilgisinde açığa çıkan çelişkiler ve Çekoslovakya bunalımını izleyen anti-komünist hava nedeniyle, Deferre bir kez daha SFIO adayı oldu ama yalnızca reformist partiyi destekleyen sadık örgüt çekirdeğinden olmak üzere yüzde 5 oy alabildi. Bununla birlikte, SFIO'nun başarı-

sızlığı sola dönüşün ve PCF ile ittifakın yeniden kurulmasının başlangıcı oldu. SFIO içinde ve SFIO ile sosyalist kulüpler arasında daha sonra yapılan tartışmalar, 1971'de yeni Fransız Sosyalist Partisi'nde (PSF) birleşmeleriyle sonuçlandı. Komünistlerle birleşik cepheyi savunan Mitterand şimdi PSF'nin başındaydı. PCF ise, başkanlık rejimine ve sermaye egemenliğine karşı geniş bir savaşım için tüm işçi sınıfı partileriyle birleşik cephe ilkesini desteklemeyi sürdürdü.

PCF'nin 1970 parti konferansında Çekoslovakya'ya yapılan Sovyet müdahalesinin en radikal eleştirileri kınandı ve parti sözcüsü Roger Graudy'nin uzaklaştırılması için yol açıldı. Yine de, parlamento ve parlamento dışı alanlarda büyük işçi sınıfı partileri, CGT ve CFDT sendikaları ve bazen sağ kanat Force Quvriére arasındaki işbirliği günümüzde de geçerliliğini korumakta. Fransız anayasa hukukunun (örneğin, Batı Almanya ile karşılaştırılabilecek biçimde) resmen ve yargısal açıdan gerici olmasına karşın, PCF, anti-komünist histerinin yaygın olduğu ve SPD'nin sınıf savaşımı kavramlarıyla düşünmekten uzaklaştığı Batı Almanya'ya göre daha olanaklı olan işçi eylemlerinin yasallığını koruyacak kadar güçlüdür.

1968 olaylarının gösterdiği gibi, Fransız işçi sınıfı hareketinin ana güçlerinin temel amacı politik iktidarın yasal olarak fethi ve burjuva demokratik hukukun savunulmasıdır. PCF ve CGT (ayrıca CFDT'de çoğunluk ve Sosyalist Parti'de azınlık) seçimlerin ve parlamenter mücadelelerin işçilerin ve müttefiklerinin parlamento dışında, gösteriler ve grevlerle yürüttüğü savaşımı yansıtması gerektiğini savunuyorlar.

Diğer yandan, Mayıs Olayları, sosyalizme giden «yasal» yol tezinin bir yanılsama olduğunu savunan öğrenciler, genç işçiler ve Marksist aydınlar arasındaki güçlerin etkisini arttırmıştır. Bunlar, işçi sınıfı-

nın iktidarı yalnızca işçi konseyleri (Sovyetler) ve silahlı savaşım aracılığıyla ele geçirebileceğinde ısrar ediyorlar. Bu savaşım içerikte olduğu gibi biçimde de devrimci olmalıdır. Burjuva-demokratik yasallık kendi yıkılmasının bir aleti olamaz; o halkın gücüyle ortadan kaldırılmalıdır. Bu militanlar iki Troçkist ve iki Maocu çevrede toplanmış durumdadırlar, ayrıca PSU içinde de etkilidirler. Yine de etkileri toplumsal barış zamanlarında hala görece azdır.

İtalya'da işçi hareketi, daha az belirgin biçimde açığa çıkmış olsa da gelişmesi sırasında benzer sorunlarla yüzyüze geldi. Sosyalistler İtalya'daki istikrar döneminin tam bilincine ilk kez 1956 Macaristan ayaklanmasından sonra, Nenni ve PSI o güne dek Komünistlerle birlikte oldukları birleşik cepheden çekildikleri zaman vardılar. Hemen sonra, Hristiyan Demokratlarla birlikte 'merkez sol' koalisyona yöneldiler. PSI ve PSU'ya benzeyen sağ kanat PSDI'nin 1966 Ekim sonundaki birleşmesi sadece bu değişikliğin mantıksal sonucuydu. Ama çelişkiler sürdü. Sağ kanat Sosyal Demokratların (PSDS) eski liderlerinin çağrılarına karşın çok sayıda sosyalist görevli komünistlerle ortak bir örgüt olan CGIL içinde kaldı. Yerel politikada da, eski PSI üyelerinin çoğunluğu komünistlerle işbirliğini sürdürmek istediler. İstikrar ve sağlamlaşma dönemini izleyen 1960'lı yılların ikinci yarısında sınıf savaşımı daha sert biçimler aldı. (Ekim 1968'de yeniden PSI adını alan) Sosyalist Parti'deki çelişkiler hızla keskinleşti. Bu, işçi sınıfı içinde öteden beri sol kanat Katoliklerle akılcı ve başarılı bir birleşik cephe politikası izleyen Komünistler tarafından özendirildi. Katolik İşçiler Birliği, otoritesi giderek artan CGIL'le işbirliğine zorlandı.

1968 Mayısı'ndaki parlamento seçimleri sınıf karşıtlıklarının keskinleşmesinin açık bir anlatımıydı. Bu tür karşıtlıklar —bunalım dalgalanmaları bile olmaksızın— endüstriyel bakımdan gelişmemiş Güney'-

deki artan depresyon ve buradan işçilerin endüstriyel bakımdan gelişmiş Kuzey'e ve Batı Almanya'ya göçleriyle yapısal olarak sürekli bir biçimde yeniden üretiliyorlar. O zamanki adıyla PSU oyların yalnızca yüzde 14.5'ini aldı. 1963'te PSI yüzde 13.8 ve PSDI yüzde 6.1, yani birlikte hemen hemen yüzde 20 oranında oy almışlardı. Tersine, Sol Kanat Sosyalistler (PSIUP) yüzde 4.5 oy aldılar ve PCI yüzde 25.3'den yüzde 26.9'a yükseldi. (Kısa bir süre sonra yeniden PSI adını alan) PSU için bu açık yenilgi kendi saflarındaki çelişkiyi kaçınılmaz bir biçimde arttırdı. Nenni, Temmuz 1969' da Parti Merkez Komitesi toplantısında bir uzlaşma kararı ile yardımına gelmesine karşın aşırı anti-komünist kanat, önceki PSDI, komünistlerle yerel düzeyde ve sendikal işbirliğinin tamamen yasaklanmasına ilişkin tezlerinin yürürlüğe konulması için tüm şansını yitirdi. Nenni, parti liderliğinden çekilmek zorunda kaldı ve anti-komünist kanat kendisini yeniden ayrı bir parti olarak örgütlemeye zorladı. Partideki bu bölünme, işçi sınıfına marjinal haklar sağlayarak kapitalist iktidar sisteminin dengesini korumaya çabalayan 'merkez sol' koalisyonda, 1968 seçimlerindeki gibi, geçici bir bunalıma yol açtı.

CGIL ve Katolik Birliği tarafından ortak örgütlenen ve zayıf Sosyal Demokrat Sendikalarca da desteklenen sürekli gösteri ve grevler dalgası ortaya çıktı. CGIL'in gücündeki sürekli artış sadece bazen gerilemeye uğradı. Bu, Togliatti'nin ölümünden beri Longo ve Berlinguer tarafından yönetilen partinin usta politikasına bağlıydı. PCI'nın stratejik amacı 'merkez-sol' koalisyonun yerine, iktidarı yasal araçlarla aldıktan sonra üretim ilişkilerini yapısal olarak değiştirecek bir reform politikasını yürütebilecek sosyalist partilerle sol-kanat Katoliklerin bir ittifakını geçirmekti. Komünistler, Çekoslovakya'ya Sovyet müdahalesini kesin bir biçimde kınadıklarını açıklayarak, Çekoslovakya bunalımının olumsuz yan etkile-

rinden sakınmışlardı (ya da onları ortadan kaldırmışlardı). Onlar bu sorunu 1969 Şubatı'nda PCI Konferansına katılan Sovyet Politbürosunun bir temsilcisi ile açıkça tartışmışlardı. Partide, III. Enternasyonal'in Stalinizm öncesi döneminde Komünist Partilerinin çoğunda olduğu gibi, geniş bir serbest tartışma alanı vardır. PCI'nin stratejisi CGIL ve Katolik İşçiler Birliği'yle birlikte şansını arttırmış ve şimdiden bunun için hazırlık anlaşmalarına varılmıştır.

PCI'nin parlamenter demokrasinin yasallığını kullanma stratejisi, parlamento-dışı sınıf savaşımları döneminde bu politikayı 'revizyonist'likle suçlayan gruplara geçici bir destek sağlamıştır. Özellikle öğrencilerin, aydınların ve ayrıca genç işçilerin militan kesimleri arasında durum budur, *Manifesto* dergisi çevresindeki bir grup PCI'den dışlandı ve daha başka devrimci gruplar da ortaya çıktı. Yalnızca küçük gruplar içinde de olsa sendikalist hareket canlanmıştır. Artan önemlerine karşın, aşırı sol gruplar hiç bir biçimde İtalyan işçilerinin kitle partisi olan PCI'nin yerini alamamışlardır. Burada da İtalyan sol kanat politikası Fransız modelini izliyor.

Son beş yılda kapitalist Avrupa ülkelerindeki işçi sınıfı hareketi ve örgütlerinin bu kısa özeti bile, onların sosyalist Avrupa ülkelerindeki gelişmelerden ne denli güçlü bir biçimde etkilendiklerini gösteriyor. İşçi sınıfının ilk dönemlerden çok yüksek olan bugünkü yaşam düzeyi, sosyalist ülkelerin rakip varlığı olmadan hiçbir Avrupa ülkesinde elde edilemezdi. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kapitalist sınıflar, işçi sınıfının bağlılığını yeniden kazanmanın ve onların sosyalist ülke politikalarından etkilenmesini önlemenin biricik yolunun işçilerin haklarını vermek olduğuna inandılar. Bu, ayrıca birçok ülkede işçi sınıfı hareketinin hala kullandığı demokratik haklar bağlamında da geçerlidir. Ekim Devrimi ve II. Dünya Savaşı'nın ardından meydana gelen diğer Sosyalist

Devrimler böylece işçi sınıfı savaşımında yaşamsal bir etken olarak kalıyor; ama bu reformistlerce pek ender olarak kavranıyor.

Sosyalist ülkeler bazı alanlardaki başarılarına karşın, üretkenlik artışında Batı Avrupa'nın gelişmiş endüstri ülkelerinin ve ABD'nin gerisinde kalmayı sürdürüyorlar. Bu ülkeler, kapitalist devletlerle nesnel açıdan antoganist ilişkilerden dolayı çok büyük miktarlardaki parayı silahlanma için ayırmaya zorlanıyorlar. Sosyalist devletlerde komünizme geçiş, hala uzak bir amaçtan başka bir şey değildir. Bu da, onların Batı'da, Avrupa işçi sınıfı partileri ve sendikaların gelişimini genellikle engelleyen ekonomik, toplumsal ve politik gelişmelerindeki yeni çelişkileri açığa çıkarıyor. Bu sorun, özellikle söz konusu çelişkilerin dramatik boyutlara vardığı; SSCB'de II. Dünya Savaşı'ndan önce Stalinci terör dönemi, ya da Soğuk Savaş'ın ilk aşamasında SSCB ile Yugoslavya arasındaki ayrılık ve yeni-stalinci terör dönemi, DDR'de 17 Haziran 1953 olayları, Polonya'da ve hepsinden önemlisi Macaristan'da 1956 ayaklanmaları, 1968 Çekoslovakya bunalımı ve Çin - Sovyet ayrılığında berrak bir hale geldi. Aralık 1970 Polonya bunalımı, içte hızla yavaşladığı için Batı Avrupa işçi sınıfı hareketinde aynı olumsuz etkileri yaratmadı.

SSCB'nin ve SBKP'nin temel sorunları 1965'tekilerin aynısıdır. Toplum yaşamında Stalinci zihniyetin kalıntılarının sert etkileri sürmektedir. Bununla birlikte, geçerli resmi tutumlardan 'sapma'nın akıl hastalığı belirtisi olarak yorumlanması tehlikesine karşın, tartışma özgürlüğü üzerindeki sınırlamaların sürmesi muhalefet akımlarının doğuşunu engellememiştir.

İkinci sosyalist dünya gücü, Çin Halk Cumhuriyeti'nden farklı Sovyet politikalarının ortaya çıkışı Sovyetlerin değişik tarihsel kökenleri açısından hemen hemen kaçınılmazdı. Bu ayrılıklar, 1969'da Us-

suri sınır çatışmasında tehlikeli biçimler aldı. Fraksiyoncu doğmatizm ve karşılıklı sapma suçlamaları şimdi - 1948'den sonra Sovyetler Birliği ve Yugoslav Komünistleri arasındaki çatışmayla karşılaştırılabilir bir duruma yol açarak - uluslararası komünist hareket içinde yaygın bir hale gelmiştir. Ho Shi Minh'in 3 Eylül 1969'da ölümünden sonra yayınlanan politik vasiyetinde yer alan, uluslararası komünist hareketin birliğinin yeniden kurulması çağrısının mantığı bile bu çatışmanın çizgilerini yumuşatmak için hiç bir işe yaramamıştır. Çekoslovakya bunalımı ve Romanya'nın dış politikası üzerindeki çatışma Rusya'ya ve Çin'e, nesnel ulusal savunma zorunluklarının, büyük güçlerin sürekli soyut bir müdahale hakkına dönüşmesi tehlikesini anımsatan bir rol oynamışlardır. Bürokratik ve hiyerarşik parti yapılarının kendini koruma içgüdüsü bu tehlikeyi daha da gerçek kılmaktadır.

Nükleer çatışmalardan kaçınma ve silahları sınırlandırma anlaşması için görüşmeler Sovyet dış politikasının açık ve merkezi amacı olarak kalıyor; çünkü bu gerçekleşmeden ekonomik kaynaklar nüfusun ivedi gereksinmelerine yeniden yönlendirilemiyor ve tüketim araçlarının üretimine ağırlık verilemiyor. Sovyetler Birliği, büyük ekonomik özveriler pahasına en kuvvetli kapitalist dünya gücü olan ABD ile göreli bir askeri denge kurmayı başarmıştır. Ekonomik planlama kapsamında ve yöntemlerindeki bir değişikliğe doğru ilk adımlar atılmıştır. Daha çok tüketim malı üretilmeye başlanmıştır ve merkezi planlamada sınırlı bir gevşeme vardır. SBKP'nin 24. Parti Kongresi'nde geliştirilen ve onaylanan fiyat reformu için başlangıç 1970'de yapılmıştır.

Bu dönemde herhangi bir sosyalist devlete ve *onun* yönetici partisine ve sonuçta da, Avrupa işçi sınıfı hareketinde SBKP'nin otoritesine en büyük darbe Çekoslovakya'da vurulmuştur. Novotny'nin lider-

liğinde de stalinizasyonun başlaması, hem toplumda hem partide bir derece 'liberalleşme' yarattı. Parti liderliğinin yargılandığı savaş sonrası duruşmalarının gerçek niteliği açıkça araştırılmaya başlandı. Bununla birlikte, temel bir değişiklik yoktu. 1967 Haziranı'nda Yazarlar Birliği içindeki bir dizi eleştirel tepki ve aynı yılın Ekim ayındaki öğrenci gösterileri Parti içinde durumu değiştirecek bir gelişmeye yolaçtı. 1968 Ocağı'nda Dubçek, Parti Birinci Sekreteri olarak Novotny'nin yerini aldı. Aydınlar önde gelen bir rol oynamayı sürdürürken daha geniş gruplar (yalnız parti içinde değil) politik tartışma sürecine katılmaya başladılar. Parti stalinciliğe karşı toplumun geri kalan kesiminin tepkisini sadece yansıttığı için süreç kendiliğindendi. Bununla başlamak, sınırlı bir rol oynamaktan öteye gitmiyordu. Çok sayıda yeni Parti liderinin izlediği, desteklediği ve içinde yer aldığı aydınların çoğu yalnızca gerçek sosyalist amaçların temelini oluşturmayı amaçladılar. Bu aydınlar, çoğu kişi tarafından bir program gibi kabul edilen «İki-bin-Sözcük Manifestosu»ndaki demokratik hakları ve sosyalizmin insancıl biçimlerini istiyorlardı. Ancak devletin ve partinin tam kontrolünün kalkması, bununla birlikte, özellikle orta sınıflar ve mülkleri kamulaştırılmış eski üst sınıflar arasında anti-komünist ve anti-Sovyet tutumların açıkça ortaya çıkışına yolaçtı. Novotny'ye yakın olan Parti'nin eski görevlilerinden oluşan bir grup, Parti edilgen durumunu terketmezse bu grupların kapitalizmi restore etme amacıyla «Batı-yanlısı» karşı devrimci bir güç haline gelme potansiyeli taşıdıkları iddiasını öne sürmeye çalıştı. Uyandırmak istedikleri korku, yalnızca Batı Almanya'nın yakınlığından değil, ayrıca Parti liderliğinin yeni üyesi olan Profesör Sik'in geliştirdiği 'sosyalist pazar ekonomisi' kuramından geliyordu. Cumhuriyet'in bir Milliyetler Federasyonu olarak yeniden örgütlenmesiyle, Parti zayıf bir konuma düştüğü için

Parti'nin politik tekeline yönelik liberal tehlike daha büyük gibi göründü. Romanya dışındaki Varşova Paktı devletlerinin SSCB liderliğinde sürece müdahalesinin başlangıcı işte bu aşamada ortaya çıktı. Başlangıçta Çek Partisi'nin yeni liderlerinin katılımıyla sürekli görüşmeler ve konferanslar yapıldı. Bununla birlikte, her iki yanın da saygınlığını koruyabilecekleri bir çözüm bulmak olanaksızdı. 1968 İlkyazıyla birlikte Dubçek ve yeni parti liderliği, yeni yolu güçlendirecek olağanüstü Parti Kongresi'ni toplama planını açtı ve kendi Eylem Programında yer alan eski bürokratik yöntemlerin kapsamlı bir reforma tabi tutulması gereğini ilan etti. Politikası, SBKP'nin Birinci Sekreteri olarak Brejnev, Başbakan olarak Kosygin ve Yüksek Sovyet Prezidyumu'nun Başkanı olarak Podgorny'nin oluşturduğu kollektif liderlikçe belirlenen SSCB, bu gelişmeler üzerine harekete geçti ve birliklerini yollama kararı aldı. Varşova Paktı'nın diğer uydu devletleri de bu kararı desteklediler. İşgalde yer almayı reddeden tek ülke Romanya'ydı. İşgal 20 - 21 Ağustos 1968'de gerçekleştirildi. Çekoslovakya birlikleri hiç bir direniş göstermedi. Parti içindeki eski Stalinci bir grubun çağrısı işgal birliklerini meşru göstermek için kullanıldı. İşgale karşı geniş pasif direniş, Çekoslovak parti ve hükümet liderleriyle Moskova'da yapılan dramatik görüşmelere yolaçtı. Çekoslovaklar Brejnev'in, sosyalist devletlerin sosyalizme doğru gelişmelerinde kendi kararları ile geri dönemeyecekleri ve sınırlı bir egemenliğe sahip oldukları (ve bu gelişme tehlikeye girdiğinde SSCB'nin - en azından pratikte - mutlak kararı vereceği) yolundaki *ad hoc* tezini kabul etmeye zorlandılar. Bu, en azından Batı'ya duyurulan resmi açıklamaydı. Sonuçta, işgalin ilk günlerinde Prag'ın işçi kesiminde toplanan Çekoslovak Partisi'nin Gizli Konferansı'nda alınan kararlar yasadışı ve geçersiz sayıldı. Müdahale ile ilgili ateşli sürtüşmeler 1968'de Fransa ve Batı

Almanya'daki sosyalist gelişme atılımlarını kösteklemeyen bir etken oldu. Batı Avrupa'nın küçük Komünist Partileri (örneğin, yasadışı Alman KPD: yeni Alman Komünist Partisi - DKP - henüz kurulmamıştı ama daha sonra o da diğerlerini izledi.) Sovyet harekatını koşulsuz destekleyen biricik partilerdi. Karşı çıkmakta ısrar eden tek büyük parti İtalyan partisiydi. Daha sonra uzun bir süre Çekoslovak halkı, işçi sınıfı da dahil, müdahalenin daha sert kınanmasında ısrarlıydı. 1969 Martı'nda bir Çek - Sovyet buz hokeyi maçını izleyen gösteriler halkın duygularının ne denli güçlü olduğunu gösterdi. Bunu teslimiyet ve pasif muhalefet izledi. Parti, bir dalgalanma döneminden sonra Gustav Huşak'ın liderliğinde başarıyla «normale döndü» ve işgale uyum gösterdi.

Kadar çevresindeki grup yeniden istikrarlı bir liderlik kurduktan sonra Macaristan'ın ve Sosyalist İşçi Partisi'nin ilerleme yolu hiç bir büyük bunalımla karşılaşmadı. Çekoslovakya bunalımına ve Macaristan'ın işgale katılmasına karşın, belirli bir liberalleşme yönündeki eğilimler gelişmesini sürdürdü. 1971' de ölen Macar Marksisti büyük kuramcı George Lukacs'ın 1956 olaylarına karışmasına ve SSCB ile ayrılıklarına karşın yeniden partiye alınması olgusu bunu doğruluyor. 1968'den beri planlama sistemi bürokratik engellerden büyük ölçüde kurtulmuş ve 1970 Kasımı'ndaki Parti Konferansı'nda «esnek fiyat sistemiyle» birlikte «yeni bir ekonomik mekanizma» onaylanmıştı. Gelecek bir kaç yıl sonraki gelişmeler, Sik'in görüşleriyle bu yakınlaşmanın nereye varacağını gösterecek. Bulgaristan'da durum altmışların başındaki gibidir. Planlama mekanizmasındaki küçük düzeltmeler ve kültürel sorunlardaki önemsiz serbestleşmeleri saymazsak hiç bir temel değişiklik olmamıştır.

Sosyalist Birlik Partisi ve DDR'nin yönetim sisteminde büyük ekonomik ilerlemeye yolaçan yeni plan-

lama sisteminin tam olarak denenmesi fırsatını sağlayan, Federal Cumhuriyet'e yönelik kalifiye işçi göçüne son veren olgu, Berlin Duvarı'nın 1961'de yapılması idi. Bu akın, DDR'de yüksek eğitim giderlerine dayanan büyük ekonomik kayıplar getirmiştir. Son yıllarda bir çok sorunda yeni planlama sisteminin sınırlılıkları görülmüştür.

Bu sistem, tüketim malları üretiminin yaygınlaştırılması, modern üretim yöntemlerinin yoğunlaştırılması ve kullanılmasını amaçlayan yeni deneylerle tamamlanmaktadır. Ayrıca, resmi kuramcılar, tarihsel bakımdan kapitalist üretim ilişkileri ile komünist toplum amacı arasında yer alan «bağımsız sistem» olarak sosyalizm kuramı hakkında sorular sormaya başladılar. Bu kuramcılar son zamanlarda sosyalizm kuramının çok doğmatik bir hale geldiğini ve kapitalist ülkelerdeki birçok Marksist olmayan çağdaş politik bilimcinin yapısalcı sistem kuramlarına çok yakın bir kavramsal model olarak hizmet ettiğini öne sürüyorlar. Bu şimdi tartışma ve eleştiri konusudur, öyle ki, belirli sınırlar içinde Parti içinde de kuramsal tartışma yapılmaktadır. DDR, hiç kuşkusuz Comecon'un en modern ve gelişmiş endüstriye sahip ülkesi olduğu için, SED eski katılığından bir ölçüde esnekliğe yönelmeye hoşgörü ile bakabilir. Burjuva devletleri ve özellikle B. Almanya artık 'yeniden birleşme' aracılığıyla DDR'yi tasfiye etmeyi umamaz. DDR'nin uluslararası hukuk alanında, hatta burjuva devletlerince tanınması, Moskova Anlaşması'ndan ve 1971'de Batı Berlin'de «Dört Gücün Anlaşması»ndan sonra, çok uzakta değildir. Yine de, SED'de yönetici grubun konumunu güçlendiren ve DDR'de gerçek işçi demokrasisine doğru ilerleme olanağını azaltan kuşatılmışlık duygusu ve durumu varlığını sürdürüyor.

Polonya'da 1956 çatışmalarından sonra liderliğe atanan Gomulka ile birlikte Parti yapısı esneklik göstermiş, ama bunu izleyen yıllarda bazı endüstriyel başarılara karşın Parti içindeki sıkı denetim yeniden

dayatılmıştır. Kollektifleştirme yolunda atılan bir kaç küçük adımla birlikte, tarımsal üretim yapısında bireysel küçük köylülerin egemenliği, Katolik yüksek ruhbanın konumunu Parti karşısında *vis-à-vis* güçlendiriyor. Parti, iç egemenliğine yönelik bu sınırlamanın yalnızca uzlaşma yoluyla değil, daha sert iç disiplin ve tartışmaların kısıtlanmasıyla üstesinden gelme kararı almıştır. İşçi sınıfı hareketinde kuramsal ve felsefi tartışmaların önde gelen isimleri (örneğin, Çekoslovakya bunalımından sonra Parti'den atılan ve sürgüne giden Leszek Kalakowski ve Adam Schaff) anlatım ve etki yaratma fırsatları açısından gözle görülür bir kısıtlamaya uğradılar. Altmışlı yılların ortasında ekonomik yapıdaki yeni çelişkilerin ortaya çıkması ile Üçüncü Reich'ın katletmediği Polonya Yahudi azınlığının küçük grupları arasında 1967 Orta-Doğu çatışmasında İsrail'e sempati gösterileri aynı zamana denk geldi. Bu, sosyalist ülkelerin anti-emperyalist ve Filistin yanlısı politikası nedeniyle parti içinde anti-Siyonist bir kampanyaya yolaçtı. Bu kampanya bir çok kez, geleneksel olarak Yahudi - karşıtı konumdaki Katolik kilisesince kullanıldı. Kampanya Partideki bazı oportünist grupların desteklemesiyle, Yahudi nüfusun bir kesimini göçe zorlayan utanç verici bir kampanyaya dönüştü. Çekoslovakya'daki gelişmelerin bir sonucu olarak öğrenci ve yazarlar arasında bir muhalefet hareketi ortaya çıktı, ama kısa sürede silindi. Bununla birlikte, Parti liderliğinin tepkisi parti içi tartışmaya kesin sınırların yeniden getirilmesi oldu. Parti liderlerinin küçük köylü üreticilere verdiği ödünler 1969 sonunda gıda fiyatlarında büyük bir artışa yolaçtı. Özellikle Kuzey'in büyük kıyı kentlerinde işçiler bir kitle grevi ile karşılık verdiler. Gomulka ve parti önderliğinin öğütlerine uyan hükümet, bölgeye askeri birlikler göndordi. Grev hareketinin yayılması göstericilerin vurulduğu çatışmalara yolaçtı. Parti içinde bunalım patlak verdi ve Gomulka görevinden alındı. Yukarı Silezya Parti Örgütü'

nün eski yöneticisi olan ve işçi sınıfıyla daha yakın bağları bulunan Gierek liderliğe getirildi. Politik sistemdeki bunalım artmadan ve Batı'da olumsuz etkiler ortaya çıkmadan, bir uzlaşma çözümü ile grev sona erdirildi.

1965'te Gheorghiu-Dej'in ölümünden beri Çavuşesku'nun yönettiği Romanya İşçi Partisi'nin durumunu karakterize eden özellikler; İçte eski parti yapısı korunurken, dış politikada (ve uluslararası Komünist alanda) SSCB'den daha çok bağımsızlık çabalarıdır. Romanyalı komünistlerin Çin Komünistleriyle ilişkilerini korumaları ve bu ilişkilerin boyutlarında, Comecon ve Varşova Paktı'nda merkezileşmeye yönelik her eğilime muhalefet etmeleri bunun göstergeleridir. 1968'de Romanyalılar, Çekoslovakya'ya müdahalenin desteklenmesini reddettiler; müdahaleyi kınadılar ve 1969'un başından beri o sıralarda benzer bir yol izleyen Çin gibi, Yugoslavya ile ilişkilerini de sürekli ve sistemli bir biçimde iyileştirdiler. Romanyalılar kapitalist ülkelerle ilişkilerinde, Batı Almanya ile diplomatik ilişkilerin kurulmasında, Başkan Nixon'un 1969 Romanya ziyaretinde olduğu gibi, diğer Varşova Paktı devletlerinin taktik görüşleriyle kendilerini sınırlı hissetmediler. Yine de, Romenler Sovyet dış politikasından kopmaktan bilinçle kaçındılar ve 1970'de SSCB ile Dostluk Anlaşması imzaladılar. Ekonomik yapılanma, merkezi planlama sistemini tehlikeye sokmadan kapitalist ülkelerin yaptığı yatırımlarla hızlandırıldı. Romen Komünistleri uluslararası alanda Avrupa'nın diğer sosyalist ülkeleri ve özellikle SSCB ile sınırlı anlaşmazlıkların riskini bilinçli olarak üstlenmeye hazırdılar ve bu politika, 1969 ve 1971 Parti Konferanslarında onaylanmıştır.

Arnavutluk Komünistleri, Çin Komünist Partisi ile yakın ilişkilerini, yalnızca Kültür Devrimi sırasında Çinli Kızıl Muhafızlar'ın kendiliğinden kitle hareketiyle Parti yapılarını çözdüğü zaman değil, ayrıca

Çin'de parti yapılarının yeniden merkezi sağlamlaştırılması döneminde de sürdürmüştür. Onlar, Çin'in yeni güç politikasına sarılmasına ve fırsat çıktığında uygun görülen müttefikler aracılığıyla etki yaratma yoluna da tam destek vermişlerdir. Bu 1969 Nisanı'nda Arnavutluk Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin, Yugoslavya ve Romanya ile yakın işbirliği çağrısının yayınlanmasıyla açığa çıkmıştır. Arnavutluk, 1945 öncesinde çok geri bir ülkeyken bugün Çin'in önemli yardımları ile iç endüstrileşme sürecini geliştirmiştir; öyle ki Arnavutluk günümüzde Yugoslav Arnavutlarının yaşadığı bölgelerden ekonomik bakımdan daha ilerdedir.

Yugoslavya'da Komünistler Federasyonu, federal biçimde örgütlenen ülkenin çeşitli cumhuriyetlerinin endüstriyel gelişimindeki eşitsizlik nedeniyle büyük gerilimler yaşamaktadır. Bu eşitsizlik, ekonomik planlamanın aşırı federalleşmesi ve ek olarak kapitalist ülkelerden gelen yatırımların tümüyle denetlenmesini zorlaştıran «sosyalist pazar ekonomisi» yüzünden artmıştır. Bu gerilimler, bir yandan, üye cumhuriyetlerin parti örgütleri ile merkezi liderliğin etkisi arasındaki sürekli çatışmayla sonuçlanıyor; diğer yandan, aydın kesimlerini, kapitalist ülkelerde geçerli ideolojilerin revizyonist bir uyumunu gerçekleştirmeleri için girişimlerinde özendiriyor. SSCB ile kısa süreli yakınlaşma, Çekoslovakya müdahalesi üzerine bir kez daha kesilmiştir. Aynı zamanda Çin ile ilişkiler büyük ölçüde iyileştirilmiştir.

Uluslararası düzeyde işçi sınıfının daha ileri birliğine doğru gelişme yetersizdir. Batı Avrupa'nın reformist işçi partileri Sosyalist Enternasyonal'in büyük bir çoğunluğunu oluşturmaktadırlar. 1971 Helsinki Kongresi'nde bile bu örgüt, Soğuk Savaş mevzilerini ve komünist partilerle işbirliğine konan yasağı terketmemiştir. Bu Konferans, yine de, Sosyalist Enternasyonal'in kendi üye partileri arasında bile iş-

birliğini geliştirme yeteneğine sahip olmadığını bir kez daha göstermiştir. Sosyalist Enternasyonal, pratikte tek tek partilerin liderleri arasında gevşek bir fikir alışverişinden daha çok şey ifade etmez. Bunların arasında Fin, İtalyan ve Fransız Sosyalist partileri uzun bir süredir komünistlerle ilişkilerin yasaklanmasına son vermişlerdi. Uluslararası Hür Sendikalar Federasyonu (ICFTU) güvenilmez geçmişine karşın, uluslararası sendikal işbirliği alanındaki pratik görevlerini yerine getirdiğinden beri, daha büyük bir önem kazanmıştır. ICFTU, ILO, BM'e bağlı diğer kuruluşlar ve AET kurumları için sendika politikasının eşgüdümünü sağlamaktadır. Anti-komünizmin aşırı savunucusu ABD'den katılan AFL/CIO çekildikten sonra, Federasyon büyük ölçüde eski anti-komünizmi terketmiştir; ama ne yazık ki, bu, azgelişmiş Afrika ve Asya ülkeleriyle ilişkilerinin durumuna yansımamıştır. Dünya Sendikalar Federasyonu (WFTU) sosyalist ülke sendikalarını kucaklamayı sürdürmektedir (bununla birlikte, Yugoslavlar yalnızca 'gözlemci' olarak katılıyorlar); Federasyon ayrıca, İtalya'da CGIL ve Fransa'da CGT gibi bu ülkelerin en güçlü sendika merkezleriyle birlikte Avrupa dışında bir çok ülkenin birliklerini de içine almaktadır. 1943'te Komünist Enternasyonal'in ve 1956'da Kominform'un dağılmasından beri Komünist Partilerin hiç bir kalıcı uluslararası örgütü yoktur. Yine de, Uluslararası Konferanslar, katılan partilerin pratik davranışlarında belirli bir öneme sahiptir. Kendi özel Konferansları dışında, Avrupa partileri öteden beri egemenlikten vazgeçmişlerdir. Diğer kıtalardan çok sayıda parti de onların yanında yer almaktadır. Sovyet ve Çin kampları arasındaki bölünme nedeniyle, Çin'in konumuna yakın partilerle bir grup Asya Partisi bu Konferansları boykot etmektedirler. Bununla birlikte Şili Partisi Konferanslara katılmayı sürdürüyor: (Önceden Troçkist olan) Allende'nin Sosyalist

Partisi, sol kanat Katolik ve radikal gruplarla ittifak halinde, 1957 Komünist Partiler Konferansı'nda, uygulanması olanaklı ülkelerde: Ekonomi ve toplumun sosyalist yeniden örgütlenmesine girişmek için burjuva devletin demokratik olanaklarını savunarak ve kullanarak politik iktidarın fethini öneren yolu izlemeye başlıyor. Bu strateji, kapitalist devletlerdeki çoğu komünist partileri için bir model oluşturmuştur ve şimdiden Batı Avrupa'nın en büyük iki partisi olan PCF ve PCI'nin politikalarını belirlemektedir. Çekoslovakya'ya Sovyet müdahalesini eleştirmelerine karşın PCF ve PCI hala Uluslararası Komünist Partiler Konferansları'na düzenli olarak katılmaktadırlar. Bu arada, sosyalizme giden parlamenter yolu reddeden Troçkist 4. Enternasyonal, Avrupa ülkelerinin çoğunda kendi içlerinde ayrılık ve bölünmelere eğilimli küçük gruplara sahiptir.

Bu dönemde çeşitli Avrupa ülkelerindeki işçi hareketinin gelişiminde büyük ulusal ayrımlar varlığını sürdürmüştür. Ancak, yukarıdaki inceleme, Avrupa'nın ayrı bölgelerindeki işçilerin beklentilerinin birbirine sıkıca bağlı olduğu gerçeğinin de altını çiziyor: Bir ülkedeki işçilerin ilerleme ya da gerilemesi, tüm kıtada işçi hareketinin ilerleme ya da gerilemesine dönüşme eğilimindedir. Özelde, kapitalist Batı'nın işçi savaşımlarının yazgısı, Doğu Avrupa'da sosyalizmin yazgısına sıkıca bağlıdır. Bu nedenle, Avrupa'nın kapitalist olmayan bölümünün yalnız başına varlığı bile kapitalist ülkelerin sınıf savaşımları için can alıcı önemdedir. Bu ülkeler, Avrupa'nın kapitalist yarışındaki yönetici sınıfın dikkatini çekerler ve sınıf savaşımını yürütürken onları belirli sınırlar içinde tutarlar. Reformist kanadın bakış açısıyla bile Batı'da işçi sınıfı partilerinin dünyada sosyalist ülkelerin süren varlığından doğrudan çıkarları vardır. Sosyalist devletleri güçsüzleştiren her şey ayrıca her kapitalist ülkedeki işçilerin konumunu büyük ölçüde güçsüzleştirir.

Diğer yandan, Doğu'da sosyalizme geçiş çelişkileri ve terslikler kapitalist devletlerdeki işçi sınıfı hareketi için olumsuz etkiler yaratırlar. Büyük Depresyon sonrasında ve kapitalist ülkelerde faşizmin muzaffer ilerleyişi sırasındaki tam bunalım döneminde bu, SSCB ve SBKP için açık bir olguydu. II. Dünya Savaşı'ndan beri, 1956 Macar ayaklanmasının bastırılması ve 1968 Çekoslovakya müdahalesi, Doğu'daki gerilemelerin Batı'da hemen yankı bulduğunu kanıtlamaktadır. Genelde, yeni-stalinci tüm çarpıtmalar, kapitalist devletlerdeki işçi sınıfı hareketinde Soğuk Savaş ideolojisinin zaferlerine yolaçmaktadır. Komünist Partiler, kendi rollerini Doğu'daki rejimlerin eylemlerinin haklı gösterilmesi olarak görürlerse bu zaferler daha da çoğalır. Bu ancak, çalışan yığınlar arasında etkisini hala arttıran sosyal demokrat partileri güçlendirir. Geri kapitalist ülkeleri, ileri sosyalist ülkelere dönüştürme süreci uzun ve güç bir gelişimdir: Bu bir hamlede gerçekleşemez ve sürekli yeni savaşımları gerektirir. İşçilerin, kendi adlarına kurulan ama gerçekte yönetmek için çok zayıf oldukları devletleri kendi öz devletleri haline getirmeleri için sürekli çaba göstermeleri zorunlu olacaktır. Durgunluk ve gerileme dönemlerine karşın, sosyalist devletlerde her yeni kuşağın yenilenme hareketinin oluşumu, savaşımın tam demokratik işçi iktidarı kuruluncaya kadar süreceğinin kanıtıdır. Günümüze dek, tüm sosyalist devrimlerin, yüzyıllar süren kapitalist ve emperyalist birikim sonucunda, üretim güçlerinin en çok geliştiği ülkelerde kapitalist ekonomik düzenin egemenliğini hala sürdürmesi nedeniyle, başlangıçtaki dezavantajlara katlanmış olduklarını anımsamamız büyük önem taşıyor. Sosyalizm savaşımı, kapitalist güçlerin dev askeri ve ekonomik kuvvetiyle karşı karşıya kalmıştır. Üstelik, sosyalist devletlerin hala ilkel sermaye birikimiyle ilgili sorunları, iç çelişkiler ve çarpıklıklarla büyük ölçüde şiddetlenmiştir. İlk sosyalist rejimlerin

yüzyüze kaldıkları yalıtlanma ve kıtlık nedeniyle bürokrasi ve ideolojik katılık sürekli gelişmiştir. Bu en aşırı noktasında, kapitalist dünyanın egemen konumuna ödün vererek sosyalizmin açıkça terkedilmesine yol açabilir. Geçmişte, Batı Alman SPD gibi belirli reformist partiler, kapitalist baskılar altında sosyalist amaçlarından vazgeçmişlerdi. Ama sosyalist devletin niteliği, burjuvazinin politik bağlamında hareket eden bir sosyalist partiden daha az değişkendir - temel üretim araçlarının ulusallaştırılması ve eski mülk sahibi sınıfların devrilmesi gibi olgular, sosyalizm, yönetici grubun öznel yükümlülüklerine indirgendiğinde bile, kapitalist toplumsal ilişkilerin yeniden doğuşuna yönelik nesnel engeller yaratıyor. Sosyalizmin kuruluşu görevinde bir çok kesintiye ve gerilemelere karşın, kapitalizmin devrildiği topraklarda restore edilememiş olmasının nedeni budur. 17. ve 18. yüzyılların ilk burjuva devrimlerinin modern tam gelişmiş kapitalizmden uzak oldukları gibi, ilk sosyalist devrimlerin tam komünizmden (emeği ve insanın diğer bütün gizli güçlerini tümüyle geliştirebilecek bir dünya toplumundan) uzak oldukları kuşkusuzdur. Sosyalist devrimin uluslararası açıdan eşitsiz gelişimi, çeşitli sosyalist devletler arasında emperyalizme karşı uluslararası dayanışma gerekliliğini engelleyen karşılıklı kışkırtma ve sonuçta doğmatizm ile birlikte gerilim olasılığını yaratıyor. Yine de, Çin ile Sovyetler Birliği arasındaki şimdiki ayrılıkların, geçmişte Sovyetler Birliği ile Yugoslavya'yı birbirinden ayıran ayrılıklardan daha kalıcı olmayacağına inanmak için nedenler vardır. Ama şimdi bu karşıtlıkların bedelini ödeyenler emperyalizme karşı savaşımın ön cephelerinde bulunanlardır.

Bu dönemde sosyalizmin başlıca ilerlemesi ulusal kurtuluş hareketlerinin, özellikle Güney Doğu Asya'da emperyalizmin askeri kudretine karşı savaştaki başarıları olmuştur. Bu her yerde devrimlerin

esin kaynağıdır. Kapitalist dünyanın iç bunalımının büyümesi emperyalizmin anayurtlarında işçi sınıfı hareketinin yenilenmesi olasılığını arttırıyor. Bu rahatsızlığın belirtileri şimdi, 1971 Ağustosu'ndaki uluslararası mali bunalımın ardından emperyalist devletlerin artan uluslararası rekabetinde ve üretici güçlerdeki durgunluk, fiyat enflasyonunun sürmesi ve büyük kapitalist devletlerin çoğunda büyük ölçekli işsizliğin yeniden ortaya çıkması eğiliminin genelleşmesinde açık bir biçimde görülüyor. Avrupa'da 1966-7 gerilemesinin nasıl, Avrupa ülkelerinin çoğunda işçilerin ekonomik militanlığında önemli bir yükselişe ve en azından büyük bir politik patlamaya: Fransa'da Mayıs olaylarına yol açtığını yukarıda görmüştük. Bununla birlikte, yine gördüğümüz gibi egemen politik örgüt modeli, bu gelişmelere karşın görece değişmeden kalmıştı. Avrupa'nın kapitalist devletlerinde ekonomik sıkıntılar büyüdükçe, işçi hareketi içinde buna daha uygun politik yanıt verme gerekliliği de yaygın olarak kavranmalıdır. ABD'de, sendikalara verilen ağır emperyalist rüşvet mirasına ve ya Soğuk Savaş ideolojisinin geniş etkisine karşın orada bile, işçi örgütlerinde yeni bir savaşım ruhunun belirtileri görülmektedir. Avrupa'da sınıf savaşımının yükselmesi beklentisi, yalnızca; işçilerin ya yeni bir kapitalist yeniden uyarlanma döneminin kurbanları olmaya izin verecekleri ya da kendi sınıflarının tarihsel misyonunu: Tüm ezilen ve sömürülenlerin, kapitalist özel mülkiyeti doğuran kıtada, bu mülkiyet rejimini devirmeleri için çağrıda bulunacak alarm zilini çalmayı yeniden, bir kez daha keşfedecekleri anlamına gelebilir.

Kasım 1971

Beer Max, *The General History of Socialism and Social Struggles*, New York, 1957 (Sosyalizm ve Sosyal Mücadeleler Tarihi — Can Yayınları, 1990).

Gole, G.D.H., *A History of Socialist Thought*, 5 vols, London, 1953-60.

Dobb, Maurice. *Studies in the Development of Capitalism*, London 1963. (Kapitalizmin Gelişimi Üstüne İncelemeler, Belge Yayınları 1991).

Hobsbawm, E.J. *The Age of Revolution*, 1789-1848, New York and London, 1962. (Devrim Çağı, Verso Y., 1988).

Landauer, Carl, *European Socialism*, 2 vols, Berkeley and Los Angeles, 1959.

Lichtheim, George, *The Origins of Socialism*, London, 1969.

Mayer, Arno J., *The Politics and Diplomacy of Peacemaking: Containment and Counter-revolution at Versailles*, 1919, London 1968.

Nettlau, M., *Der Anarchismus von Proudhon bis Kropotkin*, Berlin 1924.

Wilson, Edmund, *To the Finland Station*, London, 1960. (Lenin Petrograd'da, Ağaoğlu Y. 1969).

ENTERNASYONALLER

Borkneau, Frank, *The Communist International*, London, 1938.

Braunthal, Julius, *History of the International*, 1864-1943, 2 vols, London, 1966 and 1967.

Dutt, R. Palme, *The Internationale*, London, 1963.

Gruber Helmut (ed.), *International Communism in the Age of Lenin. A Documentary History*, New York, 1967.

Haupt, *Georges, Socialism and the Great War: The Collapse of the Second International*, Oxford, 1972.

Joll, James, *The Second International*, 1889-1914, London, 1955. (İkinci Enternasyonal, Belge Y. 1992).

DEĞİŞİK ÜLKELERDE İŞÇİ SINIFI HAREKETİ

Britanya ve İrlanda

Briggs, Asa (ed.) *Chartist Studies*, London, 1963.

Cole, G.D.H., *A Short History of the British Working-Class Movement*, 1789-1947, London, 1948.

Cole, G.D.H. and Postgate, Raymond, *The Common People*, 1746-1946, London, 1961.

Collins, Henry and Abramsky, Chimen, *Karl Marx and the British Labour Movement*, London, 1965.

Engels, Friedrich, *The Condition of the Working Class in England in* 1844, London, 1970. (İngiltere'de İşçi Sınıfının Durumu, Gözlem Y. 1975).
Gallacher, William, *Revolt on the Clyde,* London, 1936.
Greaves, C. Desmond, *The Life and Times of James Connolly,* London, 1951.
Hobsbawm, E.J., *Labouring Men,* London, 1968.
Jackson, T.A., *Ireland Her Own,* London, 1970.
Kendall, Walter, *The Revolutionary Movement in Britain,* London, 1969.
Marx, Karl, *Capital,* vol. 1, New York and London, 1967. (Kapital, Sol Yayınları)
Miliband, Ralph, *Parliamentary Socialism,* London, 1961.
Morton, A.L., *The Life and Ideas of Robert Owen,* London, 1969.
Pelling, Henry, *The Origins of the Labour Party,* 1880-1900, London, 1954.
Rudé George and Hobsbawm, E.J., *Captain Swing,* London, 1970.
Semmel, Bernard, *Imperialism and Social Reform,* London, 1960.
Thompson, Edward, *The Making of the English Working Class,* Harmondsworth, 1968.

Fransa

Artz, F.B., *Reaction and Revolution,* 1814-1832, New York, 1934.
Aulard, A., *Politsche Geschichte der Fransösischen Revolution,* München - Leipzig 1924.
Bernstein, Samuel, *The Beginnings of Marxian Socialism in France,* New York, 1933.
Blanc, Louis, *The History of Ten Years,* 1830-1840, 2 vols, London, 1844-45.
Brower, Daniel, R. *The New Jacobins: the French Communist Party and the Popular Front,* New York, 1968.
Buonarrotti, Filippo, *History of Babeuf's Conspiracy for Equality,* London, 1836. (Türkçesi yakında yayınlanacak.)
Duveau, Georges, *1848: The Making of a Revolution,* London, 1967.
Edwards, Stewart, *The Paris Commune,* London, 1971.
Goldberg, Harvey, *Jean Jaurès,* Madison, 1962.
Lefebvre, Georges, *The French Revolution,* 2 vols, London, 1962 and 1964.
Lissagaray, Prosper, *History of the Commune,* New York and London, 1971.
Manuel, Frank. E, *The Prophets of Paris,* New York, 1965.
Marx, Karl, *The 18th Brumaire of Louis Napoleon,* Moscow and

London, 1967. (Louis Napoleon'un 18. Brumair'e, May Yayınları).

Marx, Karl and Engels, Friedrich, *The Paris Commune*, London, 1971. (Paris Komünü Üstüne, Sol Yayınları 1979).

Robertson, Priscilla, *Revolutions of 1848*, New York, 1960.

Singer, Daniel, *Prelude to Revolution, France in May 1968*, London, 1970.

Wohl, R., *French Communism in the Making, 1914-24*, Stanford, 1966.

Almanya

Abendroth, Wolfgang, *Aufstieg, und Krise der deuschen Sozialdemokratie*, Frankfurt/Main 1964.

Anderson, Evelyn, *Hammer or Anvil, the Story of the German Working Class*, London, 1945.

Bebel, August, My Life, London, 1912.

Engels, Friedrich, *Germany: Revolution and Counter Revolution*, London, 1969 (Almanya'da Devrim ve Karşı Devrim, Bolgo Yayınları 1992.

Flechteim, D.K., *Die Kommunistische Partei Deutschlands in der Weimarer Republik*, Offenbach 1948.

Frölich, P., *Rosa Luxemburg*, London, 1972.

Gay, Peter, *The Dilemma of Democratic Socialism. Eduard Bernstein's Challenge to Marx*, New York, 1962

Kuczynski, J., *Die Geschichte der Lage der Arbeiter in Deutschland von 1800 bis in die Gegenwart*, 2 Bande Berlin 1947 und 1948.

Luxemburg, Rosa, *Selected Political Writings*, New York, 1971. (Siyasi Yazılar, Spartakistler Ne İstiyor? Belge Y. 1979).

Mayer, Gustav, *Friedrich Engels*, London, 1936.

Mehring, Franz, *Karl Marx, The Story of His Life*, London, 1951.

Mehring, F., *Geschichte der deutschen Sozialdemokratie*, 2 Bande, Neauflage Berlin (1960).

Morgan, R.P., *The German Social Democratic Party and the First International*, 1864-1872, Cambridge, 1965.

Nettl, J.P., *Rosa Luxemburg*, 2 vols, London, 1966. (Türkçesi: Ataol Yayınları 1991).

Rosenberg, A., *The Birth of the German, Republic, 1871-1918*, New York, 1964.

Rusya

Balabanov, Angelica, *My Life as a Rebel*, London, 1938.

Baron, S.H., *Plekhanov; the Father of Russian Marxism*, London, 1963.

Carr, E.H., *AHistory of Soviet Russia (The Bolshevik Revolution, 1917-23,3 vols* (Bolşevik Devrimi, Metis Y. 1990). *The Interregnum, 1923-4*, 1 vol; *Socialism in One Country, 1924-6*, 3 vols; *Foundations of a Planned Economy, 1926-1929*, 2 vols), London, 1950-72.

Deutscher, Isaac, *Trotsky: The Prophet Armed, 1879-1921; The Prophet Unarmed, 1921-1929; The Prophet Outcast, 1929-1940*, 3 vols, London, 1970. (Troçki Üç cilt, Ağaoğlu Yayınevi, İstanbul, 1969 - Çeviren Rasih Güran).

Deutscher, Isaac, *Stalin*, Harmondsworth, 1966. *(Stalin, Bir Devrimcinin Hayatı*, Sosyal Yayınları, İstanbul, 1991).

Deutscher, Isaac, *The Unfinished Revolution*, London, 1967. (Bitmemiş Devrim, Belge Y. 1990).

Hill, Christopher, *Lenin and the Russian Revolution*, Harmondsworth, 1971. (Lenin ve Rus Devrimi, Evrensel Y. 1991).

Krupskaya Nadezhda, *Memoirs of Lenin*, London, 1970. (Lenin'den Anılar, İnter Y. 1989).

Lane, David, *The Roots of Russian Communism*, Assen, 1969.

Lenin, Vladimir I., *State and Revolution*, Moscow *and London*, 1970. (Devlet ve İhtilal, Bilim ve Sosyalizm Yayınları)

Lewin, Moshe, *Lenin's Last Struggle*, London, 1970. (Lenin'in Son Mücadelesi, İstanbul 1992).

Reed, John, *Ten Days that Shook the World*, Harmondsworth, 1966 *(Dünyayı Sarsan 10 Gün*, Ağaoğlu Yayınevi, İstanbul, 1968).

Rosenberg, A., *Geschichte des Bolschewismus Von Marx bis zur Gegenwart*, Berlin 1932 (Bolşevizmin Tarihi, E. Yayınları 1969)

Serge, Victor, *Memoirs of a Revolutionary, 1901-41*, London, 1967. (Bir Devrimcinin Anıları, Pencere Y. 1991).

Sukhanov, N.N., *The Russian Revolution: a Personal Record*, London, 1959.

Trotsky, Leon, *The Revolution Betrayed*, New York, 1967. (İhanete Uğrayan Devrim, Yazın Y. 1992).

Trotsky, Leon, *The Permanent Revolution*, New York, 1969. (Sürekli Devrim, Köz Y. 1979).

Venturi, Franco, *Roots of Revolution*, London, 1962.

Doğu Avrupa

Blit, Lucjan, *The Origins of Polish Socialism*, Cambridge, 1971.

Davidson, Basil, *Partisan Picture*, Bedford, 1946.

Deakin, F.W.D., *The Embattled Mountain* London, 1971.
Dedijer, V., *Tito Speaks*, London, 1953.
Dziewanowski, M.K., *The Communist Party of Poland, Cambridge* (Mass.), 1959.
Eudes, Dominique, *The Greek Partisans, Civil War in Greece, 1943-49*, London, 1972. (Kapetanios, Yunan İç Savaşı, Belge Y. 1985).
Hepple, Muriel and Singleton, Fred, *Yugoslavia*, London, 1961.
Ionescu, Chita, Communism in Rumania: 1944-1962, London, 1964.
Jackson, George, *Comintern and Peasant in East Europe*, London, 1966.
Kovrig. Bennet, *The Hungarian People's Republic*, London, 1970.
Pelikan, Jiri (ed.), The Secret Vysoçany Congress of the Czech Communist Party, London, 1971.
Rothschild, Josef, *The Communist Party of Bulgaria; Origins and Development, 1883-1936*, London, 1959.
Seton-Watson, Hugh, *The East European Revolution*, London, 1950.
Tsoucalas, Constantine, *The Greek Tragedy*, Harmondsworth, 1969. (Yunanistan Dosyası, Ant Yayınları, 1969).
Zinner, Paul E., *Communist Strategy and Tactics in Czechoslovakia, 1918-1948*, London, 1963.

İspanya ve İtalya

Brenan, Gerald, *The Spanish Labyrinth*, Cambridge, 1950.
Cammett, John M., *Antonio Gramsci and the Origins of Italian Communism*, Stanford, 1969.
Delzell, Charles F., *Mussolini's Enemies: the Italian Anti-fascist Resistance*, Princeton, 1961.
Gramsci, Antonio, *Selections from the Prison Notebooks*, London, 1971. (Hapisane Defterleri, Belge Y. 1985).
Jackson, Gabriel, *The Spanish Republic and the Civil War, 1931-39*, Princeton, 1965.
Malefakis, Edward E., *Agrarian Reform and Peasant Revolution in Spain*, London, 1970.
Procacci, Giuliano, *History of the Italian People*, London, 1971.
Tarrow, Sidney G., *Peasant Communism in Southern Italy*, Yale, 1967.

İskandinavya

Hodgson, J.H., *Communism in Finland*, Princeton, 1967.
Rustow, D.A., *The Politics of Compromise, Parties and Government in Sweden*, Princeton, 1955.

avrupa işçi hareketleri tarihi

"Onyedinci yüzyılda İngiliz Devrimi, onsekizinci yüzyılda Amerikan ve Fransız Devrimlerinden sonra burjuva kökenli özgürlük ve eşitlik hareketi dünyayı değiştirdi. Özgürlük kavramı, önceleri hükümetler, feodal ve mutlakiyetçi politika kuramcıları tarafından ütopyacı ve yıkıcı bir saçmalık olarak suçlanmasına karşın, tüm politik örgüt ve ideolojilerin başlıca ilkesi haline geldi. İşçi sınıfı bu özgürlük çağrısını politik bir slogan olmaktan çıkardı ve toplumsal bir isteme dönüştürdü. Endüstri devriminden sonra bu istem, yalnızca beyaz ırkın değil, endüstriyel kapitalizmin sömürgeci yayılması ve baskısıyla karşı karşıya kalan büyük bir çoğunluğu da kapsayarak, tüm insanlık adına yürütüldü."

Wolfgang Abendroth

ISBN 975-344-033-2